

A.S. Makarenko

OPERE PEDAGOGICE
ALESE

II

EDITURA DE STAT DIDACTICĂ ȘI PEDAGOGICĂ

A. S. Makarenko

A. S. Makarenko

OPERE PEDAGOGICE ALESE

Vol. I

Ediția a III-a

Cu un studiu introductiv
de prof. academician E. MEDŢINSKI

Scanare efectuată de Paradigma Muncitorească

Instagram Telegram YouTube

EDITURA DE STAT DIDACTICĂ ŞI PEDAGOGICĂ
1960

—
TRADUCERE DUPĂ
A. С. МАКАРЕНКО

ИЗБРАННЫЕ ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ПРОИЗВЕДЕНИЯ
ИЗДАТЕЛЬСТВО АКАДЕМИИ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ НАУК
РСФСР, МОСКВА, 1946

ИЗБРАННЫЕ ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ СОЧИНЕНИЯ
КНИГА ПЕРВАЯ И КНИГА ЧЕТВЕРТАЯ
ИЗДАТЕЛЬСТВО АКАДЕМИИ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ НАУК
РСФСР, МОСКВА, 1949

Pentru ediția a III-a, traducerea a fost confruntată cu textele
respective din

A. С. МАКАРЕНКО

СОЧИНЕНИЯ — ТОМ I — VII
ИЗДАТЕЛЬСТВО АКАДЕМИИ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ НАУК
РСФСР, МОСКВА, 1951 — 1953
—

Strălucitul pedagog sovietic Anton Semionovici Makarenko s-a născut la 1/13 martie 1888, în orașul Bielopole din gubernia Harkov. Tatăl său era meșter zugrav la atelierele căilor ferate. După terminarea gimnaziului și a cursurilor de învățători, A. S. Makarenko își începe, în anul 1903, activitatea pedagogică, în calitate de învățător la școala cu două clase a căilor ferate din orașelul Kriukovo (fosta gubernie Poltava).

În timpul revoluției din 1905, școala în care predă Anton Semionovici devine centrul local al activității revoluționare. Directorul școlii, M. G. Kompanțev și A. S. Makarenko iau parte activă la această mișcare. În școală se țineau dese întruniri ale muncitorilor de la căile ferate. Administrația află despre aceste întruniri și inspectorul școlilor populare îl mută pe Kompanțev la școala de pe lângă stația Dolinsk, gubernia Harkov, unde, în 1911, vine și Anton Semionovici Makarenko.

După ce, timp de aproape trei ani, activează în această școală, A. S. Makarenko, având împlinit stagiul de 10 ani ca învățător, intră în 1914 la Institutul pedagogic din Poltava, pe care-l termină în 1917, primind medalia de aur.

La 1 septembrie 1917 este numit inspector (director) al liceului elementar din orașelul Kriukovo.

Makarenko întâmpină cu entuziasm Revoluția din Octombrie: „După Octombrie s-au deschis în fața mea perspective mari. Noi, pedagogii, am rămas atît de amețiți de aceste perspective, încît nu ne mai recunoșteam”, scria mai tîrziu A. S. Makarenko, amintindu-și de acești ani.

Încă de pe atunci, începîndu-și munca în școala sovietică abia născută, Makarenko încearcă să descopere căi noi pentru activitatea educativă. El caută să creeze un colectiv de elevi puternic și unit, organizînd munca lor pe terenul școlar, alcătuiește detașamente de muncă din elevi, dînd activității lor un caracter militar, înjghebează o fanfară etc.

În toamna anului 1920, Secția instrucțiunii publice din gubernia Poltava îl însărcinează pe Anton Semionovici cu organizarea unei colonii pentru delincvenții minori.

În clădirea ruinată a fostei colonii pentru infractorii minori, așezată la 6 km de Poltava, A. S. Makarenko pune bazele coloniei de muncă „Gorki”.

Întregul inventar care existase în colonie pînă la revoluție fusese furat, genurile scoase și sobele demontate. Prima grupă de elevi cu care a trebuit să vină în contact Anton Semionovici era alcătuită doar din cîțiva copilandri și tineri cu un trecut de fapte criminale, obișnuiți cu trîndăvia, care-și băteau joc de pedagogi. În curînd mai sosesc cîteva grupe. În februarie, numărul coloniștilor ajunsese la cincizeci.

Cu o mare tărie de caracter și cu tact pedagogic, dând dovadă de o deosebită grijă față de cei care-i fuseseră încredințați pentru reeducare, îndurînd la un loc cu ei lipsurile și greutățile provocate de dezordinea din gospodărie și de perioada organizatorică, dîndu-și toată silința să organizeze viața educativă și gospodărească a coloniei, Anton Semionovici a reușit să închege copiii într-un colectiv puternic și unit.

În anul 1926, cînd gospodăria coloniei ajunsese într-o stare înfloritoare, coloniștii sînt mutați în localitatea Kureaj, în apropiere de Harkov, într-o colonie în care trăiau (sau mai bine zis vegetau) 280 de elevi părăsiți și demoralizați.

În scurt timp, Kureajul devine de nerecunoscut. Anton Semionovici cu „gorkiștii” săi a știut să-i supună pe kureajeni influenței sale. Această mutare la Kureaj și activitatea desfășurată aici au fost una din dovezile cele mai convingătoare ale justiției și eficacității sistemului pedagogic al lui Makarenko.

În scurt timp, kureajenii au devenit tot atît de disciplinați și de ordonați, tot atît de pătrunși de simțul datoriei și al cinstei, ca și copiii educați odinioară în colonia „Gorki”. Numărul coloniștilor ajunsese la 500. A. M. Gorki, cu care coloniștii au intrat în corespondență din inițiativa lui A. S. Makarenko, vizitează această colonie în anul 1928. Caracterizînd colonia și pe conducătorul ei în articolul *Prin Uniunea Sovietică*, Gorki scria : „Cine ar fi putut să transforme atît de mult, să reeduce sute de copii atît de crud și de jignitor persecutați de soartă ? Organizatorul și directorul coloniei este A. S. Makarenko. El este, fără îndoială, un pedagog talentat. Coloniștii îl iubesc și vorbesc despre el cu atîta mîndrie, de parcă ar fi creația lor.” Mai departe, A. M. Gorki spune că Anton Semionovici „vede tot, cunoaște pe fiecare colonist, îl caracterizează în cîteva cuvinte, ca și cum ar face o fotografie instantanee a caracterului său”.

În scrisorile din această perioadă (1926-1928) adresate lui A. S. Makarenko, Gorki scria : „Desfășurați o activitate minunată, care trebuie să dea rezultate strălucite... Sînteți un om excepțional, adică tocmai un om din cei de care Rusia are atîta nevoie.”

În vara anului 1928, Makarenko este nevoit să renunțe la activitatea sa în colonia de muncă „Gorki”, drept consecință a atitudinii negative a unor pedagogi-administratori față de sistemul său, și-și dăruiește toate forțele sale conducerii comunei de muncă „Dzerjinski”, situată la periferia orașului Harkov.

Această comună a fost creată din donațiile benevole ale cekiștilor ucraineni, în amintirea lui Felix Edmundovici Dzerjinski. În această școală erau educați copiii vagabonzi și delincvenții minori.

În comuna „Dzerjinski”, A. S. Makarenko continuă să-și aplice sistemul său, care era deja experimentat și complet pus la punct în acel timp și activitatea sa educativă ajunge să dea rezultate uimitoare.

Nesatisfăcut numai cu munca agricolă și cu lucrul în atelierele care deservau nevoile coloniei „Gorki”, urmîndu-și principiul „mișcării colectivului”, Anton Semionovici introduce noi metode de educație prin muncă ; în comuna „Dzerjinski” sînt organizate două întreprinderi care cereau o muncă migăloasă : una producea aparate fotografice (marca F. E. D. — Felix Edmundovici Dzerjinski) și alta perforatoare electrice. Ambele feluri de producție au fost introduse pentru prima oară în U. R. S. S. Acest fapt era important : 1) din punct de vedere educativ, întrucît ambele necesitau o extremă precizie în lucru (pînă la a mia parte dintr-un milimetru) și 2) din punct de vedere economic.

În aceste întreprinderi, toți comunarzii lucrau 4 ore pe zi, imbinînd munca productivă de înaltă tehnică cu învățătura din școala medie (organizată în cadrul facultății muncitorești, chiar acolo, în școală).

Comunarzii terminau școala medie la data stabilită, cu un nivel foarte ridicat de cunoștințe generale și reușeau să treacă cu succes examenele de intrare în facultățile de diferite specialități. Întreprinderile s-au dovedit a fi cât se poate de rentabile. Într-un termen scurt au fost acoperite toate împrumuturile acordate pentru construirea și înzestrarea întreprinderilor cu utilajul necesar. Comuna se întreținea exclusiv din veniturile realizate din munca comunarzilor în aceste întreprinderi. Afară de asta, la data de 1 ianuarie 1934 comuna avea un venit net de 3 600 000 de ruble.

Activitatea culturală și de instruire era bine condusă în comună: existau un teatru, un club și diferite alte cercuri cu același caracter, iar activitatea de educație fizică militară era tot așa de bine dirijată. Fanfara comunei număra 80 de muzicanți și era considerată drept una dintre cele mai bune din Harkov.

Principiul organizării muncii era următorul: comunarzii erau împărțiți în detașamente, cuprinzând fiecare câte 10-15 tineri de diferite vârste. În fruntea fiecărui detașament era un comandant. Sovietul comandanților avea un rol deosebit de însemnat în organizarea întregii vieți a comunei. Organul suprem al comunei era adunarea generală a comunarzilor.

În fiecare zi, unul dintre comunarzi făcea de serviciu pe comună din însărcinarea întregului colectiv al comunarzilor. Comunardul de serviciu pe comună, împreună cu unul din membrii sovietului comandanților de serviciu, controla în fiecare dimineață dormitoarele, verificând starea sanitară, nivelul de pregătire al comunarzilor pentru muncă etc.

Un mare rol organizatoric și disciplinar îl aveau militarizarea și simbolurile: drapelul, rapoartele, frumosa și, în același timp, simpla uniformă cu insigna comunei pe mîneacă, semnalele militare ale gornistului sunînd scularea, plecarea la masă, începerea lucrului, adunările și altele. Cînd comunarzii treceau pe străzile Harkovului în formație militară, cu drapelul și fanfara, mergînd la manifestație, populația orașului îi admira.

În comună s-au creat tradiții proprii, care au jucat un mare rol educativ. Onoarea comunei, onoarea fiecărui detașament era menținută la un nivel ridicat de către toți comunarzii.

Anton Semionovici se bucura de o autoritate necontestată în fața comunarzilor, dar această autoritate nu era de loc apăsătoare. Dimpotrivă, dădea impresia că treburile cele mai importante ale comunei sînt rezolvate de adunarea generală a comunarzilor și de sovietul comandanților. Cu toate că Anton Semionovici lua parte întotdeauna la aceste adunări, el își exprima relativ rar părerea.

În același timp, însă, fiecare elev simțea că toată viața comunei era dirijată de Anton Semionovici (între ei, comunarzii îl numeau cu dragoste „Anton“).

În anul 1935, A. S. Makarenko părăsește munca din comuna „Dzerjinski” și se mută mai întîi la Kiev, apoi la Moscova, unde se consacră activității literare. Încă de mult, A. M. Gorki îi dăduse s’aturi în această privință, iar în anul 1933 îi scria: „Neprețuitele dv. activități nu sînt cunoscute de nimeni și nici nu vor fi cunoscute dacă dv. singur nu le veți descrie“.

Încă de la începutul activității sale în colonia „Gorki”, cînd încep să se reliefeze primele rezultate pozitive ale originalelor sale experiențe pedagogice, mai exact în 1925, A. S. Makarenko începe să scrie minunata sa operă, care mai tîrziu a devenit celebră, *Poemul pedagogic*. Prima parte a poemului a fost terminată în anul 1928. Totuși, el continuă să lucreze la el încă cinci ani.

În anul 1930, trimite manuscrisul *Poemului pedagogic* lui Gorki, care consideră această lucrare drept o minunată operă literară.

Poemul pedagogic este tipărit în Almanahul din anii 1933-1935 și atrage îndată atenția tuturor asupra lui. Urmează, una după alta, ediții separate în anii 1933, 1935 și 1940. În *Poemul pedagogic* sînt expuse limpede marile posibi-

lități ale educației sovietice și imensa lor importanță. În acest roman este expus, cu o artistică simplitate și în același timp cu o extremă profunzime, aproape întregul sistem pedagogic al lui Makarenko, care a fost explicat mai târziu într-o serie de lucrări teoretice.

Poemul pedagogic i-a prilejuit lui Anton Semionovici primirea unui mare număr de scrisori. Învățători și părinți îi cereau sfaturi și-i împărtășeau greutățile întâmpinate. El răspundea la aceste întrebări prin consultații personale, prin radio, ținind conferințe sau prelegeri și publicând numeroase articole.

În acest timp, educația în familie ridica o serie de probleme extrem de acute. Acest fapt îl determină pe Anton Semionovici, care în urma relațiilor sale cu părinții adunase un material considerabil în legătură cu aceste probleme, să scrie *Cartea pentru părinți*, care a fost tipărită în anul 1937 în revista „Krasnaia novii”. În cursul aceluiași an, lucrarea apare în ediție separată. Imagini luminoase de copii și părinți, scene, episoade pedagogice din viața de toate zilele, alternează cu cugetări pedagogice interesante și originale și toate acestea sînt încadrate în principii pedagogice care, în ansamblu, alcătuiesc un întreg sistem.

În anul 1938, revista „Oktiabr” publică cea de-a treia mare operă literară pedagogică a lui Anton Semionovici, *Steaguri pe turnuri*, constituind un fel de urmare a lucrării precedente, *Poemul pedagogic*. Povestirea este alcătuită din trei părți și prezintă realizările pedagogice din comuna „Dzerjinski” (însuși Makarenko figurează în această povestire sub numele de Zaharov).

În același timp, Makarenko scrie un șir întreg de povestiri pentru copii și tineret, pe care le publică în revistele „Kolhoznie rebeata” (Tineretul colhoznic), „Smena” (Schimbul), „Drujnie rebeata” (Tineretul unit) și altele.

Scrie de asemenea o serie de articole pedagogice în „Izvestia” și în alte publicații periodice. În „Literaturnaia gazeta” (Gazeta literară) publică articole critice și publicistice.

Numărul total al operelor literare ale lui Anton Semionovici, inclusiv articolele și stenogramele conferințelor publicate după moartea sa îndeosebi în „Ucitelskaia gazeta” (Gazeta învățămintului), se ridică la 80, însă nici pe departe n-a fost tipărit tot ce a scris și a spus el în diferite conferințe și prelegeri.

Dăruindu-se cu totul muncii, Anton Semionovici nu se gîndea la odihna și îngrijirea de care avea atîta nevoie organismul său istovit.

La 1 aprilie 1939, el moare subit în gară, în vreme ce se înapoia de la casa de odihnă a scriitorilor, care se găsea în apropierea orașului.

Foștii săi elevi s-au adunat din toate colțurile U. R. S. S., spre a-și lua ultimul rămas bun de la acela al cărui glas amuțise pentru totdeauna.

Din foștii copii vagabonzi și din delincvenți, el a format aproape 3 000 de oameni noi în adevăratul înțeles al cuvîntului: cetățeni sovietici cinstiți și devotați patriei, oameni ai datoriei socialiste, cu voință și inițiativă, disciplinați, harnici.

Printre foștii elevi ai lui Anton Semionovici se găsesc reprezentanți ai celor mai variate profesii: ingineri, agronomi, militari, învățători, medici, juriști, șoferi etc.

Majoritatea elevilor săi au luptat în rîndurile Armatei Roșii împotriva ocupanților germani. Mulți au fost decorați cu diferite ordine. Se găsesc printre ei și Eroi ai Uniunii Sovietice.

Avea perfectă dreptate A. M. Gorki cînd, în scrisoarea adresată lui Anton Semionovici la 30 ianuarie 1933, scria: „După părerea mea, experiențele d-tale pedagogice, de o imensă importanță și uimitor de reușite, au o însemnătate mondială.”

Moștenirea pedagogică a lui A. S. Makarenko – îndelungata sa practică pedagogică, răsfrîngerea ei în opere artistice (mai ales în *Poemul pedagogic*, în *Steaguri pe turnuri*, în *Cartea pentru părinți*) și lucrările sale teoretice în domeniul pedagogiei: *Prelegeri despre educația copiilor*, precum și numeroasele articole cu privire la problemele educației constituie un sistem pedagogic original, armonios.

Baza metodologică a sistemului pedagogic al lui Makarenko o constituie învățătura lui Marx-Engels-Lenin despre educație. Această învățătură precizează țelurile educației, creează o nouă concepție despre om ca membru al societății socialiste, stabilește bazele moralei comuniste, principiul îmbinării muncii intelectuale cu cea fizică, o concepție asupra omului ca personalitate creatoare, care prin munca sa activă transformă mediul înconjurător și, o dată cu el, propria sa fire.

În legile materialismului dialectic pe care Makarenko le-a aplicat cu atîta măiestrie în problemele de educație, el caută și află rezolvarea contradicțiilor: individul și societatea, libertatea și necesitatea, datoria și dreptul, autoritatea pedagogului și drepturile colectivului de elevi, exigența și dragostea, neopunîndu-le una alteia, nelăsîndu-se copleșit de ele, ci găsind unitatea lor.

După convingerea lui A. S. Makarenko, o justă rezolvare a problemei raporturilor reciproce între individ și societate nu este posibilă decît într-o societate socialistă. Revoluția Socialistă din Octombrie a creat condițiile necesare pentru deplina fericire și dezvoltare a tuturor forțelor omului. „Am învățat să fim fericiți în muncă, în creație, în victorie, în luptă. Am cunoscut bucuria unității omenești, fără corectivele și excepțiile provocate de vecinătatea bogătaşului. Am învățat să fim fericiți prin cunoștințele noastre pentru că cunoștințele au încetat să fie un privilegiu al jefuitorilor. Am cunoscut fericirea odihnei, pentru că nu mai vedem alături de noi trîndăvia, care acaparase monopolul odihnei. Am învățat să fim fericiți în țara noastră, pentru că acum țara aceasta e a noastră și nu a stăpînului nostru”, scria Makarenko în articolul *Fericirea*.

Makarenko știa să prețuiască individualitatea. Îi plăcea să spună că omul este inimitabil; el știa să vadă în fiecare om specificul lui, dar, în același timp, afirmă just că omul nu poate să fie conceput în afara societății. Cu o atitudine atentă față de individualitate, studiînd cu multă măiestrie pe fiecare elev, Makarenko pune întotdeauna interesele colectivului pe primul plan. „Trebuie să educăm nu pentru fericirea individuală, ci pentru fericirea comună, pentru lupta comună” – spune el.

Concluzia logică a acestei probleme fundamentale pentru Makarenko – „personalitate și societate” – este, după cum vom vedea mai departe, învățătura lui Makarenko despre educația în colectiv, pentru colectiv și prin colectiv.

Întregul sistem pedagogic al lui Makarenko este pătruns de o nemărginită încredere în forțele și posibilitățile unei educații organizate.

„Eu nu cunosc nici un caz – spune A. S. Makarenko – în care un caracter integru să se fi format fără un mediu educativ sănătos, sau invers, cînd un caracter deformat să fi rezultat în ciuda unei activități educative juste.”

Întreaga practică pedagogică a lui Makarenko și toate operele lui pedagogice sînt străbătute de un umanism socialist, de o adîncă încredere în om, în puterile și posibilitățile lui și în importanța educației.

Principiul meu de bază (și eu socotesc că acest principiu nu este numai al meu, ci al tuturor pedagogilor sovietici) spune el în articolul *Cîteva concluzii ale experienței mele pedagogice*, a fost întotdeauna: „Cere-i omului foarte mult, dar arată-i și cît mai multă considerație... De fapt, în dialectica noastră, e

unul și acclasi lucru. Când îi pretindem omului mai mult, înseamnă că respectul nostru e cuprins în această cerință, și deoarece această cerință e îndeplinită, îl respectăm pe om”.

Pornind de la acest umanism, Anton Semionovici vede în fiecare dintre elevii săi, nu un delincvent, ci un om cu mari puteri creatoare, deformat numai de împrejurări nefavorabile pentru el. Această cugetare a exprimat-o clar în *Steaguri pe turnuri*, spunând: «Zecile și sutele de băieți și fete nu erau de loc pui de fiare sălbatice... Zaharov (adică însuși Makarenko – E. M.) le cunoștea acum forțele și de aceea putea sta în fața lor fără frică și putea fi foarte exigent pe plan politic. „Să fiți oameni adevărați“».

Încredințind lui Anton Semionovici conducerea coloniei foștilor delincvenți, directorul învățământului public îi spusese: „Ne trebuie un om al nostru! Trebuie să-l creezi l...”

Și, într-adevăr, Makarenko a știut să educe oameni noi, adevărați cetățeni ai societății socialiste, dând naștere, în procesul cercetărilor pedagogice create, unei noi metode de educație.

A. S. Makarenko este pătruns de optimismul socialist. Această trăsătură a lui Makarenko – una din pozițiile fundamentale ale sistemului său – este atât de importantă pentru fiecare pedagog sovietic, încât trebuie să ne oprim mai amănunțit asupra ei.

În *Steaguri pe turnuri*, Anton Semionovici spune despre sine însuși că posedă „talentul optimismului și al unui minunat avânt spre viitor” și socotește că acest optimism este o deosebită bogăție a „rusului, a omului cu scaun la cap și cu ochiul ager, care știe să distingă valorile”.

Vorbind despre optimism ca despre una din trăsăturile necesare ale umanismului socialist, Makarenko scrie: „În această privință, optimismul lui Gorki e hotărâtor... Întotdeauna trebuie scos în evidență ceea ce este bun în om și pedagogul este obligat să facă acest lucru. El este dator să se apropie de om cu o ipoteză optimistă, fie chiar cu un oarecare risc de a greși. Și, iată, această puțință de a sădi în om ceea ce este mai bun, mai puternic, mai interesant trebuie învățată de la Gorki. Gorki știe să vadă în om puteri pozitive, dar el nu se înduioșează niciodată în fața lor, nu micșorează niciodată pretențiile sale față de om și nu se va opri niciodată în fața celei mai aspre condamnări. O asemenea atitudine față de om este o atitudine marxistă”.

Pentru înțelegerea izvoarelor sistemului pedagogic al lui Makarenko, ale umanismului și optimismului său, a concepției sale despre individ și societate și pentru aplicarea principiilor sale pedagogice în practica educativă, fiecare pedagog sovietic trebuie să citească atent articolul lui Anton Semionovici din această culegere, *Gorki în viața mea*. În el, cititorul – învățătorul sovietic – nu va găsi rețete de-a gata, dar, și aceasta este mult mai important, articolul îl va înarma cu o privire justă asupra elevilor, îi va da cheia înțelegerii sistemului pedagogic al lui Makarenko și o justă aplicare creatoare a acestui sistem în practica pedagogică de toate zilele.

Descriind greutățile întâmpinate la începutul activității sale cu tinerii și adolescenții dificili din punct de vedere educativ, Makarenko spune: „Am fost nevoit să recurg la ideea generală pe care o avem despre om și pentru mine aceasta înseamnă să recurg la Gorki... Și acum îl sfătuiesc pe educatorul începător să citească cărțile lui Gorki. Desigur, ele nu-i vor sugera vreo metodă, nu-i vor rezolva probleme «curente» izolate, dar ele îi vor da cunoștințe despre om... îl vor prezenta pe om într-o admirabilă generalizare și, ceea ce este deosebit de important, într-o generalizare marxistă”.

Însuși Makarenko, în *Cartea pentru părinți*, prevenea că indicațiile lui nu trebuie privite ca niște rețete, spunând că fiecare familie își are viața ei, că viața este variată și e necesar să te oprești la fiecare caz în parte, nu cu o rețetă gata pregătită, ci cu o adaptare creatoare a principiilor și bazelor sistemului său. Aici este necesar să spunem aceasta, deoarece în practica învățătorilor noștri nu arareori se pot întâlni tendințe de a primi o rețetă de-a gata, de exemplu o „prelucrare metodică de-a gata a lecției asupra unei teme oarecare în cabinetele metodice“.

Oricit de dezorganizat, de leneș și de incult i-ar părea cutare sau cutare elev, învățătorul sovietic care dorește să aplice sistemul pedagogic al lui Makarenko să nu se dea bătut, să nu caute să scape de acest elev ca de unul în care nu se poate pune nici o speranță, ci, studiind bine pe acest elev, crezând ferm în trăsăturile lui pozitive, să știe să le stimuleze, să le dezvolte. Prin aceasta, el va da dovadă de acel umanism și optimism, acea dragoste plină de exigențe față de copii, care formează baza sistemului pedagogic al lui Makarenko; prin aceasta el va îndeplini minunatul precept al lui Makarenko: „Ceea ce este bun în om trebuie întotdeauna scos în evidență și pedagogul este obligat să facă acest lucru.“

În strinsă legătură cu pozițiile de bază ale sistemului pedagogic al lui Makarenko, examinate mai sus, problema individului în societatea socialistă, umanismul și optimismul socialist, dragostea exigentă față de copii – este sistemul „liniilor de perspectivă“, unul dintre cele mai importante principii pedagogice ale sistemului lui Makarenko. «Omul nu poate să trăiască pe lume dacă în fața lui nu există nici o bucurie. Adevăratul stimulent al vieții omenești este bucuria zilei de mâine. Trăsătura cea mai importantă pe care ne-am obișnuit s-o prețuim în om este forța și frumusețea... A educa un om înseamnă a educa în el căile pline de perspective de-a lungul cărora se înșiră „bucuria sa de mâine“» – spune A. S. Makarenko în *Poemul pedagogic*, explicând sistemul „liniilor de perspectivă“.

Trebuie să știi să înflăcărezi întregul colectiv al celor pe care-i educi și pe fiecare în parte, cu un scop oarecare, a cărui realizare, necesitând eforturi, luptă și muncă, va da o profundă satisfacție: „bucuria de mâine“. Atingând scopul, nu trebuie să te oprești la cele realizate, ci să-ți propui o sarcină pentru mai târziu, mai amplă, de o importanță socială mai mare și, cu încredere crescândă în puterile tale, să faci mai mult și mai bine. Aceasta este, în câteva cuvinte, esența „sistemului liniilor de perspectivă“ al lui A. S. Makarenko.

III

În capitolele precedente am făcut cunoștință cu viața și activitatea pedagogică practică a lui Makarenko și cu principiile filozofice fundamentale care stau la baza sistemului său pedagogic. Să cercetăm acum tezele cele mai importante ale acestui sistem.

„Problema educației noastre se reduce la formarea unui colectivist“, spune Makarenko în articolul *Câteva concluzii ale experienței mele pedagogice*. Această teză este fundamentală în sistemul pedagogic al lui Anton Semionovici. La această problemă a educației în colectiv, pentru colectiv, prin colectiv, A. S. Makarenko revine aproape în fiecare din expunerile sale și în articolele cuprinse în culegerea de față. Și aceasta este lesne de înțeles, întrucât drept bază metodologică a sistemului său, așa cum s-a arătat mai sus, el pune problema raporturilor reciproce dintre individ și societate. Marxismul ne învață, spune Makarenko, că individul nu poate fi privit în afară de societate, în afară de colectiv.

Prin colectiv, Makarenko nu înțelege o aglomerare întâmplătoare de oameni, ci unirea lor pentru realizarea unor scopuri comune, în muncă comună, cu un

anumit sistem de imputernicire și responsabilitate, într-o anumită corelație și interdependență a fiecărei părți din această reuniune.

„Numai creînd un colectiv școlar unitar se poate trezi în conștiința copiilor marea putere a opiniei publice ca factor educativ de îndrumare și disciplină“ – scrie Makarenko în articolul *Problema educației în școala sovietică*. O mare parte a încercărilor neizbutite din unele școli, în anii 1940–1941, de „a aplica sistemul lui Makarenko“, s-a datorat faptului că nu s-a înțeles una din tezele de cea mai mare importanță ale sistemului său; unii directori erau pasionați peste măsură de anumite metode ale lui Makarenko – detașamentele, simbolurile, rapoartele, militarizarea etc. – neasigurînd ceea ce era principal: crearea unui colectiv unit, puternic, cu autoritate și pe care să se priceapă să-l conducă.

Această pricepere de a conduce un colectiv de copii, de a crea voința colectivului, în deplin acord cu voința conducătoare a educatorului, Makarenko o consideră ca una dintre cele mai importante probleme ale unei educații bine organizate. A conduce în așa fel colectivul încît el să exprime voința conducătorului său o poate face numai pedagogul care a știut să ridice nivelul autorității sale cît mai sus, care se bucură de toată încrederea și dragostea copiilor, care posedă mult tact, simț pedagogic și care își cunoaște elevii. Numai în aceste condiții se împletește armonios autoritatea educatorului cu drepturile reale ale colectivului.

În viața colectivului, simțul datoriei și al cinstei, simțul demnității colectivului au o mare importanță. Fiecare membru al colectivului trebuie să fie însuflețit de aceste sentimente și fiecare răspunde în aceeași măsură pentru tot colectivul, așa cum întregul colectiv răspunde pentru fiecare din membrii săi.

Makarenko consideră că influența cît mai puternică asupra unui individ izolat se poate realiza prin acționarea asupra colectivului al cărui membru este acel individ.

Makarenko denumesc acest lucru principiul „acțiunii paralele“.

În Uniunea Sovietică – spune el – nu poate exista individ în afara colectivului și de aceea nu poate să existe o soartă individuală, o cale și o fericire individuală, opuse soartei și fericirii colectivului.

Un colectiv statornic și puternic poate să fie creat numai atunci cînd există o anumită succesiune în interiorul lui, cînd există raporturi amicale între membrii mai în vîrstă și cei mai tineri din colectiv. Cu vremea, în fiecare colectiv trebuie să se creeze anumite tradiții, respectate cu sfințenie de toți membrii care se perindă prin acel colectiv.

În cadrul colectivului, Makarenko a știut să realizeze cu măiestrie respectarea particularităților individuale ale fiecărui elev, neadmițînd nici un fel de șablon și banalitate. Valoroasele idei ale lui Makarenko cu privire la cunoașterea particularităților fiecărui elev și îmbinarea plină de măiestrie a educației în colectiv, cu tratarea individuală a elevului, vor fi găsite de cititor în articolul *Pedagogia acțiunii individuale*, publicat în această culegere.

În concordanță cu sistemul „liniilor de perspectivă“, A. S. Makarenko enunță „legea mișcării colectivului“.

În fața colectivului trebuie să existe întotdeauna una sau mai multe sarcini a căror rezolvare necesită unele eforturi. În viața coloniei „Gorki“ a existat o perioadă în care foarte multe lucruri erau puse la punct, gospodăria excelent organizată, și Anton Semionovici a simțit clar cum colectivul s-a oprit în mișcarea sa, neavînd în față alte sarcini noi importante și, drept urmare, întregul colectiv a început să simtă o oarecare nemulțumire. Ca o consecință a acestui fapt a fost propusă o mare și îndrăznească sarcină: „cucerirea Kuriajului“, și întregul colectiv a început din nou să trăiască o viață intensă.

Ca psiholog fin, Makarenko acordă un rol important jocului în colectiv. „În copilărie, jocul este o normă și este necesar ca copilul să se joace, chiar atunci când este preocupat de un lucru serios. Copilul are pasiunea jocului și ea trebuie satisfăcută. E necesar să i se acorde nu numai timp pentru joc, dar trebuie ca toată viața lui să fie pătrunsă de acest joc”, spune Makarenko în expunerea sa din anul 1938 (v. articolul *Despre experiența mea*). Această parte distractivă în viața colectivului și-a găsit o mai clară expresie în estetica și simbolurile lui (semnale, raporturi, semne distinctive etc.) și în toată structura colectivului.

A doua trăsătură principală a sistemului pedagogic al lui Makarenko este educația prin muncă. În *Conferințe despre educația copiilor*, el arată că „o educație sovietică justă nu se poate concepe ca o educație lipsită de muncă... În activitatea educativă, munca trebuie să fie unul din elementele cele mai fundamentale”.

Pe drept cuvânt, Makarenko consideră că vrednicia și capacitatea de muncă trebuie să fie educate în mod sistematic. În Țara Sovietică, munca trebuie să fie creatoare, voioasă, conștientă, forma de bază a manifestării personalității și a talentului. Avind o mare importanță socială, munca joacă un rol enorm în viața personală a omului, fiind în strinsă legătură cu educația intelectuală, morală, estetică și fizică, dând omului siguranța în puterile sale, sentimentul unei mari satisfacții și al fericirii personale.

Munca productivă a elevilor lui A. S. Makarenko a ocupat un loc important în colonia „Gorki” și ea a ajuns la apogeu în comuna „Dzerjinski”. Aici, A. S. Makarenko a arătat în practică posibilitatea îmbinării, pentru copiii de vîrstă școlară mare, a muncii productive, în întreprinderi de tehnică superioară, cu învățătura din școală, care dă o instrucție completă medie. Așa cum s-a și arătat în biografia lui A. S. Makarenko, elevii comunei „Dzerjinski” confecționau aparate fotografice de tip „Leika” și perforatoare electrice. Confecționarea aparatelor fotografice, unde anumite piese necesitau o exactitate de execuție pînă la 0,001 mm, dezvoltă exactitatea, punctualitatea și scrupulozitatea în muncă.

În experiențele sale privitoare la educația prin muncă (în *Poemul pedagogic*, *Steaguri pe turnuri*, *Cartea pentru părinți*, *Conferințe despre educația copiilor* și în alte cîteva articole), Anton Semionovici dă multe indicații metodice valoroase. În munca copiilor trebuie acordată o deosebită atenție dezvoltării priceperii de a se orienta în planificarea lucrului, măsurării timpului, atitudinii atente față de uneltele de producție și față de materialul de lucru, față de calitatea lucrului. O mare importanță în procesul educației prin muncă are variația lucrului, priceperea de a trece de la un lucru la altul și, în același timp, de a executa pînă la sfîrșit chiar un lucru devenit plictisitor.

O indicație metodică foarte valoroasă și fină a lui Makarenko este sfatul lui de a nu se da copiilor mici, în condițiile educației în familie, sarcini scurte de muncă, ci misiuni de lungă durată, calculate pentru luni și chiar pentru ani de zile, cu scopul ca ei să poarte răspunderea muncii ce li s-a încredințat pe timp cît mai îndelungat (de exemplu, întreținerea curățeniei în cameră, îngrijirea straturilor dintr-o grădină de zarzavat de pe lîngă casă și așa mai departe).

A treia teză fundamentală a sistemului de educație al lui Makarenko este educarea disciplinei, a simțului datoriei și a cinstei.

Makarenko a început experiențele sale pedagogice în anul 1920, cînd era încă destul de puternică influența ideii „educației libere”. Ca un original și îndrăzneț cugetător în domeniul pedagogiei, Makarenko a luat chiar de la începutul activității sale o atitudine dirză împotriva „teoriei educației libere”, împotriva

cultului sentimentalismului ieftin sau al romantismului exaltat cu privire la o anumită natură „desăvârșită“ a copilului. El ironizează pe pedagogii de tipul lui Manilov care repetau cu înduioșare: „copiii sînt florile vieții“, pentru că acești pedagogi admirau numai aceste flori, se văitau și oftau. O astfel de atitudine față de copii, după justa părere a lui Makarenko, a înlesnit dezvoltarea apucăturilor boierești, a lenei, a capriciilor, a egoismului la copii.

În contradicție cu acești pedagogi, Makarenko cere ca apropierea de acești copii „flori ale vieții“ să se facă ținîndu-se seama de roadele pe care aceste flori pot să le dea. Makarenko cerea ca în relațiile sale cu copiii, pedagogul să urmeze indicația: „Oamenii trebuie crescuți cu atenția și cu grija unui grădinar care își cultivă pomul său preferat“. Dar aceasta înseamnă, spune mai departe Makarenko în *Cartea pentru părinți*, că nu se cuvine să te apleci asupra florilor numai cu văicări și sărutări: „Luați în mînă cazmaua, foarfecele, stropitoarea, scoateți scara și, cînd în grădina dv. va apărea omida, luați piatră vinătă. Să nu vă fie teamă; stropiți, chiar dacă e puțin neplăcut și pentru flori.“

Makarenko este un adept al conducerii ferme a copiilor, al influenței active asupra lor, al exigenței raționale și, în caz de nevoie, chiar al severității. Aceste opinii ale lui decurg din principiul „dragoste exigentă față de copii“, despre care am vorbit mai sus.

Problema disciplinei ocupă un loc important în sistemul pedagogic al lui Makarenko. Pentru înțelegerea acestei probleme, el a introdus multe lucruri noi (v. articolele cuprinse în acest volum: *Disciplină, regim, pedepse, recompense și Voință, curaj, năzuință spre scop*, de asemenea *Conferințe despre educația copiilor* și mai ales prelegerile care tratează în mod special problemele disciplinei).

În contradicție cu interpretarea obișnuită, de altădată, a disciplinei doar ca mijloc de educație, Makarenko susține că disciplina nu este atît un mijloc, cît un rezultat al educației, care cere din partea pedagogului eforturi mari, pentru ca acest scop să fie realizat.

În pedagogia tradițională s-a statornicit o interpretare limitată a noțiunii de disciplină, numai ca disciplină a ascultării. Ea era destinată doar ca o reacție la ceva negativ: „nu face ștregării“, „nu te lenevi“, „nu întîrzie“ etc.; astfel interpretată, disciplina avea un caracter oarecum pasiv. Makarenko opune acestei interpretări nevoia unei discipline active, a unei „discipline a luptei și a biruinței“. Se consideră disciplinat, nu atît acela care nu întîrzie, care îndeplinește norma, care e punctual și atent la lucru, cît omul care are o atitudine creatoare față de muncă, cel care dă dovadă de o mare inițiativă, cel care îndeplinește două, trei norme. Acest mod de a înțelege disciplina duce la înlăturarea stagnării, superficialității, la realizări noi și organizări de ordin superior. „În societatea sovietică – spune Makarenko – avem dreptul să considerăm ca om disciplinat numai pe acela care întotdeauna, în orice condiție, va ști să aibă conduita cea mai justă, cea mai folositoare pentru societate și va găsi în sine tăria necesară de a menține pînă la sfîrșit această conduită, învingînd orice greutate și neplăceri“ (*Conferințe despre educația copiilor*).

Relevînd noul înțeles al disciplinei ca „disciplină de luptă și biruință“, Makarenko pune în strînsă legătură această chestiune cu educația voinței, curajului și fermității de caracter. „La elevii noștri mai există cîteodată și disciplina ordinii, dar nu există disciplina de luptă și biruință“, scrie A. S. Makarenko în ultimul său articol *Voință, curaj, năzuință spre scop*. Încă de la începutul anului 1930, Makarenko a prevăzut că va fi necesară o luptă cu dușmanii și sublinia covîrșitoarea importanță a educării disciplinei în această luptă: „Disciplina e necesară țării noastre pentru că la noi se duce o muncă eroică de însemnătate mondială, pentru că sîntem înconjurați de dușmani și va trebui

neapărat să luptăm. Noi trebuie să devenim oameni căliți, care să știe cum să prețuiască disciplina” scria Makarenko în anul 1932, în nuvela inedită *F. D-1*.

În articolul *Voință, curaj, năzuință spre scop*, A. S. Makarenko remarcă, spiritual și cu profundă pătrundere psihologică, că școala știe și poate să lupte împotriva dezorganizatorilor, dar „tipuri de caracter, atît de răspîndite ca: tăcuții, sfinții, lacomii, oportuniștii, gură-cască, cocheții, paraziții, mizantropii, visătorii, tocilarii etc. scapă atenției noastre pedagogice... adesea copiii cu astfel de caractere devin periculoși...”

În perioada în care majoritatea pedagogilor, influențați încă de teoria „educației libere”, făceau obiecții împotriva pedepselor, Makarenko a pus cu îndrăzneală chestiunea necesității pedepselor, declarînd că el nu înțelege cum e cu putință să educi, fără pedepse. Expresiei destul de răspîndite „pedeapsa educă robii”, el îi opune alta: „nepedepsirea crește un huligan”. Idciile lui Anton Semionovici despre pedepse și recompense, expuse de el în articolul *Disciplină, regim, pedepse, recompense*, vor fi de mare folos pentru învățătorul sovietic. El, personal, a știut să aplice pedepsele cu mare tact pedagogic, luînd în considerație eficacitatea lor psihologică. Aceste pedepse erau întotdeauna suportate de cei vinovați ca ceva indiscutabil meritat. Considerînd că, în procesul de educare, pedeapsa este necesară, Makarenko nu aplică însă, nicidecum, pedeapsa ca un mijloc principal pentru instaurarea disciplinei. El recomandă să se recurgă relativ rar atît la pedeapsă, cît și la recompensă.

Adepții teoriei „educației libere” și autorii unor curente reformiste în pedagogie (de exemplu, pedagogia pragmatică) au enunțat ca principiu conducător în instruire și educație, interesul copilului. „Să decurgă din interesele copilului”, „Să se țină seama de interesele copiilor”, aceste lozinci apăreau destul de des în teoriile pedagogice de la începutul secolului al XX-lea. Makarenko indică foarte just caracterul vicios al acestor principii și le opune ideea datoriei: „Noi cerem de la cetățeanul nostru ca el, în fiecare clipă a vieții sale, să fie gata să-și îndeplinească datoria, fără să aștepte dispoziții sau ordine; cerem ca el să posede inițiativă și voință creatoare”.

În strînsă legătură cu această idee a datoriei, Makarenko evidențiază educarea simțului onoarei.

În perioada cînd Makarenko aplica experiențele sale pedagogice (1920), un număr de pedagogi care admiteau denaturări în teoria și practica educației s-au ridicat împotriva lui Makarenko. Ei îl acuzau pe Anton Semionovici în special pentru faptul că a pus la baza sistemului său de educație ideea simțului datoriei și al onoarei. Ei afirmau că ideea datoriei e tipic burgheză, că a evidențiat simțul onoarei în procesul educativ înseamnă a urma metodele de educație ale ofițerilor țariști din fostele școli militare etc. Makarenko luptă cu mult curaj împotriva acestor pretenții pedagogi. În articolele *Pedagogii dau din umeri*, *Scopul educației* și altele, el ironizează adesea pe pedagogii teoreticieni și îi acuză. La prima vedere, se poate crea impresia că A. S. Makarenko s-a ridicat împotriva științei pedagogice, a teoriei pedagogice. Dar aceasta nu e adevărat. Makarenko s-a ridicat, pe de o parte, împotriva stagnării și formalismului în teoria pedagogică și, pe de altă parte, împotriva denaturărilor stingiste în teoria pedagogică și împotriva pedologiei. Pedagogii formalști, pedagogii slujbași (în special cei din Comisariatul pentru Educația Poporului din Ucraina) erau numiți de el reprezentanți ai „Olimpului pedagogic”.

A. S. Makarenko mai era acuzat că subestimează învățătura și școala, că nici în operele sale literaro-pedagogice, nici în articolele pedagogice, el nu atinge chestiunea conținutului, a organizării și a metodelor de instruire și de învățămînt.

Desigur, aceste acuzații nu sînt juste. În colonia „Gorki” și în comuna „Dzerjinski” erau organizate școli. Comunarzii primeau o instrucție medie atît de temeinică, încît la examenele de admitere în școlile superioare din Harkov reușeau mai bine decît elevii din alte școli medii și facultăți muncitorești. Personal, Anton Semionovici încuraja pe orice cale rîvna elevilor săi pentru o educație superioară. (E de ajuns să citim acele pagini din *Poemul pedagogic* în care se arată cu cită perseverență se pregăteau „gorkiștii” pentru admiterea în facultatea muncitorească.)

Anton Semionovici acorda multă atenție selecționării profesorilor pentru școala din colonia „Gorki” și pentru comuna „Dzerjinski”. Despre importanța școlii, Makarenko spunea următoarele :

.....eu consider că școala noastră sovietică de stat trebuie să ocupe un loc mai important, mai strălucit și mai măreț în viața noastră. Sînt ferm convins de acest lucru și întotdeauna voi vorbi despre aceasta.”

Într-o altă expunere a sa, făcută cu puțin înainte de moarte (9 martie 1939, v. *Cîteva concluzii ale experienței mele pedagogice*), Anton Semionovici, răspunzînd la acuzațiile de ignorare a școlii, declară că el și-a concentrat toată atenția asupra unor probleme de educație puțin studiate și în special asupra problemei de educație în familie. „Despre școală, eu nu voi scrie. Cine m-ar putea obliga să scriu despre toate subiectele ? Și în general unui scriitor i se recomandă să-și aleagă un subiect, nu douăzeci.”

A. S. Makarenko și-a concentrat toate puterile, toată atenția asupra laturii, mai puțin studiate, a pedagogiei noastre : metodică educării comuniste. După hotărîrile C.C. al P. C. (b) în privința școlii (din 5 sept. 1931 și 25 aug. 1932), elaborarea problemelor despre conținutul, organizarea și metodele de predare în școală a avansat mult. Însă metodică activității educative și în special metodică educației morale comuniste rămîneau cu mult în urma didacticii.

Ca pedagog-inovator și cugetător original în pedagogie, A. S. Makarenko își concentrase energia asupra acestui domeniu mai puțin prelucrat al pedagogiei sovietice.

Tot așa de puțin studiate erau acum vreo zece ani problemele despre rolul familiei în educație. Prin *Cartea pentru părinți*, Makarenko a răspuns acestei necesități acute. Se poate spune că el a fost un pionier în acest domeniu. După apariția *Cărții pentru părinți*, în anul 1937, problemele despre educația în familie, despre rolul familiei în educație, despre raporturile reciproce dintre familie și școală au început să fie comentate pe larg la conferințele pedagogice ; cu privire la aceste probleme au apărut o serie de cărți și articole.

În domeniul problemelor pedagogice alese de Anton Semionovici – activitatea educativă – el a relevat o uimitoare multilateralitate.

Educația în colectiv, educația prin muncă, educația conștiinței și a simțului datoriei, a cinstei și disciplinei, educația estetică și fizică, educația în familie, problema tactului pedagogic, a stilului activității pedagogice și o serie de alte probleme ale activității educative au fost prelucrate teoretic și verificate practic de Anton Semionovici, cu multă originalitate, profunzime și curaj.

El a acordat o mare atenție educației estetice. Curățenia, îngrijirea și croiala îmbrăcămintei, precizia și simplitatea gesturilor, coordonarea lor în vederea unui anumit scop, elementele militare și simbolurile, corul și orchestra, teatrul, cinematograful și buna organizare a activității clubului, lectura, abundența florilor, frumusețea condițiilor de trai, a muncii și odihnei, a graiului și a mișcărilor, estetica faptelor și gândirii – iată cît de larg înțelegea Anton Semionovici educația estetică, făcînd o strînsă legătură cu educația intelectuală, morală și fizică.

Această estetică se oglindea în întreaga înfățișare exterioară a comunarzilor – clevii lui Makarenko. Plini de voință și energie, cu mișcări precise și cu ținuta zveltă, vorbind laconic – acestea erau caracteristicile comunarzilor.

Vorbind despre militarizare (salutul, semnalele, rapoartele, alinierea militară etc.), Makarenko scria: „Această tradiție a militarizării înfrumusețează colectivul, îi creează un înveliș exterior, în interiorul căruia se poate trăi frumos și spre care, din această cauză, trebuie să tindem. Trebuie să fie o estetică a victii militare de toate zilele, estetica disciplinei și preciziei. Această militarizare este estetică și în societatea copiilor e absolut necesară; ea este mai cu seamă bună, deoarece conservă forțele colectivului, îl apără de mișcări incoerente și imprecise.“

În această militarizare, pe care, după cum vedem, A. S. Makarenko o introduce mai ales ca mijloc de educație estetică, erau multe elemente de joc, despre care vorbea atât de des Makarenko, atunci când arăta importanța lor pedagogică în viața unui colectiv de copii.

Pe același plan cu militarizarea, dar întrucitva separată de ea (deși totuși în legătură), stă pregătirea militară, la care se ajunge prin călărie și tir și prin studierea artei militare.

Educația fizică este realizată în instituțiile de educație ale lui Makarenko prin condițiile igienice de muncă și de trai, prin muncă, plimbări și turism, jocuri, sport și gimnastică, prin organizarea militară.

În problemele de educație în familie, A. S. Makarenko a adus o valoare și originală contribuție. Pentru o educație corectă în familie, el consideră necesară „familia completă“, ca un colectiv puternic, în care tatăl și mama trăiesc în armonie, în care domnesc dragostea și stima reciprocă, în care părinții posedă o autoritate adevărată, în care există un regim precis și o activitate.

Interesant și original este prelucrată de A. S. Makarenko problema pedagogului. Formînd oameni noi, pedagogul însuși trebuie să fie un exemplu de om nou, cetățean al societății socialiste. El trebuie să posede cunoștințe precise și măiestrie pedagogică.

El trebuie să iubească copiii, dar în același timp să fie exigent, sever, perseverent, să știe să-i supravegheze, să aibă autoritate.

Problemei autorității pedagogului și a părinților, Makarenko i-a închinat multe pagini. O calitate necesară pedagogului o formează aptitudinea și puterea de orientare, întrucît unui pedagog îi este necesar să dea dovadă de prezență de spirit și de inițiativă, să ia hotărîri rezezi și în același timp bine judecate, să țină seama de sentimentele și dispoziția copiilor. Această aptitudine de a se orienta, împletită cu dragostea necesară față de copii și cu simțul pedagogic, creează tactul pedagogic necesar.

Pedagogul are drept la riscul pedagogic, întrucît fiecare muncă creatoare este legată de un anumit risc. Munca pedagogului trebuie să se caracterizeze printr-un anumit stil: totalitate de forme, metode și procedee, cu o tendință bine definită și bazată pe anumite principii.

A. S. Makarenko e psiholog fin, care știe să studieze profund copiii, observîndu-i în timpul lucrului și odihnei, în raporturile lor cu tovarășii, în timpul jocurilor etc. A. M. Gorki scrie că Makarenko cunoaște pe fiecare din numeroșii săi elevi și definește caracterul fiecăruia din ei în cîteva cuvinte, cu o precizie uimitoare, de parcă ar face o fotografie instantanee.

*

Pentru studiul sistemului pedagogic al lui A. S. Makarenko și pentru deplina înțelegere a numeroaselor sale principii pedagogice, recomandăm să se citească în primul rînd opera sa literară-pedagogică, *Poemul pedagogic și Steaguri*

pe turnuri, în care cititorul va găsi o expresie concretă și o confirmare a acestor principii pedagogice. Aceasta e de dorit și pentru faptul că într-un șir întreg de articole și rapoarte, Anton Semionovici se referă la episoade din viața coloniei „Gorki” și din comuna „Dzerjinski”, ce nu vor fi prea ușor înțelese de cititorii care nu cunosc *Poemul pedagogic* și *Steaguri pe turnuri*.

Makarenko este un pedagog-artist, nu numai pentru că a scris minunate opere artistice; el apare ca pedagog-artist în respectarea particularităților individuale ale copiilor, în rezolvarea tuturor problemelor pedagogice. El nu suportă șablonul, superficialitatea, rețetele de-a gata, și fiecare caz în parte îl rezolvă în mod constructiv, ca un adevărat artist.

Este de aceea evident că exprimarea completă și pitorească a sistemului său pedagogic este făcută într-o formă literară-pedagogică personală.

În operele citate mai sus și în *Cartea pentru părinți*, cititorul va găsi în acțiune, dinamic, tot sistemul pedagogic al lui Makarenko. El va vedea cum s-a creat treptat acest sistem. În fața lui se vor desfășura experiențele pedagogice ale lui Makarenko, imaginile elevilor și ale pedagogilor, analiza psihologico-pedagogică a diferitelor procedee și metode ale lui Anton Semionovici.

Makarenko intenționa să prezinte în câteva volume o expunere sistematică a metodicii educației comuniste. Moartea timpurie a zădărnicit această intenție. El a izbutit numai să facă o expunere scurtă a sistemului de educație în familie într-o cărticică de proporții reduse, dar foarte cuprinzătoare și sistematic alcătuită, *Conferințe despre educația copiilor*, și a pregătit, în principiu, *Metodica organizării procesului educativ*. În legătură cu celelalte probleme, el și-a exprimat părerile în articole, prelegeri și conferințe. Unele dintre ele, într-o măsură mai mare sau mai mică, aruncă o lumină teoretică asupra unora sau altora dintre problemele pedagogice, altele sint scrise într-o formă publicistică, drept răspuns la evenimentele curente. Restul (și aceasta constituie majoritatea) sint stenograme pregătite pentru tipar abia după moartea lui Anton Semionovici.

În culegerea oferită cititorilor, materialul este aranjat, atât după conținut, cât și după indiciile formale (articole, conferințe, expuneri).

În prima parte a culegerii sint grupate șapte articole tipărite pe cînd Anton Semionovici era în viață, sau în tot cazul complet pregătite de el pentru tipar (de exemplu, *Voință, curaj, năzuință spre scop*). Această grupă de articole dezvăluie principiile fundamentale ale concepțiilor pedagogice ale lui Makarenko, tratează despre scopurile și conținutul educației.

În partea a doua se găsesc prelegerile lui A. S. Makarenko referitoare la diferitele probleme ale metodicii educației comuniste în școală, în case de copii, în coloniile de muncă. Stenogramele acestor prelegeri au fost pregătite pentru tipar și parțial tipărite sub formă de articole (mai ales în *Ucitelskaia gazeta*) după moartea lui Anton Semionovici. Fiecare din aceste prelegeri tratează o singură problemă sau câteva probleme înrudite din metodica activității educative (*Disciplină, regim, pedepse, recompense, Despre educația prin muncă* etc.) și numai prima din aceste prelegeri (*Metode de educație*) constituie un fel de introducere în metodica activității educative.

Partea a treia o formează o serie de expuneri ale lui A. S. Makarenko în fața învățătorilor, studenților, oamenilor de știință, care lămuresc experiența sa pedagogică și întregul său sistem pedagogic. Aceste expuneri au fost publicate (după stenograme) de *Ucitelskaia gazeta* și de alte edituri, după moartea lui Anton Semionovici. După însuși caracterul conferințelor, fiecare subiect în parte e tratat pe scurt și există o serie de răspunsuri la bilețelele primite în timpul expunerii.

Fiecare conferință are tendința să îmbrățișeze cât se poate de larg toată experiența multilaterală pedagogică a lui A. S. Makarenko și are caracterul unei convorbiri tovarășești cu pedagogii auditori. Ea este foarte vie în atmosfera de contact intim cu ascultătorii, dar greu de redat în scris. După însuși caracterul acestor conferințe se impune în chip natural o oarecare repetare a problemelor în expuneri separate, dar fiecare din ele aduce și completări esențiale celorlalte. După cum indică însăși titulatura părții a treia (*Cîteva concluzii ale experienței mele pedagogice*), pentru deplina înțelegere a acestor expuneri ar fi extrem de dorită o prealabilă cunoaștere de către cititori a operelor *Poemul pedagogic* și *Steaguri pe turnuri*.

Toate prelegerile și conferințele lui A. S. Makarenko incluse în această culegere au fost pregătite pentru tipar din nou după stenograme. În cîteva cazuri se vor întîlni, de aceea, deosebiri față de textul publicat al stenogramelor, care nu schimbă însă sensul (și cu atît mai mult tezele principiale ale lui Makarenko).

E vorba de corecturi de ordin stilistic, sau de eliminarea unor rînduri care în stenogramă nu erau precise, clare (deoarece Anton Semionovici n-a reușit să-și corecteze singur stenogramele); pe alocuri au fost omise fraze și paragrafe care își au rostul într-o expunere verbală făcută pe baza unor referințe susținute la o conferință pedagogică, dar care după trecerea mai multor ani și-au pierdut importanța.

E. MEDINSKI
MEMBRU ACTIV
AL ACADEMIEI DE ȘTIINȚE PEDAGOGICE
A R. S. F. S. R.

Partea I

ARTICOLE ȘI CUVÎNTĂRI ASUPRA PROBLEMELOR DE EDUCAȚIE COMUNISTĂ

Scopul educației

In teoria pedagogică, scopul activității educative a devenit, oricît s-ar părea de ciudat, o problemă aproape uitată. La ultima consfătuire științifică unională în domeniul științelor pedagogice, problema scopului educației nici nu a fost atinsă. S-ar putea crede că ea nu privește cîtuși de puțin pedagogia științifică.

Este de neîngăduit ca în textele pedagogice de specialitate să se vorbească numai despre idealul educației, așa cum se obișnuiește în expunerile filozofice. Unui pedagog teoretician nu i se cere să rezolve problema idealului, ci problema căilor ce duc la acest ideal. Aceasta înseamnă că pedagogia trebuie să se ocupe cu problema atît de complexă a scopului educației și a metodei cu ajutorul căreia să ne apropiem de acest scop.

Tot așa, nu putem vorbi numai despre pregătirea profesională a generației noi. Trebuie să ne gândim și la formarea unui mod de conduită, a unor caractere și a unor însușiri personale necesare statului sovietic în epoca dictaturii clasei muncitoare, în perioada construirii societății fără clase antagoniste.

Dar cum stau oare lucrurile la noi, în legătură cu această problemă ?

La începutul revoluției, scriitorii și oratorii noștri din domeniul pedagogiei, făcându-și vînt de pe trambulinele pedagogice vest-europene, aveau ambiții foarte mari și credeau că pot realiza ușor idealuri ca „personalitate armonioasă”. Ulterior, ei au înlocuit personalitatea armonioasă prin „omul comunist”, liniștindu-se sufletește printr-o judecată ingenioasă că e „unul și același lucru”. A mai trecut un an și ei au lărgit noțiunea de ideal, proclamînd că trebuie să formăm un „luptător plin de inițiativă”.

De la început, le era la fel de limpede, atît propovăduitorilor și elevilor, cît și spectatorilor străini, că, față de acest mod abstract de a pune problema „idealului”, nimeni nu le va putea controla activitatea pedagogică. De aceea și propagarea acestor idealuri era o chestiune care nu prezenta nici un fel de risc.

Arena pedagogică devenise tot mai mult un bun al pedologiei și, în preajma anului 1936, pedagogilor le rămăseseră „domeniile” cele mai neînsemnate, care nu depășeau limitele unor metodici speciale.

Pedologia nu-și ascundea aproape de loc indiferența față de scopurile urmărite de noi. Și ce scopuri puteau să decurgă în definitiv din „mediu și ereditate”, afară de urmărirea fatală de către pedolog a capriciilor biologiei și geneticii ?

Pedologii au știut să păstreze în cursul acestor practici expresia cea mai sacramentală, iar noi îi ascultam cu gura căscată și chiar ne întrebam cu surprindere de unde posedă acești oameni o erudiție atît de profundă.

Ei susțineau, de pildă, că „sistemul repartizării materialului didactic depinde, nu de un anume «scop», «temă» sau «problemă», luate fiecare în parte, ci de educarea și instruirea copiilor grupați pe vîrste”.

Dacă pornim de la ideea că vîrsta apare ca singurul principiu călăuzitor al pedagogiei, atunci, natural, cuvîntul „scop” poate fi pus în ghilimele ironice. Dar sîntem îndreptățiți să ne întrebăm de ce oare în țara noastră educația tinerei generații a devenit deodată o jucărie a teoriilor biologice, a psihologiei, a teoriei vîrstei și a altor teorii ? De ce se manifestă atîta dispreț față de însăși ideea unui scop ?

La aceste întrebări se pot da diferite răspunsuri. Cauza ar putea fi găsită în indiferența față de viață și scopurile noastre. Dar dacă cumva este vorba de o intenție conștientă de a înăbuși activitatea noastră educativă, de a o transforma într-o dresare indiferentă și goală, lipsită de conținut, îngrădită în limitele naturale ale individului ; dacă individul e capabil să învețe să citească foarte bine, lasă-l să învețe ; dacă manifestă înclinații pentru sport – nici asta nu e rău ; dacă nu manifestă nici un fel de aptitudini – și aceasta înseamnă ceva pentru un pedolog. E un individ „dificil” și, ca atare, oferă un câmp prielnic pentru desfășurarea în voie a talentelor tale pedagogice.

E greu să înșirăm toate rănilor provocate de pedologie cauzei construirii socialismului, în sectorul ei cel mai important – educația tineretului ! Este vorba de o boală a teoretizării, și nu atât a teoretizării, cât a teoreticienilor orbiți în așa măsură de pedologie, încât au pierdut facultatea de a vedea adevăratele izvoare ale teoriei. În această privință, boala are un aspect destul de neplăcut. Caracteristica bolii nu constă numai în numărul de teze pedologice care s-au menținut pînă în ziua de azi, nu numai într-un vid care a luat locul „Olimpului pedologic”, ci în însăși otrăvirea gândirii noastre. Gîndirea științifică, chiar atunci cînd, în mod sincer, critică afirmațiile pedologiei, conține încă rămășițe pedologice.

Infecția a pătruns destul de adînc. Ea a început chiar înainte de revoluție, în centrele de pedagogie experimentală și se caracteriza prin separația completă între cunoașterea copilului și educarea lui. Pedagogia burgheză de la începutul veacului al XX-lea, fărîmitată de numeroase școli, inovatori și de nesfîrșite șovăieli, de la extremul individualism pînă la biologismul amorf și lipsit de orice putere creatoare, putea să apară ca o știință revoluționară, pentru că se prezenta sub steagul luptei împotriva dresării cazone în școli și a fățarniciei oficial admise. Dar o ureche sensibilă putea sesiza și atunci tonul fals al acestei „științe” lipsite în primul rînd de o adevărată bază științifică. Chiar de pe atunci se puteau observa în această știință înclinații foarte suspecte înspre incursiuni biologice, care de fapt însemnau o încercare vădită de a revizui concepția marxistă asupra omului.

Tendențele biologice ale pedagogiei experimentale, și ca urmare și ale pedologiei, repugnă oricărui dascăl marxist și în zadar se crede că corpul nostru profesoral este zăpăcit de pedologie. Dacă este cineva zăpăcit, în nici un caz nu poate fi vorba de corpul didactic.

Sîntem în stare să îndeplinim chemarea partidului „de a repune în drepturi pedagogia și pe pedagogi”, numai cu o singură condiție : s-o rupem definitiv cu atitudinea indiferentă față de scopurile noastre politico-sociale și cele privitoare la stat.

La consfătuirea pe întreaga Rusie din aprilie 1937 în domeniul științelor pedagogice a fost prezentat un raport special : *Principiile metodice ale activității educative*. Ce se spune în acest raport în legătură cu scopurile educației și în ce condiții poate deriva o metodă de educare din aceste scopuri ?

Raportul face impresia că scopurile educației sînt de multă vreme bine cunoscute, atît autorului, cît și auditoriului și că n-ar mai fi de discutat decît în privința metodelor și mijloacelor pentru realizarea acestor scopuri. Și doar în partea finală a raportului, solemnă, despărțită de restul expunerii printr-o liniuță, raportul declară :

„La baza lor (a principiilor) stă orientarea comunistă, care apare ca un principiu dialectic general și conducător în educație, întrucît el determină conținutul, metodele și organizarea întregii activități educative.”

Și la urmă de tot :

„Acest principiu îi cere pedagogului un spirit partinic în muncă, vigilență politică și o profundă înțelegere a scopurilor, mijloacelor și condițiilor de educare...”

Astfel de încheieri se găseau și altădată în scrierile cu caracter pedagogic. Unui pedagog i se cerea întotdeauna o înaltă perfecțiune ; întotdeauna teoreticianului nostru îi plăcea să spună cuvintele : „Pedagogul e dator”. Dar care e datoria teoreticianului ? Posedă el oare acea „întelegere profundă a scopurilor, a mijloacelor și condițiilor” ? Poate că o posedă. De ce însă, în cazul acesta, teoreticianul ține bogățiile sale ascunse, de ce nu dezvăluie în fața auditoriului adîncimea cunoștințelor sale ? De ce numai după „lăsarea cortinei” își îngăduie uneori să declame cîte ceva despre scopuri și condiții, de ce în expunerea propriu-zisă nu vezi și nu simți aceste scopuri ? Și, în sfîrșit, pînă cînd se va mulțumi teoreticianul nostru numai cu afirmația cunoscută tuturor, că educația noastră trebuie să fie comunistă ?

Cînd în *Poemul pedagogic* am protestat împotriva lipsurilor științei noastre pedagogice, am fost acuzat peste tot de lipsă de respect față de teorie, de caracter meșteșugăresc, de negare a științei, de desconsiderare față de moștenirea culturală. Dar iată, am în fața mea un raport de specialitate asupra metodelor de educație, prezentat la o consfătuire științifică de specialitate. În raport nu se pomenește nici un nume savant, nu se face nici o trimitere la nici o teză științifică, nu există încercarea de a aplica vreo logică

științifică. De fapt, raportul reprezintă un raționament obișnuit, o acumulare mediocră de locuri comune și de dorințe laudabile. Numai pe alocuri, în acest raport, se întrezăresc ideile cunoscutului pedagog german Herbart, care era de altfel stimat și de pedagogia oficială țaristă, ca autor al așa-zisei „instrucții educative“.

La începutul susmenționatului raport se spune că, fără a nescoti progresele, avem și lipsuri. Lipsurile sînt următoarele :

a) Nu posedăm un sistem sigur și nici o consecvență în organizarea activității educative a pedagogului.

b) Munca educativă se desfășoară de la caz la caz, mai ales în legătură cu abaterile fiecărui școlar în parte.

c) În organizarea muncii educative se constată o ruptură a educației.

d) Se constată o ruptură între educația, instruirea și conducerea copiilor.

e) Se observă cazuri de atitudine lipsită de tact.

Aceste lipsuri – ca să nu întrebuițăm un termen mai aspru – spun multe, dacă le mai adăugăm încă una : lipsa de claritate asupra direcției, asupra scopurilor către care tinde această activitate educativă fără sistem și consecvență, variind de la caz la caz, împodobită cu diverse „goluri“ și „lipsită de tact în folosirea metodelor“.

Autorul recunoaște că „activitatea educativă“ are prin însăși esența ei un caracter preventiv și se reduce la lupta cu manifestările negative din conduita școlarilor, adică se confirmă în practică una din tezele teoriei micii burghezii, referitoare la „educația liberă“... „În asemenea cazuri, influența educativă a pedagogilor începe numai după ce elevii s-au făcut vinovați de ceva“. Prin urmare, putem să-i invidiem pe acei copii care au săvîrșit abateri. Ei vor fi cei educați ! Autorul parcă n-ar avea nici o îndoială că ei vor fi educați în mod just. Aș vrea să știu cum sînt educați acești copii, care sînt scopurile care călăuzesc pe pedagogi în educarea lor. Iar în ce privește copiii care nu săvîrșesc greșeli, nu se știe în ce direcție „se va desfășura“ educarea lor.

Inchinînd trei sferturi din raport enumerării lipsurilor, raportul trece apoi la concepția lui pozitivă. Aceasta pare în aparență plină de virtuți.

„A educa pe copii înseamnă a le inocula calități pozitive (onestitate, sinceritate, conștiinciozitate, responsabilitate, simțul disciplinei, dragoste pentru învățătură, atitudine socialistă față de muncă, patriotismul sovietic și altele) și pe baza acestora să înlăturăm lipsurile lor“.

Totul mă încintă în această plăcută enumerare „științifică”. Imi place mai ales „și altele”. Avînd în vedere că înaintea acestei „calități pozitive” stă „patriotismul sovietic”, putem nădăjdui că „și altele” nu vor fi rele. Și ce finețe în noțiuni : pe de o parte – onestitate, pe de alta – conștiinciozitate, iar între ele, învăluită în virtuți ca în vată, „sinceritatea”. Priveliștea este extrem de plăcută. Care cititor n-ar lăcrăma auzind că nici dragostea nu e uitată, începînd, desigur, cu dragostea pentru învățătură ? Dar priviți cu cîtă stăruință e scos în evidență cuvîntul „simțul disciplinei” Și asta în mod foarte serios, fiindcă înaintea lui stă „responsabilitatea”.

Acestea sînt, să zicem, declarații. Urmează și exemple din activitatea de toate zilele.

În declarații se vorbește despre educația comunistă, iar în realitate avem de-a face cu un amestec confuz de speculații deșarte otrăvite de inerția fatalistă a pedologiei.

Iată rubrica *Consultații* a revistei „Educația comunistă” nr. 3 din anul trecut. Răspuns tovarășului Nemcenko :

„Cînd urmează să discuți cu un copil sau cu un adolescent despre încălcarea regulilor de ordine interioară sau despre o faptă neîngăduită unui elev, trebuie să duci această discuție pe un ton liniștit, egal. Copilul trebuie să simtă că profesorul, chiar aplicîndu-i o pedeapsă, nu o face din răutate, nu vede în aceasta un act de răzbunare, ci numai îndeplinirea unei datorii în folosul lui propriu”.

Ce scop urmărește un asemenea sfat ? De ce trebuie profesorul să apară ca un mentor liniștit, care povățuiește cu un ton „potolit” ? Cine nu știe că tocmai astfel de profesori care nu cunosc nimic în afară de „datorii”, îi scirbesc pe copii, iar „tonul lor potolit” produce cea mai respingătoare impresie ? Ce anume calități pozitive ale individului ar putea fi formate prin recomandarea impasibilității ?

Și mai interesant este răspunsul dat tov. Pozdneakov. În răspunsul acesta se descrie în culori gingașe cazul unui profesor care a descoperit un elev care furase trei ruble de la o colegă.

Profesorul n-a spus nimănui despre descoperirea sa și a vorbit cu hoțul între patru ochi. „Nimeni dintre elevii clasei, nici chiar fetița căreia i se furaseră banii, n-a aflat vreodată cine e hoțul.” După cum susține rubrica de *Consultații*, școlarul care a săvîrșit fapta aceasta a devenit de atunci un elev mai harnic și a început să respecte cu strictețe disciplina.

Consultantul se extaziază :

„Ați procedat cu tact, nu l-ați făcut de rușine în fața clasei, n-ați spus nimic tatălui său și băiatul a apreciat această delicatețe...”

Nici nu era necesar să țineți clasei o lecție despre conduită, ca urmare a furtului săvârșit de acel elev, fapt care i-ar fi pricinuit acestuia o dureroasă rană sufletească."

Merită să ne oprim asupra acestui caz „creștinesc“, ca să măsurăm distanța enormă dintre el și educația comunistă. În primul rînd, să notăm că asemenea măiestrie plină de „tact“ e posibilă în orice școală burgheză : în ea nu se reflectă nici unul din principiile noastre. Este un caz obișnuit de moralizare de la individ la individ, în care educatorul și elevul stau în poziție de *tête-à-tête*. Consultantul e încredințat că aici s-a realizat un act pozitiv de educație. Se prea poate, dar ce fel de educație !

Să examinăm mai atent pe băiatul a cărui faptă a fost tăinuită colectivului. Consultantul acordă o extrem de mare importanță amănuntului că băiatul „a prețuit această delicatețe“. Chiar așa o fi ? Băiatul a rămas cu conștiința independenței sale față de părerea generală a colectivului, pentru el jucînd un rol hotărîtor totala iertare creștinească a profesorului. El n-a trăit momentul răspunderii față de colectiv, deci morala lui începe să se dezvolte plecînd de la răfuielele personale cu profesorul. Nu aceasta este morala noastră. În viața lui, băiatul se va întîlni cu foarte mulți oameni. E posibil oare ca personalitatea lui morală să se formeze sub influența aranjamentelor întîmplătoare cu concepțiile acestor oameni ? Dar dacă dă eventual peste un troțkist, cu ce mijloace de luptă va fi înarmat pentru asemenea întîlnire ? Morala unei conștiințe individualiste este, în cazul cel mai fericit, morala unui om „bun“, dar în majoritatea cazurilor este morala unui om cu două fețe.

Dar nu e în discuție numai cazul elevului hoț, ci și al clasei respective, adică al colectivului din care face parte cel care a furat. După părerea consultantului, nu este necesar ca fapta săvîrșită să contribuie la educarea întregii clase. Ciudat. De ce nu era necesar ? Întregul colectiv a înregistrat un furt, iar educatorul consideră că se poate lipsi de mobilizarea opiniei publice a colectivului în legătură cu întîmplarea aceasta. Să creadă ce-o vrea clasa, să bănuiască de furt pe cine vrea ; în cele din urmă, educatorul ajunge în felul acesta să creeze în clasă o indiferență totală față de asemenea cazuri ; se pune întrebarea : de unde vor căpăta oamenii noștri experiența luptei cu dușmanii colectivului, de unde le va veni pasiunea și conștiința vigilenței ; în ce fel colectivul va învăța să-l controleze pe individ ?

Dacă profesorul ar fi supus cazul furtului analizei colectivului și, mai mult chiar, rezolvării lui, atunci fiecare elev ar fi fost pus în situația de a participa activ la o luptă comună și profesorul ar fi avut posibilitatea să desfășoare în fața clasei un tablou

moral, să traseze copiilor liniile pozitive ale unei conduite juste. Fiecare elev, trecînd prin emoția judecății și a hotărîrii, s-ar fi simțit atras chiar prin aceasta de experiența unei vieți morale.

Numai într-o asemenea unitate colectivă e posibilă adevărata educație comunistă. Numai în acest caz, atît colectivul, cît și fiecare elev în parte ajung să prețuiască cu adevărat puterea colectivului, încrederea în justetea hotărîrilor acestuia și mîndria față de disciplina și cinstea ce dăinuiesc în cadrul lui. E de la sine înțeles că efectuarea unei asemenea operații cere de la educator mult tact și multă măiestrie.

O cît de superficială analiză ne poate convinge, la fiecare pas, că mișcarea noastră pedagogică, în anumite cazuri, nu urmărește dezvoltarea personalității comuniste, deviînd de la acest scop. De aceea, în formarea personalității, a specificului omului nou trebuie să fim cît mai atenți și să dăm dovadă de un just simț politic. Acest simț politic e primul semn al calificării noastre pedagogice.

Afară de aceasta, trebuie să ținem seama și de o altă condiție extrem de importantă. Oricît de unitar ar părea individul, în sensul cel mai abstract al cuvîntului, totuși oamenii constituie un material foarte variat pentru educație, de aceea și „produsul“ ieșit din mîinile noastre va fi de asemenea variat. Calitățile generale și individuale ale personalității formează în proiectul nostru noduri foarte greu de descurcat.

Momentul cel mai periculos este frica de această complexitate și varietate. Această teamă poate să se manifeste sub două aspecte: primul constă în tendința de a pune pe toți pe același calapod, de a-l băga pe un om într-un șablon standardizat și de a forma un număr restrîns de tipuri umane.

Al doilea aspect al fricii este pasivitatea față de individ, precum și încercarea deznădăjduită de a îndruma cu succes masa milioanelor de elevi prin grija arătată fiecărui om în parte. Aceasta este o hipertrofiere a tendinței de „individualizare“.

Nici unul, nici celălalt aspect al acestei frici nu sînt compatibile cu pedagogia noastră ; în primul caz ea se va apropia de vechile forme birocratice, în al doilea, de pedologie.

O sarcină organizatorică demnă de epoca noastră și de revoluția noastră poate fi numai elaborarea unei metode care, fiind generală și unitară, să dea în același timp, fiecărei personalități în parte, posibilitatea de a-și dezvolta însușirile sale și de a-și păstra individualitatea. O astfel de problemă ar fi, desigur, mai presus de puterile pedagogiei, dacă n-ar exista marxismul, care a rezolvat de mult problema individului și a colectivului.

Este evident că, trecînd la rezolvarea diferitelor probleme pedagogice, nu trebuie să complicăm lucrurile prin raționamente întortocheate. Trebuie să ne dăm seama în mod just de poziția omului nou în societatea nouă. Societatea socialistă este bazată pe principiul colectivității. În această societate nu trebuie să existe personalități înclinate spre izolare, scoase în relief ca un neg sau strivite ca praful de pe drum, ci trebuie să existe numai membri ai colectivului socialist.

În Uniunea Sovietică nu se poate concepe un individ în afara colectivului și de aceea nu poate fi vorba nici de vreo soartă individuală, de drumuri și fericiri personale, opuse soartei și fericirii colectivului.

În societatea socialistă sînt multe colective de acest fel: întreaga societate sovietică se compune numai din asemenea colective, dar aceasta nu înseamnă de loc că pedagogii sînt scutiți de datoria de a căuta și de a găsi în activitatea lor forme perfecte, proprii colectivului.

Colectivul școlar – celula societății sovietice de copii – trebuie să devină în primul rînd obiectivul activității educative.

Educînd fiecare individ, trebuie să ne gîndim la educarea întregului colectiv. În practică, aceste două probleme vor fi rezolvate împreună și numai printr-un procedeu comun. În orice moment al exercitării influenței noastre asupra individului, ele trebuie să fie îndreptate și asupra colectivului. Și invers, orice contact al nostru cu colectivul va însemna în mod obligatoriu și educarea fiecărui individ care intră în componența acestuia.

De fapt, aceste teze sînt îndeobște cunoscute. Dar în literatura noastră ele nu erau însoțite de un studiu aprofundat al problemei colectivului. În privința colectivului, însă, e nevoie de un studiu special.

Colectivul, care trebuie să fie scopul primordial al educației noastre, este necesar să posede însușiri bine definite, care să decurgă în mod firesc din esența sa socialistă. Într-un articol scurt e desigur imposibil să înșiri toate aceste calități, dar am să indic pe cele mai importante.

a) Colectivul îi unește pe oameni, nu numai printr-un scop comun și o muncă comună, ci și prin organizarea comună a acestei munci. Scopul comun nu este aici rezultatul unei coincidențe întîmplătoare a scopurilor particulare, ca într-un vagon de tramvai sau la teatru, ci scopul întregului colectiv. Raportul între scopul general și cel particular nu este la noi un raport antagonic, ci numai raportul de la general (adică inclusiv al meu) la particular, care, rămînînd numai al meu, se va încadra, în colectiv, într-o ordine specială.

Orice acțiune a fiecărui elev luat în parte, orice reușită sau nereușită a lui trebuie să fie apreciată ca un succes sau insucces pe fondul cauzei comune. O astfel de logică pedagogică trebuie, literalmente, să se imprime oricărei activități zilnice școlare, oricărei mișcări a colectivului.

b) Un colectiv este o parte a societății sovietice legată în mod organic de toate celelalte colective. Lui îi revine prima răspundere față de societate, el îndeplinește cea dintâi datorie față de întreaga țară, și numai prin intermediul lui fiecare dintre membrii săi ia contact cu societatea.

De aici derivă ideea disciplinei sovietice. În acest caz, fiecare elev va înțelege, atât interesele colectivului, cât și noțiunile de datorie și cinste. Numai într-o astfel de orchestrare e posibilă educarea acelei armonii dintre interesele personale și cele colective, cultivarea aceluia sentiment de onoare care nu ne amintește în nici un fel de vechea îngîmfare a asupritorului încrezut.

c) Atingerea scopurilor colectivului, munca în comun, datoria și onoarea colectivului nu pot deveni un joc al capriciilor întâmplătoare ale unor oameni răzleți. Colectivul nu este o gloată. Colectivul este un organism social, prin urmare posedă organe de conducere și de coordonare, împuternicite să reprezinte în primul rînd interesele colectivului și ale societății.

Experiența vieții în colectiv nu este numai experiența vecinătății dintre oameni, ci este o foarte bună experimentare a scopurilor urmărite de acțiunile colectivului, printre care locul cel mai important îl ocupă principiile de organizare, discuțiile lămuritoare, supunerea față de majoritate, subordonarea unui tovarăș față de celălalt, principiile răspunderii și ale înțelegerii reciproce.

Școala sovietică deschide activității pedagogice perspective largi și luminoase. Profesorul este chemat să creeze o organizație model, s-o păzească, s-o îmbunătățească și s-o transmită noului corp didactic. Chemarea lui nu este să facă morală între patru ochi, ci să dirijeze, în mod înțelept și plin de tact, dezvoltarea justă a colectivului.

d) Colectivul sovietic stă pe poziția principială a unității mondiale a lumii muncitoare. Acesta nu este o simplă reuniune cotidiană de oameni, ci este o parte a frontului de luptă a omenirii în epoca revoluției mondiale. Toate însușirile de mai sus ale colectivului nu vor avea răsunet dacă în viața lui nu va vibra patosul luptei istorice pe care o trăim. În această idee trebuie să se contopească și să se dezvolte toate celelalte însușiri ale colectivului. În fața colectivului trebuie să stea permanent și la fiecare pas ideea

conducătoare a luptei noastre ; colectivul trebuie să simtă întotdeauna că înaintea lui se află Partidul Comunist care-l călăuzește spre adevărata fericire.

Din aceste principii ale colectivului decurg și toate detaliile dezvoltării individului. Noi trebuie să formăm în școlile noastre membri cu o voință fermă și devotați principiilor societății socialiste, în stare oricând, în orice clipă a vieții, să găsească fără șovăială un criteriu just pentru oricare din acțiunile lor, capabili în același timp să pretindă și altora o conduită asemănătoare. Elevul nostru, oricine ar fi el, nu poate niciodată să apară în viață ca purtătorul unei perfecții personale, numai ca un om bun și onest. El trebuie să apară întotdeauna, în primul rînd, ca un membru al colectivului său, ca un membru al societății, răspunzător, nu numai pentru faptele sale, ci și pentru acelea ale tovarășilor săi.

Deosebit de important este domeniul disciplinei, în care noi, pedagogii, am păcătuit cel mai mult. Pînă azi persistă încă părerea că disciplina este unul din numeroasele attribute ale omului și numai cîteodată este considerată ca metodă și formă. În societatea socialistă, descătușată de bazele mistice ale moralei, disciplina se transformă într-o categorie strict morală și nu tehnică. De aceea, colectivului nostru îi este complet străină acea disciplină a „frînării”, care astăzi, printr-o neînțelegere, a devenit alfa și omega științei educative a multor pedagogi. Disciplina, care se exprimă numai prin norme de frinare reprezintă în școala sovietică modul cel mai greșit de educație morală.

În școala noastră trebuie să domnească disciplina care există în partid și în întreaga noastră societate, disciplina mersului înainte și a învingerii greutăților, îndeosebi a celor create de omul însuși.

Într-un articol de ziar este greu să redai o imagine exactă a detaliilor educației unui individ ; pentru aceasta sînt necesare cercetări speciale.

După cum se vede, societatea noastră și revoluția noastră oferă datele cele mai complete pentru astfel de cercetări. Pedagogia noastră va ajunge în scurt timp și neapărat la formularea scopurilor, de îndată ce va renunța la inerția față de scop împrumutată de la pedologie.

Și în practica noastră, în munca zilnică a armatei noastre de profesori apare încă de pe acum, activă, ideea de scop, indiferent de toate recidivele pedologice. Orice profesor bun, orice profesor cinstit vede în fața sa marele scop politic care este educația cetățeanului, și luptă cu îndîrjire pentru atingerea acestui scop. Numai

prin aceasta se explică succesul, într-adevăr mondial, al muncii noastre social-educative care a format minunata generație a tineretului nostru. Cu atât mai mult ar trebui ca și gândirea teoretică să ia parte la succesul nostru.

LA A V-a ANIVERSARE A COMUNEI „F. E. DZERJINSKI”¹

*Pedagogii dau din umeri*²

La noi în Uniune pedagogii sînt cei mai respectați dintre toți oamenii muncii ; misiunea lor este cea mai importantă : să creeze cadre pentru toate ramurile vieții noastre. Cu pedagogia noastră, pedagogia sovietică, am ajuns să ne putem mîndri.

Și totuși, cei care dădeau din umeri urmărind activitatea comunei noastre, închipuiți-vă că erau tocmai pedagogii !

Nu toți pedagogii dădeau din umeri. O, nu ! Majoritatea copleșitoare a lor sînt oameni curajoși, sensibili și care se interesează de orice inițiativă lăudabilă ; cei mai mulți dintre ei sînt oameni bravi, în stare să ducă la capăt o muncă oricît de grea și în orice condiții, și de aceea niciodată aceștia n-ar fi dat din umeri cînd ar fi fost vorba de cauza noastră măreată. Dădea din umeri un grup mic : cel mai mic. Acest grup se credea în Olimp. Această mînă de oameni era compusă din persoane care nu au dat educație nici unui copil, nici măcar propriilor lor copii, dar în schimb au născocit multe principii pedagogice.

Practica este imposibilă fără teorie și teoria este imposibilă fără practică. Dar pedagogii care dădeau din umeri priveau cu dispreț și condamnau practica existentă și de aceea voiau să introducă o practică a lor proprie, ca să zic așa, o practică de clinică.

¹ Comuna „F. E. Dzerjinski” și-a sărbătorit a V-a aniversare la 29.XII.1932. Jubileul s-a sărbătorit într-un cadru solemn în prezența reprezentanților partidului și a organizațiilor obștești, organelor Comisariatului Poporului pentru Afacerile Interne (N.K.V.D.) și ale Comisariatului Poporului pentru Învățămînt din Ucraina. Un rol activ în pregătirea și desfășurarea festivității l-a avut brigada trimisă în acest scop de ziarul „Komsomolskaia pravda”. Această brigadă a întocmit și pregătit pentru tipar o culegere jubiliară a comunei *A doua naștere* (Harkov, 1932). Cartea a apărut într-un tiraj mic, pe baza drepturilor editoriale departamentale, și nu s-a pus în vinzare.

În culegere au intrat articole și documente scrise de A. S. Makarenko : *Pedagogii dau din umeri, Pagini întoarse, O zi în comună, Constituția țării F.E.D.*

² În articolul *Pedagogii dau din umeri*, A. S. Makarenko face un bilanț și generalizează experiența muncii sale de 5 ani în comuna „Dzerjinski”. Multe din tezele exprimate într-o formă literară în operele *Marșul anului 30, F. D-1* și *Meyer* sînt formulate aci teoretic.

Pe de altă parte, și practica pedagogică atât de hulită trebuia, vrînd, nevrînd, să-și teoretizeze într-un fel oarecare experiența și concluziile, trebuia să se nască astfel o teorie, ca să zic așa, aparte.

Și nu degeaba Comitetul Central al partidului a trebuit să ia asupra-și grija de a organiza, teoretic și practic, cîmpul nostru de activitate.

La noi, în teorie, s-a ajuns de pildă pînă acolo încît, pe de o parte, se nega orice determinare biologică a moralei și se credea că totul depinde de mediu și educație, și în același timp, pe de altă parte, teoreticienii voiau să bazeze toată educația omului pe reflexologie, și intenționau să formeze omul nou, întemeindu-se exclusiv pe studiul reflexelor condiționate. Unul din acești teoreticieni definește, de pildă, astfel colectivul: „Colectivul este un grup de indivizi care acționează reciproc și reacționează solidar la aceleași excitații.”¹ Pentru orice om nepărtinitor este limpede că aceasta este definiția unui colectiv de broaște, maimuțe, moluște, polipi, de orice, numai de oameni nu.

Dar nici practica nu era totdeauna prea bună.

Orientarea pedagogică proletară își croia drumul luptînd, își cîștiga dreptul la viață răspunzînd nevoilor și cerințelor vitale ale economiei și ale noii noastre culturi.

Oare nu e caracteristic faptul că cea mai bună școală a educației o constituie Comsomolul, producția, armata? Aici se realizează căile unei adevărate educații de clasă – aici și în școală; astfel au fost înființate școli în fabrici și uzine, numeroase facultăți muncitorești, precum și diferite cursuri. Lucrurile prindeau viață într-un ritm rapid, deseori fără baze teoretice special elaborate, pe dibuite și cu multe greșeli. Salvarea însă era în instinctul de clasă și în cerințele reale ale vieții.

Dar în domeniul educației propriu-zise n-a existat un curent viu atât de puternic. Afară de aceasta, domeniul educativ este, ca să zicem așa, mai gingaș, mai insesizabil. Iar printre intelectualii noștri muncitori, comsomoliștii și intelectualii partidului mai dăinuie încă multe prejudecăți cu privire la educație, preluate cu bună credință de la vechea teorie pedagogică sau direct din concepțiile intelectualiste în circulație sau din imaginațiile și idealurile literare. Calea noii educații leniniste, calea educației comuniste este o cale de luptă dîrză cu numeroși dușmani.

Acești dușmani sînt rămășițele vechii ideologii a intelectualității ruse, straturile groase ale individualismului burghez. Acești

¹ Autorul se referă la cartea lui A. Zalujnîi, *Doctrina colectivului*.

dușmani ne înconjurau la orice pas, pe noi, pionierii instrucției, pe noi care voiam să întruchipăm într-o activitate vie și reală îndatoririle impuse nouă de epoca noastră și de revoluție.

Cel mai convenabil loc pentru luptă era casa de copii. Aceasta constituia într-adevăr *un nou tip* de instituție pentru copii, în care pericolul rămășițelor practicii vechi* era redus la minimum. Aceasta era latura pozitivă a casei de copii. Ele aveau însă și laturi negative.

În primul rînd, tocmai în casele de copii, teoria bucheristă, ruptă de viață, se străduia să-și creeze o nouă „practică” proprie. În al doilea rînd, casele de copii ofereau copii foarte dificili, aproape în întregime crescuți pe stradă. De aceea munca din casele de copii se transforma întotdeauna într-un front de luptă.

În primele zile ale comunei „Dzerjinski” existau mulți tovarăși care cunoșteau prețul noii practici educative proletare, mulți oameni convinși prin însăși activitatea lor de posibilitățile unei experiențe mari și directe : de aceea, comuna și-a început viața cu mai mult curaj decît înainte. A trebuit însă să luptăm și atunci și mai ales să observăm o anumită neîncredere și această ridicare din umeri.

Azi comuna și-a încheiat cinci ani de activitate rodnică. E locul să vorbim de principiile experienței noastre educative. E vorba de acele principii care i-au făcut pe pedagogi să dea din umeri.

În 1927 ne-am înfățișat în fața „Olimpului pedagogic” cu modestul nostru ideal : muncitorul sovietic ridicat din punct de vedere cultural. Ni s-a răspuns : „Muncitor cult ? Dar cum ? Principalul este : Cum ?”

Noi ne-am expus părerile asupra tehnicii pedagogice, pe care izbutisem s-o experimentăm într-un colț pierdut de țară, departe de marile drumuri pedagogice.

– Dorim să formăm un muncitor sovietic cult. Prin urmare, trebuie să-i dăm o pregătire școlară, de preferință una medie, trebuie să-i dăm o calificare, să-l disciplinăm, spre a deveni un element politic pozitiv, activ, membru devotat al clasei muncitoare, comsomolist și bolșevic. Trebuie să-i dezvoltăm simțul datoriei, să-l facem să înțeleagă noțiunea de onoare ; cu alte cuvinte, el trebuie să fie conștient de demnitatea sa și a clasei sale, să se mîndrească cu ea ; trebuie să-și dea seama de îndatoririle ce le are față de clasa sa. El trebuie să știe să se supună unui tovarăș și trebuie să știe să comande unui tovarăș. Trebuie să știe să fie politicos, aspru, bun sau necruțător, după împrejurările vieții și ale luptei sale. Trebuie să fie un organizator activ. Trebuie să

fic perseverent și oțelit, să știe să se stăpânească și să influențeze pe alții ; dacă va fi pedepsit de colectiv, trebuie să respecte, atât colectivul, cât și pedeapsa. Trebuie să fie vesel, dezghețat, disciplinat, capabil să lupte și să construiască, dornic să trăiască și să iubească viața. El trebuie să fie fericit. Și astfel trebuie să fie, nu numai în viitor, ci și acum, în prezent, zilnic.

Olimpienii s-au burzului.

– „Pedeapsa ? Pedeapsa educă un rob“ !

– „Datoria este o categorie burgheză“ !

– „Onoarea este un privilegiu ofițeresc“ !

– „Aceasta nu este o educație sovietică“ !

Toate acestea s-au întâmplat în realitate ; am păstrat notele stenografice.

Noi lucrasem cinci ani de-a rîndul. Nu pedagogii din Olimp au lucrat alături de noi, ci comunarzii comunei „Dzerjinski“. Ei au fabricat scaune, armături, burghie, au construit noua lor viață, omul nou, și au creat în același timp noua pedagogie sovietică. În micul nostru sector nu puteam face mult, și cu experiența noastră redusă, parțială, n-aveam acces în paginile revistelor pedagogice. Dar ceea ce am realizat valorează mai mult decît o pagină de revistă.

Timp de cinci ani, comuna „Dzerjinski“ și-a perfecționat metodele și a atins o suficientă precizie. Numai cîteva rămășițe de idealism și de pedagogie individualistă ne mai știrbesc triumful. Dar sperăm că le vom elimina într-un timp scurt.

Comuna „Dzerjinski“ nu cunoaște prăpastia dintre munca fizică și cea intelectuală. Facultatea muncitorească de pe lîngă Institutul de construcții de mașini îl pregătește pe comunardul nostru direct pentru Școala tehnică superioară, unde intră, nu numai ca student bine pregătit, dar și ca un meșter de o înaltă calificare.

De aceea, intrarea comunardului la Școala tehnică superioară poate să nu fie obligatorie. Chiar de pe acum, în uzina comunei lucrează cîțiva instructori-comunarzi care au pornit pe drumul de a deveni tineri șefi de ateliere. Dînd comunarzilor o înaltă calificare o dată cu o instrucție medie, le dezvoltăm și însușirile unor gospodari și organizatori. Asistînd la o adunare generală a comunarzilor, te poți convinge de aceasta ! Problemele planului financiar-industrial, ale procesului tehnologic, ale aprovizionării, ale diferitelor amănunte, ale raționalizării și ale controlului normelor și evaluărilor, ale statelor de plată și ale calității personalului trec zilnic prin fața comunarzilor, nu ca prin fața unor spectatori, ci

a unor organizatori care nu pot omite nici o chestiune, conștienți că orice mică neregularitate se va resimți a doua zi în procesul de producție.

În rezolvarea acestor chestiuni, comunarii își găsesc în primul rând un bun prilej pentru aplicarea energiei lor sociale, dar aceasta nu este energia unor oameni care renunță la viața lor personală, nu este jertfa unor martiri, este activitatea socială rațională a unor oameni care înțeleg că interesele societății sînt interesele lor personale.

În această orientare generală, subliniată în numeroase amănunte ale activității noastre, găsim toate punctele de plecare și pentru principiile tehnicii noastre pedagogice.

În ce constau aceste principii ?

În primul rând, lăsăm în suspensie munca educativă specială cu fiecare individ în parte, cu faimosul „copil“ obiectiv al pedagogiei, mărim influența asupra dezvoltării personalității. Noi considerăm că influența unui individ izolat asupra unui alt individ izolat este o acțiune îngustă și limitată. Ca obiect al educației noastre este considerat întreg colectivul și îndreptăm influența noastră pedagogică organizată asupra colectivului. Sîntem siguri că forma de educare cea mai reală a individului este încadrarea lui în colectiv, o încadrare ce-l face pe individ să fie convins că a intrat de bunăvoie în colectiv și că acesta l-a primit tot de bunăvoie. Colectivul este educatorul individului. În practica comunei „Dzerjinski“, greșelile unui individ, indiferent de natura lor, nu trebuiau să stîrnească mai întîi reacția pedagogului și numai după aceea reacția colectivului. În comună, pedagogul putea influența asupra individului în măsura în care el însuși era membru al colectivului respectiv. Nu înseamnă nicidecum că noi, pedagogii și în genere îndrumătorii mai vîrstnici ai colectivului, stăm deoparte și numai observăm. Tocmai noi trebuie să ne concentrăm în fiecare moment mintea și experiența, tactul și voința, ca să înțelegem felurile manifestări, dorințele și aspirațiile colectivului și să-l ajutăm cu sfatul, influența, părerea sau, cîteodată, și cu impunerea voinței noastre.

Dar oricît de mult am munci, nu vom deveni niciodată niște auguri pedagogici care să proclame sentențios legi pedagogice ! Aceste legi decurg din întreaga viață a Uniunii Sovietice și îndeosebi din viața colectivului nostru și ele sînt atît de convingătoare prin ele însele, încît nu ne mai este îngăduit să le răstălmăcim. Astfel că orientarea pedagogică a comunei, în general, se formulează astfel : înființarea unui colectiv corect, determinarea unei influențe juste a colectivului asupra individului.

Rezolvînd problema funcționării colectivului, nu putem privi colectivul ca „un grup de indivizi care acționează reciproc și reacționează solidar“. Noi nu ne putem imagina un colectiv abstract și nici o „solidaritate abstractă“, ci un colectiv viu și concret de băieți și fete, o parte din societatea sovietică muncitoare din epoca construirii socialismului, a luptei de clasă și a trecerii noastre la societatea fără clase antagoniste. Și, în primul rînd, vedem că acest colectiv de copii nu vrea cu nici un preț să trăiască o viață care să pregătească altă viață, nu vrea să se reducă la o experiență doar pedagogică, ci vrea să fie o realitate de sine stătătoare a vieții sociale, ca și orice alt colectiv. Fiecare dintre membrii colectivului luat în parte nu se consideră pe sine însuși ca „germenele unei personalități viitoare“. Este firesc să-i privim și noi din acest punct de vedere și să considerăm pe elevii noștri ca cetățeni cu depline puteri ai Republicilor Sovietice. Ca cetățeni, au dreptul să participe la munca obștească după puterile lor. De altfel, ei participă la această muncă, dar nu pe plan pedagogic, ci pe planul muncii ; cu alte cuvinte, ei nu irosesc materialele, ci confecționează obiecte folositoare ; ei nu muncesc din considerente idealiste de altruism și de dezinteresare, ci din dorința de cîștig, atît personal, cît și în folosul colectivului ; de munca lor răspund, în spiritul disciplinei în producție, în primul rînd față de colectiv, care este acela ce suportă eventualele pagube provocate de unii și de alții, fiind în același timp și beneficiarul cîștigurilor realizate.

Din această concepție fundamentală prin prisma căreia privim colectivul de copii decurg și toate metodele noastre. Noi punem la dispoziția colectivului de copii sau de tineri facultăți muncitorești, uzine, ingineri, planul economic-financiar, salarii, îndatoriri, lucru și dreptul răspunderii. Toate acestea înseamnă a crea disciplina.

Olimpienii care dau din umeri pot vorbi oricît despre necesitatea disciplinei, pot privi cu bucurie o disciplină gata formată și chiar să admire frumusețile ei, dar nu sînt de loc în stare să urmărească procesul de disciplinare fără strigăte de protest.

Membrii comunei „Dzerjinski“ nu văd însă nimic deosebit în disciplina ce li se impune : după părerea lor este o stare firească și necesară oricărui colectiv. De fapt, disciplina nu este o problemă pentru ei. Ei văd numai procesul de disciplinare și consideră că problema constă tocmai în acest proces. Dacă un comunard nu și-a curățat strungul și acesta a ruginit, se prea poate că la adunarea comunarzilor nimeni nu se va gîndi că vinovatul trebuie disciplinat, dar toți vor spune și vor striga laolaltă :

– Ai stricat strungul, înțelegi ?

– Știi cît costă ? Ce ne vom face mîine, dacă din cauza ta va lipsi piesa nr. 15 ? Ne vom uita la tine cît ești de frumos, da ?

Un asemenea comunard va fi luat de la strung și pus la altă muncă simplă, nu ca pedeapsă, ci pentru a apăra utilajul ca un bun comun al colectivului. Este poate o măsură aspră, dar necesară. Și numai fiindcă ea nu este din principiu înlăturată de colectiv, o aplicăm numai în cazuri foarte rare.

Și furtul este aproape inexistent în comună, fiindcă tuturor le este bine cunoscută legea comunei : a fura este interzis ; pentru furt te poți trezi gonit într-o jumătate de oră din comună. Pentru comună, aceasta nu constituie nicidecum o problemă de educare a individului ; ea este o problemă de viață pentru orice colectiv ; de nu, colectivul nu poate exista.

Teoria pedagogică care susține că un derbedeu nu trebuie dat afară din clasă și un hoț izgonit din comună (trebuie îndreptat, nu eliminat) sînt vorbele goale ale unui individualism burghez obișnuit cu „dramele” și „suferințele” individuale și care nu vede cum din această cauză sute de colective sînt distruse, ca și cum aceste colective n-ar fi alcătuite din aceiași indivizi.

Comuna „Dzerjinski” interzice categoric furtul și fiecare comunard în parte știe bine acest lucru și nu va pune în joc interesul colectivului, cît și pe al său propriu. Din această pricină, furtul mai că nu există în comună ; în orice caz, la noi nu se mai pedepsește pentru furt. Dacă totuși se întîmplă ca un începător, care nu e încă în stare să privească interesul colectivului în mod just, să comită un furt, i se va spune : „Vezi, să fie pentru ultima dată”, și dacă se mai repetă, atunci colectivul va pune neapărat problema eliminării.

Această severitate este cel mai prețios umanism pe care-l putem avea față de un om. Această problemă se rezolvă cu o precizie matematică. A-l lăsa pe hoț în colectiv înseamnă să încurajezi furtul, înseamnă să înmulțești la nesfîrșit conflictele rezultate din suspectarea tovarășilor nevinovați, să obligi pe toți membrii colectivului să-și încuie lucrurile și să privească bănuitori spre vecini, înseamnă să distrugi libertatea în colectiv, fără a mai vorbi de sustragerea valorilor materiale.

În măsura în care un colectiv se destramă din cauza tolerării sau legalizării furtului, în aceeași măsură se întărește el cînd posibilitatea furtului este cu totul exclusă prin conștiința puterii comune a colectivului și a drepturilor lui. Tînărul care cel puțin o dată a votat eliminarea unui tovarăș pentru furt, cu greu se poate hotărî să săvîrșească un furt. Atragem atenția și asupra altei împrejurări : cei eliminați din colectiv simt o mare zdruncinare

morală. De obicei, colectivul nu-i aruncă literalmente pe stradă, ci îi trimite la centrul de triere ; și cunoaștem cazuri când astfel de eliminați au regăsit calea unei juste orientări în problema conducerii sociale. S-a întâmplat să fie reprimiți în comună și vindecați pentru totdeauna de năravurile lor.

Regulile categorice ale colectivului nu sînt aplicate numai în cazul furtului. În comuna „Dzerjinski” se aplică aceleași reguli categorice și în privința beției și a jocului de cărți. Pentru beție — eliminare fără condiții. Deși în comună sînt mulți băieți de 18-19 ani care dispun de o sumă destul de mare de bani de buzunar, ei nu beau și nu admit băutul nici la cei maturi.

Această disciplină decurge ca o necesitate recunoscută din condițiile de viață ale întregului colectiv și din acel principiu fundamental că un colectiv de copii nu se pregătește pentru o viață viitoare, ci își trăiește viața aceasta. În fiecare caz de încălcare a disciplinei, colectivul nu-și apără decît interesele sale. Această logică este absolut inaccesibilă „olimpienilor” și provoacă din partea lor cel mai mare protest. Și totuși, această logică este mai bună ca oricare alta pentru apărarea intereselor individului. Apărînd colectivul ori de unde ar putea fi atacat de egoismul individual, colectivul apără și pe fiecare individ în parte și îi asigură cele mai favorabile condiții de dezvoltare. Exigențele colectivului au un rol educativ mai ales față de cei ce impun aceste exigențe. Individul apare în educație într-o nouă poziție : nu este obiectul influenței educative, ci purtătorul ei, subiectul ; dar nu devine subiect decît exprimînd interesele întregului colectiv.

Aceasta oferă o conjunctură pedagogică extrem de avantajoasă. Apărînd pe fiecare membru al colectivului, cerința generală pretinde în același timp fiecărui membru să ia parte, în măsura puterilor lui, la lupta generală a colectivului, dezvoltîndu-i voința, bărbăția și mîndria. Chiar și fără o instrumentare pedagogică deosebită, se dezvoltă în colectiv noțiunea de valoare a colectivului și a demnității lui. Acesta este punctul inițial al educației politice. Colectivul „Dzerjinski” se arată conștient de faptul că este o parte a marelui colectiv al clasei proletare, de care este legat în fiecare manifestare a sa. Și tocmai aceasta este educația politică, spre deosebire de instrucție.

Această apreciere a valorii colectivului cuprinde și începutul calificării conținutului noțiunilor de „onoare” și „datorie”, categorii care au fost numite de „olimpieni” — „privilegiu ofițeresc și burghez”.

Educația noastră dă țării un muncitor calificat, cult, care este în stare să ocupe un loc de conducere în orice ramură a muncii noastre, dar și gata să se supună tovarășului său. Nu e mult

de cînd „olimpienii“ descriau grozăviile pricinuite de comandantul nostru (de detașament, de grupă) care, după părerea lor, înăbușă orice inițiativă și abuzează de forță – pe cînd în realitate, comandantul nostru este, de fapt, un șef unic, ales, avînd într-adevăr o mare influență și putere, dar legat de mîini și de picioare atunci cînd manifestă tendințe individualiste. Sovietul comandanților este de asemenea un colectiv și comandantul nu este decît împuternicitul lui.

În ce privește inițiativa, comunarzii nu vor da ascultare nicio dată vorbelor goale, oricît de atrăgătoare ar fi ele, dar vor accepta fără discuții inutile orice propunere folositoare în rezolvarea unei probleme comune. Protestăm și împotriva acelei activități bazate numai pe principiul „dacă munca e interesantă“ ! Face să ascultați discuțiile ce au loc în sovietul comandanților cînd se discută reclamația vreunui nou venit :

– Nu-mi place să lucrez în această secție, transferați-mă la cea mecanică.

Unui asemenea copil i se răspunde aspru :

– Poate să aducem orchestra ; nu cumva ai nevoie să ascuți și muzică ?

– Unde erai cînd noi ne construiam uzina și am cărat o lună întreagă pămînt cu targa ? Crezi oare că aceea a fost o muncă interesantă pentru noi ?

– Poate pentru tine nu-i interesant nici să cureți closetele ?

Dar noul comunard începe curînd să înțeleagă cum stau lucrurile. Chiar că se apropie de „categoria burgheză“ *de datorie ! Colectivul cere de la individ o anumită contribuție la fondul comun de muncă și viață*. Clasa muncitoare, marea țară sovietică, își mobilizează oamenii, nu pe temeiul unui contract de muncă, al unui angajament și al interesului individual. Comunarzii privesc și ei problema datoriei simplu și hotărît ; *aceasta este poziția naturală a proletariatului față de clasa sa*.

Și cînd această clasă, colectivul nostru și însuși individul ajung să constituie valori omenești asupra cărora nu mai încap nici o îndoială, se naște noțiunea de onoare a clasei proletare.

Ne mai rămîne să lămurim una dintre problemele cele mai arzătoare din dezbaterile noastre pedagogice : rolul pedagogului.

Dacă totul este făcut de colectiv, la ce mai folosește pedagogul ? Și cine poate garanta că acest colectiv va proceda întotdeauna cum se cuvine ?

Întrebarea este justificată. Comuna „Dzerjinski“, în anul 1930, a renunțat complet la educatori, ceea ce nu înseamnă însă că noi sîntem lipsiți de educatori.

Vom vorbi acum de colectivul pedagogilor. Colectivul nostru educativ este format din profesori, ingineri, meșteri și instructori, cekiști, membrii conducerii noastre și în primul rînd, și mai ales, din celula de partid și cea comsomolistă.

Educația comunarzilor nu se face prin cuvîntări și bătînd toba morală, ci antrenînd viața, munca și năzuințele colectivului însuși.

Această muncă și aceste năzuințe sînt precizate de ceea ce constituie viața colectivului, cu alte cuvinte de revoluția noastră, de planurile noastre cincinale, de lupta pentru independența noastră economică, de setea noastră de cunoaștere, de facultățile noastre muncitorești, de traiul nostru în comună bine orînduit, curat, igienic, de disciplina noastră de fiecare clipă, de încordarea noastră în cursul unei zile pline de eforturi, de rîs, de voieșie și de alte probleme. Pedagogii n-au decît să dea din umeri ! Această gimnastică a lîr, după cum vedeți, e cam tardivă...

Noi privim cu îndrăzneală spre viitor ; meșterul comunard cult, instruit, îndemînat, „stăpîn” și gospodar conștient al țării sovietice, comsomolist și bolșevic, organizator și comandant, știind să ordone și să se supună, să lupte și să clădească, să trăiască și să iubească viața — iată viitorul nostru, contribuția noastră la creșterea noilor cadre pe care le pregătește comuna „Dzerjinski”. Și dacă vom reuși să reeducăm cîțiva pedagogi, aceasta ar fi o victorie în plus, neprevăzută în plan...

Voință, curaj, năzuință spre scop

La al XVIII-lea Congres al partidului, problema educației comuniste a celor ce muncesc a fost tratată ca o problemă de o importanță hotărîtoare.

Valul de larg interes care s-a ridicat în societatea noastră față de această problemă este foarte îmbucurător.

Problema educației comuniste n-a fost studiată numai pe linia dezvoltării politice a țării noastre, ci și în legătură cu viața și cu preocupările zilnice ale fiecărui cetățean sovietic.

Înțelegem bine că această problemă — de cea mai mare însemnătate — este hotărîtoare și în domeniul raporturilor morale ale societății noastre și în domeniul industriei și în problemele bogăției noastre, al creșterii, al victoriei noastre în revoluția mondială și, în sfîrșit, în problema fericirii noastre și a fericirii întregii omeniri.

Știm toate acestea, nu numai pentru că ele formează obiectul preocupărilor noastre, al năzuințelor noastre și al voinței noastre ; nu, o știm fiindcă dincolo de toate acestea, educația comunistă nu este un proiect, un plan de viitor, ci este o realitate de fiecare zi. Omul sovietic din 1939, masele populare sovietice din zilele noastre se aseamănă într-o foarte mică măsură cu oamenii dinaintea războiului imperialist. Poporul nostru nu a crescut numai în ceea ce privește bogăția generală, în cunoștințe, în cultură, în spiritul lui de a fi oricând gata pentru muncă și luptă : a crescut din punct de vedere moral și dezvoltarea lui morală este atît de mare, încît „noul salt calitativ în materie de etică“ este de mult timp stabilit. La orice pas întîlnim în societatea noastră îndatoriri umane cu totul noi și norme complet noi în purtarea și acțiunile oamenilor. Orice copil din țara noastră cunoaște numele multor oameni mari care au dat cele mai înalte pilde de eroism socialist, de perseverență și devotament față de revoluție și partid.

De pe aceste culmi ale eticii, ale vieții sovietice, concepția despre noile norme de conduită și cerințele față de oameni se răspîndește adînc în popor, dînd naștere unor categorii noi în gîndirea noastră, unor teme noi de meditație și noi tradiții în vederea acțiunilor noastre.

Educația comunistă a maselor de multe milioane ale poporului sovietic a început din prima zi a revoluției, de la primul cuvînt al lui Lenin, cu primele lupte pe frontul războiului civil. Și apoi, în decursul celor 21 de ani care au urmat, educația comunistă a fost aplicată neîncetat prin manifestări neobservate, pe nesimțite, parcă tangențial, ai zice în procese laterale și paralele, în realitate, însă, conștient și tinzînd mereu spre o anumită țintă : mărețele realizări ale construirii socialismului pe toată întinderea lor. S-ar putea spune cu drept cuvînt că nu-i act, cuvînt, faptă din istoria noastră, care, în afară de importanța sa directă, economică, militară sau politică, să nu fi avut un rol educativ, contribuind astfel la noua etică și la dezvoltarea unei noi experiențe morale.

Această experiență morală, aceste norme de conduită deja formate nu constituie încă un sistem strict coordonat, nu au devenit încă teze precise și determinate și, mai ales, n-au alcătuit încă tradiții populare experimentale. Mai observăm foarte adesea o anumită luptă între etica veche și cea nouă, auzim încă discuții și nelămuriri în privința interpretării unui fapt. Încă nu s-a consolidat și n-a căpătat putere normativă o concepție despre dragoste, prietenie, gelozie, fidelitate, cinste; aceste detalii preocupă în momentul de față tineretul nostru, care caută soluții juste, fiindcă el cere și vrea perfecția comunistă în conduită.

Printre problemele de primă importanță este problema educării voinței, a curajului și a orientării spre un scop. Cu toate că în întreaga istorie universală cu greu s-ar mai putea găsi o operă plină de fapte atît de mărețe, cu toate că victoriile noastre sînt încoronarea voinței noastre puternice, a curajului nostru nemărginit, a năzuinței noastre conștiente și perseverente către țintă, cu toate acestea, și poate tocmai din această pricină, problemele de educare a voinței au devenit cele mai arzătoare și mai importante probleme ale existenței noastre. Cu atît mai importante devin astăzi cînd țara noastră se îndreaptă cu un nou avînt pe căile concrete ale comunismului.

Desigur, educarea voinței și a curajului continuă și astăzi în țara noastră la fiecare pas și zilele, una după alta, aduc în această direcție victorii noi și nenumărate. Dar mai este clar și altceva. Este absolut clar că sîntem obligați, cu toată lealitatea și sinceritatea bolșevică, să spunem că educarea voinței, a curajului și orientării spre un scop e uneori lăsată la voia întîmplării și că nu avem destulă inițiativă conștientă, organizată și precisă în această direcție.

Acestea sînt, îndeosebi, valabile pentru școala noastră. Nicio-dată nu vom acorda o prea mare importanță acestei probleme. În școlile noastre își primesc educația mai mult de treizeci de milioane de copii și tineri; este un număr de cîteva ori mai mare decît armata oricărui stat, întrece chiar numărul locuitorilor din multe state. Și dacă vom admite în această importantă operă educativă chiar un rebut de 10%, înseamnă să introducem în societatea noastră trei milioane de tineri greșit educați și poate chiar dăunători. Educația și învățămîntul public au devenit cantitativ atît de puternice în țara noastră, încît un singur procent de rebut în această muncă amenință țara noastră cu pierderi serioase.

În fața acestei permanente probleme politice se pune întrebarea : ce s-a făcut și ce se face în privința educației școlare? Va trebui să răspundem într-un fel foarte trist. În viața sovietică nu există un alt domeniu în care munca noastră să se fi făcut cu atîta nesiguranță, așa de confuz, de nedefinit... Cu toate indicațiile repetate ale partidului asupra lipsurilor existente în domeniul pedagogic, Comisariatul Poporului pentru Învățămînt nu se interesează de aceasta (nu se mișcă din loc).

Trebuie să avem mai întîi curajul să recunoaștem deschis : noi nu știm... pe cine vrem să educăm ; noi nu știm : trebuie oare să educăm curajul ? Dacă aceasta e „nepedagogic“ ? Dacă aceasta dăunează sănătății ? Dacă mămicile vor fi nemulțumite ?

Cine e vinovat de această încurcătură ? Dați-mi voie, unde sînt acei savanți pedagogi, acele sute de ingineri ai pedagogiei care erau obligați să pregătească, să înțeleagă și să rezolve încă de mult problemele educației comuniste ? Nicăieri nu s-au pronunțat atît de des aceste două cuvinte, ca în articolele pedagogice. Ce s-a spus în aceste articole despre problema educării voinței și curajului orientate spre un scop ? Aceste probleme sînt ascunse în învelișul viclean al pălăvrăgelii pseudoștiințifice și acoperite de afirmația învechită și atît de străină de noi că nu există nici un fel de probleme educative, că educația este nedespărțită de procesul de învățămînt. Pe cuvîntul meu, este greu să crezi, dar se practică o asemenea șmecherie simplă și naivă. În loc să ne ocupăm cinstit și serios de problemele educației comuniste, am luat un aer atotștiutor și am decretat :

– Educație ? Dar pentru ce ? Profesorul, în timp ce predă, face și educația copiilor. Istoria ! Știți cît de educativă este istoria singură, nici nu vă puteți închipui !

Firește, istoria poate să educe, de asemenea și literatura și matematica ; dar nimeni, desigur, n-are dreptul să limiteze procesul educativ la activitatea din clasă, după cum n-are dreptul un inginer constructor să afirme că la clădirea unei case este suficient să te ocupi numai de problema caloriferului și de acoperiș.

De ce organizatorii educației școlare înțeleg lucrurile așa de simplist ? Pur și simplu pentru că ei înșiși n-au nimic comun cu principiul orientării spre un scop. Nu-i interesează în mod deosebit nici un fel de scop, nici măcar cel al educației comuniste. Dar în afară de aceasta mai există și următorul considerent : într-un fel o vom scoate la capăt, că doar nu construim un pod care se poate prăbuși peste o lună ! Noi scoatem un elev și este greu să-ți dai seama ce fel de om va fi. Într-un fel sau altul o să meargă : Comsomolul, familia, organizația de pionieri o vor scoate la capăt.

La noi, întreaga problemă a educației, problemă de o uriașă importanță de stat, a fost dată pe mîna unor profesori răzleți, printre care se numără mulți tineri lipsiți de experiență, instructori de pionieri, dintre care nici unul nu are pregătirea necesară.

Nu este deci surprinzător că la noi, în lumea pedagogilor, circulă o astfel de anecdotă. La noi, adesea se repetă cuvintele : „ăsta e un mijloc de educație“ sau „ăsta nu e un mijloc de educație“. Un om neinițiat ar putea crede că un mijloc educativ urmărește un anumit scop pedagogic. Greșeală ! Nicidecum ! Un mijloc de educație urmărește un singur scop : ca totul să meargă bine – și lupul să fie sătul și oaia întreagă, să nu se supere nimeni și în genere să se evite cît mai multe neplăceri.

O astfel de școală seamănă cu o prea iubitoare mămică ; școala aceasta folosește o metodă educativă definită prin formula : „copilul să fie sătul și să nu răcească“. Ea hrănește copiii după indicele succesului la învățătură de 100% și are grijă ca copilul să nu răcească din cauza curajului său, să zicem, a orientării spre un scop. Și asemenea acestei mame care nu are răgaz să gândească : cît pierdem, atît în privința învățăturii, cît și a sănătății copiilor, din cauza acestei griji mioape !

Să ducem o viață liniștită. În schimb, să putem arăta în cifre și procente munca îndeplinită și să uităm că în toate celelalte domenii ale vieții sovietice se fac progrese, se dă dovadă de îndrăzneală, au loc descoperiri, cîteodată se riscă, dar întotdeauna se crează ceva nou.

Curajul. Încercați să vă consacrați serios, sincer, scopului de a educa un om curajos. În cazul acesta nu vă veți mai putea limita la conversații moralizatoare ; nici nu veți închide geamurile, ca să înveliți copilul în vată și să-i povestiți despre Papanin. Nu va fi posibil, deoarece în cazul acesta rezultatul va fi clar pentru conștiința dv. sensibilă ; creșteți astfel un spectator cinic, pentru care eroismul altuia nu este decît ceva bun de privit, un moment distractiv.

Nu se poate crea un om curajos, dacă nu va fi pus în situația de a da dovadă de curaj, indiferent cum : fie prin stăpînire de sine, printr-o exprimare dreaptă și fățișă, suportare de încercări, lipsuri, fie prin răbdare și îndrăzneală. Nu se poate începe educația voinței dacă nu este rezolvată în prealabil problema prin ce anume se deosebește voința sovietică de voința din societatea burgheză. Acolo voința este necesară pentru asuprirea altuia, acolo scopul este îndreptat pentru obținerea celei mai bune bucăți din friptura comună. Oare nu riscăm să introducem aceste categorii burgheze în locul categoriilor noastre, dacă limităm întreaga pedagogie la așa-numita metodă individualistă ?

Voința comunistă, curajul comunist, scopul comunist nu se pot dezvolta fără exerciții speciale în colectiv. Nu prin metoda influenței de la caz la caz, nu prin metoda pasivității nepăsătoare, prin metoda cumpătării și a liniștirii, ci prin organizarea colectivului, prin organizarea îndatoririlor fiecăruia, organizarea străduinței vii și reale a omului, laolaltă cu colectivul – iată care trebuie să fie conținutul muncii noastre educative.

De fapt, noi nu educăm pe elev, nu-i cerem nimic altceva decît frînarea cea mai elementară, indispensabilă confortului nostru.

Obținem (și nu întotdeauna) să stea liniștit în clasă, dar n-avem în fața noastră scopul disciplinării pozitive ; elevii noștri

mai au câteodată disciplina ordinii exterioare, aparente și nu o disciplină de luptă și de biruire a greutăților. Așteptăm pînă ce elevul săvîrșește o faptă urită și atunci începem să-l „educăm“. Elevul care nu săvîrșește fapte reprobabile nu ne preocupă; încotro merge, ce caracter se va dezvolta sub această ordine aparentă, nu știm și nici nu putem afla.

Tipuri de caracter atît de răspîndite ca: tăcuții, sfinții, lacomii, oportuniștii, blegii, gură-cască, cocheții, paraziții, mizantropii, visătorii, tocilarii etc. scapă atenției noastre pedagogice; câteodată observăm firea lor, dar în primul rînd nu ne stingheresc cu nimic și în al doilea rînd tot n-am ști cum să procedăm cu ei. Dar, de fapt, adesea copiii cu astfel de caractere cresc și devin periculoși, nu strengarii și turbulenții.

Azi, cînd la noi se educă mai mult de treizeci de milioane de copii, nu încapе nici o îndoială că succesul acestei munci uriașe nu depinde de eforturile răzlețe ale unui milion de profesori, ci exclusiv de organizarea școlii ca un tot unitar, de stilul și tonul în formularea cerințelor față de copii, de stilul disciplinei și al jocului în colectivul de copii, de exercițiile organizate regulat pentru încordarea voinței, a curajului, pentru o activitate continuă spre o țintă mare, limpede și vrednică de străduințele noastre.

O astfel de muncă educativă va fi, nu numai cu mult mai eficace, dar și mult mai plăcută pentru pedagogi. Corpul didactic de la noi suferă azi de cenușiul cotidian, de plictiseală, de pseudo-virtutea principiilor sale proprii. Suferă din pricina unui număr incalculabil de prejudecăți dintre cele mai sălbatice, care au ajuns pînă la noi cine știe de unde. De pildă, și în ziua de azi e considerat ca axiomă faptul că firii copilului îi este absolut necesară o activitate inutilă, fără sens și fără scop. Și azi este considerată ca o măsură „educativă“ indulgența în clasă, chiar dacă toată lecția ar suferi din pricina aceasta. Pînă și în ziua de azi copilul trece dintr-un colectiv într-altul de cîteva ori pe an, deși se știe prea bine că nimic nu este mai dăunător decît această educare continuă a „omului în afara colectivului“.

Viața în școala noastră, în colectivul nostru de copii trebuie să fie mult mai vie, mai disciplinată, mai veselă și în același timp mai aspră. Numai în acest caz, școala va reuși să-și îndeplinească menirea ei pe tărîmul educației comuniste, renunțînd, o dată pentru totdeauna, la obiceiul comod și „moral“ de a lăsa ca lucrurile să-și urmeze de la sine cursul.

Desigur că o astfel de muncă va cere profesorului multă energie, mult curaj, mai multă sinceritate și îndrăzneală. Dar această

muncă nu pricinuiește numai greutate, ci aduce și satisfacții. Nu putem hrăni această masă de un milion de tineri profesori cu discuții abstracte și teoretice.

Comunitatea copiilor noștri trebuie să oglindească viața întregii țări sovietice. Școala trebuie să lupte pentru comunism cu aceeași voință, cu același curaj, cu aceeași încordare ca și toată societatea noastră. Și cu aceeași bucurie !

Problemele educației în școala sovietică

De obicei, dacă vreun școlar, printr-o faptă urită, provoacă nemulțumiri familiei, profesorului sau chiar organelor de miliție, se aud mereu aceleași muștrări :

- Firește, Comsomolul nu dă nici un ajutor școlii.
- Dar organizația de pionieri ? Nu știe să lucreze...
- Îmi dați voie, dar cu ce se ocupă directorul ? El nu-i altceva decât administratorul principal. Grijile administrative, finanțele, încălzitul, reparațiile îi răpesc toată ziua. Cine răspunde atunci de disciplină ?
- D-apoi părinții ! Nu contribuie cu nimic.
- Îmi dați voie, dar pedagogii la ce servesc ? Își viră nasul în carte și nici nu le pasă de educație.

Este necesar cu toate acestea să reabilităm școala sovietică, s-o apărăm de acuzațiile de incapacitate, absolut nemeritate.

Putem spune, fără exagerare, că problemele educației se pun numai atunci când se ivește vreo întâmplare regretabilă, când se recurge la „ajutorul“ codului penal. Dar dacă nu survin astfel de accidente - școlarul n-a căzut de pe scara tramvaiului, sub roți, sau, zvîrlind cu praștia, n-a scos ochiul tovarășului său - nimeni nu se mai gîndește la problemele de educație. Nici o ramură a pedagogiei școlare nu este atît de slab dezvoltată ca metodică muncii educative în condiții normale. Teoreticienii nu văd în metodele educative decât un mijloc suplimentar, auxiliar pentru ridicarea nivelului la învățătură și nimic mai mult.

Pedagogii practicieni se pierd în mulțimea metodelor empirice, care nu sînt legate într-un sistem educativ organizat. Cei mai buni profesori ai noștri cunosc metode foarte prețioase pentru educarea voinței și formarea codului intern al conduitei copilului sovietic ; ei prezintă idei proprii în această ramură și fac propuneri interesante. Dar asemenea experiențe sînt slab încurajate de organele învățămîntului public și foarte superficial cercetate.

Oscilațiile cu privire la procesul educativ în școală, risipirea forțelor pedagogice, teama de orice inițiativă îndrăzneată micșorează efectul muncii, chiar și al celor mai talentați profesori.

Mai prost se prezintă situația acelor profesori – și la noi se găsesc cu sutele de mii – care, neavînd un talent pedagogic deosebit și fiind reduși la propriile lor mijloace, nu găsesc linia necesară și nu-și stăpînesc elevii. Iar teoreticienii taciturni, rigizi și cu mutre acre, care înlătură de obicei greșelile pedologice și mătură, pocăiți, gunoiul pseudoștiințific din literatura pedagogică, n-au făcut să rodească pînă acum practica școlară cu idei pozitive, deși ideile generale pedagogice ale marxism-leninismului, cuvintele lui Lenin oferă în domeniul educației o îndrumare foarte clară și un vast cîmp de acțiune creației pedagogice. Pînă acum, nimeni nu i-a ajutat pe profesori să înțeleagă că activitatea școlară normală este imposibilă fără un colectiv pedagogic unitar, cu o metodică unitară și care să răspundă colectiv, nu numai pentru „clasa lor“, ci pentru întreaga școală.

Rețelei noastre de școli, că care poate să se mîndrească țara noastră, îi corespunde în sectorul pedagogic o masă de profesori răzleți, iar în cel școlar, o masă de clase dispartate, legate între ele în mod mecanic, numai prin vecinătatea lor din clădirea comună a școlii. Școli care să alcătuiască colective puternice, încheigate, nu sînt cunoscute la noi nici de pedagogi, nici de copii, nici de familie, nici de societatea sovietică și tocmai în aceasta rezidă originea multor rele.

Dacă, de pildă, copilul învață la Școala nr. 575 din Moscova, acest număr astronomic, fără denumire individuală, nu trezește într-însul nici o emoție. Școlarul se pierde în mulțimea copiilor (căci deseori împreună cu el învață și alți două mii de copii). Elevul nu-și cunoaște decît clasa sa. Între colectivul de clasă și societatea sovietică nu există nici o verigă de legătură, un colectiv mai larg ; școala însăși nu funcționează ca un organism social unitar.

Teoria pedagogică, preocupîndu-se de amănunte, n-a găsit timpul necesar să analizeze o atare problemă cardinală. Cu toate acestea este clar că orice școlar nu trebuie să se mărginească la micul cerc al clasei sale, ci trebuie să fie însuflețit de scopurile comune ale școlii și să ia parte la bucuriile întregii școli.

Ca regulă generală, numărul de elevi din colectivul unei școli nu trebuie să depășească cifra de 1000. Școlile giganti ar trebui împărțite astfel, ca fiecare școală să aibă specificul ei, ca școlarii să se cunoască între ei, ca profesorii să-și recunoască pe sală elevii pe care-i educă, ca întreg colectivul școlar să se întrunească prietenește la serbările școlare, la șezătorile artistico-literare,

la cercuri, să se întărească prietenia și respectul reciproc în decursul muncii creatoare comune a întregului colectiv. Numai înființând colectivul școlar unitar, putem trezi în sufletul copilului forța puternică a opiniei generale, ca un factor educativ disciplinar și normativ. Tratarea individuală a copilului nu înseamnă a fi preocupat de un individ izolat și capricios. Sub steagul respectării particularităților individuale nu trebuie să se strecoare educația individualistă mic-burgheză. Pedagogul care încurajează defectele elevului, se supune orbește capriciilor lui, îl răsfătă și îl măgulește, în loc să-l educe și să-i schimbe caracterul, este un pedagog incapabil. Trebuie să știi să te apropii de personalitatea copilului, formulându-i cerințe ferme ; copilul trebuie să aibă anumite îndatoriri față de societate și să fie răspunzător de faptele sale. Tratarea individuală a copilului constă tocmai în aceea că, potrivit însușirilor sale individuale, îl faci membru devotat al colectivului său și un cetățean al Uniunii Sovietice.

Oftind după o disciplină bună, lumea se teme la noi de procesele de disciplinare. De fapt, nu ne-am depărtat prea mult de la credința mult lăudatei autodisciplinării. Școala trebuie să formuleze și să pretindă de la elev, încă din primele zile, îndeplinirea îndatoririlor indiscutabile față de societatea sovietică, să-l înarmeze cu norme de conduită ca să știe ce este îngăduit și ce este oprit, ce atrage laude și ce se pedepsește.

Controlul opiniei publice a marelui colectiv școlar iubit și atotputernic oțelește caracterul elevului, educă voința lui, îi imprimă deprinderi sociale folositoare conduitei sale personale, mândria pentru școala sa și mândria față de sine ca membru al acestei frumoase comunități. Și în cazul acesta, copilul nu se comportă după împrejurările exterioare, adică, în societatea copiilor buni este bun, iar printre bătauși devine și el un huligan, ci știe cum să se poarte ; știe pentru ce îl va lăuda colectivul pe care-l respectă și pentru ce îl va pedepsi. În felul acesta se naște la copil tăria, dîrzenia unui caracter oțelit, în felul acesta se educă sentimentul onoarei cetățenești, al datoriei, conștiința obligațiilor sale față de alți oameni.

Puterea opiniei publice într-un colectiv de copii este o forță activă, care se simte în mod real.

Cînd conduceam comuna Comisariatului Poporului pentru Afacerile Interne nu m-am temut, de pildă, să trimit la serbarea de inaugurare a uzinei „Kramatorsk” 50 de elevi, foști hoți și vagabonzi. Știam că nu vor compromite onoarea comunei, care le acordase această încredere și cinste. Comunarzii noștri și-au format bunul obicei de a nu sta jos în tramvai, căci întotdeauna se găsește în

vagon o persoană căreia se cuvine să i se cedeze locul. Și fiecare comunard ar intra în pământ de rușine, dacă s-ar dovedi că a călcat acest paragraf din legea etică a comunei : politețe față de cei mai în vîrstă, ajutor pentru cei slabi. Numai prin lipsa în școli a unei opinii publice organizate putem explica incapacitatea pedagogilor, care se compromit ei înșiși prin următoarele caracterizări ale elevului neascultător :

„E zgomotos, dezordonat, sparge geamuri, înjură, mînjește fețele tovarășilor săi ; demoralizează prin purtarea lui huliganică nu numai pe școlari, dar și pe profesori.“

Astfel de atestări par calomnii. Școlarul prezentat ca un rău-făcător dramatic demoralizează chiar și pe profesor. De fapt, educatorii se condamnă pe ei înșiși, confirmînd incapacitatea lor. Dar pedagogia teoretică nu îndrăznește să examineze problema acțiunii reciproce pe care o au în viața școlară metodele educative și sancțiunile care, aplicate în mod just, au o atît de mare însemnătate educativă.

Ciudat, pedagogii se tem de însuși cuvîntul „pedeapsă“. În școlile noastre, chiar și mustrarea este necunoscută. Pedagogul de tipul lui Manilov¹ visează o situație ideală : ce bine ar fi dacă s-ar întări disciplina fără a fi necesar să se ia măsuri pentru aceasta.

Un asemenea pseudumanitarism este considerat și azi de teoreticieni de „bon ton“. Școlii, însă, îi dăunează mult această bîlbîială lipsită de principii. Frica de pedeapsă a pedagogilor provine din frica de a reînvia obiceiurile școlii vechi. Dar cine a spus vreodată că o pedeapsă rațională, rațional aplicată, ne-ar amenința cu practicile din școlile țariste ? Doar la noi nu există o prăpastie socială, un antagonism între școlari și profesori, între elevi și autoritățile școlare. Dacă în școala veche, pedeapsa se transforma în abuz și nu rezolva conflictul, ci, dimpotrivă, îl marca, infiltrînd otrava în suflete, la noi, sistemul de pedepsire, deosebindu-se prin caracterul lui, de jignirea crudă și înjosirea demnității umane a școlarului, îndeplinește un rol educativ pozitiv.

Un sistem rațional de pedepsire nu numai că este legal, ci și absolut necesar. El ajută la formarea unui caracter ferm, dezvoltă sentimentul răspunderii, antrenează voința, demnitatea omului, puterea de a rezista ispitelor și de a le învinge.

Activizarea principiilor de bază ale colectivului școlar și imbinarea metodelor educative cu un sistem de pedepse necesită implicit

¹ Manilov este un personaj din *Suflete moarte*, caracteristic prin nepăsare, indolență și prin lipsa unei persistențe spre concretizarea unor idealuri propuse. — *Nota trad.*

o întărire a centrului educativ al școlii. Un asemenea centru nu poate fi decît directorul, persoana cu cea mai mare răspundere în școală, un îndrumător împuternicit de stat.

Directorii noștri acordă prea multă atenție administrației, pe cîtă vreme directorul ar trebui să fie – în primul rînd – educatorul coordonator al școlii și să dispună de o putere absolută. Toți ceilalți activiști ai școlii trebuie să acționeze sub directa lui îndrumare și după indicațiile sale directe.

Dar arta pedagogică a directorului nu poate să se mărginească la o simplă muncă administrativă. Măiestria sa constă tocmai în faptul că, păstrînd o severă subordonare și răspundere, trebuie să dea în același timp libertatea deplină forțelor sociale ale școlii, opiniei publice, colectivului pedagogic, presei școlare, inițiativei particulare și unui larg sistem de autoconducere școlară.

Responsabilii, care nu se găsesc acum decît în clasele superioare, nu pot asigura o participare activă a elevilor la organizarea vieții școlare. Autoconducerea poate deveni, însă, cel mai eficace mijloc de educare.

Prin organizarea unei opinii publice școlare, a disciplinei școlare unitare, garantată de organele școlare de autoconducere, munca de educare a pedagogilor e simțitor ușurată.

Îndrumarea organelor școlare de autoconducere trebuie să constituie preocuparea principală a directorului. Trebuie abandonată vechea posomoreală pedagogică, excesiva severitate de „om mare“. Aceasta este cu atît mai ușor de realizat, cu cît organizațiile noastre de pionieri au descoperit multe lucruri bune, avînd un scop social și răspunzînd nevoii naturale a copiilor de a le înfrumuseța viața cu jocuri, cu accesorii exterioare de paradă: insigne, drapele și muzică. Un educator cu imaginația bogată găsește aici un teren de activitate important și rodnic.

Patria noastră are dreptul să ceară școlii sovietice eforturi tot mai mari pentru întărirea disciplinei conștiente în rîndul milioaneilor de școlari.

Educația caracterului în școală

Articolul *Problemele educației în școala sovietică* publicat în ziarul „Pravda“ din 23 martie, la rubrica *Discuții*, a stîrnit ecouri numeroase. Continuăm să primim scrisori și articole. Ne scriu mai ales părinți și profesori, activiști de partid și directori de școală.

E îmbucurător faptul că oamenii care se interesează de soarta școlii noastre și a copiilor noștri au răspuns la articolul *Problemele*

educației în școala sovietică. În aceste răspunsuri trebuie să relevăm, în primul rînd, o înțelegere adîncă a problemelor educative, o cunoaștere a realității noastre școlare și capacitate de discernămint. În observațiile făcute de autorii numeroaselor scrisori găsești mai mult bun simț și înțelepciune sovietică ca în multe încercări literare din revistele pedagogice. Judecînd după aceste scrisori, putem afirma fără șovăire că : în societatea noastră nu există două feluri de păreri cu privire la educația școlară. Toți recunosc unanim că școlii noastre îi sînt oferite toate posibilitățile unei munci dintre cele mai bune, copiii noștri constituie un material de calitate pentru pedagogi ; cu toate aceste condiții favorabile, munca educativă în școala noastră este, deseori, foarte prost organizată.

În aceeași măsură în care autorii sînt de acord în aprecierea situației, ei sînt de acord și în privința formulării problemelor pe care le ridică educația școlară : un colectiv școlar unitar de profesori și elevi, împărțirea centrelor școlare în unități mai mici, întărirea centrului educativ, cerințe categoric formulate, educarea voinței și a răspunderii, regim și disciplină severă, sistem de pedepse, activizarea opiniei publice în școală, o mai strînsă legătură a școlarilor cu viața socială a țării.

În scrisori se găsesc idei foarte prețioase referitoare la unele detalii ale muncii școlare, dar pe care nu le putem menționa în întregime în articolul de față. Unii corespondenți relevă greșeli evidente în muncă, în vederea obținerii unor reale progrese. Aceste idei constau în birocratizarea ideii de întrecere, într-o atracție exagerată pentru rapoarte cu cifre și statistici, care creează un teren favorabil pentru încurajarea relei credințe, coruperea elevului și a unor clase întregi de elevi.

Alții atrag atenția asupra faptului că teama de pedologie ia uneori aspecte absurde : se neagă posibilitatea ca un copil să fie leneș, apare frica de a discuta despre necesitatea de a studia copilul, se ignorează total aptitudinile mediocre sau cele slabe ale unuia sau altuia dintre elevi, neadmițîndu-se cu nici un preț ideea că în unele cazuri ar fi necesar și util să fie lăsat copilul să repete anul.

Aceste observații sînt foarte juste. Nici o muncă nu cere o atît de mare elasticitate în realizarea ei ca aceea a învățătorului. E de neîngăduit să se aplice elevului un șablon pedagogic, oricare ar fi acesta. Desigur că aceasta nu înseamnă că școala trebuie să devină o „colectoare” de metode individuale, fără nici o legătură între ele, după cum se constată adesea în prezent. Lupta pentru școala sovietică model nu trebuie să fie lupta pentru o „metodă

șablon de evitare a stagnării", ci pentru un stil cu adevărat sovietic în școala noastră. Oricît de trist ar fi, trebuie să constatăm că pedagogia nu s-a învrednicit pînă acum să aplice în activitatea școlară minunata formulă referitoare la îmbinarea avîntului revoluționar cu spiritul practic în muncă.

În deplin acord cu marele număr de cititori care au răspuns la articolul din „Pravda“, afirmăm că: o realizare integrală și consecventă a acestor teze, în fiecare din inițiativele noastre pedagogice, în fiecare din măsurile organizatorice luate de noi, ne va da posibilitatea să ridicăm școala la un nivel nemaiîntîlnit, cu care nu se va putea asemui nici o inovație școlară burgheză. „Avîntul revoluționar rus“ este un antidot împotriva stagnării, rutinei, conservatorismului, inerției de gîndire și atitudinii servile față de tradițiile strămoșești. Avîntul revoluționar rus este acea forță dătătoare de viață care trezește gîndirea, te împinge înainte, rupe cu trecutul și oferă perspective noi. Fără aceasta nu este posibil nici un progres. Dar acest avînt are toate șansele de a degenera, în practică, într-o deșartă „reverie revoluționară“ manilovistă, dacă nu-l îmbinăm cu un real spirit practic în muncă.

Sîntem convinși că se pot găsi multe exemple de „reverie manilovistă“ tocmai în domeniul educației.

Avîntul revoluționar rus trebuie să deosebească școala noastră de oricare alta. Felul cum considerăm noi omul, scopurile înalte pe care trebuie să și le propună munca educativă, umanismul socialist, educarea activistului societății socialiste, educarea unor generații întregi de oameni căliți, credincioși revoluției, oameni de acțiuni, voioși și totodată aspri – pot fi oare dobîndite fără avînt revoluționar?

În munca de educare se resimte lipsa de seriozitate, soliditate, temeinicie, orientare rapidă și justă către scop și o logică a detaliilor. Pe timpuri, în cadrul „fanteziei creatoare“ a fost născocită această formulă deșartă și dăunătoare: „pedeapsa creează robi“ fără să-și dea cineva osteneala s-o verifice măcar o dată în practică. Or, robii nu sînt un produs al pedepsei, ci al îngîmfării și al samavolniciei nestăvilite care a îngăduit unor pedagogi de-ai noștri să cduce oameni de nimic.

Pedeapsa este pentru mulți pedagogi cea mai grea problemă. Prea grea, fiindcă amintește, pe de o parte, de vechea educație, iar pe de alta, pentru că noi n-avem încă o experiență în domeniul măsurilor disciplinare pedagogice.

Trebuie să ne eliberăm cu totul de frica lașă în fața pedepselor și trebuie înlăturată orice încercare care, sub o formă sau

alta, ar relua vechea metodă a educației țariste. E destul să aduci vorba de pedeapsă, că tuturor li se face părul măciucă și le îngheață singele în vine.

În cel mai bun caz se ajunge la concluzia că pedeapsa este binevenită în școală, dar se adaugă atâtea reguli de îngrădire încît, de fapt, totul rămîne ca în trecut : pedeapsa este necesară numai în cazuri speciale, 99% din elevi n-ar trebui pedepsiți – atît de buni sînt – și, în sfîrșit, noi dispunem și acum de pedepse, de pildă observația, muștrarea sau convocarea părinților...

Ultima afirmație este justă ; are însă uneori efecte cu totul neașteptate. Iată cîteva pasaje din scrisorile cititorilor :

„Părinții sînt chemați urgent și începe următoarea discuție :

– Fiul dv. e huligan, joacă arșici, trage fetele de coade. Vom fi nevoiți să-l eliminăm.

Nenorociții părinți pleacă acasă furioși. Iar peste cîteva zile :

– Ei, ce-i cu fiul meu ?

– Știți, parcă s-a mai potolit.

Părintele se apleacă și șoptește la urechea profesorului ceva despre „dojană“. Pedagogul surîde vinovat și totul este în ordine“ (L.B. – orașul Omsk).

„La drept vorbind, lipsa de pedepse există numai pentru elevii care tulbură ordinea. Pe cei mai buni elevi îi pedepsim prin intermediul celor înapoiți fără nici o jenă, cît se poate de grosolan (scuipături, ghionturi, jigniri, crearea unor condiții imposibile pentru învățatură normală, gălăgie, țipete, înjurături în timpul lecțiilor) și aceasta fără nici un fel de pretext, fără nici o vină. Aceste lucruri nu vor să le vadă maniloviștii în ale pedagogiei“ (V. Ilin – Ivanovo).

„De patru ani fiica mea trece excelent dintr-un pătrar în altul. Însă în acest an nu-i dau pace elevii și din cînd în cînd recurg la „îmbrățișări colegiale“, lucru de care am fost alarmat. Am discutat cu pedagogul și cu responsabilul de studii, dar ei m-au asigurat că-mi fac griji inutile, deoarece fiica mea este premiantă“ (Timohin – Gara de pe linia Ianaul-Kazan).

Cu alte cuvinte, neaplicarea pedepsei în școală se transformă în lipsă de apărare pentru o parte din elevi. O asemenea situație poate constitui o problemă atît de grea ?

Și totuși, se pot găsi o serie de măsuri care, prin conținutul lor, alcătuiesc o pedeapsă : muștrarea între patru ochi, observația în fața clasei, în fața adunării generale a școlii, dojana în ordinul de zi pe școală și retragerea carnetului de școlar.

Pedeapsa este o chestiune atît de gingașă, încît nu poate fi lăsată pe seama oricărui pedagog. De aceea, dreptul de a pedepsi

trebuie rezervat numai directorului. Se înțelege că această măsură încarcă prea mult munca directorului; dar însăși autoritatea unei asemenea reglementări este, fără îndoială, deosebit de folositoare. În general, pedeapsa trebuie să fie precedată de o măsură nerepresivă, ca discuția între patru ochi, în prezența colegilor, sau cererea de lămuriri în fața adunării generale, cu care prilej aceasta se poate mărgini numai la stabilirea vinovăției sau nevinovăției tovarășului.

Principiul de bază care trebuie să determine întregul sistem de aplicare a pedepselor este următorul: acordă individului cât mai mult respect și formulează cât mai multe cerințe.

Desigur, este inutil să demonstrăm că nici o metodă de pedepsire nu va da rezultate bune dacă, în prealabil, nu este asigurată o organizare bună a colectivului, o interdependență precisă, dacă nu se respectă autoritatea directorului, dacă nu există o opinie publică, o muncă activă a organelor de autoconducere și o muncă extrașcolară, dacă elevii nu se mândresc cu școala lor și nu țin la renumele ei. Secretul succesului constă tocmai în aceasta și nu în pedeapsă; însă pedeapsa determină stilul cerinței însăși.

Numai respectarea tuturor acestor condiții poate contribui la îmbogățirea conținutului muncii noastre, care este: educarea activă a caracterului cu un scop bine definit.

Comisariatul Poporului pentru Învățământ și în primul rând Comisariatul Poporului pentru Învățământ din R.S.F.S.R. și C.C. al U.T.C.L., care se ocupă încă prea puțin de problemele educației copiilor și tineretului, trebuie să ajute pe pedagogi astfel încât aceștia să se ocupe în mod bolșevic de formarea caracterului mili-oanelor de școlari sovietici.

Maxim Gorki în viața mea

În anii înăbușitori dinainte de războiul cu Japonia, fenomenele literare se observau cu mare întârziere în localitatea retrasă în care s-a scurs tinerețea mea. Găseam la biblioteca orașului operele lui Turgheniev și ale lui Zadosimski, jerpelitate, fără ultimele pagini, dar dacă ne cădea în mină ceva nou, era ori contele Salias, ori prințul Volkonski.

Deci un nume neobișnuit de simplu și viu ca Maxim Gorki sfîșia întunericul cu o strălucire și mai orbitoare.

Ne procuram cu greutate cărțile lui: Gorki nu ne venea decît rareori și ne străpungea deodată ca o săgeată de foc cerul poso-

morit ; după asta, întunericul se îndesea și mai mult. Dar pentru noi era limpede chiar de atunci că Maxim Gorki nu este un simplu scriitor care a scris o povestire pentru distracția noastră, să zicem chiar mai mult, pentru dezvoltarea noastră, cum le plăcea oamenilor să spună pe vremea aceea. Gorki a intrat adînc în existența noastră umană și cetățenească. Activitatea lui, cărțile lui și minunata lui viață au devenit, mai ales de la 1905 încoace, izvorul meditațiilor noastre și al muncii noastre de a ne desăvîrși pe noi înșine.

Azilul de noapte a devenit o lucrare care nu se putea compara cu nimic, prin însemnătatea sa. Socotesc și astăzi această lucrare drept una dintre cele mai mari din toată opera lui Gorki ; cunoscutele opinii de curînd exprimate de A. M. Gorki despre piesa sa nu mi-au zdruncinat această convingere. Se înțelege că faptul că Luka minte și consolează nu poate constitui o purtare exemplară pentru epoca noastră, dar nimeni nu l-a luat niciodată pe Luka drept exemplu ; forța acestui tip nu constă de loc în măreția lui morală. Nu cred că Luka ar fi fost mai convingător dacă ar fi expus programul social-democraților bolșevici și ar fi chemat pe pensionarii azilului de noapte... de fapt, la ce i-ar fi putut chema ? Continui să cred că *Azilul de noapte* este piesa cea mai desăvîrșită din epoca nouă a întregii literaturi mondiale. Eu am primit-o ca pe o tragedie și o mai simt și astăzi așa, cu toate că pe scenă momentele ei tragice sînt atenuate, probabil, dintr-o neînțelegere. Bătrînul viclean Luka cu balsamul lui apos, născut din bunătate și neputință, subliniază îngrozitor condamnarea și deznădejdea lumii azilului de noapte și simte conștient grozăvia acestei deznădejdi. Luka e un tip de înaltă tensiune, exprimat prin forța excepțională a contradicției dintre cunoștințele lui înțelepte și nemiloase și blindețea lui miloasă și nu mai puțin înțeleaptă. Această contradicție e tragică și poate prin ea însăși să justifice piesa. Dar în piesă mai răsună și altă linie, mai tragică, linia rupturii dintre aceeași nemiloasă condamnare și farmecul cald omenesc, al oamenilor uitați „de societate“. Marele talent al lui Maxim Gorki s-a manifestat în această piesă pe cîteva planuri și este peste tot deopotrivă de minunat. El strălucește literalmente în fiecare cuvînt ; aici fiecare cuvînt e o operă de mare artă, fiecare cuvînt provoacă un gînd și o emoție. Îmi aduc aminte de mîinile lui Bubnov, care păreau atît de frumoase în trecut, cînd erau murdare de lucru, și atît de jalnice acum, cînd sînt „numai murdare“. Mi-aduc aminte de strigătul neputincios al lui Kleșci : „N-am adăpost !“ și simt mereu acest strigăt ca pe propriul meu protest împotriva „societății“ hidoase, criminale. Faptul că Gorki mi-a arătat azilul de

noapte complet izolat de restul lumii mi-a sugerat întotdeauna o idee tocmai despre această „lume“. Simţeam întotdeauna dincolo de zidurile azilului de noapte această așa-numită „lume“, auzeam larva negustorilor, vedeam boierii dichisiți, intelectualii flecărind, vedeam palatele și „locuințele“ lor și le uram pe toate cu atât mai mult, cu cât pensionarii azilului de noapte vorbeau mai puțin despre această „lume“.

Colegul meu Orlov, învățător, cu care am fost la un spectacol, mi-a spus la ieșirea din teatru :

– Trebuie să-l culcăm în pat pe bătrînelul ăsta, să-i dăm ceai, să-l acoperim bine ca să se odihnească, iar noi să mergem să zdrobim toate... canaliile astea...

– Care canalii ? – l-am întrebat eu.

– Pe toți aceia care sînt răspunzători pentru asta.

Azilul de noapte îți sugerează în primul rînd ideea răspunderii, cu ale cuvinte ideea revoluției. Simți „canaliile“ din piesă ca pe niște oameni vii. Probabil că pentru mine e mai limpede decît pentru mulți alți oameni, pentru că toată viața mea de mai tîrziu a fost închinată acelor oameni care în lumea veche și-ar fi sfîrșit viața neapărat într-un azil de noapte. Dar în lumea nouă... aici nu e cu putință nici o comparație. În lumea nouă, cele mai merituoase personalități ale țării, personalități pe care le urmează milioane de oameni, vin în comuna „Dzerjinski“, iar foștii candidați la azilul de noapte le arată palate ale producției, dormitoare pline de soare și fericire, hectare de grădini de flori și sere, strîng viclean din pleoape a zîmbet și spun :

– Pavel Petrovici, știți ceva ? Vă punem crizantema asta în mașină, zău că v-o punem. Dar acasă s-o udați.

– Lasă-mă în pace cu crizantema dumitale. Crezi că am eu timp s-o ud...

– A, nuu ! – se revoltă cîteva glasuri deodată, – dacă ați venit la noi, să ne ascultați. Știți, la noi e disciplină...

Așa se întîmplă acum, după ce sentința revoluției a realizat răspunderea „societății“. Pe vremea aceea însă era altfel. Mica burghezie dinainte de revoluție voia să vadă în piesă numai golani, un tablou rupt din viață, un pretext de înduioșare și un punct de plecare pentru o atitudine înțeleaptă și pentru rugăciune : „Îți mulțumesc, doamne, că nu sînt ca el.“ Însuși cuvîntul „golani“ devenise un motiv prielnic ca să închizi ochii în fața esenței reale a tragediei lui Gorki, pentru că acest cuvînt conține un anumit leac tămăduitor, pentru că în el se simte condamnare și delimitare.

Maxim Gorki a fost pentru mine nu numai un scriitor, ci și învățător în viață. Eu nu eram decît un simplu „învățător de școală

elementară" și nu mă puteam lipsi în munca mea de Maxim Gorki. În școala elementară la care lucram, aerul era incomparabil mai curat decît în alte părți ; muncitorii, o adevărată societate proletară, țineau bine școala în mîinile lor, și Uniunii poporului rus îi era frică să se apropie de ea. Din această școală au ieșit mulți bolșevici.

Atît pentru mine, cît și pentru elevii mei, Gorki a fost organizatorul concepției marxiste asupra lumii. Dacă concepția asupra istoriei ne venea pe alte căi, pe căile propagandei bolșevice, ale evenimentelor revoluționare, și mai ales pe căile existenței noastre, Gorki ne-a învățat să simțim această istorie, ne-a înzestrat cu ură și pasiune, cu un optimism și mai plin de siguranță, cu marea bucurie a cererii : „Să se dezlănțuie mai puternic furtuna.“

Calea lui Gorki ca om și scriitor mai era pentru noi și o pildă. Vedeam în Gorki ceva din noi înșine, vedeam în el, poate chiar inconștient, o năvală a celor ca noi în cultura cea mare, care pînă atunci ne fusese inaccesibilă. Trebuia să te avînți după el pentru a consolida și a lărgi victoria. Și foarte mulți s-au avîntat, ajutîndu-l pe Gorki.

M-am avîntat, firește, și eu. Cîtva timp mi s-a părut că asta se poate face numai sub forma muncii literare. În 1914 am scris o povestire intitulată *O zi stupidă* și i-am trimis-o lui Gorki. În povestirea aceasta am descris un eveniment real : un popă e gelos pe nevasta lui din pricina unui învățător ; și soției, și învățătorului le e frică de popă ; dar popa e pus să officieze un tedeum cu prilejul inaugurării Uniunii poporului rus, și după aceasta simte că și-a pierdut dreptul la gelozie, iar tînăra preoteasă dobîndește dreptul de a-l trata cu dispreț. Gorki mi-a trimis o scrisoare scrisă cu propria lui mînă, scrisoare al cărei text îl mai țin minte și astăzi cuvînt cu cuvînt :

„Povestirea e interesantă ca temă, dar e scrisă slab ; dramatismul stărilor sufletești ale popii nu e clar, fondul e neglijat, iar dialogurile sînt lipsite de interes. Încercați să scrieți altceva.

M. Gorki.“

Nu m-a prea consolatat afirmația că tema e interesantă. Mi-am dat seama că scriitorului i se cere o tehnică mare, că trebuie să știe ceva despre fond, că dialogul trebuie să îndeplinească anumite condiții, și că mai e nevoie și de talent ; probabil că stăteam cam prost cu talentul. Dar Gorki însuși m-a învățat ce e mîndria omenească și am făcut imediat uz de această mîndrie. M-am gîndit că aș putea, firește, „să scriu altceva“, dar că, fără îndoială, acest altceva nu va reprezenta nimic de seamă. Am lăsat la o parte fără prea multă

suferință visele mele scriitoricești, cu atît mai mult cu cît îmi prețuiam foarte mult activitatea de învățător. Puteai să lupți pe frontul cultural și ca învățător. Gorki m-a bucurat chiar cu sinceritatea lui tovarășească, sinceritate care trebuie și ea învățată.

Activitatea mea de învățător a fost mai mult sau mai puțin încununată de succes, iar după Revoluția din Octombrie s-au deschis în fața mea perspective nemaivăzute. Atunci, aceste perspective ne-au îmbătat în asemenea măsură, încît n-am mai știut pe ce lume sîntem și, cuprinși de pasiune, am încurcat multe. Din fericire, în anul 1920 mi-a fost încredințată o colonie pentru infractori. Sarcina ce se afla în fața mea era atît de grea și atît de urgentă, încît n-aveam timp s-o încurc. Dar n-aveam în mîini toate firele necesare. Vechea experiență a coloniilor pentru infractori minori nu era bună pentru mine. O experiență nouă nu exista și nu existau nici cărți. Eram într-o situație foarte grea, aproape fără ieșire.

N-am putut găsi nici o soluție „științifică“. Am fost nevoit să recurg imediat la ideile mele generale despre om, ceea ce a însemnat pentru mine să recurg la Gorki. De fapt, nu trebuia să-i recitesc cărțile, pentru că le cunoșteam bine ; totuși le-am recitit pe toate de la un capăt la altul. Recomand și astăzi educatorilor începători să citească operele lui Gorki. Desigur că ele nu le vor sugera o metodă, nu vor rezolva diferite probleme „curente“, dar le vor da cunoștințe bogate despre om pe o întregă gamă de posibilități, nu prezentîndu-le un om naturalist, copiat după natură, ci un om într-o sinteză splendidă și, ceea ce este deosebit de important, într-o sinteză marxistă.

Omul lui Gorki trăiește necurmat în societate, rădăcinile lui se văd necurmat, el e înainte de toate o ființă socială și, dacă suferă sau e nenorocit, se poate spune întotdeauna cine poartă vina acestui fapt. Dar principalul nu constă în aceste suferințe. Cred că s-ar putea afirma că eroii lui Gorki nu vor să accepte suferința și, pentru noi, pedagogii, acest lucru e foarte important. Mi-e greu să-l explic în amănunțime ; pentru asta ar fi necesar un studiu special. Optimismul lui Gorki constituie elementul hotărîtor în acest caz. El nu e optimist numai în sensul că vede în viitor o omenire fericită, nu numai pentru că găsește fericire în furtună, dar și din pricină că pentru el fiecare om e bun. E bun nu în sensul moral și nici în cel social, ci în sensul frumuseții și al forței. Gorki arată în așa fel chiar și eroii din tabăra dușmană, chiar și „dușmanii“ adevărați, încît forțele lor omenești și cele mai frumoase potențiale omenești se văd limpede. Gorki a dovedit foarte bine că societatea capitalistă e

nefastă nu numai pentru proletariat, ci și pentru oamenii care aparțin altor clase, e nefastă pentru toți, pentru toată omenirea. În Arta-monovi, în Vassa Jeleznova, în Foma Gordeiev, în Egor Bulicev se vede clar întregul blestem al capitalismului și unele caractere omenești minunate, pervertite și schilodite de dorința de îmbogățire, de exercitarea nejustă a puterii, de o forță socială nejustificată, de o experiență care n-are nimic comun cu munca.

Totdeauna e greu să vezi laturile bune ale unui om. E aproape imposibil să le vezi în mișcările vii, cotidiene ale oamenilor și cu atât mai mult într-un colectiv într-o anumită măsură nesănătos, pentru că ele sînt camuflate de lupta meschină de toate zilele, pentru că se pierde în conflictele curente. Trebuie să presupui întotdeauna că un om are și laturi bune și pedagogul e obligat s-o facă. E obligat să se apropie de om cu o atitudine optimistă, chiar dacă implică un oarecare risc de a greși.

Această pricepere de a presupune în om trăsături mai frumoase, mai puternice, mai interesante trebuie învățată de la Gorki. Este deosebit de important faptul că la Gorki această pricepere nu se realizează de loc simplist. Gorki știe să vadă forțele pozitive din om, dar nu se înduioșează niciodată în fața lor, nu-și scade niciodată exigențele față de om și nu ezită niciodată în fața celor mai aspre condamnări.

Această atitudine față de om e o atitudine marxistă. Socialismul nostru, un socialism care este încă atât de tânăr, o dovedește cel mai bine. Nu încapе îndoială că nivelul moral și politic mijlociu al cetățeanului Uniunii Sovietice e incomparabil superior nivelului cetățeanului Rusiei țariste și nivelului omului mijlociu din Europa apuseană. Nu încapе îndoială că toate aceste schimbări purced din însăși structura societății și a activității ei, cu atât mai mult cu cît noi n-am elaborat o tehnică pedagogică specială, nici procedee speciale. Trecerea la orînduirea sovietică a fost însoțită de o concentrare categorică a atenției individului asupra problemelor de mare importanță pentru stat. Nu e nevoie să căutăm exemple ; e suficient să ne aducem aminte de agresiunea japoneză sau de mișcarea stahanovistă. În Uniunea Sovietică individul nu-și irosește forțele în conflictele de toate zilele, și de aceea cele mai frumoase trăsături omenești ale ei sînt mai evidente.

Miezul chestiunii este că potențialele omenești pozitive, care înainte nu se realizau, se realizează mai ușor și mai liber. În aceasta constă marea însemnătate a revoluției noastre și marele merit al partidului comunist.

Acum toate acestea îmi sînt evidente și de înțeles, pe cînd în 1920 această cunoaștere abia începuse să se formeze în mine, și o găseam în înțelepciunea și perspicacitatea lui Gorki, deoarece elementele pedagogiei socialiste nu se iviseră încă. Pe vremea aceea, m-am gîndit foarte mult la Gorki. Aceste meditații mă duceau rareori la formulări ; nu notam și nu defineam nimic. Pur și simplu priveam și vedeam.

Vedeam că în îmbinarea dintre optimismul și exigența lui Gorki rezidă „înțelepciunea vieții“, simțeam cu ce pasiune găsește Gorki eroicul în om, cum admiră modestia eroismului omenesc și cum educă într-un chip nou eroicul în omenire (*Mama*). Vedeam cît e de ușor să ajuți un om, dacă-l privești cu simplitate, dacă te apropii de el, și vedeam că în viață se produc atîtea tragedii numai pentru că „lipsește omul“.

Mi-am îndreptat privirile spre primii mei elevi și am căutat să-i văd cu ochii lui Gorki. Mărturisesc sincer că lucrul nu mi-a izbutit din capul locului ; nu știam încă să sintetizez mișcările vii, nu învățasem încă să văd în purtarea oamenilor axele și resorturile principale. Nu eram încă „gorkian“ în faptele și acțiunile mele ; eram numai în năzuințele mele.

Dar am căutat să i se dea coloniei mele numele de Gorki, și am izbutit. Nu mă pasiona numai metodică atitudinii lui Gorki față de om, ci mă cucerea mai mult o paralelă istorică : revoluția îmi încredințase o muncă „la fund“ și, firește, îmi aduceam aminte de *La fund*¹ a lui Gorki. De altfel, n-am simțit vreme îndelungată această paralelă. În țara sovietică „fundul“ era principial imposibil și, în foarte scurt timp „gorkienii“ mei au dobîndit năzuința stăruitoare de a nu se mărgini la o simplă ridicare la suprafață ; ei erau ispitiți de piscuri, iar dintre eroii lui Gorki, Șoimul le impunea cel mai mult. Desigur că „fundul“ nu mai exista, dar rămăsese exemplul personal al lui Gorki, rămăsese *Copilăria mea*, scrisă de el, rămăsese profunda înrudire proletară dintre marele scriitor și foștii infractori.

În 1925 am scris prima noastră scrisoare la Sorrento ; am scris-o cu o foarte mică speranță de a primi un răspuns : puțină lume îi scria lui Gorki ? Dar Gorki ne-a răspuns numaidecît, ne-a oferit ajutorul său și m-a rugat să transmit copiilor :

„Spuneți-le că trăiesc în zile de mare însemnătate istorică.“

¹ *Azilul de noapte.*

Între noi a început o corespondență regulată. Ea a continuat fără întrerupere pînă în iulie 1928, cînd Gorki a sosit în Uniune și a vizitat numaidecît colonia.

În acești trei ani colonia devenise un puternic colectiv de luptă ; cultura lui și însemnătatea lui socială sporiseră și ele foarte mult. Succesele coloniei îl bucurau efectiv pe Aleksei Maksimovici. Scrisorile coloniștilor plecau regulat în Italia în plicuri uriașe, pentru că fiecare detașament îi scria separat lui Gorki, fiecare detașament avea treburile lui deosebite și noi aveam treisprezece detașamente. Aleksei Maksimovici se referea în răspunsurile lui la numeroase detalii din scrisorile detașamentelor și-mi scria :

„Scrisorile calde ale coloniștilor mă înduioșează mult...”

În perioada aceea, colonia dorea să fie mutată în altă parte. Aleksei Maksimovici punea la inimă planurile noastre și ne oferea întotdeauna ajutorul său. Noi refuzam acest ajutor, pentru că, încercînd să-l înțelegem pe scriitor, nu voiam să-l transformăm pe Maxim Gorki într-un avocat pentru treburile noastre mici ; de altfel, era necesar ca și coloniștii să spere în forțele colectivului lor. Mutarea noastră în Kureaj a fost un lucru foarte greu și primejdios ; Aleksei Maksimovici s-a bucurat împreună cu noi de încheierea fericită a acestei mutări. Reproduc în întregime scrisoarea lui scrisă la 20 de zile după „cucerirea Kureajului”.

„Vă felicit cordial și vă rog să felicitați colonia cu prilejul mutării într-un loc nou.

Vă urez tuturor forțe noi, voie bună sufletească, încredere în opera voastră !

Faceți un lucru minunat ; el trebuie să dea roade strașnice.

Acest pămînt este cu adevărat pămîntul nostru. Noi l-am făcut rodnic, noi l-am înfrumusețat cu orașe, l-am brăzdat cu drumuri, am creat pe el tot felul de minuni, noi, oamenii, care în trecut am fost niște bucățele neînsemnate de materie amorfă și mută, apoi pe jumătate fiare, iar astăzi sîntem inițiatorii îndrăzneți ai vieții noi.

Să fiți sănătoși și să vă respectați pe voi înșivă, să nu uitați că în fiecare om se ascunde forța înțeleaptă a constructorului și că trebuie s-o lași să se dezvolte și să înflorească în voie, ca să îmbogățească pămîntul cu minuni și mai mari.

Salut,

M. Gorki”

Sorrento, 3.VI.26

Această scrisoare, ca și multe alte scrisori din acea perioadă, a avut o însemnătate cu totul deosebită pentru mine ca pedagog. Ea m-a sprijinit în lupta inegală, care se încinsese pe vremea aceea, în

legătură cu metoda coloniei „Gorki“. Această luptă nu se desfășura numai în colonia mea, dar la noi era mai ascuțită, pentru că în munca mea contradicțiile dintre punctul de vedere social-pedagogic și cel pedologic răsunau mai viu decât oriunde. Pedologia pretindea că vorbește în numele marxismului și trebuia să ai multă bărbăție pentru a nu crede acest lucru, pentru a opune marelui prestigiu al unei științe „recunoscute“ experiența ta relativ îngustă. Dar pentru că experiența se desfășura în condițiile „ocnei“ de toate zilele, nu era ușor să controlezi propriile tale sinteze. Cu generozitatea care-i era proprie, Gorki îmi sugera largi sinteze sociale. Energia și credința mea se înzeceau după scrisorile lui. Nu mai vorbesc de faptul că aceste scrisori, citite coloniștilor, făceau minuni : doar nu e atât de simplu ca un om să vadă el însuși „forța înțeleaptă a constructorului“. Marele scriitor Maxim Gorki devenise un participant viu la lupta coloniei noastre, intrase ca un om viu în rîndurile noastre. Abia în perioada aceea am înțeles multe pînă la capăt și am formulat multe pînă la capăt în crezul meu pedagogic. Dar respectul și dragostea mea profundă pentru Gorki, îngrijorarea mea pentru sănătatea lui nu-mi permiteau să-l trag cu hotărîre în hărțuiala mea pedagogică cu dușmanii. Căutam din ce în ce mai mult ca această hărțuială, să-i ocolească, în limita posibilităților, nervii. Aleksei Maksimovici a observat, prin cine știe ce minune, linia purtării mele față de el. În scrisoarea din 17 martie 1927 îmi scrie :

„Păcat ! Dacă ați ști dumneavoastră cît de puțin țin seama corespondenței mei de acest lucru și ce rugăminți îmi adresează ! Unul m-a rugat să-i trimit la Harbin, în Manciuria, o pianină, altul mă întreabă care fabrică din Italia produce cele mai bune vopsele, sînt întrebat dacă în Marea Tireniană trăiește morunul, în cît timp se coc portocalele etc. etc.“. Și în scrisoarea din 9 mai 1928 :

Îngăduiți-mi să vă fac o muștrare prietenească : păcat că nu vreți să mă învățați cum și cu ce aș putea să vă ajut pe dumneavoastră și colonia. Înțeleg, de asemenea, înțeleg foarte mult mîndria dv. de luptător pentru cauza lui ! Dar această cauză e legată oarecum de mine, și mi-e rușine, mă simt stingherit să rămîn pasiv în zile cînd ea are nevoie de ajutor.“

În iulie 1928, cînd Aleksei Maksimovici a venit în colonie și a petrecut în ea trei zile, cînd se hotărîse problema plecării mele, și, prin urmare, problema reformelor „pedologice“ în colonie, nu i-am pomenit musafirului meu nici un cuvînt despre asta. Cînd Gorki era la noi, a venit în colonie o personalitate de seamă de la Comisariatul Poporului pentru Instrucțiune și mi-a propus să fac concesii „minime“ în sistemul meu. I l-am prezentat lui Aleksei Maksimovici.

Au discutat pașnic despre copii, au băut cîte un pahar de ceai, și vizitatorul a plecat. Pe cînd îl conduceam, l-am rugat să fie sigur că nu poate fi vorba de nici un fel de concesi, nici măcar minime.

Aceste zile au fost cele mai fericite din viața mea și a copiilor. Eu socoteam că Aleksei Maksimovici e oaspetele coloniștilor și nu al meu ; de aceea am căutat să fac în așa fel, încît contactul lui cu coloniștii să fie cît mai strîns și cît mai plăcut. Dar seara, după ce copiii se duceau să se odihnească, izbuteam să rămîn cu Aleksei Maksimovici, cufundați în discuții intime. Se înțelege că discuțiile se refereau la teme pedagogice. Îmi părea nespus de bine că toate descoperirile noastre colective se bucurau de o încuviințare totală din partea lui Aleksei Maksimovici, inclusiv faimoasa „militarizare“, pentru care unii critici mă mai mușcă și acum și în care Aleksei Maksimovici a putut să vadă în două zile ceea ce trebuie văzut : un mic joc, un adaos estetic la o viață de muncă, la o viață care era totuși grea și destul de sărăcăcioasă. A înțeles că acest adaos înfrumusețează viața coloniștilor și a apreciat acest lucru.

Gorki a plecat. A doua zi am părăsit și eu colonia. Această catastrofă n-a fost pentru mine absolută. Am plecat, simțind în sufletul meu căldura sprijinului moral al lui Aleksei Maksimovici, după ce am verificat prin el pînă la capăt toate ideile mele, după ce am primit în toate deplina lui încuviințare. Această încuviințare a fost exprimată nu numai în cuvinte, ci și în acea emoție cu care Aleksei Maksimovici a urmărit viața adevărată a coloniei, prin acea sărbătoare pe care eu n-am putut s-o simt decît ca o sărbătoare a societății noi, socialiste. Dar Gorki n-a fost singur. Pedagogia pe care o elaborasem pentru vagabonzi a fost „culeasă“ imediat de cekiștii curajoși și invulnerabili din punct de vedere pedologic, care nu numai că n-au lăsat-o să piară, ci i-au îngăduit să spună tot ce a avut de spus, făcînd-o să participe la strălucita organizare a comunei „Dzerjinski“.

În aceste zile am început *Poemul pedagogic* al meu. I-am vorbit fără curaj lui Aleksei Maksimovici despre planurile mele literare. El mi-a încuviințat delicat inițiativa. *Poemul* a fost scris în 1928 și... a zăcut cinci ani în sertarul biroului meu, pentru că mi-a fost frică să-l înfățișez înaintea judecății lui Maxim Gorki. În primul rînd, țineam minte *O zi stupidă* și expresia „fondul e neglijat“, iar în al doilea rînd, n-am vrut să mă transform în ochii lui Aleksei Maksimovici, dintr-un pedagog cumsecade, într-un scriitor neizbutit. În acești cinci ani am mai scris o cărțuie despre comuna „Dzerjinski“ și... de asemenea mi-a fost frică s-o trimit marelui meu prie-

ten. Am trimis-o G.I.H.L.-ului¹. Ea a zăcut doi ani și mai bine în redacție și, deodată, pe neașteptate chiar pentru mine, a fost publicată. N-am întâlnit-o la nici o librărie, n-am citit despre ea nici un rind în reviste sau ziare, n-am văzut-o în mâinile nici unui cititor ; în general, această cărțuie a alunecat pe neobservate în neființă. De aceea, am fost nespus de mirat și de fericit, când am primit în decembrie 1930, de la Sorrento, o scrisoare care începe astfel :

„Am citit ieri cărțulia dumneavoastră Marșul anului 30. Am citit-o cu emoție și bucurie...”

După aceasta, Aleksei Maksimovici nu m-a mai lăsat în pace. Încă aproape un an m-am împotrivit și mi-a tot fost frică să-i prezint *Poemul pedagogic*, această carte despre viața mea, despre greșelile mele și despre lupta mea modestă. Dar el cerea stăruitor :

„Duceți-vă undeva, într-un ținut cald, și scrieți o carte...”

N-am mai plecat într-un ținut cald, pentru că n-am avut timp, dar sprijinul și stăruința lui Aleksei Maksimovici mi-au biruit lășitatea : în toamna anului 1933 i-am adus cartea mea, partea întâi. Peste o zi am primit o încuviințare deplină, și cartea a fost predată pentru primul număr al almanahului „God XVII” (Anul al XVII-lea). Toate celelalte părți au trecut de asemenea prin mâinile lui Aleksei Maksimovici. El a rămas mai puțin mulțumit de partea a doua, m-a certat pentru unele pasaje și a cerut stăruitor ca toate controversile pedagogice în care mă zbăteam să fie limpezite pînă la capăt ; mie însă tot mai mi-era frică și chiar mă feream să întrebuițez în carte acest cuvînt. Când i-am trimis în Crimeea partea a treia, l-am rugat chiar să excludă capitolul *La poalele Olimpului*, dar el mi-a răspuns scurt :

„La poalele Olimpului nu poate fi exclus...”

Așa mi-a scris în toamna anului 1935.

Astfel, Maxim Gorki a rămas învățătorul meu pînă în ultimele lui zile ; cu toate că perioada în care am învățat de la el a fost lungă, am avut ce învăța pînă în ultimele lui zile. Înalta lui cultură, umanismul lui, intransigența lui în luptă, simțul lui genial pentru orice falsitate, pentru tot ce era ieftin, meschin, străin, caricatural, ura lui împotriva lumii vechi, dragostea lui pentru om – „constructorul înțelept al vieții” – trebuie să fie o pildă nesecată pentru multe milioane de oameni care trăiesc astăzi și care vor trăi în viitor.

¹ Editura de stat pentru literatură. – *Nota trad.*

Din păcate, n-aveam încă o analiză adevărată a întregii bogății creatoare a lui Maxim Gorki. Cînd această analiză se va face, omenirea va rămîne uimită de adîncimea și vastitatea studiului lui Gorki asupra omului. Numele lui va figura în primul rînd al marilor scriitori ai lumii, cu atît mai mult, cu cît Gorki a fost singurul scriitor care a atacat tema omului în momentul eliberării lui, în momentul transformării lui în om socialist.

Trebuie să fim profund recunoscători epocii noastre, revoluției noastre și partidului nostru comunist care l-au creat pe Maxim Gorki, care l-au ridicat la acea înălțime fără de care glasul lui n-ar fi putut să fie auzit nici în lumea oamenilor muncii, nici în lumea dușmanilor.

Partea a II-a

PROBLEME DE EDUCAȚIE ÎN ȘCOALA SOVIETICĂ¹

PRELEGerea INTII

*Metode de educare*²

Vom vorbi despre educație. Să aveți în vedere, însă, tovarăși, că eu sînt un practician și, de aceea, e firesc să găsiți în cuvintele mele o anumită înclinație către practică. Socotesc însă că noi trăim în epoca în care practicienii aduc schimbări importante tezelor științifice. La noi, în Uniunea Sovietică, acești muncitori se numesc stahanoviști. Cunoaștem numeroasele modificări aduse de stahanoviști, muncitorii frontului practic, multor teze științifice, în genere, mai precise decît tezele noastre; știm cît de multe recorduri noi au fost stabilite de către stahanoviști în domeniul productivității muncii, în domeniul

¹ În ianuarie 1938, A. S. Makarenko a ținut pentru funcționarii Comisariatului Învățămîntului al R.S.F.S.R. un ciclu de prelegeri intitulat *Probleme de educație în școala sovietică*. Stenogramele acestor prelegeri au fost publicate

metodei de lucru, în general, și al unor metode speciale de muncă. Randamentul muncii nu crește datorită unor simple intensificări ale efortului în muncă, ci datorită noii atitudini față de ea, noii concepții, noii repartiții a elementelor de muncă. Prin urmare, productivitatea muncii se mărește cu ajutorul invențiilor, al descoperirilor și al inovațiilor.

Domeniul producției noastre – domeniul educației – nu poate fi nicidecum exclus din această mișcare sovietică generală. Și în domeniul nostru – fapt de care am fost ferm convins toată viața – sînt, de asemenea, necesare invențiile; ele sînt necesare pînă și în unele amănunte izolate, pînă și în amănuntele cele mai mici și cu atît mai mult în ansamblul detaliilor, în sistemul însuși, în unele laturi ale sistemului. Astfel de invenții pot porni, fără îndoială, nu numai de la teoreticieni, dar și de la muncitorii de rînd, de pildă, cum sînt eu. Iată de ce îmi îngădui, fără prea multă sfiială, să vă expun experiența mea și concluziile acestei experiențe, socotind că importanța ei trebuie, de asemenea, să fie privită tot ca un corectiv pe care un practician îl aduce perfectării rezultatelor teoretice.

Care este materialul ce-mi stă la dispoziție ca să discut cu dumneavoastră?

Mulți mă consideră specialist în educarea copiilor vagabonzi. Este inexact. Eu am lucrat în total 32 de ani, din care 16 ani în școală și 16 ani cu copiii vagabonzi. E drept că în ce privește școala am lucrat toată viața în condiții deosebite, în școli de pe lîngă uzine, școli ce se află sub permanenta influență a unei ambianțe muncitorești, sub influența unei ambianțe partinice...

De altfel, nici munca mea cu vagabonzii n-a fost o muncă specială cu copii vagabonzi. Mai întîi, chiar din primele zile ale activității mele cu vagabonzii, am pornit de la ipoteza că nu trebuie folosite nici un fel de metode speciale cu copiii vagabonzi; în al doilea rînd, am reușit, în foarte scurt timp, să-i aduc pe acești copii la o situație normală și să-mi pot desfășura munca ulterioară deopotrivă ca și cu copiii obișnuiți.

În ultima perioadă a activității mele în comuna N.K.V.D. „Dzerjinski” de lîngă Harkov, aveam deja un colectiv obișnuit,

parțial în „Ucitelskaia gazeta” și în revista „Sovietskaia pedagogika”. Ele se publică în întregime pentru prima oară în această lucrare.

În prelegerile acestea, A. S. Makarenko, bazîndu-se pe experiența sa, se ocupă de importante probleme teoretice și practice ale pedagogiei sovietice și propune o serie de soluții în vederea modificării activității de educare în școală.

² Prima prelegere din acest ciclu a fost rostită de A. S. Makarenko la 10 ianuarie 1938. Pentru prima dată a fost tipărită parțial în revista „Sovietskaia pedagogika”, nr. 3-6 din 1943.

adică o școală cu 10 clase care urmărea aceleași obiective ca și școala noastră obișnuită. Copiii acestui colectiv, foști vagabonzi, nu se deosebeau, în fond, cu nimic de copiii normali. Ușoara deosebire ce se vedea aș putea spune că avea un caracter pozitiv, întrucât viața în colectivul de muncă al comunei „Dzerjinski” era mai bogată în influențe educative, chiar dacă am compara-o cu viața de familie. Din această cauză, concluziile mele trase din practică sînt valabile nu numai în ce privește copiii vagabonzi, dificili, ci și în ce privește oricare colectiv de copii ; prin urmare, sînt valabile și pentru oricine muncește în domeniul educației.

Aceasta este prima mea observație, pe care vă rog s-o luați în seamă.

Voi adăuga cîteva cuvinte în legătură cu concepția care a stat la baza activității mele pedagogice. Mi-am făcut unele convingeri, am ajuns la aceste convingeri nu fără frămîntări și nu dintr-o dată, ci trecînd prin mai multe perioade de îndoieli și erori destul de chinătoare, trăgînd unele concluzii care vă vor părea unora dintre dv. ciudate, pe care însă le pot sprijini cu destule dovezi și vi le voi prezenta fără sfială.

Unele din aceste concluzii au un caracter teoretic. Le voi enumera pe scurt, înainte de a intra în fondul experienței mele personale.

În primul rînd, însuși caracterul științei despre educație constituie o problemă interesantă. La noi, în rîndurile gînditorilor în domeniul pedagogiei, ai timpului nostru, cît și printre unii organizatori ai muncii noastre pedagogice există convingerea că nu este necesară o metodică deosebită a muncii educative, că metodică predării, metodică fiecărui obiect în parte conține implicit ideea de educație. Eu nu sînt de acord cu aceasta. Socotesc că domeniul pedagogiei – al pedagogiei pure – constituie în unele cazuri un domeniu aparte, deosebit de metodică predării.

Ce anume mă face să fiu convins în mod special de aceasta ? Este faptul următor : în țara sovietică sînt educați în fiecare moment, nu numai copilul, școlarul, ci fiecare cetățean ; fie prin metode special organizate, fie printr-o largă înrîurire socială. Fiecare acțiune a noastră, fiecare campanie, fiecare proces în țara noastră este întotdeauna însoțit nu numai de probleme speciale, dar și de probleme de educație. E suficient să ne amintim de recente alegeri în Sovietul Suprem ; cu acest prilej s-a desfășurat o uriașă muncă educativă, care a cuprins zeci de milioane de oameni, chiar și pe acei oameni care rămăseseră în afara muncii educative, i-a pus în mișcare și chiar pe cei mai pasivi atrăgîndu-i în activitatea practică. Voi sublinia munca de educare deosebit de fructuoasă a Armatei

Roșii. Știți prea bine că fiecare om care a fost în Armata Roșie devine un om nou, înzestrat, nu numai cu noi cunoștințe militare, cu noi cunoștințe politice, dar și cu un caracter nou, cu deprinderi noi, cu o comportare de tip nou. Toate acestea reprezintă o uriașă muncă de educare socialistă sovietică, muncă desigur unitară ca ton, ca stil, ca tendințe și înarmată, firește, cu o metodă de educare precisă. Acum, după o perioadă de 20 de ani de regim sovietic, sîntem în măsură să apreciem rezultatele acestei metode. Iar dacă vom adăuga la aceasta uriașă experiență a succeselor obținute în materie de educație, de școala noastră, de școlile noastre superioare, de instituțiile noastre educative de alt tip – cum sînt grădinițele de copii, casele de copii – atunci se va constata că dispunem de o imensă experiență în munca de educare.

Dacă vom lua complexul procedeele de educație de mult verificat, stabilit, precis formulat, tezele și hotărîrile partidului nostru, ale Comsomolului, expunerile lui Lenin, atunci vom avea, de fapt, în momentul de față, toată posibilitatea să întocmim într-adevăr un mare și adevărat cod al tuturor teoremelor și axiomelor muncii de educare în U.R.S.S.

În ceea ce mă privește, și în practică, scopul educativ trebuia să fie scopul meu principal: în măsura în care mi se încredințase reeducarea așa-numiților delincvenți, mi s-a pus în primul rînd problema de a educa. Nimeni nu mi-a dat sarcina de a instrui. Mi se încredințaseră băieți și fete delincvenți, criminali după concepția veche, băieți și fete cu particularități de caracter prea viu pronunțate și primejdioase și în primul rînd mi se impunea ca scop principal să transform aceste caractere.

La început mi se părea că principalul constă într-o muncă educativă anumită, în special în educația prin muncă. Am părăsit curînd această poziție extremistă, dar alți colegi ai mei din comună au rămas destul de mult timp la această poziție. În unele comune, chiar ale N.K.V.D. (sub vechea lui conducere), această linie era dominantă.

Ea se manifesta printr-o afirmație aparent acceptabilă: cine vrea poate să învețe în școală, cine nu vrea poate să nu învețe. În mod practic, aceasta ducea la situația că nimeni nu învăța serios. Era de ajuns ca cineva să aibă vreun insucces în clasă, ca el să-și realizeze un drept al său, acela de a nu voi să învețe.

Am ajuns curînd la concluzia că, în cadrul sistemului coloniilor de muncă, școala este un puternic mijloc de educare. În ultimii ani am fost supus persecuțiilor cîtorva membri ai Secției coloniilor de muncă, din pricina acestui principiu care afirma că școala este un mijloc de educare. În ultimii ani am lucrat în școala completă, cu

zece clase, și sînt ferm convins că o adevărată reeducare, o reeducare totală, care-l ferește complet pe individ de orice recidivă, nu este posibilă decît în cadrul școlii medii complete și totuși rămîn și acum la convingerea că metodică muncii educative, își are logica ei, oarecum independentă de logica muncii de instruire. Și una și alta – metodică educației și metodică instrucției – reprezintă, după părerea mea, două capitole mai mult sau mai puțin independente ale științei pedagogice. De bună seamă, aceste capitole trebuie să fie legate organic între ele. E de la sine înțeles că orice activitate desfășurată în clasă este întotdeauna o muncă educativă; socotesc însă cu neputință să reduci munca de educare la instrucție. Mai departe voi dezvoltă această chestiune în amănunt.

Voi spune cîteva cuvinte despre ceea ce poate constitui baza metodicii educației.

Sînt încredințat, în primul rînd, că metodică muncii educative nu poate fi dedusă din tezele științelor înrudite, oricît ar fi de dezvoltate anumite științe, cum sînt psihologia și biologia, mai ales ultima, după lucrările lui Pavlov. Sînt convins că nu avem dreptul să tragem concluzii directe din datele acestor științe pentru regulile de educație. Aceste științe își au însemnătatea lor în activitatea educativă, însă nu ca premise cu putere deductivă, ci ca teze de control pentru verificarea rezultatelor noastre practice.

Mai mult, consider că eficacitatea pedagogică a metodelor de educare poate fi dedusă numai din practică (verificată și confirmată de rezultatele unor științe cum sînt psihologia, biologia și altele).

Această afirmație a mea are la bază următoarele: pedagogia, partea care se ocupă cu teoria educației, este în primul rînd o știință care din punct de vedere practic trebuie să urmărească un scop precis. Noi nu putem să educăm pur și simplu pe un om, noi n-avem dreptul să desfășurăm munca de educare fără a ne pune în față un scop politic bine determinat. Munca de educare care nu tinde spre un scop precis, larg, cunoscut în amănunt, va fi o muncă de educare apolitică și în viața noastră socială sovietică întîlnim la fiecare pas dovezi care confirmă această teză. Succesul Armatei Roșii în materie de educație e mare, covîrșitor, fără precedent chiar în istoria universală. Și acest succes e atît de mare, atît de covîrșitor, deoarece munca de educare a Armatei Roșii urmărește întotdeauna și consecvent un scop bine determinat și deoarece educatorii Armatei Roșii știu întotdeauna pe cine anume vor să educe și ce rezultate vor să obțină. Iar cel mai bun exemplu al teoriei pedagogice lipsite de un scop anumit este pedologia, care de curînd

și-a dat obștescul sfârșit. În acest sens, pedologia poate fi privită ca o antiteză a năzuințelor educative sovietice. Ea a preconizat o muncă de educare fără scop.

Dar de unde izvorăște oare scopul muncii de educare? Desigur, el rezultă din cerințele noastre sociale, din năzuințele poporului sovietic, din scopurile și sarcinile revoluției noastre, din scopurile și sarcinile luptei noastre. Și, desigur, din această cauză formularea obiectivelor ei nu poate porni nici din biologie, nici din psihologie, ci numai din istoria noastră socială, din viața noastră socială.

Cred că, în genere, stabilirea unui asemenea raport privitor la biologie și psihologie, în vederea fundamentării metodelor de educare, este exclusă în momentul de față. Aceste științe sînt în curs de dezvoltare și probabil că în deceniul viitor, atît în psihologie, cît și în biologie se va ajunge la concluzii precise în legătură cu comportarea personalității umane și atunci vom putea să ne bîzuim pe aceste științe într-o mai mare măsură. Raportul dintre îndatoririle noastre sociale, scopurile sociale de educație socialistă și scopurile și datele teoriilor psihologice și biologice trebuie să evolueze în permanență și poate că vor evolua în direcția participării permanente a psihologiei și biologiei la munca noastră educativă. Dar faptul de care sînt ferm convins este că metodele pedagogice nu pot fi deduse nici din psihologie, nici din biologie, pe calea unui simplu silogism, pe calea logicii formale. Am mai spus că ele trebuie să rezulte direct, în primul rînd, din scopurile noastre sociale și politice.

Sînt convins că teoriile pedagogice au păcătuît, în primul rînd, tocmai în privința scopului, în privința concordanței cu scopul. Toate greșelile, toate devierile în activitatea noastră pedagogică se produceau întotdeauna în domeniul logicii, al concordanței cu scopul. Pe acestea le vom numi, condiționat, erori.

În teoriile noastre pedagogice am constatat trei tipuri de astfel de erori: tipul exprimării deductive, tipul fetișismului etic și tipul metodei izolate.

În practica mea am suferit foarte mult din cauza luptei cu astfel de greșeli. Se ia o metodă oarecare și se afirmă că rezultatul ei va fi cutare; de pildă, să luăm cunoscutul caz al *metodei complexelor*. Se recomandă o metodă – metoda complexelor în predare; din această metodă se deduce pe cale logico-speculativă afirmația că ea poate da rezultate bune.

Această deducție, deci, – că metoda complexelor duce la rezultate bune – și-a primit consacrarea înainte de a fi verificată în practică; s-a afirmat că rezultatul va fi cu siguranță bun; undeva, în ascunzișurile tainice ale psihicului, stă pitit rezultatul cel bun.

Cînd modeștii practicieni cereau : „Arătați-ne acest rezultat bun“, li se răspundea : „Cum vă putem dezvălui sufletul omenească?“ Acolo trebuie să existe rezultatul cel bun, deoarece sufletul este o armonie complexă, o legătură dintre diferite aspecte. Legătura dintre diferitele părți ale lecției trebuie să se reflecte în sufletul omului cu rezultate pozitive.

Prin urmare, verificarea în practică nu se admitea nici din punct de vedere logic. Și atunci ne aflăm în următorul cerc vicios : modul de a educa fiind bun, și rezultatul trebuie să fie bun ; iar dacă rezultatul este bun, înseamnă implicit că și procedeul sau modul este bun.

S-au făcut nenumărate asemenea erori din pricina preponderenței logicii deductive și nu a celei bazate pe experiență.

S-au făcut multe greșeli și în privința așa-numitului fetișism etic. Iată, de pildă, educația prin muncă.

Și eu, ca și alții, am făcut o asemenea greșeală. În însuși cuvîntul muncă se cuprind atîtea elemente plăcute, atît de sfinte pentru noi și atît de justificate, încît și educația prin muncă ni se părea absolut precisă, bine determinată și justă. Mai tîrziu s-a dovedit însă că în însuși cuvîntul „muncă“ nu este cuprinsă singura logică justă, completă. La început, munca se înțelegea ca o muncă simplă, ca o muncă de autodeservire, mai tîrziu, ca un proces de muncă fără scop, neproductiv : exercițiu pentru cheltuirea energiei musculare. Și cuvîntul muncă lumina în așa fel logica, încît aceasta părea infailibilă, deși la fiecare pas se descoperea că nu există ceva cu adevărat infailibil. Însă încrederea în puterea etică a termenului însuși era atît de mare, încît și logica părea sfîntă. Cu toate acestea, experiența mea, precum și a multor colegi de școală a arătat că deducerea unei reguli din coloritul etic al termenului însuși nu este posibilă, că și munca, aplicată la educație, poate fi organizată în mai multe feluri și în fiecare caz în parte poate da rezultate diferite. Oricum, munca fără o instrucție paralelă, fără o educație paralelă politică și socială, nu aduce foloase educative, ci se dovedește a fi un proces neutru. Oricît l-ați sili pe un om să muncească, dacă însă simultan cu aceasta nu-l veți educa din punct de vedere politic și moral, dacă el nu va participa la viața politică și socială, atunci această muncă va fi pur și simplu un proces neutru, care nu dă nici un rezultat pozitiv.

Munca, luată ca un mijloc de educație, este posibilă numai ca parte integrantă a unui sistem general.

Și, în sfîrșit, a treia greșeală : tipul metodei izolate. Adesea se spune că cutare metodă duce fără greș la anumite rezultate. Un singur procedeu. De exemplu, să luăm afirmația, de netăgăduit la

prima vedere, care se analiza adesea în paginile presei noastre pedagogice : chestiunea pedepsei. „Pedeapsa educă un rob“ era o axiomă care nu admitea nici o îndoială. Această afirmație cuprindea bineînțeles și toate cele trei erori. Aci se întâlneau eroarea prezumției deductive și eroarea fetișismului etic. În materie de pedeapsă, logica începea de la însuși coloritul acestui cuvânt. Și, în sfârșit, a fost eroarea modului izolat : pedeapsa educă un rob. Cu toate acestea, sînt convins că nici o metodă nu poate fi privită izolat, în afara sistemului din care face parte. În genere, nici o metodă, oricare am lua-o, nu poate fi calificată bună sau rea, dacă o privim izolată de alte metode, de întregul sistem, de complexul întreg de influențe. E drept că pedeapsa poate să educe un rob, dar uneori poate să educe și un om excelent, un om independent și demn. Închipuiți-vă că în practica mea, cînd se punea problema educării demnității omenеști și a mîndriei, eu atingeam acest scop uzînd și de pedeapsă.

Vă voi relata mai tîrziu în ce împrejurări pedeapsa contribuie la dezvoltarea demnității omenеști. Desigur, acest rezultat poate fi obținut numai într-un anumit cadru, adică cu concursul unor anumite mijloace și într-o anumită fază de dezvoltare. Nici o metodă pedagogică, nici cea mai blindă, nici aceea care, în genere, la noi se numește moralizarea, lămurirea, conversația ori înrîurirea societății, nu poate fi socotită întotdeauna ca absolut folositoare. Cea mai bună metodă, în unele cazuri, aplicată izolat, va fi în mod necesar cea mai rea. Luați chiar o metodă ca aceea a influenței colective, înrîurirea colectivului asupra individului. Uneori va fi bună, altădată rea. De pildă, influența individuală, conversația educatorului cu elevul, între patru ochi. Gîteodată această metodă va fi folositoare, dar alteori va dăuna. Nici o metodă nu poate fi privită din punctul de vedere al folosului sau al dăunării, luată izolat de întregul sistem de metode. Și, în sfârșit, nici un sistem de metode nu poate fi recomandat ca un sistem permanent.

Îmi amintesc istoria colectivului comunei „Dzerjinski“. El s-a dezvoltat ; începînd cu anul 1928, colectivul era format din băieți și fete în limitele clasei a VIII-a. Acesta era un colectiv sănătos și vesel, fără a fi însă colectivul anului 1935, care se compunea din tineri pînă la 20 de ani și avea o mare organizație comsomolistă. Bineînțeles că un asemenea colectiv necesită un sistem de educație cu totul deosebit.

Personal, sînt convins de următoarele : dacă vom lua o școală sovietică obișnuită și o vom da pe mîinile unor buni pedagogi, organizatori, educatori și dacă această școală va dăinui 20 de ani

nuh conducerea unor pedagogi destoinici, ea va fi parcurs o cale
ntit de însemnată, încît sistemul de educare aplicat la început va
fi cu totul diferit de cel de la sfîrșit.

Pedagogia este în genere cea mai dialectică, mai mobilă, cea
mai complexă și variată știință. Această afirmație constituie mărtu-
ria cea mai de seamă a credinței mele pedagogice. Nu susțin
nicidecum că am verificat totul în practică ; multe au rămas și
pentru mine încă neclare, vagi, însă eu afirm aceasta ca o ipoteză
de lucru care trebuie să fie neapărat verificată. În ce mă privește,
eu am verificat-o prin experiența mea personală, dar, desigur, ea
trebuie să fie verificată și printr-o vastă experiență socială sovietică.

Între altele, sînt convins că logica faptelor expuse nu contra-
zice nici experiența celor mai bune școli sovietice, nici experiența
multor colective de copii și adulți din cele mai bune ale țării noastre.

Acestea sînt observațiile preliminare de ordin general asupra
cărora am ținut să mă opresc.

Să trecem acum la cea mai importantă chestiune, la stabilirea
scopurilor educației. De cine, cum și cînd pot fi stabilite scopurile
educației și care anume sînt ele ?

Prin scopul educației eu înțeleg *programul* individualității
omenești în tot cuprinsul ei, *programul* caracterului omenesc ; în no-
țiunea de caracter, includ tot conținutul individualității, adică și ca-
racterul manifestărilor exterioare și pe cel al convingerii lăuntrice, și
educația politică și căpătarea cunoștințelor – într-un cuvînt, întregul
tablou al individualității omenesti. Sînt de părere că noi, pedagogii,
trebuie să avem un astfel de program al individualității omenesti și
să tindem a-l realiza.

În munca mea practică nu m-am putut lipsi de un astfel de
program. Nimic nu învață mai bine pe om ca experiența. Cînd mi
s-au încredințat în aceeași comună „Dzerjinski“ cîteva sute de inși
și cînd am constatat, la fiecare dintre aceștia, adînci și periculoase
trăsături de caracter, deprinderi înrădăcinate, a trebuit să mă gîn-
desc : cum ar trebui să fie schimbat caracterul lor, către ce trebuie
să tind, ca din acest băiat sau fată să formez un cetățean ? Și cînd
am meditat mai mult asupra acestei chestiuni, mi-am dat seama că
la această întrebare nu se poate răspunde în două cuvinte. Aceasta
nu-mi arăta calea cum să fie educat un bun cetățean sovietic. Tre-
buia să ajung la un program mai dezvoltat al individualității ome-
nești și, ajungînd la programul individualității, m-am lovit de urmă-
toarea problemă : programul trebuie să fie același pentru toți ? Și
dacă se potrivește într-un caz, ar însemna oare să adaptez fiecare
individualitate la un program unic, la un anumit standard și să caut
să ating acest standard ? Ar trebui atunci să sacrific farmecul

individualității, originalitatea, frumusețea specifică individualității ; și dacă nu le sacrific, ce fel de program pot obține ! Nu puteam rezolva această chestiune printr-un simplu raționament abstract ; am izbutit însă s-o rezolv practic în decursul a zece ani.

În munca mea de educare mi-am dat seama că într-adevăr trebuie să existe un program comun standardizat, dar pe lângă acesta și un corectiv individual. Nu-mi puneam problema : elevul meu trebuie să devină un om curajos sau trebuie să educ un laș ? Aci admiteam „standardul“ că fiecare ins trebuie să fie un patriot curajos, hotărît, cinstit, harnic. Dar cum trebuie procedat când ai de-a face cu o latură atît de sensibilă a individualității cum e talentul ? Uneori, în fața unui talent trăiești momente de mari îndoieli. Am avut un asemenea caz cînd un băiat a terminat școala de 10 clase. Se numea Terentiuk. Învăța foarte bine – avea nota cinci la toate obiectele¹ – și dorea să urmeze Institutul tehnologic superior. Descoperisem în el un mare talent artistic, un talent remarcabil de actor comic ! Era extraordinar de sensibil, spiritual, înzestrat cu o voce minunată, o mimică excepțională, cu un talent comic într-adevăr inteligent. Mi-am dat seama că ar putea da rezultate mai bune ca actor, și la școala superioară tehnică n-ar fi fost decît un student mediocru. Pe atunci, aceasta era la modă ; toți „puștii“ mei doreau să devină ingineri. Iar dacă sfătuiai pe cineva să urmeze pedagogia, îți rîdea în nas : „Cum, tocmai pedagog ?“ – „Ei bine, fă-te actor.“ – „Dar se poate numi muncă ceea ce face actorul ?“ Și Terentiuk a intrat la Institutul tehnologic, deși aveam convingerea perfectă că pierdeam un actor minunat. Am cedat ; nu aveam dreptul, la urma urmei, să-mi impun, cu forța, voința cuiva. Totuși, nu m-am putut reține. El a studiat vreo jumătate de an la Institutul tehnologic, dar participa în același timp și la cercul nostru dramatic. După o matură chibzuință, m-am hotărît : l-am chemat la adunarea comunarzilor și am declarat că mă plîng împotriva lui Terentiuk, deoarece nu s-a supus disciplinei și a intrat la Institutul tehnologic. În adunarea generală i s-a spus : „Nu ți-e rușine ? Ești sfătuit și nu te supui.“ S-a luat următoarea hotărîre : „Să fie retras din Institutul tehnologic și repartizat la Tehnicumul teatral.“ Era foarte mîhnit, dar nu putea să nu se supună colectivului – primea bursă și locuia la internat. Astăzi este un actor excelent și joacă pe scena unuia dintre cele mai bune teatre din Orientul îndepărtat ; în doi ani a făcut carieră ca alții în zece ani. Îmi este și azi foarte recunoscător.

¹ În U.R.S.S., sistemul de notare este de la 1 la 5. – *Nota trad.*

Cu toate acestea, dacă mi s-ar fi pus din nou o astfel de problemă, m-aş fi ferit s-o rezolv ; cum pot şti dacă am dreptul să forţez voinţa cuiva ? Dreptul de a sili astfel pe cineva este pentru mine o chestiune nerezolvată. Totuşi, sînt ferm convins că fiecare pedagog se va lovi de astfel de probleme : are sau nu dreptul să intervină în evoluţia caracterului cuiva şi să-l orienteze în direcţia necesară, sau să urmărească pasiv desfăşurarea spontană a acestui proces ? Socotesc că această chestiune trebuie să fie rezolvată în felul următor : are dreptul ! Dar cum să procedezi ? În fiecare caz în parte, problema trebuie să fie rezolvată în mod individual, pentru că una este să ai dreptul şi alta să ştii cum să procedezi. Sînt două probleme diferite. Şi este foarte probabil că, în viitor, pregătirea cadrelor noastre va consta în a-i învăţa pe oameni cum să procedeze la o astfel de cotitură. Doar şi medicii învaţă cum să facă trepanaţia craniului. În condiţiile noastre, pedagogul va fi instruit probabil cum să procedeze la o astfel de „trepanaţie“ cu mai mult tact, cu mai mult succes decît am făcut-o eu, dar va fi prevenit să ţină seamă de calităţile individului, de înclinaţiile şi aptitudinile sale şi să-l îndrepte pe calea cea mai potrivită pentru el.

Să trecem la expunerea acelor forme practice pe care, după experienţa mea şi a altor colegi ai mei, le consider că au fost cel mai fericit aplicate în munca educativă. Consider că forma principală a muncii educative o constituie colectivul. Despre colectiv s-a scris, pare-se, destul de mult în literatura noastră pedagogică, deşi, oarecum, prea puţin convingător.

Ce este un colectiv şi unde sînt graniţele intervenţiei noastre în colectiv ? Urmăresc în momentul de faţă foarte multe şcoli – aci, la Moscova şi la Kiev, unde am prilejul să plec din cînd în cînd, dar nu dau întotdeauna peste un colectiv de elevi. Cîteodată izbutesc să găsesc un colectiv al clasei, însă aproape niciodată un colectiv al şcolii.

Vă voi povesti acum despre colectivul meu, educat de mine şi de tovarăşii mei. Trebuie să ţineţi seamă că am lucrat în alte condiţii decît într-o şcoală, deoarece copiii mei locuiau în internat, lucrau în producţie şi în cea mai mare parte n-aveau familie, adică n-aveau alt colectiv. Şi, natural, aveam la dispoziţie mijloace mai bogate de educare colectivă decît în şcoală. Nu sînt dispus însă la concesi pentru simplul motiv că am lucrat în condiţii mai bune. La un moment dat am avut şi o şcoală, şcoala de pe lingă uzina de vagoane şi, totuşi, am avut acolo un colectiv de şcolari.

În practica şcolară îndrumată la timpul său de vechea conducere a Narkomprosului (Comisariatul Poporului pentru Instrucţiunea Publică) am observat fenomene foarte ciudate, cu totul de neînţeles pentru sufletul meu de pedagog. De pildă, am fost ieri

într-un parc de cultură și odihnă unde se află un orașel raional de pionieri. În același raion este și casa de copii „Pavlik Morozov” și alte 13 școli. Și am văzut copiii din aceste trei instituții – școala, palatul pionierilor și casa specială „Pavlik Morozov” – împrăștiați prin colective diferite. Copiii n-au un adevărat colectiv. La școală, copilul aparține unui colectiv, în familie unui al doilea, în orașelul de pionieri, unui al treilea și în casa „Pavlik Morozov” unui al patrulea. Copilul rătăcește printre colective și poate să aleagă dimineața unul, seara altul, la prînz pe al treilea. Am fost ieri martorul următorului caz : în orașelul de pionieri este un cerc coregrafic numit – oarecum după moda veche – ritmic ; acolo se dansează pur și simplu. Comsorgul (organizatorul comsomolist) unei școli a declarat : „Nu voi lăsa ca fetele noastre să meargă la cercul ritmic”. Directorul școlii se înfurie : „Vă închipuiți ! Comsorgul a declarat că nu le va da drumul !” Directorul l-a chemat pe comsorg în fața judecății tuturor. „Iată, așa și așa, vedeți ce face ?” Dar comsorgul nu cedează : „Nu le voi lăsa, și pace !” Conflictul e gata. Îmi amintesc însă de un conflict asemănător petrecut la mine în comună. Aveam la noi diferite cercuri și chiar foarte serioase ; aveam planoare veritabile, o secție de călărie, diverse aparate. S-a întîmplat ca unul dintre băieți, un elev foarte bun, pionier, să intre prin organizația de pionieri în Palatul pionierilor de la Harkov și să ia parte acolo la cercetări arctice ; s-a relevat ca un element bun și Palatul pionierilor l-a premiat, detașîndu-l împreună cu alți băieți la Murmansk. Acest băiat, Mișa Pekher, declară în comună :

– Așadar, plec la Murmansk.

Unul dintre cei mai în vîrstă îl întrebă :

– Unde pleci ?

– La Murmansk.

– Cine îți dă drumul ?

– Mă trimite Palatul pionierilor.

La adunarea generală, comunarzii mai mari au cerut următoarele :

– Mișa Pekher să dea lămuriri cine anume îl detașează și încotro pleacă.

Acesta răspunse :

– Da, plec la Murmansk pentru cercetarea Arcticii și mă trimite Palatul pionierilor.

Se produse un protest unanim.

– Cum își îngăduie Palatul pionierilor să te detașeze ! Poate că mîine noi te vom trimite în Africa. În primul rînd, facem o excursie pe Volga și tu cînti în orchestra noastră, din clarinet ; și, în al doilea rînd, chiar dacă n-ai cînta, ce-ți aranjezi ploile ? Tu

slujești și acolo, slujești și aici. Nu, nu vei pleca nicăieri. În primul rînd, trebuia să întrebi adunarea generală dacă ai voie să primești acolo premii sau ba.

Mișa s-a supus adunării. Organizațiile de pionieri și de comsomoliști, precum și Palatul pionierilor, au aflat despre aceasta : „Ce se petrece oare în comuna „Dzerjinski“ ? Noi detașăm pe un comunard în Arctica și acolo se hotărăște : „Vei cînta din clarinet, pentru că vom face o excursie pe Volga“.”

Chestiunea a ajuns la C. C. (Comitetul Central) al Comsomolului ucrainean, însă totul a fost rezolvat oarecum în mod practic, pentru că organizația Comsomolului din comună a declarat : „Dacă Mișa trebuie să plece, noi nu o să-l reținem, noi îi vom da bursă ș.a., mă rog, să treacă la Palatul pionierilor și să devină membru al Palatului... Iar dacă vom avea nevoie, vom trimite și singuri pe cine trebuie în Arctica pentru a face cercetările necesare și pentru a ajuta la cucerirea polului nord. În momentul de față, în etapa actuală, aceasta nu intră însă în programa noastră. Spuneți mereu : Schmidt, Schmidt, dar dacă Schmidt pleacă în nord ce e cu asta ? Întreaga Uniune nu poate pleca în nord ; și de aceea este imposibil să demonstrăm că fiecare om trebuie să plece în Arctica. Probabil că Mișa a vrut să contrazică, dar i s-a spus : „Te-ai agitat destul și ajunge.“ Și Mișa a răspuns : „Nici nu mai vreau să plec.“

Iată o altă chestiune. Am fost în cîteva tabere de lîngă Moscova. Sînt tabere foarte bune, e o plăcere să le vizitezi ; sînt niște instituții admirabile pentru întărirea sănătății. M-am mirat însă că în aceste tabere se adună copii de la diferite școli ; eu nu înțeleg acest lucru. Cred că astfel a fost încălcată o oarecare armonie în educație. Băiatul face parte dintr-un anumit colectiv, iar vara o petrece într-un colectiv alcătuit din elemente aparținînd mai multor colective. Aceasta înseamnă că colectivul școlii nu participă de loc la organizarea odihnei sale de vară. Și, după cum vedeți, în Palatul pionierilor și în alte locuri se ivesc fricțiuni, scîrțîie ceva și eu știu de ce !

O educație sovietică justă trebuie să fie organizată prin crearea unor colective unitare, puternice, cu influență. Școala trebuie să fie un colectiv unitar, în care să se organizeze toate procesele educative și fiecare membru al acestui colectiv este necesar să simtă dependența sa de acest colectiv, să fie devotat intereselor colectivului, să apere aceste interese și, în primul rînd, să prețuiască aceste interese. Socotesc greșită acea situație în care, dîndu-se fiecărui membru în parte posibilitatea de a-și alege oamenii mai potriviți și mai utili, el să nu se folosească în acest scop de forțele și de mijloacele colectivului său. La ce rezultate duce aceasta ?

Palatul pionierilor funcționează foarte bine în toate orașele, în special la Moscova. Pot fi lăudați foarte mulți educatori, precum și metodele de lucru ale Palatului pionierilor. În pofida faptului că ei lucrează atât de bine și societatea noastră îi ajută în munca lor, ei dau posibilitatea unor școli să se sustragă de la orice activitate suplimentară. Multe școli n-au acele cercuri care există în palatele pionierilor. În general, activitatea extrașcolară devine într-adevăr „extrașcolară” și școala se consideră în drept să renunțe la ea. Pretexte, desigur, se vor găsi : n-avem sală, n-avem alocații, n-avem specialist etc. Eu sînt partizanul unui colectiv în care să fie organizat întregul proces educativ.

Îmi închipui funcționînd un sistem de asemenea colective uriașe, puternice, puse la punct și bine înzestrate ! Toate acestea, însă, sînt doar formele exterioare ale organizării colectivului. Și Palatul pionierilor, clubul copiilor, ca să zic așa, poate să lucreze de comun acord cu școala ; organizarea muncii sale însă trebuie să-i aparțină școlii. Școlile sînt obligate să răspundă de această activitate, care trebuie să le unească. Comsorgul care se opune participării fetelor la cercul ritmic are dreptate. Dacă comsorgul răspunde de educația copiilor din colectivul său, atunci el trebuie să se intereseze și să răspundă de ceea ce fac copiii lui și în Palatul pionierilor. O astfel de împărțire a procesului educativ între mai multe instituții și persoane nelegate între ele prin răspundere reciprocă și fără conducere unică nu poate aduce nici un folos.

Îmi dau seama că un colectiv de copii unitar, excelent înzestrat și înarmat, va fi mai costisitor, însă este foarte posibil ca o organizare armonioasă a colectivelor de copii să aducă, la rîndul ei, unele economii în ce privește mijloacele.

Toate acestea privesc însăși rețeaua de colective. Într-un cuvînt, înclin să susțin că școala e aceea care trebuie să fie un colectiv unitar de copii și să îndrumeze educația acestora. Și toate celelalte instituții trebuie să fie subordonate școlii.

Sînt încredințat că dacă colectivul nu urmărește un scop precis este cu neputință să se găsească un mijloc pentru organizarea lui. În fața fiecărui colectiv trebuie să stea un scop general colectiv și asta, nu numai în fața unei clase răzlețe, ci în mod obligatoriu în fața întregii școli.

Colectivul meu număra 500 de inși. Aveam elevi de la 8 la 18 ani, așadar elevi din primele pînă în ultimele clase. Desigur, aceștia se deosebeau unii de alții prin foarte multe particularități. De bună seamă cei mari erau mai instruiți, mai calificați din punctul de vedere al producției și mai culți. Cei mici semănau mai mult a copii vagabonzi și, desigur, nu știau carte ; erau pur și simplu

copii. Cu toate acestea, acești 500 de inși, în ultimii ani ai muncii lor, formau într-adevăr un colectiv unitar. Niciodată nu mi-am îngăduit să privesc pe vreun comunard de drepturile sale de membru al colectivului și de cel de vot, independent de vîrsta sau de gradul său de dezvoltare. Adunarea generală a membrilor comunei era un organ de conducere efectiv și real.

Tocmai această adunare generală, ca organ de conducere a colectivului, a fost aceea care a provocat proteste și îndoieli din partea criticilor și șefilor mei. Se spunea : nu se poate permite unei adunări atît de mari să rezolve toate chestiunile, nu se poate încredința unei gloate de copii conducerea colectivului ! Desigur, este just ! Dar tocmai în aceasta constă esențialul : trebuie să reușești să creezi o astfel de situație ca adunarea să nu fie o simplă gloată de copii, ci o adunare generală a membrilor colectivului.

Sînt extrem de multe căi și mijloace pentru a transforma o gloată într-o adunare generală. Aceasta nu se poate realiza artificial și nici în intervalul unei singure luni. În genere, goana după rezultate imediate va avea întotdeauna, în acest caz, urmări nefaste. Dacă vom lua o școală în care nu există nici un colectiv, unde totul e răslețit, unde, în cazul cel mai bun, fiecare clasă își are viața ei proprie și se întîlnește cu celelalte clase așa cum ne întîlnim pe stradă cu lumea obișnuită, atunci dintr-o asemenea adunare amorfă de copii, ca să faci colectiv, va fi nevoie, desigur, nu de un an sau doi, ci de o muncă îndelungată, perseverentă și răbdătoare. În schimb, dacă colectivul, o dată alcătuit este bine menținut și dacă, atît el, cît și toate mișcările lui sînt urmărite cu atenție, un asemenea colectiv poate să dureze secole. Și un astfel de colectiv, în special în școală, unde copilul rămîne 8-10 ani, trebuie să fie cel mai prețios și bogat instrument de educație...

Este formidabilă forța colectivului de copii, o forță aproape neîntrecută, dar un asemenea colectiv poate fi totuși ușor descompus. O serie de erori, o serie de schimbări în conducere pot transforma colectivul într-o adunătură. Cu cît colectivul trăiește însă mai mult, cu cît devine mai puternic, cu atît caută să-și prelungească viața.

Ne apropiem aici de un amănunt foarte important, asupra căruia aș vrea să insist în mod deosebit. E vorba de tradiție. Nimic nu consolidează mai mult colectivul, ca tradiția. Să formezi tradiții, să le păstrezi, este o problemă extrem de importantă în munca educativă. O școală, o școală sovietică lipsită de tradiții, desigur, nu poate fi o școală bună, și cele mai bune școli pe care le-am văzut la Moscova sînt, de altfel, tocmai acele școli care au acumulat tradiții. Ce este tradiția ? Am întîmpinat critici și împotriva tradițiilor. Vechii noștri activiști pedagogi spuneau : orice lege, orice regulă

trebuie să fie rațională, logic înțeleasă. Voi însă admiteți tradiția, a cărei rațiune și logică au dispărut. Într-adevăr, am admis tradiția. De exemplu. Când eram mai tânăr și aveam mai puțin de lucru, mă sculam în fiecare zi la ora șase dimineața și zilnic făceam controlul, adică intram în dormitor împreună cu comandantul de serviciu al detașamentului și eram întâmpinat cu un salut, când se comanda detașamentului : „Drepti !” Făceam controlul efectivului și al situației detașamentului pentru ziua respectivă. În momentul acela eram șeful comunei și, ca atare, puteam să efectuez orice cercetări și să aplic pedepse. În afară de mine, nimeni în comună n-avea dreptul să aplice pedepse, cu excepția adunării generale. Dar mai târziu n-am mai avut posibilitatea să vin în fiecare dimineață în inspecție. Prima dată am comunicat că a doua zi nu voi putea veni și că raportul va fi primit de comandantul de serviciu.

Treptat, această formă a devenit obișnuită. Și așa s-a instituit tradiția : comandantul de serviciu, în momentul controlului, era întâmpinat ca un șef. La început s-a știut de ce, dar pe urmă motivul a fost uitat. Cei noi știau că comandantul are dreptul să aplice pedepse, dar nu înțelegeau de ce. Cei vechi, însă, știau. Comandantul ordona : „Primești două corvezi !” Și i se răspundea : „Am înțeles, două corvezi”. Dar dacă la o altă oră din zi sau noapte acest comandant ar fi îndrăznit să-și aroge astfel de drepturi, i s-ar fi răspuns : „Tu cine ești ?” Totuși, această tradiție s-a păstrat, întărind foarte mult colectivul.

O altă tradiție care și-a pierdut de asemenea logica. Odată, mai demult, s-a ivit un conflict. Seara, comandantul de serviciu, dînd raportul, a spus : „Ivanov a încălcat disciplina la masă”. Dar Ivanov i-a răspuns : „Nu este adevărat, n-am încălcat disciplina”. Am controlat cazul și am declarat că, după părerea mea, el n-a încălcat disciplina. Și alții au fost de părerea mea. Însă comandantul de serviciu insista. Am lăsat cazul nerezolvat. Comandantul de serviciu a contestat hotărîrea mea în adunarea generală. El a declarat : „Anton Semionovici nu avea dreptul să verifice spusele mele ; nu i-am suflat doar, simplu, la ureche ; i-am dat raportul, am stat „drepti”, salutînd în prezența celorlalți comandanți ; în cazul acesta, dacă nu crede în raportul meu, atunci nu trebuie să-mi încredințeze nici executarea serviciului. Dacă el va confrunta fiecare raport al meu cu cercetări ulterioare, atunci de ce aș mai fi de serviciu ?”

Adunarea generală a hotărît : Anton Semionovici n-are dreptate ; raportul comandantului de serviciu nu se verifică. Dar dacă i se spune la ureche, atunci e altceva, poate să verifice. Și în

decurs de zece ani, aceasta a rămas literă de lege. Puteai să vorbești în timpul zilei orice dorești, însă cînd dădeai raportul, el era socotit într-adevăr just ; comandantul doar a ridicat mîna, salutînd, deci raportul trebuie să fie just, să corespundă adevărului. Iar dacă tu nu ești vinovat cu nimic, atunci consideră în sinea ta că a greșit comandantul.

Și această tradiție frumoasă s-a înrădăcinat într-atît, încît munca a început să devină ușoară. În primul rînd, nici un comandant de serviciu nu-și îngăduia să mintă, deoarece știa că trebuie să fie crezut, iar în al doilea rînd, nu mai era necesar să pierzi timp și energie pentru verificare. Se prea poate ca, într-adevăr, comandantul de serviciu să se fi înșelat, însă bietul nedreptățit trebuia să se supună. Și cînd unul din comsomoliști a ridicat chestiunea „ce fel de regulă este aceasta ? Ea trebuie să fie anulată, deoarece, într-adevăr, eu n-am întîrziat la lucru, iar comandantul de serviciu a declarat la raport c-am întîrziat cu zece minute și mi-a spus că nu se va face nici o cercetare“ — i s-a explicat că : „se poate să ai dreptate ; tu, într-adevăr, ai fost trimis după cuțite, însă pentru noi și pentru tine disciplina și încrederea în comandantul de serviciu sînt mai scumpe decît dreptatea ta, așa că tu trebuie să-ți sacrifici dreptatea ; dacă noi vom verifica ce spune fiecare comandant de serviciu, atunci el nu va mai fi un comandant de serviciu, ci slugă. Iar nouă ne trebuie comandant de serviciu“. Asemenea tradiții au fost foarte multe în colectivul meu, chiar sute. Eu nu le cunoșteam pe toate, însă băieții, da, le știau și pe cele nescrise, le simțeau printr-un fel de antene, le adulmecau parcă. Așa trebuie să se facă ! De ce așa ? Așa fac cei mari ! Această experiență a celor mari, respectul față de logica celor mari, respectul față de munca lor pentru crearea comunei și mai ales respectul față de drepturile colectivului și ale împuterniciților lui, acestea sînt însușiri extrem de importante ale colectivului și desigur se mențin prin tradiții. Astfel de tradiții înfrumusețază viața copiilor. Trăind într-un asemenea sistem de tradiții, copiii se simt în atmosfera propriilor lor legi colective, se mîndresc cu acestea și caută să le perfecționeze. Fără asemenea tradiții găsesc cu neputință o educație sovietică justă. De ce ? Pentru că o educație justă este imposibilă fără un colectiv puternic, care își respectă demnitatea și este conștient de structura sa de colectiv.

Aș putea cita multe tradiții interesante și pentru exemplificare voi pomeni cîteva. Iată o tradiție, și ea hazlie. Un membru de serviciu al sancomului (comisie sanitară) este de serviciu în fiecare zi ; el poartă o cruce roșie pe braț și are drepturi mari, drepturi de dictator ; poate să ceară oricărui comsomolist sau membru

al colectivului să se ridice de la masă și să se spele pe mâini, iar acela trebuie să se supună ; poate să viziteze orice locuință : a inginerului, a funcționarului, a pedagogului, și să raporteze la adunarea generală că locuința cutărui pedagog este murdară. În acest caz s-a hotărît ca niciodată să nu se cerceteze de ce fel de murdărie este vorba : la unul e vărsată apa, la altul pervazul este plin de praf, la al treilea, praf pe speteaza scaunului. S-a hotărît ca niciodată să nu se raporteze, să nu se descrie dezordinea, doar un singur cuvînt : murdărie. Era absolut suficient ca vinovatul să fie pus sub observație. Și iată, potrivit tradiției, acest „dictator” – nici nu-mi aduc aminte cum s-au petrecut lucrurile – se alegea din rîndurile fetelor, trebuia neapărat să fie o fată, una mai mică și mai curățică. Eu propun, de plidă, pe cutare ; comunarzii se opun : „nu se poate, are doar 17 ani”. Și nimeni nu înțelege de ce o fată de 17 ani nu poate fi membră în D.C.S.C. (membră de serviciu în comisia sanitară). „Dar data trecută cînd a ieșit i-a căzut ciorapul, deci nu se poate”. De ce numaidecît o fată ? Se spune că băiatul nu face întotdeauna curățenie așa cum trebuie, iar în al doilea rînd, fetele sînt mai rele. Apoi, dacă fata va face o observație, ea nu va cruța pe nimeni – nici pe prieteni, nici pe dușmani. Eu luptam împotriva acestui procedeu : „Nu vă e rușine, de ce îi lipsiți pe bărbați de acest drept și ce înseamnă că este sau nu curățică” ? Degeaba, de față cu mine sînt toți de acord ; la alegeri însă, cînd propun candidatura unei comsomoliste, toți sînt împotriva ! Vor o pionieră și încă una dintre cele mai mici. Cum să-î încredințezi o astfel de muncă ? „Nu” – spun ei – „asta e bună”. Și aceste D.C.S.C. erau niște tirane, nu te lăsau să trăiești ; din pricina unei fete de 12 ani n-avea nimeni pace toată ziua, și la masă, și la lucru, și la dormitor, peste tot. Toți o înjurau : „Nu poți să trăiești din pricina ei”. Caută, caută praf cu tot dinadinsul în dormitor și dacă nu e, întoarce scaunul și zice :

– Dar asta ce-i ?

– S-a agățat un fir de păr ?

Și scrie în raport că în dormitorul nr. 15 este murdărie. Și nu poți obiecta nimic, deoarece este adevărat. Dar această mică Nina – un copil – spune : „Uite, te-ai pieptănat, îți cade părul și eu să te cruț ?”

Un asemenea copil dă raportul și băieții cei mari se uită la ea.

Ea arată că s-au făcut atîtea și atîtea inspecții, s-au dat avertismente etc. „Bună treabă ?” – „Bună”. Și o aleg din nou, uitînd că ei înșiși au suferit din pricina ei.

Aceasta este o tradiție. Colectivul avea sentimentul că tocmai acestor fete mici, celor mai grijulii, celor mai curate, cinstite, care

nu se lasă ușor încântate, nici sentimental, nici altfel, tocmai acestora trebuie să li se încredințeze o astfel de treabă. Și această tradiție era atât de înrădăcinată, încât pînă și în biroul Comsomolului se spunea : „Nu, aceasta nu e potrivită ; în schimb Klava, da, e mică și curățică ; va munci“.

Și copiii sînt meșteri minunați în crearea unor astfel de tradiții.

Trebuie să recunoaștem că la crearea acestor tradiții este necesar să folosim un oarecare conservatorism instinctiv, însă un conservatorism de tip bun, adică încrederea față de ziua de ieri, față de tovarășii noștri care au creat o valoare oarecare și care nu vor ca această valoare să fie distrusă prin capriciul meu.

Printre aceste tradiții, prețuiesc deosebit de mult tradiția disciplinei militare a jocului, totuși, vreau să vă previn că aceasta nu trebuie să fie o reeditare a regulamentului unei unități militare. În nici un caz nu trebuie să fie o imitație sau copiere. Sînt adversarul metodei de care sînt încântați unii pedagogi tineri și anume, marșurile : la cantină se mărșăluiește ; la lucru se mărșăluiește, neîncetat se mărșăluiește. Nu e nici frumos, nici necesar. În viața militară de toate zilele însă, îndeosebi în viața Armatei Roșii, există multe lucruri frumoase care pasionează pe oameni și în munca mea sînt din ce în ce mai convins de foloasele acestei estetici. Copiii știu și mai bine să înfrumusețeze aceste metode militare, să le facă mai copilărești, mai pe placul lor. Colectivul meu a fost militarizat pînă la un anumit punct. În primul rînd, terminologia e întrucîtva militară, de exemplu „comandant de detașament“. Terminologia are o importanță foarte mare. De pildă, eu nu sînt întocmai de acord că școala poate să fie numită școala medie incompletă. Mi se pare că e cazul să ne gîndim la acest punct. Ce înseamnă că elevul învață la școală, iar școala sa poartă numele de școală medie incompletă ? Ce denumire ciuntită ! Însăși denumirea trebuie să fie atrăgătoare pentru el. Eu dădeam atenție acestei terminologii și cînd propuneam să se numească brigadierul brigăzii, copiii spuneau că acesta nu e un termen potrivit. Ce este un brigadier de brigadă ? Brigadierul este în producție, iar la noi în detașament trebuie să fie un comandant. Ca și cum n-ar îndeplini aceeași muncă. Nu, mi s-a răspuns, în calitate de comandant, poți să și ordoni, pe cîtă vreme dacă brigadierul va ordona ceva, i se va răspunde : Tu nu ești comandant, ci brigadier. Într-un colectiv de copii, unitatea de comandă este minunat organizată.

Și acum termenul „a raporta“ ! Fără îndoială, s-ar putea primi și raportul simplu al unui băiat ; socotesc însă că pe tineri îi pasionează foarte mult un oarecare ceremonial în prezentarea raportului. Regula este următoarea : comandantul trebuie să se pre-

zinte la raport în uniformă, nu în salopetă sau în haina pe care o poartă toată ziua. La raport, comandantul salută reglementar ; eu n-am dreptul să primesc raportul stînd pe scaun și cei prezenți trebuie să salute la fel. Și toți își dau foarte bine seama că, ridicînd mîna, ei dau onorul muncii, detașamentului și întregului colectiv.

Afară de aceasta, se pot introduce multe alte procedee din viața zilnică militară în viața colectivului, în conduita lui. De pildă, în comună exista o admirabilă tradiție la deschiderea adunărilor generale. Întotdeauna, adunarea generală trebuia să fie deschisă numai de comandantul de serviciu. Și, fapt uimitor, această tradiție era atît de înrădăcinată, încît chiar atunci cînd comuna era vizitată de șefi superiori, inclusiv narcomul (comisarul poporului – ministrul), adunarea generală nu putea fi deschisă decît tot de comandantul de serviciu. În afară de aceasta, adunările s-au desfășurat în tot cursul celor zece ani de existență a comunei, în puterea tradiției, conform unui regulament riguros. Adunarea membrilor începea prin sunet de goarnă. Apoi fanfara instalată pe balcon intona trei marșuri. Cît timp dura primul marș, puteai să stai jos, să vorbești, să vii, să pleci. Înainte de terminarea celui de-al treilea marș eram obligat să fiu neapărat în sală și simțeam că nu se putea să nu fiu prezent ; dacă n-aș fi fost acolo, aș fi putut fi învinuit că tulbur ordinea. La terminarea marșului trebuia să comand : „La drapel ! Drepti !”, deși în momentul acela eu nu vedeam unde este drapelul, însă eram sigur că el este în apropiere și că atunci cînd voi comanda, el va fi acolo. La apariția steagului, toată lumea se ridica în picioare în mod obligatoriu și fanfara intona salutul special la drapel. În momentul cînd drapelul se fixa pe scenă, adunarea era considerată deschisă ; pe loc apărea comandantul de serviciu și anunța : „Adunarea este deschisă”. Timp de zece ani, nici o adunare nu s-a deschis altfel, și dacă s-ar fi deschis altfel, s-ar fi spus că la noi e dezordine, că dracu știe ce se petrece cu noi etc. Și în felul acesta, tradiția formelor militare înfrumusețează colectivul, îi creează acel cadru exterior în care se poate trăi frumos și, ca atare, pasionează tineretul. Drapelul roșu dă un conținut minunat unei asemenea tradiții.

Potrivit aceleiași tradiții, purtătorul drapelului și garda lui se alegeau de către adunarea generală dintre cei mai buni și demni comunarzi și funcționau „pînă la sfîrșitul vieții”, cum se spunea, adică atîta timp cît trăiau în comună. Stegarul nu putea fi pedepsit cu nici un fel de pedeapsă, el avea o cameră separată, o uniformă de paradă în plus și nu putea fi tutuit în timp ce purta drapelul.

De unde s-a luat această tradiție, habar n-am. Faptul că stegarul este cea mai onorată persoană din comună rezultă din aceea că numai unul singur dintre comunarzii mei a primit o decorație pentru merite cu caracter militar și acela a fost tocmai stegarul.

Onorul la drapel este unul dintre cele mai bune mijloace educative în școală. În comuna „Dzerjinski“, acest onor se exprima și astfel : dacă într-o cameră se găsea drapelul și acea cameră trebuia reparată, atunci mutarea drapelului în altă cameră nu se putea face altfel decât aliniind tot colectivul și trecînd solemn drapelul, în sunetele fanfarei, în altă încăpere.

Noi am străbătut aproape toată Ucraina, Volga, Caucazul, Crimeea, dar Drapelul Roșu n-a rămas nici un moment fără gardă. Cînd prietenii mei pedagogi au aflat aceasta, mi-au spus : „Ce faceți ? Noaptea băieții trebuie să doarmă. Ați întreprins o excursie de întremare a sănătății, iar la voi ei păzesc nopți întregi drapelul“.

Vorbeam limbi diferite. Eu, la rîndul meu, nu înțelegeam cum se poate lăsa în timpul excursiei drapelul fără gardă.

La intrarea în comună, veghea întotdeauna o santinelă cu o armă în toată regula. Mă și feresc să vorbesc despre aceasta : cartușe, desigur, n-avea, însă se bucura de o mare autoritate. De multe ori de gardă făceau băieți de vreo 13-14 ani. Garda avea schimburi. Pe toți străinii îi controla la intrare – cine este, ce-i trebuie, ce caută, de ce a venit – și avea dreptul să-l oprească din drum cu arma. Noaptea, ușile în comună nu se încuiau, santinela stătea și atunci de veghe, se speria cîteodată, îi era frică, totuși își făcea cele două ore reglementare. Într-o zi au venit de la Narcomprosul¹ ucrainean o pedologă cu un cekist². Între ei a urmat o interesantă discuție : „Și cum stă el așa ?“ „Stă“. „Dar se plictisește. Trebuie să i se dea o carte să citească“. Celălalt răspunde : „Dar cum să citească santinela o carte ?“ „Firește, trebuie doar să folosească timpul și să se instruiască“. Oameni diferiți : ea se mira de faptul că santinela nu făcea nimic, iar cekistul era surprins de ideea că santinela ar putea să citească în post o carte.

Se mira fiecare în felul său. Dar această organizare era o funcție necesară, o funcție care face educația colectivului.

A mai fost o regulă, tot în puterea tradiției, și anume că nu se putea coborî pe scară ținîndu-se de balustradă. Știu de unde a pornit aceasta : de la o scară dintr-o casă bine întreținută, dar scara începuse să se tocească de-a lungul balustradei și atunci copiii au hotărît, pentru a o păstra, să nu mai fie coborîtă pe lîngă

1 Comisariatul Poporului pentru Instrucțiunea Publică. – *Nota trad.*

2 Membru al Comisiei extraordinare a întregii Rusii pentru lupta cu contra-revoluția : Ceka. – *Nota trad.*

balustradă. Ulterior, originea tradiției a fost uitată ; au venit bobocii, care se mirau : „De ce nu se poate să te ții de balustradă ?“ Li se răspundea : „Trebuie să te sprijini pe propria-ți coloană vertebrală, nu de balustradă“. La început însă, s-a avut în vedere păstrarea scării și nu întărirea coloanei vertebrale.

Trebuie să existe o estetică a formelor militare de toate zilele : sincronizarea, precizia, dar nicidecum o simplă mărșăluială.

În ceea ce privește pregătirea militară propriu-zisă – ca tirul, călăria și strategia – ea își urmează cursul fără a se confunda cu această estetică absolut indispensabilă unui colectiv de copii. Ele sînt mai ales eficiente prin faptul că mențin forțele colectivului, îl feresc de fluctuații capricioase, care pot provoca, prin răspîndirea lor, mișcări necoordonate și de dezagregare. În această privință, cea mai mare importanță o are uniforma ; o știți mai bine decît mine. Punctul de vedere și părerile bine stabilite, atît ale Narcomprosului, cît și ale partidului, cu privire la uniformă sînt cunoscute, așa că nu voi mai vorbi despre ele. Uniforma însă este recomandabilă numai atunci cînd este frumoasă și comodă. Cît privește uniforma, am trecut prin multe neplăceri și eșecuri, pînă am ajuns la o uniformă mai mult sau mai puțin comodă și frumoasă.

În chestiunea uniforme sînt gata să merg și mai departe. Socotesc că copiii trebuie să fie îmbrăcați atît de frumos, încît să stîrnească admirația. În secolele trecute, armata era aceea care se îmbrăca frumos. Era fastul claselor privilegiate. La noi, o astfel de pătură socială privilegiată care ar avea dreptul să se îmbrace frumos ar fi copiii. Nimic nu m-ar fi putut împiedica ; aș fi dat fiecărei școli o uniformă extrem de frumoasă. Este un cheag foarte puternic pentru colectiv. Într-o anumită măsură am perseverat în această direcție, dar am fost stînjenit. Aveam insigne de aur și argint, bonete brodate, gulere albe de pichet frumos călcate etc. Colectivul bine îmbrăcat este pe jumătate cîștigat.

PRELEGerea A DOUA

*Disciplină, regim, pedepse și recompense*¹

Astăzi vă voi vorbi despre disciplină, regim, pedepse și recompense. Încă o dată vreau să vă reamintesc că tezele mele decurg exclusiv din experiența mea personală, pe care am dobîndit-o în

¹ Prelegerea a fost ținută la 14 ianuarie 1938 la Narcomprosul R.S.F.S.R. Ea tratează problemele privitoare la disciplină, regim, pedepse și recompense. A fost publicată pentru prima oară în Ucitelskaia gazeta din ianuarie 1941.

condiții întrucîtva deosebite, în special în coloniile și comunele de muncă pentru delincvenți. Totuși, sînt convins că nu numai unele concluzii izolate, dar și întregul sistem al constatărilor mele poate fi aplicat și la un colectiv normal de copii. În particular, aici este valabilă următoarea logică.

Din cei 16 ani de muncă în fruntea instituției pentru delincvenți, ultimii zece ani, sau poate chiar doisprezece, îi consider ani de muncă normală. Esențialul consta în faptul că, după ferma mea convingere, băieții și fetele devin infractori sau anormali datorită pedagogiei delincvente sau anormale care li se aplică. Pedagogia normală, pedagogia activă, avînd un scop determinat, transformă foarte repede un colectiv de copii infractori într-un colectiv absolut normal. Nu există nici un fel de criminali înnașcuți, nici un fel de caractere dificile înnașcute : în experiența mea, această constatare a devenit o convingere sută la sută.

În ultimii ani, în comuna „Dzerjinski” am protestat cu hotărîre, întotdeauna, împotriva părerii că aș avea un colectiv anormal, colectiv de delincvenți și din această cauză concluziile și metodele despre care vă voi vorbi astăzi le consider ca pe niște concluzii și metode ce se pot aplica la copiii normali.

Ce este disciplina ? În practica noastră, unii dascăli și unii teoreticieni ai pedagogiei înfățișează cîteodată disciplina ca pe un mijloc de educare. Consider că disciplina nu este o metodă de educare, ci rezultatul educației și că metoda de educare trebuie să difere de regim. Regimul este un anumit sistem de măsuri și metode care ajută la educație. Iar rezultatul educației este tocmai disciplina.

Totodată, propun ca noțiunea de disciplină să aibă un înțeles mai larg decît cel dinainte de revoluție. În școală și în societatea dinainte de revoluție, disciplina a fost o manifestare exterioară. Aceasta a fost o formă de guvernare, o formă de asuprire a individului, a voinței și năzuințelor individuale, în sfîrșit, într-o anumită măsură, a fost o metodă de guvernare, metodă de a sili individul la supunere față de elementele puterii. La fel a fost privită disciplina și de noi toți care am trăit în timpul vechiului regim, care am urmat la școală, la liceu, la liceul real și cu toții știm că, atît noi, cît și profesorii priveam disciplina la fel : un cod de reguli obligatorii pur exterioare și nu de ordin moral, necesare pentru confort, ordine, pentru păstrarea raporturilor dintre oameni, pentru o oarecare bunăstare.

În societatea noastră, disciplina este un fenomen moral și politic. Cu toate acestea, constat că unii dascăli nici pînă astăzi nu se pot dezbăra de vechea concepție asupra disciplinei. Un om

nedisciplinat, în vechea societate, nu era privit ca un om imoral, ca un om care contravine unei oarecare morale sociale. Vă amintiți că, în școală, această lipsă de disciplină era socotită de noi și de tovarășii noștri ca un fel de eroism, ca bravură sau, în orice caz, ca o manifestare hazlie și spirituală. Orice pornire ștremgărească era privită, nu numai de elevi, dar chiar și de dascăli, ca expresia unei vioiciuni de caracter sau ca o manifestare de ordin oarecum revoluționar.

În societatea noastră, un om nedisciplinat este un om care se ridică împotriva societății și pe un astfel de om îl judecăm, nu numai din punctul de vedere al unor considerente exterioare de ordin tehnic și de confort, ci și din punct de vedere politic și moral. Consider că un asemenea punct de vedere asupra disciplinei este necesar fiecărui pedagog, dar numai atunci când disciplina este privită ca un rezultat al educației.

În primul rînd, după cum știm, disciplina noastră trebuie să fie întotdeauna conștientă. Chiar în epoca din jurul anului 1920, cînd teoria educației libere sau cel puțin tendința educației libere se bucura de o popularitate atît de mare, această formulă a disciplinei conștiente era lărgită, considerîndu-se că disciplina trebuie să decurgă din conștiință. Chiar cu experiența mea de atunci îmi dădeam seama că o astfel de formulare poate să ducă numai la catastrofă. Ca să convingi pe un om de faptul că trebuie să păstreze disciplina și să sperî că numai cu ajutorul unei asemenea convingeri el va putea să devină disciplinat, înseamnă să riști în proporție de 50-60%.

Disciplina nu poate fi determinată numai de conștiință, de simpla convingere, deoarece ea se prezintă ca produsul întregului proces educativ, iar nu al unor măsuri speciale, izolate. Ideea că se poate realiza disciplina cu ajutorul unor metode speciale, întrebuintate numai pentru ca să existe disciplina, constituie o eroare. Disciplina este produsul totalității influențelor educative, incluzînd aici și procesul de instruire, procesul de educare politică, procesul formării caracterului, procesul coliziunilor, al conflictelor, precum și rezolvarea acestora în colectiv, procesul prieteniei și al încrederii, adică întregul proces educativ, socotind și pe cel al educației și dezvoltării fizice etc.

A ne închipui că disciplina poate fi obținută numai prin predici, numai prin lămuriri ar însemna să nu scontăm decît un rezultat foarte slab.

În felul acesta, educația disciplinei cu ajutorul raționamentelor și al convingerii poate să se transforme în niște controverse nesfîrșite. Cu toate acestea, eu sînt primul care recunosc faptul că

disciplina noastră, contrar disciplinei vechi, fiind un fenomen moral și politic, trebuie să fie însoțită de conștiință, adică de o completă înțelegere a noțiunii de disciplină și a scopului ei.

Prin ce mijloace se poate ajunge la această disciplină conștientă ?

În școala noastră nu se predă teoria moralei, nu există un asemenea obiect, o asemenea persoană care să predea această teorie a moralei sau să o expună după o anumită programă copiilor.

În școala veche se preda religia, obiect infirmat nu numai de elevi, dar și de o serie de persoane în vîrstă, care aveau față de acest obiect o atitudine ca față de ceva care nu merită respect, deși cuprindea multe probleme de morală, la care într-un fel sau altul se făceau referiri în lecții. O altă problemă o constituie faptul dacă această teorie avea sau nu un rezultat pozitiv ; într-o anumită măsură, problematica etică se prezenta elevilor sub forma unei expuneri teoretice, adică se spunea : „să nu furi, să nu omori, să nu insulti, să respecti pe bătrîni, să respecti părinții“. Elevilor li se prezentau asemenea capitole de morală, însă de morală creștină, care se baza pe credință și pe convingeri religioase, care ascundeau sub prezentarea teoretică și anumite cerințe morale, dar într-o formă religioasă de modă veche.

În practica mea, am ajuns la convingerea că este necesară și pentru noi o teorie a moralei. În școlile noastre contemporane nu se predă un astfel de obiect. Există colectivul de educație, există organizații de comsomol, instructorii de pionieri și aceștia, dacă vor, au posibilitatea să prezinte elevilor o asemenea teorie sistematică a moralei, teoria conduitei.

Sînt convins că în evoluția școlii noastre vom ajunge în viitor neapărat la o asemenea formă. În practica mea am fost nevoit să ofer elevilor o astfel de teorie a moralei într-o formă determinată, sub forma unei programe. Personal, nu eram în drept să predau un asemenea obiect – morala – însă avem o programă compusă de mine, pe care o expuneam elevilor mei la adunări generale, folosind diferite pretexte.

Pe baza propriei mele experiențe, pregăteam notițe prelucrate pentru astfel de convorbiri cu caracter moral, aveam și timpul să-mi desăvîrșesc întrucîtva munca în această direcție și constatam rezultatele foarte bune și importante ale unei asemenea teorii a moralei, desigur mult mai bune decît ar fi putut fi rezultatele obținute în școala veche de un popă, fie chiar și instruit.

Să luăm chestiunea furtului. Puteam dezvolta cu o puternică convingere, cu o logică foarte strînsă, cu o mare putere de sugestie teoria onestității, teoria comportării față de lucrurile străine, ale

noastre și ale statului... Teoria concretă a comportării noastre față de lucrurile străine, teoria prohibirii furtului, e prin puterea ei de convingere mai presus de orice comparație cu arhicunoscutele vorbări pe tema interzicerii furtului ; logica veche, după care nu era îngăduit să furi pentru că te pedepsește dumnezeu, avea o foarte slabă putere de convingere. Putea să zdruncine concepția despre furt, nu însă să acționeze ca o frână.

Cumpătarea, respectul față de femeie, față de copil, față de bătrîn, față de sine însuși, întreaga teorie a conduitei noastre, care se referă la întreaga societate sau la colectiv, pot fi predate elevilor noștri într-o formă extrem de convingătoare și temeinică.

Părerea mea este că teoria ținutei, teoria conduitei sovietice, oferă atît de bogate exemple, atît în viața socială, cît și în practica noastră socială, în istoria războiului nostru civil, în istoria luptei noastre sovietice și îndeosebi în istoria Partidului Comunist, încît predarea unui asemenea obiect cum este teoria faptelor, adică morala, cere puține eforturi spre a fi prezentată elevilor noștri ușor, frumos și convingător.

Susțin că : un colectiv în fața căruia se dezvoltă o asemenea teorie a moralei își va însuși fără îndoială cuprinsul ei și, de la caz la caz, fiecare elev va găsi singur, și formele conduitei sale, și formulele proprii teoriei morale.

Îmi amintesc cît de repede se înviora colectivul meu de îndată ce aduceam în discuție o astfel de temă morală. O serie întreagă de astfel de convorbiri, un ciclu întreg de discuții produceau un un mare reviriment filozofic în colectivul meu.

De ce principii conducătoare ne-am putea servi ca argumente în susținerea unei astfel de teorii a moralei ?

Am ajuns la următoarele teze morale generale. În primul rînd, trebuie să pretindem colectivului disciplina, ca formă potrivită nivelului nostru ridicat, politic și moral. Nu ne putem bizui pe faptul că disciplina se va impune de la sine, datorită măsurilor dinafară, diferitelor metode sau discuțiilor. Nu, în fața colectivului, problema disciplinei, scopul disciplinei trebuie să se pună direct, limpede și hotărît.

Aceste argumente pentru acceptarea disciplinei duc la următoarele concluzii : în primul rînd, fiecare elev trebuie să fie convins că disciplina este forma cea mai bună pentru atingerea scopului colectivului. Logica realizării scopului întregului colectiv, potrivit căreia, fără disciplină, colectivul nu-și va putea atinge scopul, expusă precis și cu însuflețire (sînt împotriva raționamentelor reci despre disciplină) trebuie să fie piatra de temelie a unei precise teorii a acțiunii, adică a teoriei morale.

În al doilea rînd, logica disciplinei noastre afirmă că disciplina îl pune pe fiecare individ, pe fiecare om în parte într-o poziție mai apărată, mai liberă. E ușor de văzut că paradoxala afirmație că disciplina înseamnă libertate este înțeleasă foarte ușor chiar de copii. În viața practică, amintindu-ne de această afirmație și găsind că este confirmată la fiecare pas, mulți dintre noi susțin în toate manifestările lor că disciplina ar fi libertate.

Disciplina în colectiv înseamnă o siguranță deplină, totală încredere în dreptul tău, în căile și posibilitățile fiecărui individ în parte.

Desigur, în viața noastră socială, în istoria noastră sovietică putem găsi foarte multe dovezi în sprijinul acestei teze și însăși revoluția noastră, însăși societatea noastră o confirmă. Iată de ce am și făcut revoluția, ca individualitatea noastră să fie liberă, forma societății noastre fiind totuși disciplina.

Acesta este un al doilea tip de îndatoriri morale generale ce trebuie sugerate unui colectiv de copii și un asemenea tip de îndatoriri ajută ulterior educatorului să rezolve fiecare conflict în parte. În fiecare caz izolat, cel ce calcă disciplina este învinuit, nu numai de mine, ci și de întregul colectiv, pentru dăunarea intereselor comune, pentru vătămarea libertății de care au dreptul să se bucure toți membrii colectivului.

Se prea poate ca toate acestea să se fi petrecut și din pricina faptului că copiii vagabonzi și delincvenți pe care i-am educat proveneau în cele mai multe cazuri din colective de copii în care nu era disciplină și care înduraseră pe pielea lor toate ponoasele unei vieți nedisciplinate. Aceasta îi favoriza pe toți acei șefi numiți „gloți“, cei mai vîrstnici și mai voinici dintre copiii vagabonzi, care îi îndemneau pe cei mici la furturi și banditisme și îi exploatau. De aceea disciplina, pentru acești copii care suferiseră din cauza lipsei de disciplină, constituia o adevărată salvare, o condiție reală a renașterii lor umane.

Dacă aș avea timp v-aș povesti unele cazuri foarte grăitoare de renaștere umană aproape fulgerătoare, datorită faptului că băieții au nimerit într-un mediu disciplinat. Vă voi istorisi totuși un caz.

În anul 1932, potrivit dispoziției N.K.V.D., am ridicat din gara Harcov 50 de copii vagabonzi din toate trenurile accelerate în trecere prin acest oraș. I-am găsit într-o stare de spirit foarte gravă. M-a surprins în primul rînd faptul că cu toții se cunoșteau între ei, deși îi adunasem din diferite trenuri, îndeosebi din cele

care soseau din Caucaz și Crimeea. Aceștia erau niște „obișnuiți ai stațiunilor balneare“, care se plimbau mereu, se întâlneau și păstrau legături între ei.

După ce i-am adus pe acești 50 de inși în comună, i-am spălat, tuns etc., au și început de a doua zi să se ia la bătaie. S-a dovedit că aveau de rezolvat multe socoteli. Unul furase pe un altul, un al doilea jignise pe un al treilea, un oarecare nu se ținuse de cuvânt. Mi-am dat de îndată seama că în acest grup de 50 de inși, unii erau șefi, exploataitori, dintre cei care dețin puterea, și că alții erau exploatați și asupriți. Acest lucru l-am observat nu numai eu, dar și toți comunarii mei și mi-am dat seama că am făcut o greșală adunându-i la un loc pe acești 50 de inși, cu scopul de a crea cu ei un mic colectiv separat.

A doua zi seara i-am repartizat printre ceilalți 400 de comunarii, după următorul criteriu : cei mai duri, într-un colectiv mai viguros ; alții, mai domoli, într-unul mai slab.

Timp de o săptămână am observat că atunci când se întâlneau, tot mai căutau să-și aranjeze vechile socoteli. Sub presiunea colectivului, însă, aceste socoteli au fost lichidate ; totuși, câțiva inși au fugit din comună, neputînd suporta gîndul de a nu se putea răfui cu dușmanii mai tari decît ei.

În organizația Comsomolului am analizat în amănunt această chestiune și am clarificat foarte multe aspecte ale acestei vieți nedisciplinate, ale acestor suferințe individuale datorite lipsei de disciplină. Totodată, folosindu-ne, între altele, de acest prilej, noi am dus o întreagă campanie pentru explicarea principiului moral că disciplina creează libertatea individului. Cei care s-au ridicat cu mai multă sîrguință, convingere și suflet pentru afirmarea acestui principiu erau tocmai cei noi, pe care îi culesesem din gara Harcov și care ne povesteau cît e de greu să trăiești fără disciplină ; în curs de două săptămîni de viață nouă au dovedit, prin propriul lor exemplu, ce înseamnă disciplina.

Toate acestea au ieșit în evidență fiindcă am îndrăznit să începem lupta și să aducem problema în discuția tuturor. Dacă n-am fi vorbit despre toate acestea, ei ar fi continuat să simtă toată greutatea unei vieți nedisciplinate, însă fără să-i poată înțelege cauzele.

Acești copii care au suferit de pe urma anarhiei gloatelor vagabonde au crescut la mine ca cei mai credincioși adepți ai disciplinei, ca cei mai înfocați apărători și cei mai devotați propagandiști ai ei. Și dacă îmi amintesc de toți tinerii care au fost mîna mea dreaptă

în colectivul pedagogic, mă gîndesc tocmai la acei copii care în viața lor au avut mai mult de suferit din pricina anarhiei unei societăți fără disciplină.

Al treilea punct al moralei teoretice care trebuie să fie propus unui colectiv, să-i fie cunoscut îndeobște și care să-l îndemne la lupta pentru disciplină este următorul : interesele colectivului sînt mai presus de interesele individului. Pentru noi, cetățenii sovietici, acesta ar părea un principiu lesne de înțeles. Dar în practică el este departe de a fi admis de o mare parte dintre intelectuali, dintre oamenii ridicați, culți și chiar dintre oamenii cu o cultură socială avansată.

Noi susținem că interesele colectivului sînt mai presus de interesele individului.

Cînd e vorba, însă, de practică, de un caz particular, acesta e rezolvat tocmai în sens contrar.

Am întîlnit în viață următorul caz complicat. În comuna „Dzerjinski“, în ultimii ani, nu mai erau educatori – activau numai pedagogi – învățători, iar în colectivul propriu-zis nu se aflau educatori speciali și toată activitatea educativă era îndeplinită de comunarzii mai în vîrstă, îndeosebi de comsomoliști, la aceasta contribuind și structura colectivului. Colectivul se compunea din detașamente, avînd în fruntea lor cîte un comandant. Unul din acești comandanți răspundea pentru întreaga activitate a colectivului în curs de o zi – dereticarea, masa, primirea vizitatorilor, ordinea, curățenia, toată munca școlii, recepționarea hranei și a producției. El se numea „comandant de serviciu“, purta o brasardă și dispunea de o mare autoritate, care era necesară concretizării unitare a programului din acea zi. Autoritatea lui consta în faptul că ordinele date trebuiau executate fără discuție și abia seara putea să răspundă de ele. Nimeni nu avea dreptul să vorbească cu el stînd jos, ci numai în picioare și nimeni, sub nici un cuvînt, nu putea să-l contrazică. De obicei, comandantul de serviciu se alegea dintre tovarășii respectați și merituosi și nu se iveau nici un fel de conflicte.

Într-o zi, comandant de serviciu era un băiat pe care îl vom numi, convențional, Ivanov. Era comsomolist, unul dintre cei mai vrednici activiști culturali, membru al cercului dramatic, muncitor destoinic în producție, bucurîndu-se de întreaga stimă a colectivului, inclusiv de a mea : era unul dintre foștii vagabonzi, avînd în trecut un mare stagiu de delikte și vagabondaj și pe care îl culesesem eu însumi la Simferopol.

Seara, în timpul raportului, acest comandant de serviciu mi-a raportat că unui comunard numit Meziak i s-a furat aparatul de

radio pe care abia îl cumpăraseră. Acest aparat de radio era primul în comună. Meziak îl plătitise cu 70 de ruble, pe care le economisise timp de aproape o jumătate de an din câștigul său. Aparatul se găsea lângă pat, în dormitor și a dispărut de acolo. Dormitorul nu se încuia deoarece lacătele fuseseră interzise în comună; în cursul zilei însă, intrarea era oprită și comunarzii nici nu puteau pătrunde acolo, fiind la lucru.

La propunerea mea, a fost convocată o adunare generală, în care comandantul de serviciu a cercetat cazul, pentru a stabili cum a putut să dispară aparatul de radio. El a condus discuția cu mult tact, a arătat cine ar fi putut să intre în dormitor după unelte etc., a emis câteva bănueli; a propus să se aleagă o comisie, a convins adunarea generală să clarifice în întregime acest caz, fiindcă era păcat de Meziak și, mai mult încă, însuși faptul, furtul unui obiect pentru care timp de o jumătate de an băiatul economisise din câștigul său, era neliniștitor.

Nu s-a putut descoperi însă nimic și ne-am dus cu toții la culcare. Meziak era un băiat de vreo 12 ani.

Dimineața, câțiva pionieri mai mici mi s-au prezentat și mi-au comunicat că, sculându-se la ora 5 dimineața, au cercetat întreaga comună și au găsit aparatul în sala de teatru, sub scenă. M-au rugat să-i învoiesc de la lucru ca să poată supraveghea ce se petrece acolo.

Au stat toată ziua la pîndă, au venit apoi la mine și mi-au spus fără înconjur: aparatul a fost furat de Ivanov, deoarece l-au văzut de câteva ori cum s-a apropiat de cușca suflerului, a stat în picioare, parcă ascultînd ceva. Alte dovezi nu aveau. Numai faptul că el stătea lângă cușca suflerului fără a fi comandant de serviciu și asculta.

Am mizat totul pe o carte. L-am chemat pe Ivanov și i-am spus:

– Tu ai furat radioul și basta!

El păli, căzu pe un scaun și spuse:

– Da, eu l-am furat.

Cazul a venit în discuția adunării generale. Comsomolul l-a exclus și a trimis dosarul adunării generale a comunarzilor. Adunarea generală se ținea sub președinția tînărului poreclit „Robespierre”, deoarece propunea întotdeauna același lucru: excluderea din comună. Și de data aceasta au hotărît cu toții să-l dea afară, au hotărît literalmente să-l gonească: să deschidă ușa și să-i dea drumul lui Ivanov pe scări.

Am protestat împotriva excluderii, am amintit de diferite cazuri, fără a obține însă nimic.

Am telefonat la N.K.V.D. și am anunțat hotărîrea adunării generale. Mi s-a răspuns că ea nu va fi aprobată și că trebuie să obținem anularea ei.

Mă bucuram de o mare autoritate în rîndurile comunarzilor și puteam rezolva toate problemele, cîteodată lucruri foarte dificile. În cazul acela nu puteam face nimic ; ei mi-au retras cuvîntul pentru prima oară de la înființarea comunei.

– Anton Semionovici, vă retragem cuvîntul !

Și cu aceasta s-a terminat. Totuși, le-am spus că ei nu au dreptul să dea pe cineva afară pînă nu primesc aprobarea de la N.K.V.D. Aici au fost de acord cu mine și au amînat chestiunea pe a doua zi, pînă la sosirea reprezentanților N.K.V.D., față de care aveau de gînd să-și reafirme hotărîrea.

Am avut neplăceri, mi s-au făcut imputări. A doua zi au sosit în comună cîțiva cekiști de seamă. Comunarzii i-au întîmpinat în felul următor :

– De ce ați venit ? Să-l apărați pe Ivanov ?

– Nu, să obținem dreptate.

Și aici, în biroul meu, între comunarzi și cekiști a avut loc o dezbatere cu privire la disciplină, care mi-ar putea și azi sluji ca material pentru prelucrarea acestei probleme de cea mai mare însemnătate.

La adunarea generală, cekiștii au vorbit astfel :

– Ce vreți să dovediți cu hotărîrea voastră ? Ivanov este unul dintre fruntașii voștri, un activist de-al vostru, i-ați acordat încrederea voastră, i-ați încredințat comuna, v-ați supus fără discuție ordinelor sale. Iar acum, după ce-a săvîrșit un singur furt, îl dați afară. Și apoi unde se va duce ? Va ajunge pe drumuri, va deveni un bandit. Sînteți oare atît de slabi încît nu puteți să-l reeducați pe Ivanov ?

În același timp, Ivanov „banditul“ era cuprins toată ziua de accese de isterie.

Dădea mai multă bătaie de cap medicilor decît comsomoliștilor.

Medicii spuneau :

„Omul este bolnav. Voi, un colectiv atît de puternic, ați reeducat atîția oameni ; nu cumva vă e teamă că va avea o influență rea asupra voastră ? Doar sînteți 456 de inși ! Iar el e singur.“

Astfel de argumente sînt nimicitoare, e singura logică nimicitoare.

Și iată ce le răspundeau comunarzii, oameni fără prea multă experiență, oameni care răspundeau însă de colectivul lor, acel „Robespierre“ și alții. Ei spuneau :

— Dacă Ivanov va pieri, este just. Să piară. Dacă el ar fi furat pur și simplu ceva, ar fi fost altă treabă. Însă el a fost comandant de serviciu, i-am încredințat comuna, prezida adunarea generală și ne cerea : — „Spuneți tot ceea ce știți“. Aici nu e vorba numai de furt. A avut o comportare neobrăzată, cinică, față de noi toți, lăcomindu-se la 70 de ruble, a lucrat împotriva noastră, împotriva lui Meziak, care timp de câteva luni a adunat câte 10 ruble din câștigul lui. Dacă va pieri, nu ne pare rău !“

„Și, în al doilea rînd, sîntem desigur în stare să-i venim de hac. Nu ne temem, nu aceasta ne interesează. Tocmai de aceea îi putem veni de hac, pentru că avem puterea de a-l goni. Și dacă nu-l vom da pe el afară și nici pe un altul ca el, atunci colectivul nostru își va pierde forța și nu vom mai putea veni de hac nimănui. Îl vom goni, iar prin aceasta îi vom pune la punct și pe cei șaptezeci de inși asemănători lui Ivanov, pe care-i avem !“

Cekiștii protestau, spunînd : „Totuși, voi pierdeți pe un membru al colectivului ; colectivul vostru are o pată, băiatul va pieri.“ Îi contraziceau comunarii : „Uitați-vă la colonia cutare sau la colonia cutare, unde nu este disciplină : cît pierde ea într-un an ! De acolo fug 50% într-un an. Deci, dacă insistăm cu atîta intransigență în favoarea disciplinei, e ca paguba să fie mai mică ; sîntem de acord să-l pierdem pe Ivanov, în schimb le vom veni de hac și altora.“

Discuțiile au durat mult, o seară întreagă. În cele din urmă, comunarii au încetat de a mai contrazice și chiar aplaudau vorbele pline de miez ale cekiștilor. Însă, cînd chestiunea ajunsese la vot și președintele spuse : „Cine e pentru eliminarea lui Ivanov?“, toți, dintr-o dată, au ridicat mîinile. Din nou au reluat cekiștii problema, din nou s-au străduit să-i convingă pe comunarii, dar eu le vedeam zimbetele de pe fețe, pentru că știau că Ivanov tot va fi dat afară. Și la ora 12 noaptea au decis : să fie dat afară, întocmai așa cum se hotărîse ieri : să se deschidă ușile și să-l azvîrle în stradă. Am obținut un singur lucru, și anume : să nu fie izgonit cu forța, ci să se delege un însoțitor și să fie trimis la Harcov. Așa s-a făcut !

Mai tîrziu, am luat măsuri ca Ivanov să fie trimis în altă colonie, fără ca să se afle aceasta printre comunarii ; cînd, însă, peste un an, au aflat, m-au încolțit : „Cum adică ? Eu să nesocotesc decizia adunării generale, noi am decis să-l dăm afară, iar el să umble cu intervenții !“

Acest caz mi-a servit ca o lecție la care am meditat multă vreme : pînă unde trebuie să primeze interesele colectivului față de interesele individului. Și acum înclin să afirm că prioritatea inte-

reselor colectivului trebuie să fie apărută pînă la capăt, chiar pînă la un sfîrșit necruțător, și numai în acest fel se va realiza o adevărată educație a colectivului și a individului.

Dar asupra acestei teme voi reveni la urmă. Acum voi spune numai că acest sfîrșit, necruțător în realitate, trebuie să fie necruțător numai în logică, el nu poate să fie și fizic necruțător, deoarece metoda intransigenței trebuie astfel organizată, încît interesele colectivului primind față de acelea ale individului, acesta să nu se pomenească, totuși, într-o situație grea, catastrofală.

În sfîrșit, a patra axiomă care trebuie să fie inoculată copiilor ca o teorie pură este : disciplina împodobește colectivul. Această latură a disciplinei – frumusețea, estetica disciplinei – este foarte importantă. Tocmai în colectivele noastre de copii, după cîte știu, se face foarte puțin în această privință. Cîteodată se întîmplă ca disciplina să fie la noi, exprimîndu-ne în limbajul copiilor vagabonzi, „anostă“, plicticoasă, disciplina pălăvrăgelii, a sîcîielii. Chestiunea cum să facem disciplina plăcută, atrăgătoare, interesantă este o chestiune de pură tehnică pedagogică.

În experiența mea nu am ajuns atît de repede la forma definitivă a unei asemenea discipline frumoase. În același timp, desigur, există aci pericolul ca disciplina să fie numai o podoabă exterioară ; frumusețea disciplinei trebuie însă să izvorască din esența ei.

În ultimul timp întocmisem o planificare destul de complexă a unei asemenea laturi estetice a disciplinei. Pentru exemplificare voi menționa cîteva procedee pe care le-am și folosit, nu pentru educarea disciplinei, ci pentru verificarea și menținerea esteticii.

De pildă, s-a întîrziat micul dejun. S-a dat semnalul pentru gustare cu zece minute mai tîrziu ; fie din vina bucătăriei, fie din vina celui de serviciu, fie din vina vreunuia dintre elevi, deoarece nu s-au deșteptat la timp. Se naște întrebarea : ce să faci : să întîrzi semnalul de începerea lucrului cu zece minute, să întîrzi începerea lucrului sau să renunți la gustare ? În practică, chestiunea poate să fie foarte grea. Aveam mult personal angajat – ingineri, meșteri, instructori, pînă la 200 de inși – care își prețuiau timpul. Aceștia au venit la lucru la ora opt și la ora opt trebuia să dau semnalul. Și tocmai atunci s-a întîrziat gustarea cu 10 minute, comunarzii n-au ieșit și rezulta că va trebui să-i rețin pe muncitori și pe ingineri. Mulți locuiesc în afară de oraș și pierd trenul etc. Și, în genere, era în joc legea punctualității.

În ultimii ani am ajuns să nu mă îndoiesc vreodată cum trebuie să procedez în cazuri din acestea și nici băieții nu aveau vreo îndoială. Dacă se întîrzia gustarea, dădeam semnalul fix la ora opt. Mulți băieți veneau în fugă ; unii abia începuseră gustarea.

Intram în sala de mese și spuneam : gustarea este terminată. Îmi dădeam seama că îi voi lăsa fără gustare și știam foarte bine că aceasta nu era just, nici din punct de vedere fizic și nici altfel. Totuși, niciodată n-am șovăit. Dacă aș fi procedat în felul acesta cu un colectiv nepătruns de frumusețea disciplinei, cineva mi-ar fi putut obiecta :

– Cum asta, să rămînem flămînzi ?

Nimeni, niciodată nu mi-a vorbit astfel. Toți înțelegeau foarte bine că așa trebuia să procedez, și faptul că le puteam formula astfel de cereri arăta că aveam încredere în colectiv.

Într-un timp, comandantii de serviciu au început să-mi raporteze că copiii întîrzie în dormitor și nu se grăbesc să vină în sala de mese și astfel întîrzie la gustare. Niciodată nu ridicam nici un fel de discuții teoretice pe această temă și nu spuneam nimănui nimic. Pur și simplu, mă apropiam a doua zi de sala de mese și începeam să discut una, alta cu cineva care se întîmpla să fie lîngă mine și toți întîrziații, 100–150 de inși, de obicei elevi mai vîrstnici, coborînd pe scară, nu o luau spre sala de mese, ci plecau direct spre fabrică. – „Bună dimineata Anton Semionovici !” și nimeni nu arăta că a întîrziat la gustare. Numai seara, uneori, cite unul spunea :

– Ei, ne-ați făcut să postim astăzi !

Pornind de la această bază, am făcut următoarele exerciții. Se așteaptă filmul „Crucișătorul Potemkin”. Se aduce filmul, lumea ia loc în sală. Urmează să ruleze partea a treia. La un moment dat, spun :

– Detașamentele al patrulea, al doilea, al treilea, ieșiți din sală.

– Ce este ?

– Mi s-a comunicat că niște indivizi suspecti dau tîrcoale comunei. Controlați !

– Am înțeles. Vom controla.

Ei nu pot ști dacă dau tîrcoale sau ba indivizi suspecti ; își pot închipui că ar putea fi puși la încercare ; însă, dacă ar spune cineva că e o încercare, alții i-ar aplica o corecție pe loc. Vor pleca, vor verifica, se vor întoarce ; au pierdut o parte din acest film drag, însă nici unul nu se va căina ; își va relua frumusețul locul în sală și va privi mai departe. Încercarea aceasta avea caracterul unui exercițiu.

Existau nenumărate exerciții de acest fel. Bunăoară, întotdeauna se știa care era cel mai bun detașament din colectiv. Noi aveam o tradiție: celui mai bun detașament i se încredința, la repartizarea pentru dereticare, munca cea mai grea și mai neplă-

cută. Dereticarea este un lucru destul de neplăcut, deoarece în comună soseau zilnic cîteva delegații și comuna trebuia să fie ținută lună, pînă la perfecta strălucire.

– Care e cel mai bun detașament la noi ?

– Al șaselea.

Deci, dereticarea cea mai neplăcută este efectuată de al șaselea detașament, pentru că e cel mai bun. Tocmai de aceea și execută munca cea mai neplăcută. Și acest fel de logică era la noi absolut firesc. Celui mai bun detașament i se încredința cea mai grea muncă. În marșuri se ivea adesea cîte o situație dificilă, care cerea încordare fizică, iuțeală și energie. Ce detașament se trimitea ? – Cel mai bun. Și acest detașament se mîndrea cu sarcina primită. Nici prin gînd nu-mi trecea să mă feresc de a da celui mai bun detașament o sarcină în plus, suplimentar. Tocmai lui îi încredințam această sarcină fără nici o rezervă, fără multă vorbă, pentru că era cel mai bun și era conștient de această încredere. El simțea în aceasta o frumusețe aparte, o anumită estetică.

Această estetică va fi ultima muncă de cizelare a disciplinei, deci nu orice colectiv poate ajunge la acest grad ; dacă colectivul a ajuns, însă, la ea și dacă logica lui este că pe măsură ce te ridici, cu atît ți se cere mai mult, dacă această logică devine vie și reală, atunci înseamnă că problemele disciplinei și educației sînt aduse la un anumit nivel satisfăcător.

În sfîrșit, iată ultima teză teoretică generală despre disciplină, pe care socoteam necesar s-o prezint elevilor mei cît mai des, într-o formă simplă, accesibilă înțelegerii copilului : dacă omul trebuie să facă ceva plăcut pentru sine, el va face aceasta și fără disciplină ; disciplină, înseamnă atunci cînd omul execută bucuros ceva neplăcut pentru el. Acesta este un principiu foarte important al disciplinei și trebuie să fie menționat și subliniat cît mai des cu putință, cu orice prilej.

Iată, pe scurt, teoria generală a conduitei, acea morală care trebuie să se pretindă copiilor, ca o entitate bine definită despre care trebuie să vorbim întotdeauna, s-o subliniem și să ne străduim ca teoremele și tezele ei să fie înțelese. Numai în acest fel, cu o asemenea teoretizare generală, se va obține o disciplină conștientă.

În toate aceste teoreme și axiome ale disciplinei trebuie să subliniem întotdeauna esențialul, și anume : însemnătatea politică a disciplinei. Aci realitatea noastră sovietică oferă multe pilde strălucite. Cele mai mari realizări, cele mai glorioase pagini din istoria noastră sînt legate de o admirabilă strălucire a disciplinei. Aduceți-vă aminte de expedițiile noastre arctice, de grupul

lui Papanin, de toate faptele eroilor Uniunii Sovietice ; luați istoria dezvoltării colhozurilor, istoria industrializării noastre; aci, ca și în literatura beletristică, veți întâlni pilde strălucite, pe care le puteți înfățișa elevilor noștri ca pilde de disciplină sovietică, bazate chiar pe aceste principii ale disciplinei.

Totuși, după cum am spus, această atitudine conștientă, această teorie a conduitei trebuie să însoțească disciplina propriu-zisă, trebuie să meargă paralel cu disciplina, și nu să servească drept bază disciplinei.

Ce servește, dar, ca bază a disciplinei ?

Spre a ne exprima simplu, fără a ne cufunda în adânci cercetări psihologice, baza disciplinei este un imperativ, o necesitate fără teorie. Dacă m-ar fi întrebat cineva cum aș putea să formulez pe scurt esențialul din experiența mea pedagogică, aș fi răspuns că se rezumă la cât mai multe cerințe și în același timp cât mai mult respect față de om. Sînt convins că această formulă este, în genere, formula disciplinei sovietice, formula societății noastre. Societatea noastră diferă de cea burgheză tocmai prin faptul că noi pretindem omului mult mai mult decît societatea burgheză și cerințele noastre sînt mai largi în ceea ce privește conținutul lor. În societatea burgheză poți deschide o băcănie, poți exploata, specula, poți să fii rentier și să trăiești din procente. Acolo sînt mult mai puține cerințe decît la noi.

La noi sînt cerințe mari, conștiente și generale față de individ ; pe de altă parte, însă, noi oferim individului un respect deplin, deosebit și principial. Acest amestec de cerințe și respect față de individ nu reprezintă două lucruri deosebite, ci unul și același lucru. Cerințele noastre față de individ exprimă și ele respectul față de forțele și posibilitățile lui și în același timp, prin respectul ce îl acordăm, reprezintă exigențele noastre față de individ. Acest respect nu se manifestă față de ceva exterior, care se situează în afară de societate, față de ceva frumos și plăcut. Este respectul față de tovarăși care iau parte la efortul nostru comun, la munca noastră comună, este respectul față de un activist.

Nu pot exista, desigur, nici colective, nici disciplina colectivului, dacă nu se formulează cerințe față de individ. Sînt partizanul cerinței consecvente, extreme, bine determinate, fără corectări și fără îndulcirii.

Cine dintre dv. a citit cartea mea *Poemul pedagogic* știe că am început cu aceste cerințe și cunoaște desigur povestea cu palma dată elevului Zadorov. Acest fapt a demonstrat, în primul rînd, slaba mea pregătire ca educator, slaba mea înzestrare cu tehnica

pedagogică și starea proastă a nervilor, disperarea. Dar aceasta n-a fost o pedeapsă, ci o cerință.

În primii ani ai activității mele duceam cerințele pînă la extrem, pînă la violență ; însă niciodată nu pedepseam elevii pentru greșelile lor cu atîta cruzime și într-un mod atît de grav. Repet că acea crimă a mea pe care am descris-o n-a fost o pedeapsă, ci o cerință.

Nu vă recomand să repetați această experiență, deoarece sîntem în anul 1938, iar nu în 1920 și de aceea este puțin probabil ca cineva dintre dv. sau dintre tovarășii pe care îi conduceți să ajungă într-o situație atît de grea și atît de complicată cum am fost eu și să se simtă atît de singur. Afirm, însă, că nu poate exista educație dacă nu există cerințe. Cerința nu poate fi incompletă. Ea trebuie să fie maximă, în felul bolșevic, dusă pînă la limită extremă posibilă.

Această organizare a cerinței este, desigur, un lucru foarte greu, însă ea nu reclamă deloc un surplus de voință, după cum cred foarte mulți. Personal, nu sînt de loc un om autoritar și niciodată nu m-am distins prin însușirile unei personalități puternice. Nicidecum. Un simplu intelectual, un simplu dascăl. Am fost doar convins de faptul că n-am dreptul să mă joc și să cochetez cu calitatea mea de intelectual. Cochetăria cu calitatea de a fi intelectual provine de multe ori, la educatori, de la necunoașterea liniei pe care trebuie s-o traseze. Sînt convins că linia pe care trebuie s-o urmezi este formularea de cerințe.

Desigur, aceste cerințe trebuie să se dezvolte. Însă sînt convins că în această privință căile sînt întotdeauna identice. Dacă vreți să educați un colectiv de copii nedisciplinați sau disciplinați numai aparent, nu începeți munca discutînd cu ei. Va trebui să începeți cu formularea de cerințe personale.

În cele mai multe cazuri, lucrurile se petrec în așa fel încît este suficient să-ți exprimi numai o cerință hotărîtă, neclintită, neîndoielnică, pentru a-i determina pe copii să procedeze în felul în care dorești. Aci contribuie, în parte, sugestia și în parte conștiința faptului că ai dreptate. Pe viitor, totul va depinde de colectivul vostru. Nu se pot pretinde lucruri brutale, nelogice, caraghioase, nelegate de cerințele colectivului.

Mă tem că nu voi fi logic. Pentru mine personal am creat următoarea teoremă : acolo unde nu eram sigur că se poate formula vreo cerință, că este just sau nu, mă prefăceam că nu văd nimic. Așteptam prilejul să-mi dovedesc dreptatea cînd lucrurile se lămurau și deveneau evidente pentru mine și pentru orice om cu bun simț. Și atunci prezentam cerințe dictatoriale și, deoarece

ele păreau mai întemeiate din cauza justetei evidente, acționam cu mai mult curaj, iar băieții înțelegeau că am dreptate și mi se supuneau ușor.

Consider că asemenea logică a cerințelor trebuie să fie la început literă de lege. Educatorul care dă frâu liber voinței sale și se transformă într-un autocrat îngîmfat în ochii colectivului, pretinzînd lucruri pe care colectivul nu le înțelege, nu ajunge la nici un rezultat.

Nu am pretins primului meu colectiv să nu fure. Îmi dădeam seama că la început nu pot să-i conving de nimic. Dar ceream copiilor să se scoale la țanc, să îndeplinească ceea ce trebuie. Ei furau, iar eu mă prefăceam, pînă la un moment dat, că nu observ nimic.

În tot cazul, fără o cerință sinceră, convinsă, exprimată cu înflăcărare și hotărîre nu se poate iniția educația unui colectiv și cine crede că poate începe cu îndemnuri nesigure, lingușitoare, comite o greșală.

Concomitent cu cerințele este necesar să meargă și dezvoltarea teoriei morale, însă aceasta nu trebuie în nici un caz să se substituie cerințelor. În cazul cînd găsiți un prilej de a teoretiza, de a povesti copiilor ce anume trebuie să facă – s-o faceți. Cînd însă e cazul să le pretindeți ceva, atunci nu trebuie să faceți nici un fel de teorii și trebuie să pretindeți și să căutați să obțineți executarea cerințelor formulate.

În genere, am fost în multe școli, mai ales în cele din Kiev. Ceea ce m-a uimit mai mult în colectivele școlare de copii au fost îngrozitoarele țipete, neastîmpărul, lipsa de seriozitate, starea de surescitare isterică a copiilor, alergătura pe scări, spargerea geamurilor, a capetelor, ruperea nasurilor etc.

Nu pot să sufăr aceste țipete. Nervii mei sînt atît de sănătoși încît am putut să scriu *Poemul pedagogic* în anturajul copiilor, în mijlocul mulțimii. Discuțiile nu mă deranjau. Consider însă că țipetele, chiotele și fuga dezordonată nu sînt necesare copiilor.

Dar cu toate acestea, întîlneam următoarele raționamente printre pedagogi : copilul trebuie să alerge, trebuie să țipe ; în aceasta constă manifestarea firii sale.

Protestez împotriva acestei teorii. Aceste manifestări nu sînt de loc inerente unui copil. Aceste țipete întîlnite în școală strică numai nervii, fără a aduce vreun alt folos. Dimpotrivă, m-am convins din experiența mea că într-un colectiv de copii se poate promova cu succes o mișcare mai ordonată, cu înfrînare, cu respect față de vecini, față de bunuri, uși, ferestre etc.

În comună n-ați fi putut auzi o asemenea gălăgie. Am reușit să obțin o desăvârșită ordine a mișcărilor pe stradă, în curte, în casă. Eu pretindeam o perfectă ordonare a mișcărilor.

A pretinde acest lucru în școlile noastre nu este de loc un lucru greu. Dacă aș fi primit acum o școală, m-aș fi situat pe poziția organizatorului. Aș fi adunat pe toți copiii și le-aș fi spus că aceasta nu trebuie să se mai repete. Nici un fel de argumente. Nici un fel de teorii! Mai târziu le-aș fi oferit și teoria, dar în acel moment teoria n-ar fi făcut decît să strice. Aș fi început într-o formă categorică. Să nu mai văd așa ceva! Să nu mai aud nici un elev țipînd în școală!

Asemenea cerință, exprimată într-o formă categorică, este necesară, la început, în orice colectiv. Nu-mi închipui să se poată disciplina un colectiv dezordonat, cu nervii stricați, fără ordine date cu un ton rece, de către un singur organizator. Iar ulterior, lucrurile merg mult mai ușor.

Al doilea stadiu în desfășurarea cerințelor începe atunci cînd de partea dv. trec unul, doi, trei, patru activiști; cînd în jurul dv. se formează un grup de băieți sau fete care vor, conștient, să susțină disciplina. Mă grăbeam să obțin acest lucru. Nu dădeam importanță faptului că acești băieți sau fete aveau și ei multe lipsuri, căutam să formez cît mai repede un asemenea grup de activiști care să susțină cerințele mele ca pe ale lor și într-o atare măsură, încît în adunări generale, în grupa lor, să apere părerile mele. Acesta este al doilea stadiu de dezvoltare a cerințelor, adică stadiul în care în jurul meu s-a format un asemenea nucleu.

Și în fine, al treilea stadiu de desfășurare a acestor cerințe este acela în care colectivul formulează el cerințele. Este rezultatul care vă răsplătește pentru munca făcută, cu nervii încordați, în prima perioadă. Cînd colectivul a ajuns să formuleze cerințe, cînd colectivul a dobîndit un anumit ton și stil, atunci munca educatorului devine de o precizie matematică, o muncă organizată.

În ultimii cinci ani, în comuna „Dzerjinski“, eu nu mai formulam cerințe. Dimpotrivă, serveam ca o frînă pentru cerințele colectivului, întrucît colectivul, de obicei, lua avînt și pretindea prea mult individului.

Veți vedea că atunci cînd însuși colectivul devine exigent, vi se vor deschide și vouă largi posibilități pentru desfășurarea teoretică a moralei. Din momentul acela, fiecare va înțelege că cerințele moralei – ale moralei politice și ale moralității – sînt cele esențiale, iar suprema cerință va fi aceea cînd fiecare elev va deveni pretențios față de sine însuși și îl va interesa, îndeosebi, propria sa

comportare. E calea parcursă de la exigența dictatorială a organizatorului pînă la exigența liber formulată de fiecare individ față de sine însuși, pe fondul cerințelor colectivului. Această cale o socotesc esențială pentru dezvoltarea colectivului sovietic de copii. Sînt convins că în această chestiune nu pot exista forme permanente. Dacă un colectiv se află pe prima treaptă a dezvoltării sale trebuie să luăm atitudinea unui educator-dictator ; dar un asemenea colectiv trebuie cît mai repede să treacă la stadiul în care și colectivul și individul își formulează liber cerințele, exigențele.

Desigur, nu ne putem mărgini numai la formularea de cerințe. Cerința este un factor necesar pentru disciplinarea colectivului, dar nu este singurul. De altfel, toate celelalte elemente vor fi, în fond, și ele cerințe, exprimate, însă, într-o formă mai puțin categorică. În afară de cerințe există stimularea și constrîngerea. Aceste două forme sînt oarecum expresia unor cerințe mai blinde. Și, în sfîrșit, o formă mai tare decît cerința obișnuită este amenințarea.

Socotesc că aceste forme trebuie folosite în practica noastră.

Ce este stimularea ? Și această formă trebuie să aibă o desfășurare a ei. Una este stimularea exercitată prin daruri, recompense, premii sau alte avantaje individuale, și alta este stimularea exercitată prin estetica faptei, prin frumusețea conținutului ei.

Același lucru e valabil și în privința constrîngerii. În primul caz, constrîngerea poate fi exercitată sub o formă mai primitivă, sub forma argumentului sau a convingerii. Într-un caz mai avansat, constrîngerea se exprimă prin aluzie, surîs, umor ; toate acestea sînt ușor sesizabile și de preț pentru copil.

La fel, în privința amenințării. Dacă la începutul dezvoltării unui colectiv puteți să amenințați cu pedepse, cu neplăceri, spre sfîrșitul dezvoltării lui aceste metode nu mai sînt necesare. Amenințarea, într-un colectiv dezvoltat, nu trebuie să mai fie admisă. În comuna „Dzerjinski“ nu mi-am îngăduit să ameninț : „Am să te pedepsesc în cutare fel !“ Aceasta ar fi fost o greșală din partea mea. Amenințam cu muștrarea, spuneam că voi prezenta cazul adunării generale, deoarece nimic nu era mai de temut la adunarea generală decît tocmai această muștrare.

Constrîngerea, stimularea, amenințarea pot căpăta formele cele mai diferite în decursul dezvoltării colectivului. În comuna „Dzerjinski“, în ultimii ani, la premiarea elevilor pentru realizările lor deosebite în domeniul producției, al moralei sau în conduita lor zilnică exista următoarea gradare a premiilor : daruri, premii în bani, dar cea mai înaltă răsplată era mulțumirea adusă

printr-un ordin dat în fața întregii colonii. Și tocmai pentru aceste mulțumiri care nu erau însoțite de nici un fel de daruri, de nici un fel de satisfacții de ordin material, luptau cele mai bune detașamente. De ce luptau? Pentru faptul că în acea zi, în mod special, potrivit ordinului, toată lumea îmbrăca uniforma de paradă cu guler alb și insigne și, conform obiceiului, întreaga comună se alinia pe platou într-o ordine militară. Apărea fanfara, veneau toți profesorii, inginerii, instructorii, aliniindu-se într-o coloană separată. Se dădea comanda „Drepti”! Se aducea drapelul, fanfara cînta salutul la drapel și la urmă apăream eu împreună cu acela căruia i se aduceau mulțumiri și se citea ordinul: „Pe baza hotărîrii adunării generale a comunei, pentru cutare și cutare faptă, cutăruia i se aduc mulțumiri”.

Era cea mai mare răsplată. Și aceste mulțumiri se înscriseră în jurnalul detașamentului, în jurnalul comunei și pe tabla roșie; se scria că cutare detașament sau cutare persoană, la o dată anumită, a primit mulțumiri în fața întregii comune aliniate în front.

Este cea mai mare răsplată posibilă într-un colectiv bogat în emoții, sentimente, însușiri morale și respect față de sine însuși. Spre ea trebuie să tindem, însă nu putem începe cu aceasta. Trebuie să pornim de la o constrîngere de un tip mai primitiv și de la oarecare plăceri de ordin material, diferite de la caz la caz; de pildă, teatrul etc. Un bun educator, desigur, va găsi pentru fiecare caz în parte multe nuanțe, mici stratageme, ca să poată aplica, atît stimularea și constrîngerea, cît și amenințarea și cerința.

Întrebarea este următoarea: ce să cerem anume? În privința aceasta aș propune o formă care nu trebuie să se dezvolte, ci trebuie să rămînă întotdeauna aceeași; singurul lucru pe care trebuie să-l pretindem înainte de toate este supunerea față de colectiv...

Comunarzii m-au învățat acest lucru. Dezvoltîndu-și colectivul, ei au ajuns la o formă foarte interesantă. În ultimii ani noi n-am pedepsit pentru furt. Chiar pentru mine aceasta era oarecum de neașteptat, cînd deodată m-am lovit de următorul caz. Unul dintre comunarzi, tînăr încă, în vîrstă de 16 ani, a furat 5 ruble din dulăpiorul tovarășului său. L-au invitat la adunarea generală. El trebuia să fie scos în centru. Printre alte tradiții existente în comună păstram această veche tradiție. Într-o sală ca aceasta, numai ceva mai mare, era o canapea enormă, sub fcreastră, pe care se așezau toți, iar centrul era liber; toți cei care trebuiau să dea socoteală adunării generale trebuiau să iasă

În centru și să stea exact sub lampă. Exista un anumit cod, care stabilea riguros cine trebuie și cine nu trebuie să iasă în centru. De pildă, dacă cineva era chestionat în calitate de martor, acesta nu ieșea în centru. Dacă comandantul răspundea pentru detașament, el nu trebuia să iasă în centru ; în cazul în care el răspundea pentru sine, trebuia însă să iasă și nu-mi amintesc ca abaterile să se fi judecat altfel.

Refuzul de a ieși în centru era considerat ca un refuz de a te supune colectivului. Cineva care a săvârșit o abatere mărunță era lăsat să treacă la loc cu o ușoară pedeapsă, dar dacă refuza să iasă în centru, era judecat ca un infractor care se ridică împotriva colectivului.

Tinărul a fost scos în centru. Este întrebat :

– Ai furat ?

– Am furat.

– Cine dorește să ia cuvîntul ?

În centru trebuie să stai în poziție de drepti.

Cineva cere cuvîntul. Este acel Robespierre care cerea totdeauna izgonirea din comună. El ia cuvîntul și deodată spune :

– Ce să facem cu el ? E sălbatic. Cum ar putea el să nu fure ? Ascultă, ai să mai furi încă de două ori !

Tuturor, aceste cuvinte le-au fost pe plac. Toți spun :

– Just, el o să mai fure încă de două ori. Dați-i drumul din centru.

Vinovatul se supără.

– Cum am să mai fur de două ori ? Pe cuvînt de onoare că n-am să mai fur.

Robespierre spuse :

– Ascultă ce ți se spune. Tu vei mai fura încă de două ori.

Vinovatul plecă, iar seara veni la mine și-mi spuse :

– Dracu știe ce-i asta ! Nici nu m-au pedepsit, și-au bătut joc de mine, spun că eu voi mai fura încă de două ori !

Eu îi răspund :

– Dovedește că și-au bătut joc de tine.

Închipuiți-vă că după o săptămînă el a furat, dar nu pentru a vinde, un briceag din dulăpiorul vecinului, punînd lacătul la loc etc. Și iată că din nou iese în centru și cînd președintele îl întreabă „ai furat briceagul“ – toți rîd.

Se ridică Robespierre și spune :

– Eu ți-am spus că vei mai fura încă de două ori și ai furat. De ce ai mai umblat atunci prin comună și te-ai supărat ? Tu vei mai fura încă o dată ! Vinovatul a plecat. O lună n-a furat nimic, dar după o lună, s-a dus la bucătărie și a furat o gogoasă. Cînd

din nou a trebuit să iasă în centru, toți îl priveau cu ochi compătimitori, bucuroși, și Robespierre a întrebat :

– Este oare ultima dată ?

Vinovatul ceru cuvîntul și spuse :

– Acum văd și eu că e ultima dată.

I s-a dat drumul și se vede că au avut dreptate, căci băiatul n-a mai furat.

Așa de mult le-a plăcut tuturor această istorie, încît atunci cînd se întîmpla un furt, în mod obișnuit se spunea fraza consacrată :

– Ai să mai furi de două ori.

Le spuneam :

– Ce-ați născocit ! Spuneți că o să mai fure încă de două ori !

Dar noi avem în comună 450 de inși, și dacă fiecare ar fura de trei ori, în ce s-ar transforma comuna ?

Ei mi-au răspuns :

– Nu vă temeți.

Și într-adevăr, n-a trebuit să-mi fie frică, deoarece acest procedeu era așa de categoric, colectivul avea o asemenea putere de convingere, încît au încetat orice fel de furturi. În cazul cînd unul fura, el se ruga în genunchi să nu fie scos în centru, deoarece nu va mai fura niciodată, dar așa i se va spune că va mai fura de două ori, așa cum spunea și el înainte altora.

Pentru o astfel de infracțiune cum ar fi furturile mici, noi nu pedepseam. Consideram că cel care a furat e bolnav, că are încă deprinderi vechi, de care nu se poate dezbara în nici un chip.

De asemenea, noi nu pedepseam pentru grosolăniile, pentru unele tendințe huliganice ale celor noi, veniți în comună de curînd.

Pedepseam, însă, iată pentru ce. Să luăm de exemplu cazul următor. O fată, veche comunardă, comandantă de detașament, comsomolistă, frumușică, vioaie, una dintre fetele fruntașe din comună, care se bucura de respect general, a plecat în oraș și nu s-a mai întors seara ; prietena ei a telefonat că Șura s-a îmbolnăvit și a rămas să doarmă la ea.

Comandantul de serviciu care a primit această comunicare telefonică a venit la mine și mi-a raportat că Șura, îmbolnăvinduse, a rămas să înnopteze în cutare loc.

Eu m-am speriat. Am rugat pe medicul comunei, fostul nostru elev Verșnev, să meargă acolo și să vadă despre ce este vorba. El a plecat, dar n-a găsit-o nici pe Șura, nici pe prietena acesteia. A doua zi Șura a ieșit în centru.

Pe de o parte, fata se intimidase, pe de altă parte, însă, ea spuse :

– Am vrut să merg la teatru și mi-a fost teamă că nu-mi veți permite.

Spunînd aceasta, ea a zîmbit sfios și drăguț. Dar eu nu văd. Și toți comunarzii nu văd. Nu miroase a zîmbet. Robespierre, ca întotdeauna, a propus s-o alungăm din comună, deoarece, dacă fiecare comandant de detașament ar merge în oraș și „s-ar îmbolnăvi“, iar noi vom trimite doctori etc. etc.

Mă uitam să văd ce va fi...

– Trebuie să votăm, spune președintele.

Eu le-am spus :

– Ați înnebunit. Ea este de atîția ani în comună și voi vreți s-o alungați...

Robespierre adaugă :

– Da, ne-am pripit puțin, dar trebuie să-i dăm un arest de 10 ore.

Așa s-a și hotărît: 10 ore de arest; după aceea, organizația de Comsomol a luat-o în discuție. Seara, la ședința de Comsomol, au criticat-o aspru, încît organizația de partid a trebuit să intervină pentru a nu fi exclusă din Comsomol. I se spunea că mai bine ar fi furat, decît să fii comsomolistă, comandant de detașament, și să telefonezi deodată celui de serviciu că te-ai îmbolnăvit, fără ca în realitate să te fi îmbolnăvit, să te duci cine știe unde, să minți...

O astfel de logică nu vine dintr-o dată, ci treptat și se desfășoară pe măsura dezvoltării colectivului.

Cele mai mari cerințe, îndatoriri, trebuie formulate în cazul cînd omul – mai mult sau mai puțin conștient – se ridică împotriva colectivului. În cazul cînd aceasta se petrece din pricina firii, a caracterului, a nestăpînirii de sine, a lipsei de cultură politică și morală, se poate formula o cerință mai puțin categorică. Acolo ne putem bizui pe o influență pozitivă a experienței, pe o acumulare treptată a deprinderilor. Însă atunci cînd individul se ridică conștient împotriva colectivului, negînd cererile formulate de el și autoritatea acestuia, în acel caz cerințele trebuie duse categoric pînă la sfîrșit, pînă cînd individul va recunoaște că trebuie să se supună colectivului.

Acum, cîteva cuvinte despre pedepse. În ceea ce privește pedeapsa, lucrurile nu stau tocmai bine la noi. Pe de o parte, am admis că pedeapsa poate fi necesară și folositoare ; pe de altă parte, noi, pedagogii, ne conducem după principiul pur intelectual că pedeapsa, deși admisibilă, e mai bine să fie evitată ! Se poate pedepsi, dar acel care pedepsește este un prost pedagog ! Bun e pedagogul care nu pedepsește !

Sînt convinși că o astfel de logică îl zăpăcește pe pedagog. Trebuie stabilit precis ce este o pedeapsă. Personal, eu sînt convinși că pedeapsa este de un folos relativ. Știu însă precis următoarele : acolo unde pedeapsa este justificată, pedagogul n-are dreptul să n-o aplice. Pedeapsa este nu numai un drept, ci și o datorie în acele cazuri cînd este necesară ; afirm deci că pedagogul poate pedepsi sau ba, dar dacă conștiința lui, calificarea lui profesională, convingerile lui îi dictează că trebuie să pedepsească, atunci el n-are dreptul să renunțe la pedeapsă. Pedeapsa trebuie să fie recunoscută ca o măsură tot atît de naturală, logică și simplă ca și oricare alta.

Trebuie să uităm cu desăvîrșire concepția creștină cu privire la pedeapsă ca un rău admisibil. Concepția despre pedeapsă ca un rău admisibil din nu știu ce cauză o socotesc, într-o oarecare măsură, necorespunzătoare vederilor, atît celor logice, cît și teoretice. Acolo unde pedeapsa trebuie să aducă un folos, acolo unde nu se pot aplica alte măsuri, pedagogul nu trebuie să dea loc la nici un fel de discuții asupra răului, ci să considere aplicarea pedepsei ca o datorie. O astfel de convingere, o astfel de credință că pedeapsa este un rău admisibil îl transformă pe pedagog într-o țintă pentru întreceri în fățarnicie. Nu trebuie să existe nici un fel de fățarnicie. Nici un pedagog nu trebuie să cocheteze, spunînd : — Eu sînt un sfînt, nu recurg la pedepse.

Dar ce să facă acel pedagog care recunoaște sincer că trebuie să pedepsească ? E convins de aceasta și se frămîntă : iată, cutare pedagog nu recurge la pedepse și ce se va spune despre mine ?... Se va spune că sînt un pedagog de mîna a doua.

Socotesc necesar să înlătur o astfel de fățarnicie. Acolo unde pedeapsa trebuie să fie aplicată, unde poate fi aplicată cu folos, pedagogul este obligat s-o aplice.

Aceasta nu înseamnă însă nicidecum că susținem părerea pedepsei în toate cazurile.

Ce este o pedeapsă ?... Pe tărîmul pedepsei, socotesc că tocmai pedagogia sovietică are posibilitatea să găsească multe căi noi. Societatea noastră este astfel organizată : avem atît de multă considerație față de om, un simț umanitar atît de dezvoltat, încît avem și putința să ajungem la cea mai perfectă normă posibilă pe tărîmul pedepsei. Și această normă ideală ar trebui să fie următoarea : pedeapsa trebuie să rezolve și să înlătore un conflict izolat și nu să creeze conflicte noi.

Partea proastă în vechiul mod de a întrebuiința pedepsele consta în faptul că acestea, înlăturînd un conflict, creau un altul,

care trebuia să fie rezolvat pe o cale și mai complicată... Este limpede că pedeapsa, într-un anumit caz, are sens, iar într-altul, nu.

Cum se deosebesc pedepsele sovietice de celelalte pedepse? În primul rînd, pedeapsa nu trebuie nicidecum să aibă în vedere pricinuirea vreunei suferințe. Logica obișnuită spune: te voi pedepsi, vei suferi, iar alții vor vedea și se vor gîndi: „Uite, tu suferi, așa că noi trebuie să ne ferim de cutare faptă“.

Nu trebuie să fie vorba de nici un fel de suferință fizică sau morală. În ce constă atunci tîlcul pedepsei? Prin faptul că omul simte că este condamnat de colectiv, știind că a procedat greșit; cu alte cuvinte, în pedeapsă nu există asuprire, ci durere pentru greșeala comisă, sentimentul izolării, fie chiar și de scurtă durată, din viața colectivului.

Iată de ce trebuie să se recurgă la pedeapsă numai în cazul cînd problema este limpede din punct de vedere logic și numai atunci cînd părerea generală este în favoarea aplicării pedepsei. Acolo unde colectivul nu este de părerea voastră, acolo unde colectivul n-a fost atras de partea voastră, nu se poate pedepsi. Acolo unde hotărîrea voastră va fi o hotărîre dezaprobată de toți, o pedeapsă nu produce un efect folositor, ci unul dăunător; numai cînd simțiți că colectivul este de partea voastră, că gîndește întocmai ca voi și că judecă la fel, se poate pedepsi.

Aceasta în ceea ce privește fondul pedepsei.

Dar care este forma pedepsei?

Personal, sînt adversarul oricăror forme dinainte stabilite. Pedeapsa trebuie să fie cît se poate de individuală, cît se poate mai pe măsura unui individ. Cu toate acestea, și în domeniul pedepsei pot exista legi și forme bine determinate, care îngrădesc dreptul de pedepsire.

Din experiența pe care o am socotesc că adunarea generală poate pedepsi în primul rînd, sau întreg colectivul, sau un singur îns împuternicit de colectiv. Nu-mi pot închipui un colectiv sănătos în care ar avea dreptul să pedepsească zece oameni diferiți.

În comuna „Dzerjinski“, unde conduceam producția, viața de toate zilele și școala, numai eu aveam dreptul să pedepsesc. Aceasta este absolut necesar. Trebuie să existe o singură logică în darea pedepselor și în frecvența aplicării lor.

În al doilea rînd, referitor la pedeapsă trebuie să existe, de asemenea, anumite tradiții și norme pentru cel care o aplică.

În comuna „Dzerjinski“ era următoarea lege: fiecare nou venit avea titlul de elev. Cînd devenea cunoscut tuturor și cînd toți își

dădeau seama că el merge laolaltă cu colectivul, supunându-i-se, primea titlul de comunard și insigna F. E. D.¹ Această insignă dovedea că el este comunard.

Pe elev îl puteam pedepsi în felul următor : îi dădeam o corvoadă. Era o muncă de jumătate de oră, în special la bucătărie, la dereticare, în seră, dar nu în producție. Apoi interzicerea de a ieși într-o zi liberă, neacordarea banilor de buzunar, adică banii de buzunar câștigați nu i se dădeau lui, ci erau depuși pe numele lui la casa de economic, de unde nu putea să-i primească fără semnătura mea. Cea mai grozavă pedeapsă însă era eliminarea din producție și trecerea la muncile de gospodărie.

Acestea erau pedepsele pe care le puteam aplica și aveam dreptul să le aplic numai față de elevi.

Față de comunarzi n-aveam dreptul să aplic aceste pedepse. Acolo era o singură pedeapsă : arestul. Un elev, însă, nu putea fi arestat. Arestul era singura formă de pedeapsă pe care o puteam aplica față de un comunard.

Acest sistem avea o importanță covârșitoare. Fiecare se străduia să obțină cât mai repede titlul de comunard. Atunci căpăta așa-zisul privilegiu de a fi arestat în caz de pedeapsă. Iar mie nu-mi venea prea greu cu arestările : pentru un fleac, pentru o vină mică, pentru un nasture neîncheiat – o oră de arest. N-aveam dreptul să mă așez sau să stau pe scaun când pedepseam un comunard. Eram obligat să mă scol în picioare și să spun :

– Cutare primește o oră de arest.

El răspundea :

– Am înțeles, o oră de arest.

Aveam dreptul să dau pedepse pînă la zece ore. Ce înseamnă aceasta ?

În ziua hotărîtă, cel pedepsit trebuia să predea, în mod obligatoriu, centura comandantului de serviciu, să se prezinte la mine în birou și să spuie :

– Prezent pentru arest !

Din moment ce a venit, eu nu puteam să-i dau drumul, deoarece, în 1933, adunarea generală îmi luase dreptul de a ierta. Astăzi ierți, mâine pedepsești, ce fel de regulă este și asta ? De aceea nu puteam să-l iert și el avea dreptul să stea și să învețe în biroul meu. De vorbit, numai eu puteam să vorbesc cu el. Altcineva n-avea dreptul să discute cu dînsul ; în același timp, nu

¹ Felix Edmundovici Dzerjinski. – *Nota trad.*

se mai putea aminti de fapta săvârșită. Se socotea de prost gust, se considera vulgară o discuție asupra faptei comise. Vinovatul să stea la arest, spre a-și ispăși vina, iar alții să discute despre aceasta, ar fi cît se poate de necuviincios !

De obicei discutam despre treburile comunei, despre producție etc. N-aveam dreptul să-i amintesc că este arestat, n-aveam dreptul să mă uit la ceas ca să știu cît a stat și se socotea că el singur trebuia să-și organizeze arestul. Faptul că i se încredința lui însuși aceasta îmi convenea foarte mult.

Dar dv. nu știți în ce consta arestul ; în a sta o întreagă zi liberă la mine în birou și a discuta cu mine.

Ia încercați numai o dată să pedepsiți pe nedrept ! Nimeni, pentru nimic în lume, n-ar sta degcaba la arest, oricît ar fi de plăcut ! Cel în cauză se va duce la adunarea generală, va face contestație, considerînd aceasta ca o violare a dreptului său personal.

Fetele aveau un fel de groază de arest ; a intra la arest însemna a fi dezonorat în fața întregii comune. Din această cauză, fetele comunarde care aveau insigna de obicei nu ajungeau la arest. Nu se ajungea la astfel de cazuri ca o fată să stea la arest.

Cînd am dat două ore de arest unei fete drăguțe și deștepte, comandantă de detașament, a plins două ore continuu în biroul meu : cum să apar acum în fața adunării generale ? Astăzi este artistă la teatrul din Harkov.

Arestul este concretizarea acelei axiome despre care v-am vorbit : cît mai multe cerințe față de om și cît mai mult respect față de el ; și arestul era un lucru sfînt.

Cînd, în urma unei telegrame urgente, am fost rechemat din comuna „Dzerjinski“ și urma să plec la Kiev, dispuncam abia de o jumătate de oră ca să-mi iau rămas bun de la colectivul cu care petrecusem opt ani. Desigur, nu se putea vorbi prea mult într-o astfel de împrejurare ; și mie și lor ne era inima grea. Fetele plîngeau, starea de spirit era zguduitoare pentru nervi și, totuși, a intervenit un act reflex. Am întrerupt discursul de adio, observînd praf pe pian și am spus :

- Cine este de serviciu la teatru ?
- Primul detașament.
- Comandantului primului detașament, cinci ore de arest.

Comandantul primului detașament era un vechi colaborator al meu. Petrecusem împreună toți acei opt ani. Dar ce caută praful ?... N-a fost atent - și, iată, primește cinci ore de arest.

Am plecat, iar peste două luni am venit în inspecție și comandantul primului detașament intră în birou :

- Mă prezint la arest.
- Pentru ce ?
- Pentru praful de pe pian.
- Dar de ce n-ai stat pînă acum ?
- Am vrut să stau cînd vei sosi dumneata.

Și a trebuit să zăbovesc cinci ore din pricina lui, pînă a terminat arestul.

Toate acestea în legătură cu formele de pedeapsă.

Acolo unde colectivul este unit printr-un ton comun, legat prin spirit de încredere, pedeapsa poate fi originală și interesantă, dacă este aplicată de adunarea generală.

La adunarea generală a comunarzilor s-a petrecut următorul caz : un comsomolist mai mare l-a insultat pe instructor. Avea dreptate, dar înjurase grosolan. Adunarea generală hotărî : „Pionierul Kirenko, cel mai mic dintre toți, e însărcinat să explice comsomolistului cutare cum trebuie să procedeze în astfel de cazuri.”

Hotărîre gravă. După aceasta, comandantul de serviciu îi cheamă pe Kirenko și pe comsomolist și le spune :

Așezați-vă și ascultați !

Pionierul începu explicațiile și trebuie să recunosc că și-a îndeplinit conștient sarcina, iar celălalt a ascultat conștiincios.

La adunarea generală, comandantul de serviciu a raportat :

- Hotărîrea adunării generale a fost îndeplinită de Kirenko.
- Ai înțeles ce ți-a spus Kirenko ?
- Am înțeles.
- Poți pleca !

Și astfel s-a rezolvat cazul.

Altă hotărîre : un comandant, în timp ce se plimba cu o fată comunardă, a fost martorul unei bătaii. Nu s-a reținut și a intervenit și el. Afacerea s-a încheiat cu un scandal.

S-a hotărît :

- În prima zi liberă, la data de, la ora trei și cinci minute, după ce se va fi gîndit asupra greșelilor sale, va raporta comandantului.

Vrînd-nevrînd, omul este nevoit să cîntărească faptul, căci va trebui să arate unde anume a ajuns. Și astfel l-am silit să mediteze o săptămînă întregă asupra faptei sale, făcîndu-l să chibzuiască și apoi să se prezinte și să raporteze.

O astfel de pedeapsă nu este o pedeapsă, ci un imbold prin care colectivul, glumind, jucîndu-se parcă, își arată puterea. Principalul însă în experiența mea n-a fost pedeapsa, ci discuțiile cu caracter individual.

*Pedagogia acțiunii individuale*¹

Aveam intenția să vă expun astăzi problema influenței individului, problema pedagogiei acțiunii individuale. Trecerea de la influența exercitată de colectiv, de la organizația colectivului la individ, la dezvoltarea individului după un anumit procedeu, a fost greșit înțeleasă de mine în primii ani ai experienței mele. Credeam că trebuie avută în vedere, în primul rînd, influența asupra întregului colectiv și în al doilea rînd, ca un colectiv al dezvoltării sale, influența asupra fiecărui individ în parte.

Pe măsură ce experiența mea se îmbogățea, am ajuns la ferma convingere, confirmată apoi de practică, că nu este posibilă o trecere directă de la întregul colectiv la individ, ci doar o tranziție cu ajutorul colectivului primar, anume organizat în vederea atingerii unor scopuri pedagogice.

Mi se pare că în viitor teoria pedagogiei va acorda colectivului primar o atenție deosebită. Ce trebuie să înțelegem însă prin acest colectiv primar?

Colectiv primar trebuie denumit acel colectiv ai cărui membri, fiecare în parte, sînt uniți printr-o activitate comună, prietenie, fel de viață și ideologie. Este acel colectiv pe care, la timpul său, teoria noastră pedagogică propunea să fie denumit „colectiv de contact“.

În școlile noastre, acest fel de colectiv există în mod firesc — e vorba de clasă — și neajunsul lui în școala noastră, am putea spune, constă numai în faptul că nu joacă rolul unui colectiv primar, adică rolul unei verigi ce leagă individul de întregul colectiv, ci de multe ori rămîne ultimul colectiv. În unele școli mi se întîmpla să observ că numai clasa reprezintă colectivul în școală, pe cînd întregul colectiv al școlii, adesea, nici nu se remarcă.

La mine, condițiile erau mai favorabile, deoarece aveam o comună cu internat, cu producție, și comunarzii mei aveau multe motive logice și practice să se intereseze de treburile întregului colectiv și să trăiască în conformitate cu interesele întregului colectiv. În schimb, nu aveam un colectiv primar firesc cum este clasa. Trebuia să-l creez. Ulterior, în comuna mea a luat ființă școala cu zece clase și aș fi putut să mă bazez pe un colectiv primar de tipul clasei. N-am mers însă pe această cale și iată de ce. Clasa îi unește

¹ Prelegerea a fost ținută la 16 ianuarie 1938. Tratează probleme de disciplină, regim, pedepse și recompense.

pe copii într-o activitate permanentă, care durează o zi întreagă și tentația de a se folosi de această împrejurare ducea la rezultatul că un astfel de colectiv primar se îndepărta de interesele întregului colectiv. Prea multe, prea solide erau motivele pentru ca să te izolezi de colectivul general, în granițele intereselor fiecărei clase în parte ! De aceea, în ultimii ani am renunțat la constituirea colectivului primar după criteriul clasei și chiar după acel al organizării brigăzii de producție. Încercarea mea de a organiza totuși comuna sub forma unor colective primare, unite prin astfel de legături puternice ca legăturile de clasă și de producție, ducea la rezultate deplorabile. Un astfel de colectiv primar, unit în cadrul său îngust, are întotdeauna tendința să se îndepărteze de la interesele colectivului general, să se izoleze în cercul intereselor sale de colectiv primar. În astfel de cazuri, acest colectiv își pierde valoarea de colectiv primar, absorbind interesele colectivului general, așa că trecerea la interesele colectivului general devine grea.

Am ajuns la această constatare printr-o serie de greșeli și greșelile acestea au avut repercusiuni asupra activității mele pedagogice. De aceea am dreptul să afirm că multe școli care își limitează cu deosebire interesele la interesele colectivului primar ajung la astfel de rezultate educative.

Educația colectivă nu poate să se înfăptuiască numai prin colectivul primar (de contact), căci într-un astfel de colectiv în care copiii sînt uniți printr-o permanentă viață în comun, cînd în timpul zilei se văd între ei, apare familiarismul, ia naștere acel gen de educație, care nu poate fi numit pe deplin educație sovietică. Numai printr-un colectiv mare, ale cărui interese decurg, nu din simple raporturi reciproce, ci dintr-o sinteză socială mai adîncă, este posibilă trecerea la o vastă educație politică.

Închiderea copiilor într-un colectiv de prieteni prezintă pericolul educației în spirit de grup, în locul unei educații politice largi...

În experiența mea am ajuns la o astfel de organizare, încît colectivul primar nu acoperea nici interesele unei clase, nici pe ale școlii, nici interesele producției, ci era un fel de celulă în care și interesele școlare și cele de producție proveneau de la diverse grupe. Iată de ce, în ultimul timp, m-am oprit la detașament, în care intră și elevi din mai multe clase și muncitori din diferite brigăzi de producție.

Înțeleg foarte bine că pentru dv. logica unei astfel de organizări nu este suficient de convingătoare. N-am timpul s-o dezvolt în amănunt ; voi arăta însă, pe scurt, unele aspecte. De pildă, pe mine m-a interesat în mod practic și am cercetat în statistică, în evoluție și în conduită o astfel de problemă. Să luăm, de pildă, pro-

blema vârstei. La începutul activității mele am fost și eu adeptul constituirii colectivului primar după criteriul vârstei. Aceasta decurgea, într-o oarecare măsură, din interesele școlare. Ulterior însă, am văzut că e o greșeală.

S-ar părea că se creează o situație mai potrivită și mai firească copiilor mici, izolându-i de cei mai în vârstă. În această perioadă (copiii de 11-12 ani) trebuie să facă parte dintr-un singur colectiv, să aibă interesele lor, organele lor și mi se părea că acesta e punctul de vedere pedagogic cel mai corect. La aceasta mă ducea și o oarecare influență a literaturii pedagogice, după care vârsta este unul dintre elementele de bază în educație.

Dar am văzut că copiii mici, izolați de cei mari, se găsesc într-o situație artificială. Într-un astfel de colectiv nu există o influență permanentă a celor mari, nu se simțea succesiunea generațiilor, nu se obținea impulsul moral și estetic care emană de la frații mai mari, de la oamenii mai experimentați și mai organizați și, mai ales, de la oameni care, într-o anumită măsură, constituie o pildă pentru cei mici.

Cînd am încercat, cu titlu de experiență, să asociez diverse vârste, copii mai mici și mai mari, am ajuns la rezultate mai bune. M-am oprit la această formulă. Detașamentul meu se compunea, în ultimii 7-8 ani, în mod obligatoriu, din comsomoliștii cei mai în vârstă, mai experimentați, dezvoltați politicește și mai cultivați în genere și din cei mai mici comunarzi ai mei, cuprinzînd și unele vârste intermediare. Un astfel de colectiv alcătuit din copii de diferite vârste producea, în primul rînd, un efect educativ mult mai mare, iar în al doilea rînd, obțineam un colectiv mai mobil și mai bine încheiat, pe care-l puteam conduce ușor.

Colectivul compus din copii de aceeași vîrstă are întotdeauna tendința să se închidă în interesele acelei vârste și se înstrăinează și de mine, conducătorul lui, și de colectivul general. Dacă toți copiii mici se pasionează, de pildă, în timpul iernii pentru patinaj, atunci această pasiune a patinelor, normal, îi închide într-un cerc aparte, izolat. Dacă, însă, colectivul meu este alcătuit din copii de vârste diferite, atunci variate sînt și preocupările care îi pasionează. Viața colectivului primar se organizează astfel într-un mod mai complex, cere mai multe eforturi de la diverșii săi membri – atît de la cei mari, cît și de la cei mai mici – pretinde și unora și altora mai mult și are, deci, și un efect educativ mai mare.

Un atare colectiv alcătuit din diferite vârste îl organizam în ultimul timp după principiul : fiecare cu cine dorește. La început, eu însumi m-am speriat de acest principiu, dar pe urmă am văzut

că aceasta-i cea mai sănătoasă și cea mai firească formulă, cu condiția ca într-un astfel de colectiv primar firesc să am reprezentanți din diferite grupe și diferite brigăzi școlare.

În ultimii ani am ajuns în mod hotărît la acest fel de organizare a colectivului primar.

Un detașament e format din 10-12 oameni care s-au asociat de bună voie. Această asociație se forma, bineînțeles, în mod treptat. Dar întotdeauna în colectivul larg al comunarzilor rămîneau băieții cu care nimeni nu voia să se asocieze de bună voie. Acest lucru îmi convenea, căci îmi dădeam de îndată seama care dintre ei este elementul mai greu de atras în colectivul larg.

Numărul băieților pe care nici un detașament nu dorea să-i aibă în rîndurile lui potrivit principiului alegerii se ridica la circa 15-20 din 500 de copii. Proporțional, erau mai puține fete pe care detașamentul nu dorea să le integreze în colectivul restrîns. Dintre acestea erau cam 3-4 la 150 de copii, deși de obicei raporturile dintre fete sînt mai puțin prietenoase decît cele dintre băieți. Această deosebire se datora faptului că băieții erau oarecum mai principiali decît fetele și de aceea uneori cădeau în diferite exagerări, neacceptînd să primească un anumit copil. „Ne va strica patinele, va sîcii pe cei mici“. Fetele erau mai optimiste în speranțele pe care le puneau în educație, erau mai blinde și acceptau mai repede în colectivul lor o tovarășă asupra căreia existau oarecare îndoieli.

Ce făceam în aceste cazuri? Îi convocam la adunarea generală și le spuneam :

- Iată 15 copii pe care nici un detașament nu vrea să-i primească. De pildă, Zemleanoi. Voia să intre în primul detașament ; primul detașament l-a refuzat însă. A vrut să intre în al doilea și al doilea l-a refuzat. A vrut să intre în detașamentul al cincisprezecelea, dar și acela l-a refuzat. Ce-i de făcut ?

De obicei, dezbaterile decurgeau astfel : se ridica reprezentantul vreunui detașament și spunea :

- De ce refuză să-l primească primul detașament ? De ce refuză al doilea, al cincisprezecelea ? De ce nu-l primesc ? Trebuie să dea lămuriri.

Lămurirea era scurtă.

- Dacă aceasta este părerea voastră, primiți-l în detașamentul vostru, al paisprezecelea. Răspundeți pentru el și ocupați-vă de el.

În asemenea cazuri se aduceau următoarele argumente :

- N-am avut de-a face cu el. A fost doar la voi. A fost supravegheat de cutare. Te-ai lăudat că ai să scoți ceva din el !

Și devenea limpede că nici un detașament nu dorea să-l primească.

Aceasta era „pînea“ mea pedagogică. Ce făceam cu el? Bineînțeles că și detașamentul care refuza să-l primească trecea printr-o situație grea și neplăcută, mai ales că nimeni nu zicea nimic, dar se spunea pur și simplu „lasă să-l ia cutare sau cutare“, iar el era în situația unui om pe care colectivul nu-l primește.

Începea să se jure și să promită, în viitor, o purtare bună și tot felul de fapte eroice. Dar trebuia terminat într-un fel oarecare. Și atunci se pronunțau cei din conducere, membrii biroului comsolist, comandantii, sugerînd în ce detașament e mai bine să fie plasat. De obicei, asemenea discuții nu dădeau nici un rezultat.

Se trecea apoi la Ivanov, Romancenکو, Petrenkov și se încerca să se repartizeze 15 oameni, cîte unul de fiecare detașament.

Atunci începea un alt procedeu. Fiecare din cele 15 detașamente ținea să primească pe cel mai acceptabil dintre cei 15. Se făcea o pauză și după pauză comandantul unui detașament spunea:

– Il iau pe cutare.

Cel mai acceptabil devenea, de data aceasta, momeală pentru ceilalți și se făcea că tot acel Zemleanoi, pe care nimeni nu voia să-l primească la început, devenea obiectul dorinței tuturor detașamentelor, pentru că Petrenko și Sapovalov erau și mai răi decît Zemleanoi.

Il primește primul detașament.

Atunci noi le spuneam:

– Garantați pentru el. L-ați cerut, răspundeți pentru el.

Apoi treceam la al doilea. Al doilea, de asemenea, e cel mai bun din cei paisprezece rămași și pentru el se dă o nouă luptă. Și așa decurg lucrurile mai departe, pînă nu rămîn decît doi, Voskoboinikov și Sapovalov. Din acești doi, fiecare detașament se silește să pună mîna pe cel mai puțin vătămător.

Procesul acesta de repartizare îmi dădea posibilitatea să-i examinez pe toți. Ei alcătuiau pentru mine o societate aparte, pe care o însciriam pe o foaie specială și această foaie o aveam zilnic la îndemînă și știam că acești 15 inși formează efectivul meu cel mai periculos. Deși n-aveau crime la activul lor, pentru mine era importantă indicația colectivului că nimeni nu vrea să-i primească în colectiv.

Băieții, cînd își formează detașamentul, simt foarte bine fondul lui Petrenko și dacă nu vor să-l primească, înseamnă că el trebuie supravegheat de mine îndeaproape.

Aveam avantajul că detașamentul care l-a ales pe Petrenko va răspunde de el.

În felul acesta se alcătuia colectivul primar. Aici se cerea, desigur, un dispozitiv foarte complicat pentru ca acest colectiv primar să aducă cel mai mare folos posibil. El consta în tonul și stilul de organizare a detașamentului.

Ce înseamnă colectiv primar – detașament ? În practica noastră, în colonia „Gorki” și în comuna „Dzerjinski”, am ajuns la o astfel de concluzie. Eu, ca centru al comunei și toate organele comunar-zilor, biroul comsomolist, sovietul comandanților și adunarea generală căutam de obicei să n-avem de-a face cu indivizi răzleți. Aceasta în mod formal. Mi-e foarte greu să vă dovedesc această logică. Eu o numesc logica acțiunii pedagogice paralele. Îmi vine foarte greu să explic, pentru că niciodată n-am scris despre aceasta și de aceea nu căutam și nu găseam formulări.

Ce este acțiunea pedagogică paralelă ?

Aveam de-a face numai cu detașamente, nu cu individul izolat. Aceasta este formularea oficială. În realitate este o formă de înrîurire asupra individului, însă formularea merge paralel cu starea de fapt. Permanent avem ca obiectiv individul, dar afirmăm că acesta nu ne interesează de loc. Cum se întâmplă aceasta ? Noi n-am vrut ca fiecare individ în parte să se simtă un obiect de educație. Am făcut următorul raționament : un îns în vîrstă de 12-15 ani trăiește, se bucură de viață, simte bucuria de a trăi, capătă unele impresii despre viață. Pentru noi este un obiect de educare, iar pentru el este un om viu și mi-ar veni greu să-l conving că nu este om, ci doar un viitor om, că este un fenomen pedagogic și nu un fenomen vital. Am căutat să-l conving, și anume : nu-ți sînt pedagog, ci unul care ține să te învețe, ca să nu fii analfabet, să muncești în producție, să fii părtaş al procesului de producție, un cetățean, iar eu sînt mai mare ca tine, cel care conduce viața ta chiar cu ajutorul tău și cu participarea ta. Mă străduiam să-l conving că el este pentru mine nu un elev, un fenomen pedagogic, ci un om cu problemele lui sociale și personale. În realitate, pentru mine el reprezenta un fenomen pedagogic.

La fel și detașamentul. Noi afirmăm că detașamentul este o mică celulă sovietică, avînd în fața ei mari sarcini sociale. Are sarcini sociale și caută să aducă comuna la starea cea mai bună posibilă. Îi ajută pe foștii comunarzi, îi ajută pe foștii vagabonzi care vin în comună și au nevoie de ajutor. Detașamentul este celula inițială a activității sociale, a vieții.

Împreună cu colaboratorii mei pedagogi am ajuns la convingerea că, pentru ca un copil să se simtă înainte de toate cetățean, să se simtă înainte de toate om, trebuie să ne apropiem de el cu ajutorul unor metode deosebit de complexe. În activitatea noastră ulterioară, aceasta a devenit o tradiție.

Petrenko a întârziat la uzină. Seara mi se raportează aceasta. Chem pe comandantul detașamentului în care se află Petrenko și îi spun :

- Ai o întârziere la uzină.
- Da, a întârziat Petrenko.
- Să nu se mai întâmple aceasta.
- Înțeles, nu se va mai întâmpla.

A doua oară, Petrenko a întârziat din nou. Adun detașamentul.

- La voi, Petrenko întârzie la uzină pentru a doua oară.

Fac observație întregului detașament. Și băieții răspund că aceasta nu se va mai întâmpla.

- Puteți pleca.

Urmăresc apoi ce se petrece. Detașamentul va educa singur pe Petrenko și îi va spune :

- Ai întârziat la uzină, înseamnă că detașamentul nostru întârzie. Detașamentul va fi foarte exigent față de Petrenko în calitatea lui de membru al detașamentului, de membru al întregului colectiv.

Am adus pînă la perfecție cerințele față de detașament. Bunăoară, sovietul comandanților. Acolo vin comandanții, oameni aleși de adunarea generală, persoane împuternicite de soviet. Dar noi stabilisem o lege : ne era indiferent dacă în sovietul comandanților erau comandanți sau altcineva din detașament. Noi verificam dacă toate detașamentele erau reprezentate în soviet. E prezent detașamentul întii. Prezent, dar nu este comandantul, ci o altă persoană are dreptul să participe la adunare și are drept de vot ca și comandantul detașamentului.

Un alt exemplu. Volkov a furat; se începe prelucrarea cazului Volkov ; observațiile, însă, anumite lipsuri, nu-l privesc, nu sînt ale lui Volkov, ci se referă la detașament în totalitatea lui. Detașamentul răspunde de faptul că Volkov a furat.

Și mai departe. În detașament, majoritatea este alcătuită din evidențiați. Zece din 12 inși sînt evidențiați. Detașamentul cîștigă primul loc. Detașamentul capătă anumite avantaje : un premiu sau, de pildă, se poate duce de cîteva ori la operă. Zilnic avem cîteva bilete de teatru. Merge întreg detașamentul, și evidențiații, și cei care nu s-au evidențiat, și chiar cei cu note proaste. Sînt profitorii avantajelor cîștigate de detașament.

S-ar părea nedrept, dar în realitate este extrem de folositor, deoarece acel Petea care merge la teatru împreună cu 10 evidențiați se va simți prost. El n-a contribuit cu nimic pentru evidențiere și totuși profită și se bucură de cele dobîndite de tovarășii săi și faptul acesta devine pentru el o obligație morală tacită. Luna următoare el își dă toată silința și intră în rîndul celor evidențiați.

Cîteodată, un Petea ca cel de care v-am pomenit vine şi-mi spune :

– Mutaţi-mă în alt detaşament. Într-al nostru sînt numai evidenţiaţi şi nu mai pot suporta. Ei merg cu toţii la teatru şi îmi spun : „Ține biletul, du-te : de nu, se pierde“.

O asemenea stimulare a individului de către detaşament este de mare ajutor în munca noastră.

Dacă în detaşament sînt 12 oameni, dintre care 5 lucrează bine, normal, iar 7 trag într-atît detaşamentul îndărăt încît acesta ajunge să ocupe ultimul loc, răspunderea o poartă întreg detaşamentul.

Avem 35-45 de detaşamente. În fiecare lună, detaşamentul care, după toate graficele, ocupa cel mai bun loc era declarat primul. În fiecare lună, detaşamentul care obţinea indicele cel mai mic era declarat ultimul. Acesta se indica într-un anumit fel prin diagrame. În ziua de 2 a fiecărei luni se convoca o adunare în care detaşamentul cel mai bun din luna precedentă, în prezenţa întregii adunări, la comanda „sculaţi, drepti !“, trecea steagul celui mai bun detaşament din luna în curs, ca unui învingător. Era un steag lucrat special, un steag frumos, somptuos, pe care detaşamentul îl păstra în dormitorul lui. Sau, de pildă, se făcea o întrecere privitoare la buna orînduială zilnică, o întrecere în păstrarea disciplinei sau în orice alt domeniu. La fiecare şase zile se întocmea bilanţul. Primele 7 detaşamente, cele mai bune, primeau bilete de teatru. Aveam în fiecare zi 31 de locuri la diferite teatre. Ele erau astfel repartizate, încît cel mai bun detaşament primea 7 bilete, următorul 6 bilete, apoi 5, 4, 3, 2 şi unul. Deci, detaşamentul întîi primea în cursul unei săptămîni, zilnic, cîte 7 bilete, al doilea detaşament cîte 6 bilete etc. Noi nu urmăream cui se dădeau acele bilete şi dacă se duceau la teatru tinerii care împingeau detaşamentul înainte sau cei care îl trăgeau îndărăt. Nu era treaba noastră, ci a detaşamentului. Mergeau cu toţii. În fiecare zi ni se punea la dispoziţie un autobuz şi cei care aveau bilete se apropiiau de autobuz, iar comandantul de serviciu controla dacă cel care pleacă are bilet, dacă poartă uniforma şi dacă are o rublă ca să poată consuma ceva la bufet. Deci, cele trei condiţii care se cereau celor ce mergeau la teatru erau : biletul, hainele şi rubla şi nimeni nu întreba : eşti ultimul sau primul în detaşament ?

Acceaşi sarcină o avea detaşamentul şi în toate celelalte situaţii. De exemplu, în repartizarea muncii pentru curăţenie. În comună nu existau oameni de serviciu ; localul trebuia ținut însă curat, deoarece se afla pe şoseaua principală şi eram vizitaţi de

multe delegații de-ale noastre și străine. În 1935, numai „Inturist”¹ ne-a sărbătorit cu prilejul celei de-a 2000-a delegație. Acest fapt ajută la menținerea unei curățenii impecabile în comună. Dar ca să se mențină o asemenea curățenie, să se frece podelele, să se curețe mînerile de alamă, să se șteargă oglinzile și să fie întotdeauna flori proaspete, trebuia depusă o muncă enormă și această muncă era îndeplinită, nu de oameni special afectați, nu de oameni de serviciu, ci de tot colectivul laolaltă. Toți cei 500 de inși, începînd de la ora șase și un sfert pînă la șapte fără un sfert, erau ocupați cu curățenia.

Era foarte greu de organizat o astfel de muncă, încît ea să decurgă bine. Trebuia să dispui de o anumită experiență. Organizarea era în așa fel făcută, încît munca se repartiza în detașamente pe o jumătate de an înainte. Nu e recomandabil să schimbi prea des munca fiecărui detașament. De pildă, un detașament primea peria, căldarea, cîrpa ; altul primea tot ce mai trebuia pentru curățirea și frecarea podelelor ; pentru closet, detașamentul primea cele necesare, pentru curățenia sălii de teatru se primea tot ce era necesar pentru măturarea și ștergerea podelelor și a prafului. La repartizarea sarcinilor se lua în considerație care dintre detașamente e mai bun sau mai rău. De exemplu, cel mai bun detașament primea sarcina să curățe closetul, pentru care erau necesare doar 12 minute, iar cel mai rău detașament primea sala de teatru unde, pentru a face curățenie, trebuia să deretici mult timp, să transpire toți. De obicei, cel mai slab detașament primea munca cea mai curată, dar cea mai mare ca volum. Pentru proasta efectuare a curățeniei era pedepsit cu arest numai comandantul detașamentului. Pe noi nu ne interesa cine n-a șters praful de pe calorifer ; la arest era trimis comandantul ; el era pedepsit pentru ceea ce se întîmpla în detașament.

În toate împrejurările, detașamentul era factorul cu care eu, ca cel mai vîrstnic din comună, intram în cel mai strîns contact. Pentru mine însă, a verifica atent starea de spirit a unui detașament era o muncă grea. Aici intervenea pe prim plan personalitatea educatorului repartizat la acel detașament. Însă despre aceasta vom discuta mai tîrziu.

Aș putea să vorbesc îndelung despre importanța colectivului primar, dar îmi lipsește timpul. Iată ce-aș mai vrea să adaug : în școala noastră sînt posibilități mai reduse de afirmare a unui asemenea colectiv primar. Acolo trebuie aplicată o altă metodică. Cu toate acestea, sînt convins de următoarele : în primul rînd, colectivul

¹ Inturist – Turistul străin, instituție sovietică de turism. – *Nota trad.*

primar nu trebuie să înlăture colectivul general și să i se substituie ; și în al doilea rînd, colectivul primar trebuie să fie principalul factor al legăturii cu individul. Aceasta este teorema mea generală, dar una este modalitatea specifică de a acționa în comună și cu totul alta trebuie să fie cea din școală.

Numai prin intermediul unui asemenea colectiv primar aveam, oficial, contact cu individul. Acesta era dispozitivul în practică, însă de fapt am avut întotdeauna în vedere, în primul rînd, pe fiecare elev în parte.

Cum ne-am organizat munca, eu și colegii mei, cu fiecare elev, cu fiecare individ în parte ?

Ca să poți lucra cu fiecare individ în parte trebuie să-l cunoști și să-l cultivi. În concepția mea, indivizii alcătuind un conglomerat de unități fără legătură între ele, care nu au proporțiile unui colectiv – asemenea unor boabe de mazăre risipite – dacă îi voi trata fără a ține seamă de criteriul colectivului, nu voi izbuti nimic cu ei.

Aveam 500 de indivizi. Și s-a creat următoarea situație importantă. În primul an, ca pedagog începător, am făcut o greșală obișnuită. Am acordat atenție individului care manifesta tendințe de izolare față de colectiv. Aveam o concepție greșită, îndreptîndu-mi atenția spre punctele cele mai periculoase și mă ocupam îndeosebi de acestea. Bineînțeles, că de speciala mea atenție se bucura cel care fura, cel care era huligan, cel care mergea împotriva colectivului, care voia să fugă, adică toți cei care aveau tendința de a se rupe de colectiv. Firește, că asupra acestor indivizi îmi îndreptam, îndeosebi, atenția. Procedam astfel ca un om convins că este pedagog și că se pricepe să lucreze cu fiecare individ în parte, adică îl cheamam pe tînr la mine, discutam cu el, mă străduiam să-l convîng ș.a.m.d.

În ultimii ani am schimbat acest fel de a lucra. Am constatat că în munca mea, periculos nu era acel element pe care-l țineam mereu sub observație, ci cel care se ascundea de mine.

Cum am ajuns la această constatare ? Prin faptul că scomesem 15 promoții și i-am urmărit pe toți acești absolvenți, am observat că mulți dintre cei pe care îi socoteam drept cei mai răi și mai periculoși o pornesc activ în viață, în spirit sovietic ; săvîrșesc cîteodată și greșeli, dar în genere îmi dau depline satisfacții în privința educației. Dimpotrivă, cei care se ascundeau de mine și treceau neobservați în colectiv se poartă în viață ca niște mici burghezi : se căsătoresc devreme, își încropesc o „familiuță“, se aranjază comod la locurile lor de muncă prin tot felul de subterfugii, părăsesc Comsomolul, pierd orice legătură cu el, devin ființe șterse, despre care nu se poate spune nici ce „sînt“, nici ce „vor“. În unele cazuri,

observam la ei chiar un proces lent și adînc de putreziciune. Unul începe să-și ridice o casă, altul își crește porci, la întruniri nu vin, ziare nu citesc, și la tot pasul îi vezi ocupîndu-se cu afaceri mărunte.

Observînd asemenea cazuri, în primii ani ai muncii mele am ajuns la convingerea nezdruincinată că tocmai cel care se ascunde de mine și caută să nu-mi cadă sub ochi este cel mai periculos element, căruia trebuie să-i acord o deosebită atenție.

De altfel, înșiși comunarzii m-au ajutat în această direcție. Susțineau că în unele cazuri tocmai acel care în detașament tocește, dar nu ia cuvîntul la întruniri și nu-și exprimă părerea, în caz de incendiu va sta tot inactiv, va buchisi mai departe sau va continua să-și repare aparatul de radio. Este cel mai dăunător element, destul de „diplomat“ ca să nu bată la ochi, care își urmează liniștit drumul și intră în viață neformat și needucat.

Cînd am ajuns să obțin un asemenea succes, cînd furtul și golăniile încetaseră să mă mai impresioneze, am înțeles că scopul activității mele educative nu constă în a readuce la ordine doi, trei hoți sau derbedei, ci scopul pozitiv al activității mele era să educ un anumit tip de cetățean, să creez un caracter combativ, activ și plin de vitalitate. Acest scop nu poate fi atins decît educînd pe fiecare și nu în a readuce la normal numai cîțiva indivizi.

O astfel de greșeală o săvîrșesc și unii pedagogi în școală, care cred că este de datoria lor să se ocupe de cei care protestează sau rămîn în urmă, în timp ce așa-numita „normă“ se îndeplinește de la sine. Dar încotro merge ea și unde ajunge, aceasta este o altă întrebare.

Comunarzii m-au ajutat chiar și în probleme de terminologie. Analiza permanentă a activității colectivului, care era înserată pe o foaie de hîrtie și cunoscută de toată lumea, nu era întocmită de mine, ci de sovietul comandanților. Pentru mine, comunarzii formau două grupe: 1) activul și 2) rezerva activului.

Activul este compus din cei care, după cum este evident pentru toți, reacționează la orice problemă cu suflet, cu pasiune, cu convingere, în îndeplinirea îndatoririlor, cu alte cuvinte conduc comuna. Dar în caz de primejdie, la o campanie mai importantă sau în fața vreunui scandal, au întotdeauna o rezervă, aceștia nu fac încă parte din activ, nu sînt comandanți, nu ocupă formal un loc oficial, dar la nevoie sar repede în ajutor! Este o rezervă care servește întotdeauna ca schimb al activului existent.

Am observat apoi o grupă de o pasivitate sănătoasă, formată din acei care nu sînt destul de vîrstnici, dar care iau parte la cercuri de studii, la educația fizică, la cercul fotografic, la gazeta de perete și care ascultă de cei mai mari.

Am avut și câțiva oameni care făceau parte dintr-un activ putred ! Aceștia se prezentau cam astfel : fie că era comandant, membru în comisie, membru al biroului comsomolist, observam ntît eu, cît și copiii, după privirea lui, după tot felul său de a fi – pentru ei și pentru mine nu erau necesare dovezi – o oarecare diplomatie subtilă : ba o intrigă, ba o clewetire, o sustragere de la muncă, lăsa strungul necurățat și punea pe unul mai mic s-o facă în locul lui. A doua zi lucrurile se repetau. Putreziciunea începea prin folosirea privilegiilor, prin eschivări, prin ton de comandă. Cîteodată, această putreziciune ajungea să ia forme mai grave : observam că numitul miroase a vin și în privința vinului eram necruțător. Comuna avea următoarea lege : pentru primul caz de beție – afară !

Îl întreb de ce miroase a vin :

„Am fost în oraș și am băut un pahar de bere“. Un pahar de bere nu-i periculos, dar se naște bănuiala dacă a fost bere într-adevăr.

Acesta este activul putred. Formal, nu treceam acolo pe nimeni, dar secretarul biroului comsomolist și doi-trei comsomoliști știau că de acolo începe o oarecare putreziciune.

În sfîrșit, este o grupă numită pitoresc de unii comunarzi „șpană“¹.

Aceasta înseamnă „atenție la buzunare“ și atenția fiecăruia trebuie concentrată asupra lor.

Sînt în stare să spargă și casa de bani, să se strecoare în uzină și să fure piese. De obicei, aceștia sînt nou-veniți mai în vîrstă. Aveam vreo 15-20 din această categorie. Nu făceau nimic, dar se știa că sînt „șpană“ și dacă îi pierzi cumva din ochi, vor pune ceva la cale.

Și, în sfîrșit, un termen inspirat de Marea Revoluție Franceză : „mocirlă“. E vorba de vreo 50 de oameni care se tîrăsc oarecum, își îndeplinesc cu chiu cu vai norma, dar ce scop au în viață, ce se petrece în mintea și în sufletul lor, cum privesc ei comuna, nu poți afla.

Era deosebit de interesant și îmbucurător de a observa acest efectiv și de a-i urmări mișcările. Spuneam, de pildă, unui oarecare Petrov care făcea parte din mocirla noastră : «Tu faci parte din „mocirla“ noastră, nu faci nimic, nimic nu te interesează, ești plictisit, moale, n-ai nici un imbold». Detașamentul însă continua

¹ Expresie de argou, în sens de pungaș. – *Nota trad.*

să-l activeze. Și deodată observ că s-a manifestat într-o direcție, a început să-l intereseze câte ceva și iată-l că trece în rezerva activului sau în pasivul sănătos.

Toată problema noastră constă în a distruge complet aceste elemente de „mocirlă” și de „șpană”. Împotriva „șpaneii” se ducea o luptă directă.

Fără nici un fel de ocolișuri, „șpana” era atacată frontal. Cu aceștia discutam pentru orice lucru neînsemnat, îi chemam la adunare. Era metoda perseverării și a cerințelor.

Cît privește însă elementele mai dificile, cu alte cuvinte „mocirla” și activul putred, pentru ele erau necesare metode variate, individuale.

Să trecem la munca individuală. Aici, principala formație este colectivul pedagogic. E foarte greu să definești în termeni exacți activitatea colectivului pedagogic. Poate cea mai grea problemă din toată pedagogia noastră este aceea a activității colectivului pedagogic. La noi, în limbajul curent, ca și în literatura pedagogică, se întâlnește mereu cuvîntul „educator” la singular: „educatorul trebuie să fie așa”, „educatorul trebuie să procedeze astfel”, „educatorul trebuie să vorbească în felul următor”.

Nu-mi pot închipui ca pedagogia să se poată bizui pe un educator izolat. Desigur că fără un educator talentat, fără un îndrumător cu ochi ager, posedînd perseverență, inteligență, experiență, într-un cuvînt, fără un educator bun, munca este grea. Dar educația a 35 de milioane de copii ai noștri se poate ea oare baza pe prezența întîmplătoare a unor astfel de pedagogi?

Dacă îndrăznim să ne bazuim numai pe un singur educator, înseamnă să admitem în mod conștient riscul că un educator bun va educa bine și un educator rău va educa rău.

Cine a făcut socoteala educatorilor talentați și a celor netaientați? Mai rămîne de rezolvat următoarea problemă: educatorul trebuie să fie el însuși educat. Cum trebuie să fie el educat, ce fel de caracter are, ce-l călăuzește și ce interese urmărește în viață?

Nimeni n-a numărat cîte semne minus trebuie să punem în dreptul atîtor educatori. Și noi să ne bazuim pe un singur educator?

Și deoarece în viața mea am avut de urmărit de cele mai multe ori tocmai scopurile și problemele educative, am suferit serios din această pricină atunci cînd am avut de-a face cu educatori, ei înșiși needucați. Am pierdut cîțiva ani de viață și de muncă, deoarece este o prostie mare să nădăjduiești că acest educator needucat va putea educa pe cineva. Am ajuns la convingerea că este

mai bine să te lipsești de educatori, decît să ai un educator care n-a fost el însuși educat. Eram de părere că este mai bine să ai în colectiv patru pedagogi talentați, decît patruzeci lipsiți de talent și needucați. Am văzut personal cazuri cînd astfel de oameni netalementați și needucați lucrau într-un colectiv. La ce rezultate putea duce această muncă? Numai la descompunerea colectivului. La alte rezultate nu te puteai aștepta.

Așadar, alegerea educatorului este o problemă deosebit de importantă.

Cum să-l alegi, după care criteriu? La noi, nu se știe de ce, se dă foarte puțină atenție acestei chestiuni; se crede că fiecare om, indiferent care, oricine vrea, numai prin faptul că este numit în această funcție și primește salariul de educator, este capabil să educe. Este însă munca cea mai grea, în ultima analiză poate chiar de cea mai înaltă răspundere și care cere de la individ, nu numai cea mai mare încordare, ci forță și aptitudini deosebite.

Nimeni nu a pricinuit atîta rău, nimeni nu a dăunat atît muncii mele, nimeni n-a distrus mai mult munca mea organizată în decurs de ani de zile, decît un prost educator. Din această pricină, în ultimii ani am ajuns la o linie de conduită hotărîtă; să lucrez cu desăvîrșire fără educatori și să nu mă folosesc decît de acei educatori care într-adevăr pot educa. Aceasta a constituit o completare neașteptată a planului meu.

Mai tîrziu am renunțat definitiv la educatori speciali. De obicei, mă foloseam numai de ajutorul profesorilor, pentru școală, dar și cu ei aveam mult de lucru ca să-i învăț cum se poate educa. Sînt convîns că a învăța pe cineva cum să educe este tot atît de ușor ca și cum l-ai învăța matematica, citirea sau cum să devină un bun lucrător la frezmașină sau la strung; și eu izbuteam.

În ce constă această învățătură? În primul rînd, în formarea caracterului, în educarea conduitei și apoi în organizarea cunoștințelor și a deprinderilor speciale, fără de care nici un educator nu poate fi un bun educator, nu poate să lucreze, fiindcă vocea nu-i este formată, nu știe să vorbească cu copilul și ce anume să spună în anumite cazuri. Cine nu știe toate acestea nu poate fi bun educator. Nu poate fi un bun educator acela care nu-și controlează mimica, acela care nu poate să imprime feței sale expresia dorită sau să-și stăpînească dispoziția. Educatorul trebuie să știe să organizeze, să umble, să glumească, să fie vesel sau supărat. Educatorul trebuie să se poarte astfel ca fiecare gest al lui să educe și trebuie să știe întotdeauna ce vrea și ce nu vrea la un moment dat. Dacă educatorul nu știe toate acestea, pe cine poate el educa?

Sînt încredințat că în viitor, în institutele superioare pedagogice se vor preda în mod obligatoriu dicțiunea, ținuta și stăpînirea de sine, stăpînirea expresiei feței ; fără această muncă, nu-mi pot închipui activitatea unui educator. Desigur, dicțiunea nu servește numai ca să cîmți sau să vorbești frumos, dar și ca să poți exprima gîndurile și sentimentele cît mai precis, mai convingător, mai imperativ. Toate acestea sînt probleme de tehnică educativă.

De pildă, vocea ; cum trebuie să faci o observație ? Care sînt limitele în care poți să-ți exprimi mînia sau indignarea ; ai sau nu ai dreptul să le arăți ? Și dacă-l ai, atunci cum trebuie să se manifeste ?

Tocmai această influență permanentă a educatorului constituie educația. Elevul percepe sufletul și gîndurile voastre, nu fiindcă știe ce se petrece în sufletul vostru, ci fiindcă vă vede și vă aude. Cînd mergem la teatru și admirăm actorii care joacă minunat, jocul lor este pentru noi o plăcere estetică ; la fel, elevul are și el în fața sa un organism viu, care nu joacă teatru, dar educă.

Nu mă pot opri mai mult asupra acestei probleme. Este important ca educatorul să fie un organ care influențează într-un mod activ și care este conștient de activitatea sa educativă.

În al doilea rînd, nici un educator nu are dreptul să acționeze izolat, pe propriul său risc și pe propria sa răspundere. Trebuie să existe un colectiv de educatori, și acolo unde educatorii nu sînt uniți în colectiv și colectivul n-are un plan de activitate unitar, un ton unitar, o metodă unitară și precisă de tratare a copilului, nu se poate realiza nici un proces educativ. De aceea este mai bine să avem cinci educatori slabi, constituind un colectiv, însuflețiți de aceeași idee, de aceleași principii, de același stil și lucrînd unitar, decît zece educatori buni care lucrează izolat, fiecare cum dorește.

Aici se pot ivi multe interpretări greșite. Cunoașteți, desigur, fenomenul profesorului preferat. De pildă, sînt profesor la o școală și cred că sînt profesorul preferat. Îmi închipui că sînt iubit și că toți colegii mei nu sînt iubiți. Fără a-mi da seama, urmez o anumită linie. Sînt iubit, caut să merit această dragoste sau să plac elevilor. În genere, eu sînt iubit și ceilalți nu.

Ce fel de proces educativ este acesta ? Omul s-a situat în afara colectivului. Omul și-a închipuit că este iubit și că poate să lucreze, deci, cum îi place și cum vrea. Îmi stimam colaboratorii și aveam printre ei adevărate genii în domeniul pedagogiei, dar căutam să-i conving că trebuie să se ferească de dorința de a fi educatorul preferat. Personal, niciodată n-am urmărit să obțin

dragostea copiilor și consider că această dragoste cultivată de pedagog pentru propria sa mulțumire este o crimă. Se prea poate că unii comunarzi mă și iubesc, dar eram de părere că 500 de inși educați de mine trebuie să devină cetățeni și oameni desăvârșiți și nu vedeam necesitatea de a-mi atrage o oarecare dragoste bolnăvicioasă, ca adaos scopului meu.

Această cochetărie, această goană după dragostea școlarilor, lăudăroșenia cu dragostea lor, dăunează mult educatorului și educației. M-am convins personal și i-am convins și pe tovarășii mei că acest adaos... nu-și are locul în viața noastră.

Dragostea să vină independent de eforturile voastre. Iar dacă omul vede în dragoste scopul, lucrul acesta e dăunător. Dacă el nu urmărește să obțină cu orice preț dragostea elevilor, atunci el poate fi exigent și drept cu elevii și cu sine însuși.

Un astfel de colectiv de educatori, strâns unit printr-o concepție comună, prin convingere, prin ajutorul reciproc, lipsit de invidie și de goana individuală și personală după dragostea elevilor, numai un astfel de colectiv poate educa copiii. Iată de ce salut cu căldură comunicarea publicată în ziare, că la dv. la Comisariatul Poporului, pentru Instrucție (Narcompros) se pune acum, cu seriozitate, problema lărgirii influenței și autorității directorilor școlilor și a diriginților. Aceasta va contribui la lărgirea aplicării principiului colectiv în munca pedagogilor.

Nu de mult mi s-a trimis de redacția editurii „Sovetski pisatel”¹ manuscrisul unui pedagog din Moscova. În această carte ni se înfățișează o învățătoare care lucrează într-o școală, anul școlar, corpul profesoral și elevii. Cartea este scrisă la persoana întâi. În redacția editurii „Sovetski pisatel”, părerile cu privire la această carte sînt împărțite. Unii susțin că e lipsită de gust, alții, dimpotrivă, că e o carte minunată ; am fost ales arbitru.

Cartea trebuie editată doar cu un singur scop. În carte apare figura unei învățătoare atît de respingătoare, încît, la drept vorbind, este foarte folositor să fie citită și să se vadă cum nu trebuie să fie o învățătoare. Autorul însă este încîntat de această învățătoare.

Ea este o bestie pedagogică care nu face altceva decît să vîneze dragostea elevilor. Și părinții sînt în această carte respingători ; ea nu-i numește altfel decît „tăticu” și „mămica”, deși cu un dispreț adînc, spunînd că „părinții constituie o familie ștearsă”, ea însă, și numai ea, fiind pedagogă. Toți profesorii sînt de asemenea negativ prezentați : unul este copleșit de pro-

¹ Scriitorul sovietic.

pria-i mîndrie, altul nu se interesează de nimic, al treilea e intrigant, al patrulea leneș ; directorul e inactiv și obtuz. Numai ea este genială.

Totodată, cartea este scrisă pe un ton respingător, vulgar. Ne sînt prezențați dascălii „cu multă îndrăzneală, cu multă putere de muncă, dar cu puțin talent“. Și la fiecare pas se aud suspine mute, în genul Verbișkăi.¹ Nimic alta decît goana după dragoste și descrieri de elevi în felul următor : „Această fetiță aruncă o umbră întunecată asupra unei zile senine“. Și mai mult, se dă o deosebită atenție, o atenție bolnăvicioasă problemelor sexuale.

De fapt, tot conținutul cărții este următorul : un băiat s-a uitat la cutare fată, care i-a scris un bilețel și cu cîtă genialitate, ea, pedagoga, a împiedicat aceste începuturi de dragoste și cît de de recunoscători i-au fost toți elevii.

Astfel de bestii pedagogice care cochetează singure cu elevii și cu societatea nu pot educa pe nimeni. Există o singură cale pentru a recruta din masa educatorilor educatori responsabili și serioși : asocierea lor în colectiv, mobilizarea lor în jurul unei anumite persoane care să fie centrul colectivului pedagogic – directorul. Și aceasta este o problemă foarte serioasă, căreia pedagogii noștri trebuie să-i acorde de asemenea o mare atenție.

Dacă se pretinde atît de mult de la educatori, atunci cu atît mai mult trebuie să se pretindă de la persoana care reunește pe educatori în colectiv.

De o nemăsurată importanță este durata colectivului didactic, și părerea mea este că pedagogii noștri acordă acestei probleme prea puțină atenție. Dacă la noi în comună se află un număr de comunarzi și termenul lor mediu de rămînere în comună este de 5 ani, atunci și termenul de rămînere în comună a unui pedagog nu poate fi, în medie, mai mic de 5 ani. Aceasta e lege, deoarece dacă colectivul trăiește și este unit într-adevăr, atunci fiecare nou venit este un novice ; nu numai elevul, ci și pedagogul. A ne închipui că un pedagog abia sosit poate educa, e o greșeală. Succesul pedagogului depinde de vechimea lui ca membru al colectivului, cît și de cîtă energie și forță a depus în trecut pentru a conduce colectivul. Dacă colectivul de pedagogi este mai tînăr decît colectivul de elevi este de la sine înțeles că va fi un colectiv slab. Aceasta nu înseamnă însă că în colectiv trebuie să primim numai bătrîni. Aci ar fi locul ca pedagogii noștri să se ocupe de problema influenței speciale a unui pedagog bătrîn, cît

¹ Scriitoare rusă ale cărei romane au caracterul unor romane bulevardiere. – *Nota trad.*

și a unui pedagog tânăr. Colectivul pedagogilor nu trebuie să fie constituit la întâmplare, ci rațional. Trebuie să cuprindă un oarecare număr de pedagogi bătrâni, dascăli experimentați, dar, neapărat, trebuie să mai fie și câte o fată tânără printre ei, care abia a terminat Institutul pedagogic și care nu e în stare să se descurce încă singură. Ea trebuie, însă, să existe neapărat în mijlocul colectivului, deoarece aci se desăvârșește misterul pedagogiei; deoarece, când o astfel de fată intră într-un colectiv mai vechi de pedagogi și elevi are loc un proces de o finețe imperceptibilă, care determină succesul pedagogic. O astfel de fată va învăța atît de la pedagogii bătrâni, cît și de la elevii mai vechi; învățînd de la pedagogii bătrâni, le transmite în același timp și lor răspunderea pentru activitatea ei cea mai fructuoasă.

Trebuie oare rezolvată problema numărului de femei și de bărbați ce poate cuprinde un colectiv pedagogic? Asupra acestui fapt este necesar să medităm în mod serios, deoarece sînt cazuri cînd bărbații predomină și acest fapt contribuie la formarea unei atmosfere nesănătoase. Prea multe femei dau loc, de asemenea, unei educații unilaterale.

Aș putea adăuga, de asemenea, că aspectul exterior al pedagogului este de foarte mare importanță. Desigur, ar fi de dorit ca toți pedagogii să fie frumoși, dar în orice caz, cel puțin unul dintre ei trebuie să fie frumos și tânăr; cel puțin o femeie să fie tânără și frumoasă.

Eu procedam astfel. Am bunăoară 22 de pedagogi și un loc vacant. Constat că au rămas cam toți de genul meu, dar pe copii trebuie să-i atragă în colectiv și estetica, frumosul. Să-i lăsăm chiar să se îndrăgostească puținel. Această îndrăgostire va fi de tipul cel mai reușit și nu de tip sexual și va avea un oarecare aspect estetic.

Ar trebui să discutăm problema, anume cîți dintre pedagogi trebuie să fie oameni veseli și cîți ursuzi. Eu nu-mi închipui un colectiv format numai din oameni ursuzi. Ar fi bine să fie printre ei măcar unul vesel, spiritual. Pedagogia viitoare ar trebui să scrie un volum întreg referitor la legile de constituire a colectivului pedagogic.

Aveam un pedagog pe nume Terski. Tremuram ca nu cumva să mi-l „sufle“ cineva. Era un om uimitor de vesel. Mă molipsea pe mine, cît și pe elevi, prin veselia sa zgomotoasă. Era distrat, dar am izbutit să fac din el un excelent, un adevărat pedagog. Avea multe ciudățenii. Era familist. Mergeam, de pildă, la teatru; își aducea în brațe și copilul de un an. Îi spuneam:

– De ce vii cu copilul la teatru ?

– Trebuie să se deprindă cu muzica de la vîrsta de un an. Ii spuneam :

– Atunci ia copilul cu tine cînd nu sînt comunarzi de față. Mai tîrziu, însă, a devenit un om minunat. Făcea totul cu voioșie. S-a relevat și ca un iscusit maestru în tot felul de născociri, rebusuri etc. De pildă, rebusul reprezenta un afiș mare acoperind o jumătate de perete. Mă uimea geniul acestui om care inventa atît de multe. Afișul era ticsit cu tot felul de întrebări scurte și lungi, de desene, schițe și întrebări hazlii.

Întrebările nu le născocea singur ; împreună cu el lucrau vreo 150 de inși, un adevărat comitet de redacție ; căuta prin reviste, aduna, inventa etc. Avea un întreg sistem. Se ivea, de pildă, o problemă mai complicată ; pentru rezolvarea ei se atribuiău o mie de puncte. Dacă era rezolvată de un singur ins, acela primea o mie de puncte, dar în același timp, și cel care o propusese primea tot o mie de puncte. Dacă era rezolvată de 100 de inși, reveneau cîte 10 puncte fiecăruia, deoarece munca era mai ușoară.

În jurul acestor rebusuri a izbutit să unească pe toți comunarii și n-ă fost chip să nu li se infiltreze și lor ceva din vioiciunea sa înflăcărată.

De exemplu, se afișa următoarea problemă : „Mă voi afla în ziua liberă în direcția nord-est, la o distanță de 4 km de comună, și în buzunarul meu drept va fi un obiect interesant. Acel ce mă va găsi va primi o mie de puncte“.

Și iată că în ziua liberă respectivă toată comuna se îndreaptă spre nord-est, la 4 km depărtare de comună și-l caută pe Terski. Copiii își luaseră cu dînșii busole, sandviciuri ; el însă dispăruse. Contramandez masa.

– Unde sînt copiii ?

Se constată că aceștia îl căutau pe Terski la nord-est de comună.

Este cu neputință de înșirat toate cîte s-au mai petrecut acolo ! Cu aceasta, tema s-a încheiat. El anunța : „La data de, la ora cutare, trebuie să deschideți șiretul de la gheata directorului producției, Solomon Borisovici Kogan. Cine va face aceasta, va primi atîtea puncte“.

Solomon Borisovici Kogan avea o burtică serioasă și era un om solid. Află și se enervă. Dar la ora trei, Solomon Borisovici era înconjurat de toți comunarii. Le spunea :

– Ce, vreți să mă trîntiți pe jos ? Nu se poate !

Și într-adevăr, nu mergea... treaba trebuia făcută cu șiretenie. Cu toate acestea, o dată a fost dusă la capăt. Terski era un om plin de vioiciune, care putea să antreneze copiii la fiecare pas.

Altădată, Terski anunță subit tuturor comunarzilor și întregii comune :

– La drept vorbind, *perpetuum mobile* se poate realiza. Fără îndoială că s-ar putea construi o astfel de mașină care să se miște continuu.

El era atât de convins și știa să se prefacă atât de bine, încât pînă și inginerii și instructorii se lăsau influențați și toți începeau să lucreze la un *perpetuum mobile*. Îi spuneam :

– La ce bun ? Doar este un lucru cunoscut că un *perpetuum mobile* nu se poate realiza !

El însă îmi răspundea :

– Lasă-i să încerce. Cine știe, poate reușește ceva.

Și mai că începeam și eu să cred că *perpetuum mobile* este realizabil.

Pe de altă parte, în colectiv e necesar un om care să nu zîmbească niciodată. Un om extrem de sever, care să nu ierte nimănui nimic și pe care să fie cu neputință să nu-l asculți.

Cîteodată mă distram. De pildă, într-o zi era de serviciu o fată care terminase abia cu o zi înainte Institutul pedagogic. Toată comuna era în mișcare, deoarece se găsesc întotdeauna elevi gata s-o încurce și fata trebuie ajutată.

– Lidia Petrovna, am întîrziat la lucru fiindcă n-am ghete.

Gata, s-a și pierdut. Și pe loc, altul :

– Ei asta-i, minți !

Așa ceva mobilizează întreg colectivul.

A doua zi, cel sever e de serviciu. Apare exact la ora 6, nu îngăduie nimănui să doarmă peste oră, deschide ușa, își mișcă numai mustățile și toată lumea știe că este neînduplecat.

În practica mea am fost convins că pedagogul educator sau profesorul nu trebuie să aibă dreptul de a pedepsi și eu nu le dădeam niciodată acest drept, nici chiar pe acela de a face observații. În primul rînd, este un lucru foarte greu. În al doilea rînd, consideram că dreptul de a pedepsi trebuie să fie rezervat unei singure persoane, pentru ca ceilalți să nu încurce lucrurile și să nu se stingherească reciproc. Din această pricină, munca pedagogilor devenea mai grea, întrucît ei trebuiau să dispună de autoritate.

În privința autorității, mulți pedagogi sînt convinși că autoritatea este : sau un dar divin cu care omul vine pe lume – că fiecare vede și-și dă seama că cutare are această autoritate – sau trebuie să fie creată în mod artificial. De aceea mulți spun :

– De ce ați făcut observație profesorului în fața elevilor ?
Îi subminați autoritatea.

După mine, autoritatea provine numai din responsabilitate. Dacă omul trebuie să răspundă pentru activitatea sa și răspunde de ea, atunci are și autoritate. Pe această temă el trebuie să dea comportării sale autoritate.

Activitatea pedagogului trebuie să consiste într-o strînsă apropiere de colectivul primar, într-o cît mai mare prietenie cu el și într-o educație tovărășească. Ambianța pedagogică e, în general, o poveste complicată și de durată. Dacă, de pildă, un membru al colectivului a călcat disciplina și a apărut într-o lumină defavorabilă, cerem pedagogului să încerce în primul rînd ca detașamentul să se ocupe de această chestiune. Activitatea lui trebuie să consiste în stimularea activității detașamentului, în stimularea îndatoririlor colectivului față de individ.

Nu mă pot opri asupra metodelor de lucru ale fiecărui profesor în parte ; ar cere prea mult timp, dar vă voi povesti cum lucram eu ca educator, cu elevii și cu fiecare individ în parte.

Față de individ în parte, preferăm atacul direct, pe care îl recomandam și altora. Aceasta înseamnă că dacă un băiat comitea o faptă rea, dezgustătoare, îi spuneam :

– Ai comis o faptă dezgustătoare.

Acel vestit tact pedagogic despre care se scrie atît de mult trebuie să consiste în sinceritatea părerii dv. Nu-mi voi permite niciodată să-mi ascund vreun gînd ; spun numai ceea ce gîndesc. Este mai sincer, mai simplu, mai ușor și mai eficace, însă nu întotdeauna îți poți exprima gîndul.

Sînt de părere că discuția ajută cel mai puțin. De aceea, cînd îmi dădeam seama că explicațiile mele devin de prisos, nu mai spuneam nimic.

De exemplu, un băiat a insultat o fetiță. Am aflat. Era oare cazul să vorbesc despre aceasta ? Important pentru mine era ca, fără discuție, dînsul să înțeleagă despre ce e vorba. Îi scriu un bilețel și i-l trimit în plic.

Trebuie să vă mărturisesc că aveam astfel de „agenți de legătură“. Erau băieți de vreo zece ani, cu ochi complecși, cum au muștele. Ei știau întotdeauna unde poate fi găsit cel căutat. De obicei, un astfel de agent de legătură, un băiat drăguț, este foarte necesar. Îi dau plicul. În plic este scris : „Tov. Evstigneev, te rog să treci astăzi, la ora 11 seara, pe la mine.“

Agentul meu de legătură știe foarte bine ce e scris în bilețel, ce s-a întîmplat, de ce îl chem ș.a.m.d. ; cunoaște toate amănunțele, însă nu se trădează. Îi spun :

– Transmite bilețelul.

Mai mult, nimic. Știu cum se procedează în asemenea caz. Se va duce la cantină.

– Ai o scrisoare.

– Ce este ?

– Te cheamă Anton Semionovici.

– De ce ?

– Am să-ți explic îndată. Îți amintești cum ai înjurat-o ieri pe cutare ? La zece și jumătate agentul de legătură va reveni.

– Ești gata ?

– Gata.

– Ești așteptat.

Cîteodată, acest Evstigneev nu rezistă și trece pe la mine, nu la 11 seara, ci la 3 ziua.

– Anton Semionovici, m-ați chemat.

– Nu, nu acum, ci la 11 noaptea.

Se întoarce la detașament. Toți încep să-l întrebe :

– Ce e ? Vei păți ceva ?

– Desigur.

– Pentru ce anume ?

Și pînă la 11 seara, detașamentul îl ia în primire. La ora 11 sosește, vine la mine palid, emoționat de toate peripețiile zilei. Îl întreb :

– Ai înțeles ?

– Am înțeles.

– Pleacă.

Atît ajunge.

În alte cazuri procedam altfel. Spuneam agentului de legătură :

– Să se prezinte imediat.

Cînd cel chemat intră la mine, îi spun tot ceea ce gîndesc. Dacă e un copil dificil, care n-are încredere în mine, care e pornit împotriva mea și se arată neîncrezător față de mine, nu voi discuta cu el. Voi aduna pe cei mari, îl voi chema și voi vorbi amabil cu el pe tonul cel mai oficial. Important pentru mine este nu ceea ce îi spun eu, ci cum îl privesc ceilalți. Are curaj să se uite în ochii mei, dar de tovarăși se teme. Îi spun :

– Restul ți-l vor povesti tovarășii.

Și colegii lui îi vor povesti ceea ce eu i-am învățat mai înainte, iar împlicinatul își va închipui că aceasta vine de la ei singuri.

Cîteodată se impune alt sistem. Au fost cazuri cînd invitam întregul detașament, dar ca să nu pară că-l invit pentru a mă răfui cu unul dintre ei, îi chemam pe toți la o ceașcă de ceai, adică se pune masa, cu ceai, prăjituri și limonadă.

De obicei, în fiecare săptămână unul dintre detașamente venea la mine. Cei din detașament nu știau despre ce e vorba și manifestau un interes extraordinar. Și așa, discutînd și glumind la o ceașcă cu ceai, ei se gîdeau mereu : cine poate fi vinovatul ? Ade-sea nici nu era necesar ca acesta să fie învinuit. Căci în timpul discuției, tinerii povestesc singuri cine și de ce anume s-a făcut vinovat și se face haz pe socoteala vinovaților, chiar acolo, pe loc. După ceai, toți plecau în dormitor bine dispuși și cu cele mai bune sentimente, spunînd celui în culpă :

– Totul a fost admirabil, dar vezi ce ne-ai făcut ?

Săptămîna viitoare invitam din nou același detașament. Ei sim-țeau că este vorba de o verificare ce se făcea în timpul ceaiului.

Și-mi povesteau singuri cum au discutat cu vinovatul, ce le-a promis, că i-au numit un „șef“ (supraveghetor).

– N-aveți nici o grijă, totul va fi în regulă.

Cîteodată invitam la un asemenea ceai o clasă.

Și deoarece detașamentul nu știa, de obicei, cînd va avea loc și cine va fi invitat la ceai, se pregăteau cu totii dinainte. Se stră-duiau să fie toți bine îmbrăcați etc. (aveau și apă de colonie). Deta-șamentul și fiecare comunard în parte s-ar fi jenat să fie găsit neîngrijit îmbrăcat, dacă ar fi fost invitat pe neașteptate la ceai.

S-a întîmplat că odată începuse ceaiul și, la un moment dat, s-a observat o asemenea abatere, iar comandantul de serviciu a întrerupt ceaiul. Avea dreptate. A doua zi dimineața, tot colectivul suferea cînd careva îl întîmpina cu întrebarea :

– Ei și, ați fost în vizită ? Ați băut ceai ?

– Nu...

Toate acestea fac parte din metoda de lucru individuală. În-deosebi, sînt importante acele forme care pornesc chiar de la elev. De pildă, un băiat sau o fată vine la mine și îmi spune :

– Aș vrea să vă vorbesc confidențial.

Este forma cea mai bună și mai prietenească.

În unele cazuri însă, îmi permiteam să schimb atacul frontal și să procedez pe ocolite. Asta se petrecea cînd întregul colectiv se ridica împotriva unui singur individ. Într-un asemenea caz nu tre-buie să-l lovești pe om frontal, căci el rămîne fără apărare. Colec-tivul este împotriva lui, eu sînt împotriva lui și omul se poate prăbuși.

Am avut un astfel de caz. E vorba de o fetișcană simpatică și bună, care făcuse, însă, trotuarul. A mers foarte greu cu ea, dar peste un an a început să se îndrepte și într-o bună zi iată că dispar

din sertarul prietenei ei 50 de ruble. Toți spuneau că Lena a furat banii. Am autorizat o percheziție. S-a făcut percheziția. Banii nu s-au găsit. Am propus să considerăm chestiunea închisă.

Peste câteva zile însă, s-au găsit banii în sala de lectură a clubului, sub draperie, ascunși în dispozitivul special pentru închiderea ferestrelor și copiii au spus că au văzut-o pe Lena învîrtindu-se pe lingă fereastră și ținînd ceva în mînă.

Sovietul comandanților a chemat-o și toți copiii i-au spus :

– Ai furat !

Se vedea că copiii sînt într-adevăr convingși. Ei cereau să fie eliminată pentru furt. Nici unul nu voia să-i ia apărarea și fetele, care de obicei își apără prietenele, insistau și ele să fie eliminată. M-am convins și eu că într-adevăr fata furase. Nu mai era nici o îndoială.

În asemenea cazuri trebuie procedat pe ocolite. Am spus :

– Nu, n-ați dovedit că ea a furat. Și nu pot îngădui să fie eliminată.

Toți mă privesc cu ochi sălbaticiți. Continui :

– Sînt convins că n-a furat ea.

Și în timp ce comunarzii se căznesc să-mi dovedească cu orice preț că Lena a furat, eu caut să le dovedesc că fata n-a furat.

– Pe ce vă întemeiați această convingere ?

– Se cunoaște după ochi.

Și știu că eu într-adevăr citeșc adesea în ochii lor.

A doua zi, fata vine la mine.

– Mulțumesc, m-ați apărat, m-au atacat pe nedrept.

Eu îi spun :

– Cum așa ? Păi doar tu ai furat !

Cu această întorsătură neașteptată, am prins-o. A început să plîngă și a mărturisit. Dar secretul acesta, cunoscut numai de noi doi, de mine și de ea, că am mințit în apărarea ei la adunarea generală, știind totuși că ea furase, a făcut-o mai docilă din punctul de vedere al educării ei.

Era o minciună. Văzusem însă furia colectivului ; putea s-o elimine și pentru a evita aceasta trebuia să recurg la acest truc. Sînt adversarul unor astfel de procedee pe ocolite ; sînt periculoase. Fata a înțeles însă că mint, că înșel adunarea generală, că avem un secret comun și astfel a devenit, în întregime, obiectul străduințelor mele pedagogice. Dar aceste procedee pe ocolite sînt foarte dificile și complicate și la riscul aplicării lor trebuie recurs numai în cazuri foarte rare.

Despre educația prin muncă. Raporturile, stilul și tonul în colectiv

Mă voi opri pe scurt asupra problemei educației prin muncă, pentru ca ulterior să trec la capitolul final referitor la stil și ton.

După cum vă amintiți, de la începutul revoluției, școala noastră se numea școala muncii, și noi, toți pedagogii, ne găseam sub impresia, nu atât a metodei de muncă, ci sub farmecul însuși al cuvîntului „muncă” și al principiului muncii. În colonii, posibilitățile mele de muncă au fost, desigur, mai mari decît în școală, însă în cursul celor 16 ani de activitate în coloniile „Gorki” și „F. E. Dzerjinski” am fost nevoit să trec printr-un proces foarte complicat al evoluției concepției mele, atît în ce privește rolul educativ al muncii, organizarea proceselor de muncă, cît și cunoașterea metodicii educării prin muncă. În anul 1920 nu mi-aș fi putut reprezenta acel sistem de muncă ce a fost aplicat în comuna „Dzerjinski” în anii 1935-1936. Nu pot afirma cu fermitate că acea cale a organizării muncii și a dezvoltării ei – cale pe care am parcurs-o – ar fi fost justă, întrucît n-am lucrat independent în această ramură, ci am depins de părerile și de concepțiile altor oameni cu care luam contact temporar în activitatea mea și care veneau cu propriile lor puncte de vedere, cu schimbările și formele lor proprii. În cursul celor 16 ani am fost silit să mă adaptez unor împrejurări variate. În colonia „Gorki” a trebuit să țin seamă, îndeosebi, de marile greutăți existente și să deduc principiul muncii din necesitățile de acolo.

În comuna „Dzerjinski” am fost nevoit să mă adaptez la diverse curențe pe care le propuneau superiorii mei și chiar să lupt împotriva lor.

Socotesc că au fost unele perioade din istoria colectivului meu pe care, cu destulă dreptate, le pot numi perioade ideale. O asemenea perioadă am trăit-o în comuna „Dzerjinski” cam prin anii 1930-1931.

De ce numesc perioada aceasta ideală? În acel timp, toți comunarzii mei lucrau în producția adevărată, adică constituiau o organizație care își avea un plan industrial și financiar al ei, o ordine armonioasă cuprinzînd toate caracteristicile unei adevărate uzine, secția de planificare financiară, secția de normare sau, mai precis, normele pentru fiecare ramură de producție, interdependența armonioasă între toate locurile de muncă, precum și un catalog

foarte bine întocmit pentru toate piesele, prevăzut, nu numai cu cantitatea pieselor fabricate, dar și cu normele de fabricație și cu normele calității...

Pe atunci, producția noastră era foarte rentabilă ; ne dădea posibilitatea să recuperăm investițiile, să asigurăm mijloacele de existență ale colectivului nostru comunard și ne aducea și profituri ; cu alte cuvinte, era o producție adevărată ; totuși, comunarzii nu primeau salarii. Aceasta a fost și este o chestiune discutabilă. Nu cunosc alte instituții care să fi făcut o astfel de experiență.

Pe atunci eram adversarul salarizării. Promovam o ridicare a productivității muncii izvorită din interesele colectivului ; o creștere a entuziasmului treptat acumulat, dar nu a unui entuziasm de asalt și a unui entuziasm întru îndeplinirea unor țeluri apropiate, mărginite în cuprinsul unei săptămâni sau al lunii curente, ci creșterea unui entuziasm calm, egal, avînd în vedere perspectivele îndepărtate, sub influența căruia se îndeplinește o muncă mare și care cere din partea pedagogului o mobilizare psihică, fizică și ideologică. Un asemenea entuziasm îl consideram ca pe cea mai prețioasă modalitate de educare și eram ferm convins că salariul schimbă și denaturează întrucîtva fizionomia unei conduite morale sănătoase.

Nu pot spune că introducerea salariului a produs vreo îmbunătățire a situației noastre și de aceea continuam să-mi apăr punctul meu de vedere. Arătam că se putea lucra fără salariu și se făcea tot ceea ce era necesar, depășind normele și planul și găsindu-ne în cea mai înfloritoare stare materială.

Eram înconjurat, însă, de adversari foarte influenți, pe care nu-i interesau năzuințele mele pedagogice, dar care erau convinși de faptul că remunerarea muncii va mări cuantumul producției și cointeresarea elevilor pentru muncă. Acest punct de vedere era susținut de superiorii mei în atare măsură, încît n-am mai avut posibilitatea și puterea să lupt cu această tendință și de aceea ultimii patru ani i-am petrecut sub regimul salarizării.

De aceea pot respinge acum celelalte teze și să le socotesc chiar ca teze negative în ce privește educarea prin muncă. E vorba de cazurile cînd nu exista producție, cînd nu exista muncă colectivă, ci numai eforturi răzlețe, adică un proces de muncă ce urmărește numai aparent o educație prin muncă.

Azi nu-mi mai pot închipui o educație prin muncă în afara producției. S-ar putea să existe și o educație prin muncă ce n-ar avea caracterul de producție. O asemenea educație se făcea în colonia „Gorki“, unde am petrecut cîtva timp în primii ani, cînd, din lipsa condițiilor de desfășurare a muncii în producție și a utilajului, am fost nevoit să mă mulțumesc cu așa-zisa producție de autodeservire

și așa-zisul proces de producție. Astăzi, însă, sînt convins că munca ce nu are în vedere crearea unor valori nu este un factor pozitiv de educație, întrucît așa-zisa muncă instructivă trebuie să decurgă și ea din concepția despre valoarea pe care o poate produce.

În colonia „Gorki“, însăși nevoia m-a făcut să mă grăbesc să trec la munca în producție. Este vorba de producția agricolă. În condițiile unei colonii de copii, producția agricolă este aproape întotdeauna deficitară. În doi ani, și aceasta numai datorită cunoștințelor excepționale ale agronomului nostru, am reușit totuși să ajung la o producție rentabilă, însă nu de cultură a cerealelor, ci de zootehnie. Principalul cîmp de producție era crescătoria de porci. În ultimii ani am avut pînă la 200 de femele și masculi și cîteva sute de porci. Gospodăria noastră era înzestrată după ultimele cerințe tehnice. Aveam o clădire specială pentru crescătorie, în care curățenia era poate tot atît de perfectă ca și în dormitoarele comunarilor ; în care se spăla totul cu ajutorul unei instalații de apeduct, canaluri de scurgere și robinete, așa că nu mirosea de loc... Porcii aveau o înfățișare fercheșă. Această gospodărie utilată după ultimul cuvînt al tehnicii și înzestrată cu depozite potrivite ne aducea un mare venit și ne dădea posibilitatea, nu numai să ne alimentăm și să ne îmbrăcăm bine, dar și de a înzestra școala, de a completa biblioteca, de a construi și a amenaja o scenă bună ; din aceste venituri am cumpărat instrumente pentru fanfara noastră, un aparat de cinematograf, adică tot ce în anul 1920 nu puteam obține prin nici un fel de buget oficial.

În afară de aceasta, aveam posibilitatea : de a ajuta pe foștii elevi care erau din ce în ce mai numeroși, pe studenții și pe unii dintre foștii elevi care erau la strîmtoare, pe cei care se căsătoreau, de a organiza excursii, de a primi vizitatori – toate lucruri costisitoare. Ne duceam foarte des la teatru și, în general, ne bucuram de toate binefacerile de care se putea bucura oricare cetățean sovietic care-și îndeplinește obligațiile sale în muncă.

Toate aceste posibilități amintite de mine au constituit un impuls atît de convingător pentru ridicarea productivității muncii, încît nici nu mă gîndeam pe atunci la salariu.

E drept că recunoșteam necesitatea ca elevii să aibă bani de buzunar și, în general, sînt un partizan convins al banilor de buzunar. Un om care iese în lume trebuie să aibă o oarecare experiență a bugetului personal și trebuie să știe cum să-și cheltuiască banii. El nu trebuie să apară în viață ca o fată de pension care nu știe ce înseamnă banul. Însă, pe atunci, Comisariatul Poporului pentru Învățămînt din Ucraina s-a pronunțat categoric împotriva banilor

de buzunar pentru elevii din colonii, considerînd că astfel s-ar dezvolta la elevi un spirit mercantil. De aceea dădeam bani de buzunar, înţelegîndu-mă în prealabil cu elevii să nu vorbească cu nimeni despre aceasta.

Însă aceşti bani de buzunar îi dădeam, nu după randamentul de muncă al fiecăruia, ci după meritele generale ale elevului raportate la colectiv. Într-o situaţie asemănătoare mă afluam şi în comuna „Dzerjinski“, unde funcţiona, nu o gospodărie agricolă, ci o producţie propriu-zisă. Acolo, dependenţa comunarzilor de procesul de producţie şi rolul efectiv al realizării intereselor erau şi mai mari.

Colonia „Gorki“ primea o sumă din bugetul statului, iar comuna „Dzerjinski“ nu primea nici un ban şi mi se pare că, în tot timpul existenţei sale, n-a primit nimic de la stat, astfel că nu numai bunurile suplimentare, dar însăşi hrana comunarzilor depindea exclusiv de munca lor în colectiv.

Mi-a fost greu la început, în comuna „Dzerjinski“, mult mai greu decît în colonia „Gorki“ care, oricît, avea bugetul ei. Comuna „Dzerjinski“ a fost construită luxos. Ea a fost organizată în primii ani cam în spirit filantropic. S-a urmărit eternizarea numelui lui F. E. Dzerjinski şi s-a construit o clădire foarte frumoasă, o capodoperă a unuia dintre cei mai renumiţi arhitecţi din Uniunea Sovietică, clădire căreia nici acum nu i se poate găsi vreo lipsă de armonie, nici în plan, nici în desenul faţadei, nici în ornamente, nici în linia ferestrelor etc. Erau dormitoare admirabile, un hol luxos, săli de baie, duşuri, săli de clasă minunate. Comunarzii erau îmbrăcaţi în cele mai bune costume de stofă, avînd şi rezerve îndestulătoare. Nu exista, însă, nici un strung ca lumea. De asemenea, n-am avut nici grădină de zarzavat, nici cel mai mic teren, nici buget. Se presupusese că lucrurile se vor aranja de la sine.

În primii ani, comuna a fost întreţinută cu reţinerile de 1/2%, ce se făceau din salariile cekiştilor ucraineni. Aceste reţineri dădeau o sumă de 2000 de ruble lunar, iar mie îmi trebuiau 4000-5000 de ruble pe lună numai pentru cheltuielile curente, inclusiv şcoala. Restul de 2000-3000 de ruble nu puteam să mi le procur, fiindcă nici n-aveam unde lucra. Atelierele ca de pe vremea lui Adam şi Eva şi în care Narcomprosul îşi pusese toate speranţele, erau ateliere de cizmărie, croitorie şi tîmplărie de mînă. Aceste ateliere, după cum ştiţi, au fost alfa şi omega în procesul educaţiei prin muncă. Atelierul de cizmărie, de pildă, se compunea din cîteva perechi de calapoade şi cîteva scaune, avea sule, ciocane, dar nici o singură maşină; avea însă cuţite şi se presupunea că vom creşte cizmari manuali, adică acel tip de lucrător de care ne puteam lipsi. La fel era înzestrat şi atelierul de tîmplărie, unde se găseau cîteva

dălți, rindele și se credea că de aci vor ieși tâmplari buni, lucrând și ei manual.

Atelierul de croitorie era la fel de organizat, după normele vechi, ca înainte de revoluție și se spera că vom crește gospodine bune, care la nevoie ar putea să țină scutece, să pună un petic sau să-și coasă o bluză.

Toate aceste ateliere mi-au fost odioase încă de pe cînd eram în colonia „Gorki” și nu le înțelegeam rostul, așa că împreună cu sovietul comandanților mei le-am închis după o săptămînă, păstrînd numai ceea ce era necesar pentru necesitățile noastre.

În primii trei ani, comuna „Dzerjinski” a cunoscut foarte mari lipsuri. Erau momente cînd, în cursul zilei, mîncam numai pîine. Cît de mari erau lipsurile se poate vedea din faptul că eu, personal, n-am primit salariu primele opt luni și mîncam aceeași pîine uscată cu care se hrănea comuna. Erau zile cînd nu era nici un ban în comună și trebuia să ne împrumutăm din altă parte. Închipuiți-vă, însă, că tocmai această mare lipsă, pe care noi am trăit-o greu și cu umilință, a fost cel mai bun stimulent pentru dezvoltarea muncii noastre. Le sînt foarte recunoscător cekiștilor că n-au primit niciodată să fie trecuți în buget și să primească ajutoare în bani de la Comisariatul Poporului pentru învățămînt pentru întreținerea comunei. Ar fi fost într-adevăr rușinos. Construiseră comuna și n-aveau cu ce s-o întrețină ! Așa că toate eforturile noastre s-au îndreptat spre o singură țintă : să ne cîștigăm singuri existența.

În primul an am lucrat foarte mult în ramura tâmplăriei ; lucram tot ce se cere pentru inventarul casnic : scaune, dulăpioare. Am avut și comenzi. Lucram prost, clienții rămîneau nemulțumiți și de obicei eram în deficit. Costul materialului, al energiei electrice, al cuielor și al cleiului corespundea exact cu prețul fixat de noi pentru clienți, dar munca nu ne era plătită.

Ne-a ajutat însă o împrejurare fericită. Am angajat ca administrator de producție pe S. B. Kogan, un om foarte energic, însă fără principii pedagogice. Îi sînt foarte recunoscător acestui tovarăș și cred că va trebui o dată să-i mulțumesc special pentru acele principii noi pe care le-a pus la dispoziția muncii mele, deși n-avea nici o idee pedagogică.

M-a uimit chiar de la primele cuvinte pe care le-a rostit. Era un om gras, cu burtă, gîfîia, dar foarte dinamic.

Venind în comună, a spus :

– Cum ? 150 de comunarzi, 300 de mîini și nu pot să-și cîștige o ciorbă ? Cum se poate așa ceva ? Trebuie să-și cîștige existența, altfel nu se poate !

Era un principiu de care mă îndoiam înainte. Într-o lună, S. B. Kogan mi-a dovedit că avea dreptate. E drept, am fost nevoit să dau înapoi privitor la mai multe teze pedagogice !

A debutat cu o aventură.

S-a dus la Direcția Institutului de construcții și a propus :

– Vă fac mobilierul pentru institut.

Nu se baza pe nimic cînd făcea o astfel de propunere. Noi nu știam să lucrăm mobilă, n-aveam utilajul necesar, n-aveam strunguri, nici materiale. Îl aveam numai pe Solomon Borisovici Kogan și 150 de comunarzi.

Noroc că s-au găsit oameni încrezători și naivi care au spus :

– Poftim, fă.

– Bine, scrieți comanda.

Au scris comanda, atîtea mii de diferite obiecte pentru sălile de conferințe, atîtea mese, atîtea scaune, dulapuri etc. Cînd am văzut această listă atingînd suma de 200 000 de ruble, m-am gîndit dacă n-ar fi bine să chem doctorul și să-i luăm temperatura lui Solomon Borisovici. L-am întrebat :

– Cum de ai făcut asta ?

El îmi răspunse :

– Las'pe mine !

– Dar cum să începem ? Ne trebuie bani și n-avem un gologan.

El mă liniști din nou.

– Așa e întotdeauna cînd omul n-are bani. Spune „n-am bani“ și totuși îi procură de undeva. Vom găsi și noi.

– De unde să găsim ? Cine ne va da ?

– Dar ce ? Nu mai sînt pe lume „naivi“ care să ne dea ?

Și, închipuiți-vă, a găsit. În același institut s-a găsit, iertați-mi expresia, „naivul“ care a primit propunerea lui. Solomon Borisovici îi spuse :

– Noi vă lucrăm mobila, dar unde o depozitați ? La voi abia se sapă fundamentul. Noi, însă, terminăm în curînd mobila și unde o depozităm ?

Celălalt răspunde :

– Da, într-adevăr. N-avem unde s-o depozităm.

Atunci Solomon Borisovici propuse :

– Putem s-o depozităm la noi.

– Dar aveți loc ?

– Nu, dar putem construi un depozit. Pentru asta ne trebuie 50 000 de ruble.

– Pofțiți 50 000 de ruble.

Am primit 50 000 de ruble, dar atît eu, Solomon Borisovici cît și comunarzii mei am hotărît să nu construim nici un depozit. Cu acești

bani am cumpărat strunguri, lemnul și materialele. Solomon Borisovici a mai luat un avans și a început să lucreze, dar nu pentru Institutul de construcții, ci diferite obiecte pe care le puteam vinde ușor pe piață. S. B. a început să lucreze scaune obișnuite, însă, la început, foarte proaste și propuse apoi ca atîta vreme cît nu se va ști să se facă scaune, se vor lucra numai picioarele scaunelor. Și a introdus astfel diviziunea muncii. Eu mă îndoiam foarte mult.

A introdus următoarea diviziune a muncii : unul dădea la rindea, altul tăia, al treilea curăța, al patrulea șlefua, al cincilea controla ș.a.m.d. Dar din aceasta nu rezulta nici un proces educativ. Comunarzii mei au observat acest lucru, spunînd : ~ Dar așa nu învățăm nimic. În adunarea generală s-a susținut că lucrul acesta e necesar, că trebuie să lucrăm pentru comună, însă că trebuie să fie pe lîngă folos și învățătură, dar numai pe scîndurele și picioare nu se învață.

Solomon Borisovici s-a dovedit, însă, cunoscător în această ramură. El a împărțit fabricația de scaunele în zeci de procese separate și fiecare comunard executa numai cîte o singură operație. Dar datorită acestei metode am început să confecționăm scaune într-o cantitate enormă.

În curînd, toată curtea noastră a fost plină de scaune. E drept, de o calitate foarte proastă. La început, Solomon Borisovici recurse la retușuri ; fabricase un fel de chit făcut din clei și rumeguș și cu acest chit astupa găurile scaunelor și le șlefua. În orice caz, datorită lui, peste o jumătate de an cele 50 000 de ruble capital de bază s-au transformat în 200 000 de ruble. Atunci S. B. a mai cumpărat strunguri și cherestea și a început producția de mobilier pentru teatre.

Mai tîrziu, Solomon Borisovici a rămas pe al doilea plan și a devenit șeful aprovizionării, funcție care corespundea mai mult cu specialitatea și talentul său ; a venit în comună un nou inginer, totuși m-am convins că stricta diviziune a muncii în procese separate și detaliate este un lucru util. Cînd privești acest proces prea de aproape îți lasă o impresie deprimantă, dar în timp nu-ți mai pare atît de ciudat. Desigur, fiecare băiat sau fată, la un moment dat, efectua numai o singură operație care se părea că nu dă nici o calificare, însă în cursul celor cîțiva ani pe care fiecare comunard îi petrecea în comună, el trecea prin atît de multe și diferite operații, ajungînd pînă la urmă la cele mai complicate – montajul și altele – încît devenea, într-adevăr, un lucrător calificat, necesar pentru o largă producție socială, nu pentru o producție meșteșugărească.

Desigur, dacă rămineam numai la producția obiectelor de lemn, comunarzii mei ar fi devenit cel mult lucrători la o fabrică de tîmplărie, unde s-ar fi aplicat în cea mai largă măsură diviziunea muncii, însă tocmai succesul nostru comercial, reușita producției noastre ne-a

permis să facem față tuturor cerințelor noastre vitale, așa că, la un an după sosirea lui Solomon Borisovici, am mulțumit cekiştilor, rugându-i să sisteze reținerile procentuale, iar un an mai târziu aveam depuneri la bancă în sumă de 600 000 de ruble, beneficiu net.

Iată ce ne-a dat producția noastră : avînd capital 600 000 de ruble, nu mai eram o instituție de binefacere, ci o adevărată întreprindere în care puteai să ai toată încrederea. .

Și, într-adevăr, banca ne-a dat un împrumut pentru construcție. În anul 1931 am construit prima uzină, o adevărată uzină metalurgică, producînd aparate foarte complicate, pînă atunci importate. Comunarzii s-au adaptat foarte repede procesului de producție a acestor aparate foarte complicate, unele avînd și un motorăș propriu, vreo sută cincizeci de piese, o mulțime de angrenaje care necesitau întrebuințarea celor mai complicate frezmașini și strunguri pentru zimți, precum și operații foarte grele de montaj și turnătorie. Totuși, folosindu-ne de experiența diviziunii muncii căpătată în producția obiectelor de lemn, am reușit să ne însușim foarte repede și producția metalurgică. Această psihologie a omului care lucrează la o singură piesă, dar care s-a perfecționat în această operație, ne-a folosit și în producția obiectelor de metal. Ne-a trebuit o lună și jumătate ca să învățăm lucrul la strunguri foarte complicate, la care au fost utilizați comunarzi de 13-14 ani. Munca noastră în uzina metalurgică era atît de reușită, încît am început să construim o fabrică de aparate fotografice. E o întreprindere foarte complicată, dar noi am construit-o cu utilajul nostru propriu. Actuala fabrică de aparate fotografice este proprietatea comunei și acolo se pot vedea mașini care nu se găsesc în toate fabricile, putînd face față unui complicat proces de precizie pînă la un micron, adică operații care cer instrumente foarte fine, asortate, o tehnică științifică organizată și foarte strictă a controlului, în general una dintre cele mai dificile producții.

Sînt convinși că nu reușeam această producție dacă nu am fi început cu producția scaunelor, bazată pe diviziunea muncii. Mi-am dat seama că principalul este, nu cum începi să lucrezi, ci și însușirea acelei logici ce rezidă la baza producției, întemeiată pe ultimele date științifice, diviziunea muncii și planificarea.

Cine nu se află în producție înțelege foarte greu ce înseamnă planificarea în producție. Planificarea nu constă în socoteala : cîte mese și scaune trebuie executate. Planificarea este un sistem extrem de subtil, de norme și raporturi. Este raportul totalității pieselor, de la o mașină la alta, este procesul extrem de minuțios pentru găsirea însușirii specifice a materialului, manipularea materialului, distribuirea instrumentelor, întreținerea lor, înlocuirea lor și, în sfîrșit, cerințele controlului, control care, într-o uzină bine organi-

zată, prezintă tot un fel de sistem de diverse operații, norme și condiții. Există un „utilaj” foarte complex în efortul de creație al omului. În spiritul acestui utilaj este educat cetățeanul nostru, întrucât el face parte, nu din producția meșteșugărească, ci din producția de stat, de o mare amploare, organizată după ultimul cuvânt al tehnicii.

Desigur că, după un astfel de utilaj, în comuna „Dzerjinski” nu-mi mai pot închipui un atelier de cizmărie, croitorie, chiar și de tâmplărie în care să se lucreze la un strung de mână.

Cînd s-a făcut la noi trecerea de la educația prin muncă la educația prin participarea directă la procesul de producție, nici eu nu mă așteptam la rezultatele pe care le-a dat. În ultimii ani însă, nu mă mai miram cînd băieți de 13-14 ani conduceau un grup de frezmașini unde se cere și matematică și cea mai minunată chibzuire. Nu mai vorbesc că aci trebuie să cunoști și calitatea materialului, calitatea uneltelor, priceperea de a descifra desenul etc. Alături de un băiat de 14-15 ani, care era bun frezor și conducea un grup de frezmașini, ați fi putut vedea un băiat de 16-17 ani, șef de secție. E drept că la început era la o secție simplă, iar la 19 ani băiatul conducea o secție mai complicată. De pildă, Vladimir Cozîri, fostul meu agent de legătură, care pe vremuri se pricepea numai să alerge și să caute pe un tovarăș, acum conduce o secție mecanică foarte complicată.

Această cale, care unui om matur poate îi cere cam zece ani, unui băiat din producție îi cere numai unu sau doi ani. Acest rezultat la care am ajuns eu nu este atît de ușor de obținut și, de altfel, este și greu de crezut că băieții și fetele pot deveni atît de calificați în procesul de producție. În ceea ce privește fetele, trebuie făcută o remarcă: ele ating normele stahanoviste în producție tot atît de repede ca și băieții, însă nu în producția metalurgică, ci în producția montajului și a utilajului, care cere mai puține eforturi fizice și în special în producția optică. În producția lentilelor, unde se cere o acuratețe mai mare și precizie exterioară, într-o serie de mișcări precise și de atenție, ele îi întreceau pe băieți. Băieții predominau cu însușirile lor de constructori, iar fetele își arătau calitățile în toate operațiile complicate și de mare răspundere, unde se cere precizie și organizare. Băieții se acomodau mai greu cu producția de lentile și de aceea toată această producție a trecut la fete. În operațiile de montaj ale celor mai fine cuplaje, unde se cer nu numai mișcări fine de mână și un ochi precis, ci și așezarea exactă și minuțioasă a pieselor pe masă, fetele îi întreceau pe băieți, nu numai în producție, ci și în organizarea producției.

Băieții, în general, erau metalurgiști convinși, fetele nu ; producția de metal nu le impresiona. Băieții se emoționau întotdeauna când era vorba de fier, cupru, nichel și orice alt metal. Fetele refuzau să lucreze la frezmașini și la strungurile-revolver, și, în special, la mașini, unde munca era mai murdară, din pricina stropitului cu diferite emulsii.

Fetele comuniste n-au încercat niciodată să lucreze la turnătorie.

Acesta a fost felul de muncă la care a trecut colectivul meu în ultimii săi ani. Analizînd acest proces de muncă din punctul de vedere al unei concepții obișnuite a procesului pedagogic – adică pe de o parte individul-elev și pe de alta educatorul lui – s-ar părea că producția ar fi un proces pedagogic greșit organizat ; dacă îl privim însă în cadrul colectivului și în timp, ne va părea foarte atrăgător.

Orice producție complicată e bună prin faptul că dă posibilitatea de selecționare a gusturilor și a înclinațiilor.

Într-o astfel de producție cum este producția aparatelor fotografice F.E.D. aveam o secție grafică unde lucrau zeci de desenați, aveam o secție de planificare, o secție de control, un mare atelier de scule, o secție comercială, așa că fiecare elev putea să găsească unde să-și exercite înclinațiile. Biroul de construcții (construcți-desenați) era deservit exclusiv de comunisti.

Acolo se duceau, prin urmare, cei care aveau înclinații pentru această muncă.

Cea mai înaltă calificare o da secția de scule ; adică tînărul, trecînd prin toate secțiile, își termina educația în procesul de producție, la secția de scule, de unde putea ieși un meșter calificat.

Eu apreciam folosul acestui fel de producție, studiîndu-i fiecare aspect, în raport cu educarea caracterului omului care părea-se comuna. La mine vin deseori foști comunisti. Toți aceștia sînt oameni care au sau vor avea studii superioare. Printre ei sînt : istorici, geologi, medici, ingineri, constructori și alții. În felul lor de a fi se observă vederi largi și multilaterale, deprinderi numeroase etc.

Nu demult m-a vizitat un doctor. Țin minte că el a lucrat la noi la o mare mașină de șlefuit, la care piesa atingea maximum de precizie, pînă la o sutime de milimetru. Lucra în felul următor : maestrul îi spunea :

- Te rog, scade o sutime de milimetru.
- O sutime.

Întroducea piesa în strung și, fără nici o verificare specială, fără să se folosească de aparate de măsurat, spunea :

– Pofțiți, aveți o sutime.

La el ochiul, mîna și strungul erau atît de perfect îmbinate, încît lucra fără control. Simțea mașina cu vîrfurile foarte sensibile ale degetelor.

Acest minunat șlefuitor este actualmente medic, iar în filozofia lui se simte și azi un mare respect pentru precizie. Observîndu-i pe comunarzi, îmi dau seama în ce măsură deprinderile pe care și le-au însușit în toate ramurile și etapele procesului de producție și organizare prin care au trecut se oglindesc în activitatea lor.

Colectivul care are o uzină proprie și răspunde de ea capătă foarte multe însușiri de organizare, adică tocmai acele calități care sînt, poate, cele mai necesare unui cetățean din Uniunea Sovietică. La fiecare adunare generală, la fiecare ședință de producție a comandanților, la orice întrunire, în grupuri, în ateliere, în timpul discuțiilor zilnice, se exercită această aptitudine organizatorică și colectivul poate pretinde întotdeauna conștiința răspunderii, nu numai de la fiecare lucrător în parte, dar și de la fiecare comunard, în calitate sa de organizator. Dacă vă puteți închipui complexitatea producției, trebuie să vă imaginați și toată multilateralitatea atitudinii individului și a raporturilor sale față de producție. La o adunare generală la care participă, atît elevi din secția mecanică, optică, cît și cei din secția montaj, din secția uneltelor, dacă cineva ridică chestiunea vreunei piese defectuoase, atunci secția de montaje își expune punctul de vedere cerînd să-și expună părerea și cei care n-au nimic comun cu secția de montaj; și aceștia își dau părerea, fiindcă și ei, ca organizatori, își dau seama de ce anume lipsuri e vorba.

O și mai bună exercitare a aptitudinilor organizatorice se face în timpul lucrului chiar în secția respectivă. Pentru supravegherea unui grup de frezmașini se cere priceperea unui șef organizator independent.

Înțeleg că nu e ușor să organizezi o astfel de producție, însă nu puteam vorbi numai de lucruri ușoare. Mi-au trebuit 16 ani de activitate pentru a organiza această producție, 16 ani de lipsuri și de luptă. Dar sînt convins că orice colectiv de copii care vrea să treacă la o producție mai serioasă are nevoie de cel puțin 10 ani pentru aceasta și fără îndoială că prima generație care a luptat pentru o asemenea producție pleacă fără să-i poată culege roadele; abia urmașii și le pot însuși.

Se prea poate ca primele generații să plece fără să se fi bucurat de aceste avantaje. Următorii experimentează. Nu trebuie să credem că primele generații vor pleca supărate. Căci lupta pentru un țel mai îndepărtat, pentru viitor, înseamnă atît de mult

pentru calificare și pentru educare ! Poate ca în tot acest proces, esențialul să-l constituie tocmai această luptă colectivă, această năzuință spre progres, drumul spre scopuri bine definite.

Sînt fericit că colectivul meu a avut întotdeauna în față scopuri dificile, dar bine definite, și a mers înainte, nu pur și simplu mișcîndu-se în spațiu, ci învingînd toate greutățile, chiar lipsurile cele mai mari și neînțelegerile dinlăuntrul său. Dacă există o activitate îndreptată spre scopuri bine determinate, dacă ea se produce în mod absolut conștient – ca un adevărat asalt al progresului spre scopuri bine precizate – atunci problema salarizării nu mai este o problemă de principiu. Într-un colectiv unde se constată limpede rezultatele muncii, unde satisfacerea necesităților este vădită, unde fiecare rublă economisită constituie un imbold pentru ziua de mîine, acolo nu mai este nevoie ca fiecare individ să fie stimulat printr-o remunerare personală.

Salariul a fost introdus mai tîrziu în comuna noastră, însă eu am izbutit să mențin tonul colectivului și să compensez salariul care, de obicei, provoacă urmări neplăcute la copii de o vîrstă atît de fragedă. Pentru un om matur, cu familie, care răspunde față de ea, salariul are altă însemnătate. Într-un colectiv de copii voi face posibilul și chiar imposibilul ca copilul să fie îmbrăcat, să-i fie cald. Răspund pentru aceasta, răspund pentru școală. De aceea, plata muncii este doar o satisfacție în plus. Într-un colectiv bun însă, aceasta se obține și fără salariu. Am izbutit să obțin ca salariile să rămînă în păstrarea mea. Aceasta a fost hotărîrea adunării generale. Pe comunarzi nu-i interesa într-atît să aibă banii în mînă, cît depunerile și dobînzile lor la Casa de Economii, necesare pentru viața de mai tîrziu.

Ultimele norme în această privință au fost următoarele : în primul rînd, fiecărui comunard i se reținea 10% din salariu pentru fondul sovietului comandanților. Nu era puțin ; 10% din salariu era o sumă frumușică.

În modul acesta s-a creat la noi, în scurt timp, un fond însemnat... De acest fond dispunea sovietul comandanților, el nemai-apartînînd fiecărui comunard în parte. Fondul era destinat, îndeosebi, pentru munca culturală și pentru ajutorarea foștilor comunarzi.

Nu vă puteți închipui ce însemna cînd sovietul comandanților hotăra, de pildă :

– Vanea Volcenko are mari aptitudini muzicale, îl vom trimite la conservator și-i vom da un supliment de 100 de ruble lunar pînă la absolvirea lui.

În comuna „Dzerjinski“ au fost cîteva zeci de astfel de burșieri. În anul cînd am părăsit comuna, primeau burse aproape o

sută de inși. Bursa primită de studenții unui institut superior este absolut suficientă, dacă, bineînțeles, studentul e ajutat de părinți sau familie. Dacă însă e singur, bursa nu-i ajunge pentru toate trebuințele. Comuna, dînd o bursă lunară de 50-100 de ruble, acordată după merit, făcea o mare și utilă operă umană.

Tot din acest fond se împărțeau ajutoare comunarzilor care se găseau la strîmtoare, însă numai atunci cînd se constata că situația lor se datora unor cauze reale și nu lenei. Acest fond permitea comunei să țină în mînă soarta tuturor elevilor, pînă în momentul angrenării definitive în viață.

Și toate acestea proveneau din cîștigul comunarzilor. În toți anii petrecuți cu comunarzii mei, nici unul nu și-a exprimat vreodată, nici pe față, nici pe ascuns, nemulțumirea că 10% din cîștigul lui mergea la fondul comun. Trebuie să aveți în vedere și faptul că, tot din acest fond, fiecare comunard era înzestrat la ieșirea din comună cu unele lucruri necesare – un pat, o plapumă, un palton, o jumătate de duzină de lenjerie, un costum – adică cam tot ceea ce primește un tînăr cînd iese din sînul familiei.

Acest fond ne permitea să-i sprijinim pe comunarzi și prin aceasta se dovedea mult mai valoros decît mii de argumente pedagogice neverificate în practică.

Ceea ce rămînea din cîștigul comunarzilor se depunea de obicei la Casa de economii și se știa că fiecare comunard, la ieșirea sa din comună, avea depuse nu mai puțin de o mie de ruble. Acești bani nu-i putea ridica atît timp cît se afla în comună și, în general, nu-i putea ridica fără iscălitura mea. Unii comunarzi primeau cîte 2 000-2 500 de ruble; erau depunerile adunate în decursul celor 5-6 ani petrecuți în comună. Și, în sfîrșit, o mică parte din această sumă li se dădea în mînă, ca bani de buzunar. În fiecare an făceam excursii. Le acordam o însemnătate foarte mare, căci nu erau numai niște simple excursii, ci adevărate campanii. Cu comunarzii am făcut șase excursii, care includeau: călătorii pe calea ferată, un marș obligatoriu pe o distanță de cel puțin 80-100 kilometri, tabăra, marșul de înapoiere și din nou drumul pe calea ferată. Planul excursiilor se făcea din toamnă. Pentru mine, ele însemnau perspectiva vacanței de vară, așa cum v-o imaginați cînd plănuiți din timp unde și cînd veți pleca în concediu. La fel se pregătea și colectivul. Cînd uzinele încetau lucrul, noi știam cum ne vom petrece vacanța de vară.

Pentru mine, o asemenea excursie avea o însemnătate deosebită, deoarece în cursul anului întreg mobilizam toate forțele în vederea realizării ei, pe fiecare om în parte și tot colectivul, pre-

găteam condițiile materiale necesare, desfășuram o muncă culturală și făceam toate pregătirile necesare. De pildă, pentru o excursie în Caucaz, Vladicaucaz, Tbilisi, Batum, trebuia să ne pregătim o iarnă întreagă. Trimiteam un reprezentant spre a stabili unde vom putea înnopta, unde vom mânca și cu cine vom putea lua contact. În această cercetare a terenului se trimitea un comunard. În ultimii ani am ajuns la o pregătire atît de perfectă a excursiilor, încît, bunăoară, plecînd din Harkov cu întregul colectiv de 500 de inși, știam anume la ce kilometru, la care stîlp kilometric, comunardul Ivanov va preda comunardului Petrov basul pe care trebuia să-l ducem tot drumul. Unul singur nu-l putea duce tot timpul, cînta la el cînd i se cerea și fiecare elev în parte îl ducea cîte 10 kilometri. Se știa deci, dinainte, precis, la ce stîlp kilometric și căruia dintre comunarzi îi va fi predat basul.

Chiar și aceste mici amănunte trebuia să fie prevăzute, pentru ca excursia să nu devină un calvar. Iar chestiunile mai însemnate, ca îmbarcarea în trenuri, popasurile de noapte etc., trebuia să fie astfel organizate, încît să avem la dispoziție un adăpost, apă la îndemînă, oameni cu care să ne înțelegem și cu care să putem face un miting ; toate acestea necesitau o călătorie de recunoaștere și o cercetare prealabilă.

Cea mai mare excursie a noastră a fost: Harkov–Nijni-Novgorod–Stalingrad–Soci–Odesa–Harkov. Această excursie a durat o lună și jumătate și a necesitat o pregătire foarte îndelungată. Pe Volga am navigat timp de 15 zile și în fiecare zi căpitanul îi întreba pe comunarzi :

– Înaintăm sau ne oprim ?

Ei răspundeau :

– Dă-i drumul spre Kama, întoarce-te pe Oka !

Chiar și vodca o bea căpitanul numai cu voia noastră. Era un bețiv nărauit și noi l-am chemat în fața adunării generale, după ce vaporul eșuase pe un banc de nisip lîngă Samara. Deși acest accident ne-a prilejuit o mare plăcere, totuși l-am rugat să nu mai bea vodcă pînă la sfîrșitul călătoriei.

Fiecare comunard economisea în vederea excursiei, punea de o parte bani de buzunar, deoarece se presupunea că în timpul excursiei se vor găsi multe lucruri de valoare pe care le-ar putea cumpăra. Adesea se întîmpla însă să nu se găsească lucruri de o valoare deosebită și atunci se cumpărau portvizite, portmonee, se bea limonadă, se mâncau bomboane, tot ce se putea cumpăra și la Harkov. Dar bomboanele de la Ulianovsk păreau mai gustoase decît cele din Harkov !

Fiecare comunard strîngea bani și îi păstra la mine, în casa de fier, ceea ce însemna că eu duceam întotdeauna, în excursie, un geamantan plin cu bani, 50 000–60 000 de ruble.

Așa că, datorită acestor măsuri, se potolea acea goană după bani, după cîștig, care, și într-un colectiv perfect asigurat din punct de vedere material, ar fi putut deveni o povară grea și neplăcută în munca de educare.

Am uitat să vă spun că în chestiunea raporturilor dintre școală și producție și dintre producție și școală am fost un adversar permanent al oricărei coordonări și din această pricină mi-am creat dușmani. Am rămas și astăzi tot atît de consecvent și sînt ferm convins că dacă în regiune sau în colonie e vreo școală cu zece clase, cu toate îndatoririle pe care Narcomprosul i le recomandă – și aceste îndatoriri cresc la noi pe zi ce trece – socotesc că o coordonare între producție și școală, nu numai că nu-i necesară, ci e chiar dăunătoare.

Sînt de părere că acele predici care se țin despre coordonare sînt rămășițele credinței în metoda complexelor¹, iar eu am avut întotdeauna o mare aversiune față de aceasta, deoarece consider că trebuie să acordăm un anumit rol și formării de asociații libere și că numai o asemenea formație liberă poate să dea amploare și originalitate individului, iar atunci cînd căutăm să stimulăm individul prin relații de asociație, vom forma un om cu o individualitate ștearsă, lipsită de personalitate.

De aceea am admis în practica mea o mică deviere de la convingerile mele, și anume : am adăugat în școală, în fiecare clasă, cîte două ore de desen liniar, iar școala noastră era condusă de obicei de un consiliu pedagogic, ca și oricare altă școală, și n-avea nici o legătură cu producția. În fiecare domeniu al științei, doctrinei și instrucțiunii avem legile noastre proprii, țeluri proprii și aceste cerințe trebuie să satisfacă în mod egal pe fiecare.

Rezultatul a fost cea mai sănătoasă, cea mai naturală coordonare. A ieșit un om care cunoștea producția, cunoștea organizarea producției, procesele de producție și, în afară de aceasta, un om cult, cu școală medie.

Iar atunci cînd teoreticienii mă contraziceau, răspundeam că școala medie și calificarea de frezor categoria a VII-a sînt o combinație excelentă, care n-avea nevoie de nici o completare. N-ai de ce să te plîngi dacă un om știe cum să manevreze un strung.

¹ A. S. Makarenko se referă aici la „problemele complexe” bazate pe concepții pedagogice burgheze, eliminate din învățămîntul sovietic prin decizia din 5 septembrie 1931 a C.C. al P.C. (b). – *Nota trad.*

În general, vă pot spune că, în ceea ce privește schimbarea caracterului și reeducarea delincventului sînt de părere că sînt posibile numai în condițiile unui curs mediu complet. V-am mai repetat că școala medie incompletă nu dă individului aceeași siguranță ca cea completă.

Voi trece azi la partea finală a prelegerii mele privitoare la tipul și caracterul fundamental al individului care ar trebui să se formeze într-un colectiv educativ. Socotesc că în acest domeniu, noi, pedagogii, nu ne-am gîndit încă la toate. Sînt ferm convins că, din punct de vedere calitativ, omul nostru sovietic diferă fundamental de omul din societatea burgheză și de aceea și educația noastră trebuie să fie de asemenea principial diferită de cealaltă. Educația în societatea burgheză este educația fiecărui individ în parte, adaptarea la lupta pentru viață și este absolut firesc ca unui asemenea individ să i se imprime însușirile necesare unei astfel de lupte, și anume : șiretenie, o anumită abilitate în viața de toate zilele, aptitudini pentru lupta individuală – lupta individului izolat pentru el însuși.

Este deci absolut firesc ca în școala veche și în orice școală burgheză să se dezvolte acest complex de raporturi de dependență necesare în societatea burgheză. În această societate, omul se găsește în sfera unor raporturi cu totul diferite decît la noi.

Aduceți-vă aminte cum am învățat noi, bătrînii. Nu ți se spunea, e drept, la fiecare pas, că vei depinde de clasa bogată, de funcționărima țaristă, dar toată educația noastră era impregnată de acest spirit. Chiar și atunci cînd se pretindea că bogatul trebuie să-i ajute pe cei săraci, era de fapt, în această sentință în aparență atît de frumoasă, o indicație foarte precisă asupra acelei dependențe între viața celui bogat și a săracului. Faptul că cel bogat mă va ajuta pe mine, săracul, înseamnă că cel bogat posedă avere, că este în stare să mă ajute ; iar eu mă pot bizui numai pe ajutorul, pe mila și pe mărinimia omului bogat. Eu, omul sărac, sînt obiectul generozității bogatului. În aceasta constă adîncă imprimare a aceluia sistem de dependențe căruia omul trebuia să i se supună în viață. Dependența de starea materială, de bunul plac, de bogăție, de milă și cruzime, iată lanțul de dependențe pentru care era pregătit omul !

Elevul nostru se pregătește și el pentru un anumit sistem de dependențe. Ar fi o mare eroare să credem că elevul nostru, eliberîndu-se de sistemul dependențelor din societatea burgheză, adică de exploatarea și repartizarea inegală a bunurilor, va fi în general liber de orice sistem de subordonare. În societatea sovietică există o altă înlănțuire de dependențe și aceasta este depen-

dența membrilor societății, care fac parte, nu dintr-o simplă masă, ci dintr-o viață organizată și care tind spre un scop bine definit. Și în această organizare a noastră sînt procese și fenomene care determină, și moralitatea omului nostru sovietic, și conduita lui.

Noi toți, în măsura în care trăim în societatea sovietică, ne dezvoltăm ca membri ai colectivului, ca oameni care se află angrenați într-un anumit sistem de dependențe.

Nu știu dacă în munca mea am ajuns pînă la capăt în această privință, însă esența educației mă interesa îndeobște mai presus ca orice.

Am mai vorbit despre aceasta cînd am amintit de disciplină.

Ca să înțelegem mai limpede această problemă, să privim colectivul și acțiunile sale ; zic colectivul, nu masa, colectivul care are în fața lui scopuri comune bine definite. În acest colectiv, dependențele sînt foarte complicate, fiecare individ în parte trebuie să-și coordoneze tendințele sale personale cu tendințele altora ; în primul rînd, cu tendințele întregului colectiv, în al doilea rînd, cu acelea ale colectivului său primar, cu ale grupei celei mai apropiate ; el trebuie să le coordoneze astfel încît scopurile personale să nu intre în contradicție cu scopurile comune. Prin urmare, scopurile comune trebuie să definească și scopurile mele personale. Această armonie între scopurile comune și cele personale este caracteristică pentru societatea sovietică. În ce mă privește, scopurile comune sînt, nu numai principale, dominante, dar și legate de scopurile mele personale. Este clar că numai în acest mod poate fi alcătuit un colectiv de copii. Dacă el nu este alcătuit astfel, afirm că aceasta nu este o educație sovietică.

La fiecare pas, în practica colectivului se ridicau probleme în legătură cu antagonismul dintre scopurile personale și cele comune, precum și problemele de armonizare a acestor scopuri. Dacă în colectiv se simte acest antagonism între scopurile comune și cele particulare, individuale, înseamnă că acest colectiv nu este sovietic, înseamnă că este greșit organizat. Și numai acolo unde scopurile personale coincid cu cele comune, unde nu se observă nici un dezacord, acolo colectivul este într-adevăr sovietic.

Această chestiune nu poate fi însă rezolvată dacă ne îndepărtăm de amănuntele practice, zilnice. Ea poate fi soluționată numai în activitatea practică a fiecărui comunard și a fiecărui colectiv în parte. Practica, iată ceea ce înțeleg eu cînd vorbesc de stilul muncii. Socotesc că chestiunea stilului muncii pedagogice merită monografii speciale, într-atît este de importantă această chestiune.

Să luăm un amănunt cum ar fi, de pildă, raporturile comunarilor între ei, raporturile dintre doi tovarăși. S-ar părea că această chestiune nu e nouă, dar, cu toate acestea, ea este destul de slab rezolvată în teoria noastră pedagogică. Această problemă aproape că nici nu putea să existe în pedagogia prerevoluționară. În pedagogia prerevoluționară, ca de altfel și în societatea din acele timpuri, raporturile de la om la om se rezolvau întocmai ca și raporturile de la individ la individ, adică la fel cu raporturile dintre două lumi independente, libere; ca atare, se putea vorbi despre educația omului cumsecade, despre educația omului bun și despre educația unui om așa și așa.

În pedagogia noastră se poate vorbi despre educația unui tovarăș, despre raporturile membrului unui colectiv cu membrul unui alt colectiv – oameni care nu sînt liberi de răspunderi, care nu trăiesc în vid, ci sînt legați de colectiv prin îndatoririle și legăturile lor cu colectivul, prin obligațiile, onoarea și acțiunile lor. Acest raport organizat al membrilor unui colectiv cu membrii unui alt colectiv trebuie să joace un rol hotărîtor în organizarea educației.

Ce este un colectiv? Colectivul nu este numai o adunare, o simplă grupă de indivizi care vin în contact unul cu altul, după cum susțineau pedagogii. Colectivul este un complex de individualități, avînd un scop determinat, organizat și avînd organe de conducere. Iar acolo unde există o organizare a colectivului, acolo există organe ale colectivului și chestiunea raportului reciproc dintre tovarăși nu este o chestiune de prietenie, dragoste sau vecinătate, ci o chestiune de dependență reciprocă, plină de răspundere. Chiar dacă tovarășii trăiesc în condiții identice, dacă pășesc împreună, colectivul, îndeplinind aproape aceleași funcții, se încheagă, nu numai prin sentimentul prieteniei, ci și prin răspunderea comună în muncă, prin participarea comună la activitatea colectivului.

Mai interesante sînt, însă, raporturile dintre acei tovarăși care nu pășesc strîns uniți și, încă, mai interesante sînt raporturile dintre acei tovarăși între care dependența nu este egală, în cazurile în care un tovarăș se supune altui tovarăș. Îndemînatul și greutatea într-un colectiv de copii constau în a crea raporturi de supunere și nu de egalitate. Acesta este lucrul de care pedagogii noștri se feresc cel mai mult. Un tovarăș trebuie să știe să se supună tovarășului său și nu oricum, ci într-un fel bine determinat. Dar și numitul tovarăș trebuie să știe să poruncească unui alt tovarăș, adică cum să-i ordone și să-i pretindă anumite funcții și responsabilități.

O astfel de supunere față de tovarăși nefiind o supunere în fața bogăției, a forței și nici o supunere în așteptarea milei sau obolului, ci o supunere a unor membri cu drepturi egale ai unui colectiv, este o problemă extrem de grea, nu numai pentru un colectiv de copii, dar și pentru adulți. Dacă mai sînt reminiscențe din trecut, atunci ele toate se plasează în acest punct. Este deosebit de greu să dai ordine unui egal, numai pentru faptul că ai fost însărcinat de colectiv în acest sens. Aci avem de-a face cu un proces foarte complex. Numai atunci voi putea să ordon unui tovarăș sau să-i dau o însărcinare, să-l stimulez pentru o acțiune, să răspund pentru el, cînd voi simți răspunderea față de colectiv și cînd voi ști că, ordonînd, execut voiînța colectivului. Dacă nu voi simți aceasta, atunci nu-mi rămîne decît neînfrînata dorință de dominare personală, pasiunea pentru autoritate, amor propriu și toate acele înclinări și sentimente care fac parte dintr-o lume ce ne este străină.

Am dat o foarte mare atenție îndeosebi acestei laturi și de aceea am căutat să aplic un sistem complicat de raporturi de dependențe și de supunere într-un colectiv. Un exemplu ideal al unei asemenea educații poate fi acel băiat, comandant de serviciu, care astăzi conduce colectivul, iar mîine se va supune noului comandant.

Am mers și mai departe în această privință ; m-am străduit să împletesc cît mai mult raporturile de dependențe ale diferiților împuterniciți ai colectivului în așa fel încît supunerea și comanda să se alterneze cît mai des.

Iată de ce eu... am clădit sistemul colectivelor primare pe baza comandamentului unic, încredințat comandantului de serviciu. În același timp căutam să împart detașamentele în grupe de cîte zece oameni, astfel încît numărul împuterniciților să fie cît mai mare. M-am silit să creez cît mai multe comisii, iar în ultimul timp am ajuns la forma sarcinilor individuale.

Nu scăpam nici un prilej de a folosi această formă. Iată primul exemplu care-mi trece prin minte : trebuie să trecem pe băieți dintr-un dormitor într-altul sau să facem o nouă regrupare în dormitoare, în urma sosirii unui nou lot de băieți ș.a.m.d. Aceștia erau plasați întotdeauna în detașamentele vechi. Sovietul comandanților hotărăște ca mutarea din dormitor să se facă la ora cutare și că se pot lua numai așternuturile, nu însă paturile, mesele, portretele și nici dulapurile ; responsabil pentru executarea mutării e numit, să zicem, Kozîr. La început n-a fost prea ușor. Băieții nu se supuneau acestui Kozîr ; gesticulau și nici el nu știa cum să se facă ascultat de cei 400 de inși.

În ultimul timp am reușit, însă, nu numai să realizez aceasta, dar și să-l fac pe Kozîr să obțină și cu o simplă mișcare a degetu-

lui, a sprîncenelor sau a ochilor tot ceea ce era necesar de la tovarîșii aflați la locurile lor. Iar toți laolaltă înțelegeau că de buna reușită răspunde Kozîr ; dacă cutare a dus cumva în dormitorul său portretul cel mai bun, tot Kozîr va răspunde de această nebăgare de seamă.

Să presupunem bunăoară că trebuie să strîng din trenul de scară vreo 20 de copii vagabonzi.

Totdeauna sovietul comandanților delega o brigadă mixtă, compusă din 5-6 oameni. Comandantul brigăzii era numit, de pildă, Zemleanski. El își dădea foarte bine seama că este comandantul brigăzii și că toți cei 5-6 oameni din brigadă se supuneau fără discuție tuturor ordinelor sale. Ei aveau oarecare satisfacție că unul de-ai lor este centrul care îi dirijează și răspunde pentru ei. Un asemenea Zemleanski își dădea seama că toată această operație de strîngere și prindere a micilor vagabonzi de pe acoperișurile și treptele vagoanelor îi revine lui ; brigada înțelegea și ea acest lucru, astfel că în gările unde era nevoie de băieți buni, combativi, și nu de molii, se alegeau tovarăși pe care te puteai bizui.

Zemleanski își îndeplinea aceste sarcini. Eu n-aveam posibilitatea să supraveghez. El trebuia să execute însărcinarea și de îndeplinirea ei, Zemleanski trebuia să dea socoteală.

Deși n-aveam timp, totuși, oricît de tîrziu, oricît de greu ar fi fost, eu nu scăpam prilejul să ascult raportul și să calific îndeplinirea însărcinării : suficientă, bună sau insuficientă. Alte hotărîri nu se luau.

În comună nu s-a întîmplat nîciodată ca, pentru vreo împrejurare oarecare, să nu se poată găsi un delegat responsabil și cîțiva băieți din diferite detașamente, ca ajutoare. Se întîmpla să se certe niște băieți și nu se puteau împăca. Imediat era numit un tovarăș care trebuia să clarifice cauzele certei, să-i împăce și să raporteze de executare.

O răspundere serioasă în rezolvarea multor probleme a fost unul dintre mijloacele de educare. Se înțelege de la sine că aceasta a fost o completare a sistemului general al detașamentelor. Acesta constituia un adevărat comandament care răspundea de muncă și nu avea numai rolul de a da anumite indicații.

Am putut observa cum în unele case de copii se depuneau eforturi pentru o astfel de organizare a muncii, dar nu se vedea o preocupare pentru o exactă și strictă răspundere. Fără răspundere nu poate exista muncă adevărată. În același timp, e foarte important să se pretindă răspundere, atît în producție, cît și în clasă, în școală sau în brigada specială.

Chiar și la baie trebuie să fie un responsabil. Această răspundere trebuie să se contopească cu răspunderea generală a întregului colectiv. Dacă o asemenea unitate de răspundere nu va exista, dacă nu va exista o armonie deplină a responsabilității, atunci aceasta duce la un simplu joc și nu la ceva serios.

Din totalitatea acestor sarcini și procese se creează stilul muncii, stilul colectivului. Am mai spus că despre acest stil ar trebui scrise monografii întregi.

Drept caracteristici ale stilului unui colectiv sovietic de copii socotesc următoarele :

În primul rînd tonul „major“. Consider această însușire ca cea mai de căpetenie. O voioșie permanentă, nu fețe triste, fără expresie, nu mutre acre, ci gata întotdeauna pentru muncă, bună dispoziție, o dispoziție însuflețită de veselie, de bucurie și nicidecum o isterie. Dispoziție pentru acțiuni folositoare, interesante, pentru acțiuni bogate în conținut, cu un sens precis, și sub nici un cuvînt dezordine, chiote, țipete, înclinare spre acțiuni dezordonate, primitive. Astfel de porniri primitive, ca țipetele, chiotele, alergătura fără scop, le condamn categoric. În comuna „Dzerjinski“, unde trăiau 500 de băieți și fete, n-ați fi putut auzi niciodată chiote și țipete. Dar în schimb ați fi găsit acolo veselie continuă, încredere în viață și bună dispoziție.

Se înțelege că acest ton major nu poate fi creat prin metode speciale ; el este rezultatul întregii munci a colectivului, al acelei activități despre care am vorbit.

Următoarea caracteristică a stilului este sentimentul propriei tale demnități. Evident că el nu se poate înlăptui într-o zi. Această încredere în propria ta persoană decurge din concepția despre valoarea colectivului tău, din mîndria ta pentru acest colectiv.

Oricine sosește în comună e întâmpinat foarte politicos, foarte amabil ; niciodată nu s-a întîmplat să treacă cineva prin fața unui străin fără să-l observe. Primul pe care-l vei întîlni te va saluta negreșit și-ți va spune :

– Bună ziua. Ce doriți, vă rog ?

Și fiecare devine imediat atent (vigilent).

– Cine sînteți, ce doriți ?

Nimeni nu se va plînge de comună. Am observat un fapt surprinzător printre comunarzi. De pildă, unul a fost aspru muștrat și e foarte abătut. Deodată se pomenește față în față cu un străin proaspăt venit. Tînărul se schimbă brusc : devine amabil, vesel, va conduce pe străin unde accesul este îngăduit ; în caz contrar, îi va spune :

– Mergem să luăm autorizație.

El e preocupat de nenorocirea sa, de greșeala sa, dar va lăsa totul la o parte și pentru nimic în lume nu va arăta că a suferit ceva cu puțin înainte. Iar dacă va fi întrebat :

– Cum merge ?

Va răspunde :

– Minunat !

El n-o face pentru că vrea neapărat să fie pe placul cuiva, ci fiindcă se simte răspunzător pentru colectiv, se mândrește cu colectivul său, chiar pedepsit fiind.

Un alt băiat a fost sancționat pentru o greșeală gravă și în momentul acela sosesc niște vizitatori ; unul dintre ei, observându-l, spune :

– Ce băiat drăguț ! Cum se poartă ?

Nimeni nu va sufla o vorbă că numitul a greșit, că a fost pedepsit. Ar fi de prost gust ; ne privește pe noi, iar față de alții nu-l vor divulga.

Acest ton demn, se obține foarte greu, necesită ani. Politețea față de orice musafir, sau tovarăș trebuie să atingă perfecția. Dar această amabilitate este necesar să fie însoțită de o continuă opoziție față de pătrunderea în comună – în colectiv – a oricărui străin care se plimbă fără rost și cu atît mai mult a dușmanilor. Iată de ce, în comună, după o primire politicoasă, în primul rînd vei fi întrebat :

– Cine sînteți ? De ce ați venit ?

Și dacă se va constata că nu există vreun motiv precis, atunci vi se va spune foarte cuviincios :

– Nu, noi nu putem să vă primim acum, însă cînd veți avea vreo treabă pe la noi vă vom primi bucuros.

Se găseau foarte mulți amatori de plimbări fără rost, care ar fi vizitat bucuros comuna.

Această amabilitate decurge dintr-o însușire de seamă, care trebuie dezvoltată la fiecare cetățean sovietic. Această însușire este orientarea. Ați văzut desigur că, adesea, posibilitatea de a se orienta nu există într-un colectiv de copii sau într-o masă de oameni maturi. Individul vede ceea ce se petrece în fața ochilor săi, nu și ceea ce este în spatele său. Această capacitate de a simți ceea ce nu vezi – ce se întîmplă în alte camere, de a simți tonul vieții, tonul zilei – această capacitate de orientare se educă cu foarte mare greutate.

Sînt necesare mari eforturi și nu trebuie să pierdem din vedere niciodată educarea acestei capacități de orientare. Țipetele și larma ce se aud adesea într-un colectiv de copii dovedesc în primul rînd

o completă lipsă de orientare ; ele reprezintă doar senzațiile fiecărui individ preocupat exclusiv de propria sa mișcare, lipsește considerația pentru cei din jurul său. Un adevărat cetățean sovietic, însă, trebuie să simtă cu toți nervii săi, aproape inconștient, ce se petrece în preajma sa. E cu totul altceva dacă ești între prieteni. Acolo poți să te porți cum vrei. Când te afli, însă, printre comunarzii nou-veniți, sosiți abia de ieri, alta trebuie să fie comportarea ta ! În fața unor străini, comunardul nu va vorbi despre lucruri pe care noul sosit nu trebuie să le audă. Lucrurile se petrec la fel și dacă o femeie sau o fetiță trece prin fața lui. Nu are nimic comun cu ele ; trebuie însă să-și manifeste o anumită atitudine. Dacă, de pildă, eu mă aflu în apropierea sa, el trebuie s-o știe și să simtă că eu – centrul colectivului – sînt lîngă dînsul. Chiar dacă e vorba de un alt pedagog, instructor, inginer sau reprezentant al centrului, simțul său de orientare trebuie să funcționeze față de oricine ; aici nu e vorba de adaptare sau simulare ; trebuie să simți în ce punct al colectivului te afli și ce îndatoriri decurg din această situație în legătură cu purtarea ta.

Mi s-a întîmplat să observ că în majoritatea caselor și coloniilor de copii se folosește un ton puțin simpatic față de vizitatori. Indiferent cine ar fi, copiii încep să se plîngă de educator, de administrator, de colegi, fără să știe cu cine vorbesc.

Mă străduiam să obțin de la comunarzii mei să nu se plîngă străinilor. Autocritica este una, dar o astfel de lăcrămare, această facultate de a „miorlăi“, cum zic comunarzii, sau de a piui față de oricine nu este admisibilă.

Adesea, comunarzii erau nemulțumiți de una sau de alta. Discutau între ei, dar în sovietul comandanților nu și-au îngăduit niciodată să se plîngă și să se vaiete în prezența unor persoane străine, față de care colectivul trebuia să apară ca un tot unitar. Tendința de a te plînge nu înseamnă autocritică. E starea de spirit a acelui individ care se simte nenorocit în colectiv, este tînguirea unui om izolat. În colectiv trebuie să ai sentimentul că ești ocrotit și aceasta înfrumusețează stilul colectivului. El apare în evidență acolo unde există o mîndrie a colectivului, unde există o cerință față de fiecare individ, adică acolo unde fiecare individ se simte ocrotit împotriva violenței, a arbitrarului și disprețului.

Și acest sentiment de ocrotire se naște din experiență. Am izbutit ca cei mai puțin vîrstnici și mai plăpînzi copii, băieți și fete între 10 și 12 ani, să nu se simtă cei mai mici membri ai colectivului. La treabă – da, în acțiune – da, în sufletul lor, în puterea de încredere în propriile lor forțe, ei se simțeau perfect ocroțiți,

decoarece aveau siguranța că nimeni nu-i va nedreptăți că fiecare nedreptățit va fi apărat, nu numai de detașamentul său, de brigadă, de mine, ci chiar de primul tovarăș întâlnit.

E limpede că un asemenea sentiment de ocrotire nu vine de la sine, ci trebuie creat și dezvoltat. Creînd prin acest stil un permanent ton major, o vioiciune permanentă, o capacitate de mișcare și de energie, e necesar să se creeze în același timp și facultatea de înfrînare. Dar tocmai acest lucru îi reușește mai rar educatorului obișnuit. A te înfrîna nu e lucru ușor, mai ales în copilărie ; această înhibare nu este fenomen pur biologic, ci poate fi numai educată. Și dacă educatorul n-a avut grijă de a cultiva înfrînarea, ea nu va apărea la timp. La fiecare pas trebuie să știi să te înfrînezi, iar înfrînarea să devină obicei. Comunarii știau că un om fără frînă este ca un mecanism stricat. Această înfrînare se manifestă în orice atitudine fizică sau psihică, dar îndeosebi la ceartă și în discuții. Cît de des nu se ceartă copiii fiindcă n-au încă dezvoltată capacitatea de a se înfrîna !

A educa deprinderea de a ceda în fața unui tovarăș este ceva foarte greu. Totuși am reușit acest lucru și numai din punctul de vedere al folosului adus colectivului. Am izbutit ca înainte de a se lua bine la ceartă, copiii să știe să pună brusc frîna : stop ! și cearta să fie înlăturată. În felul acesta am reușit ca în comună, luni de-a rîndul, să nu se ivească certuri între tovarăși și cu atît mai puțin bătăi, bîrfeli sau intrigi. Și am ajuns la acest rezultat fără să insist asupra faptului cine anume are dreptate sau e vinovat, ci prin educarea capacității de înfrînare.

Fiecare din dv. știe perfect de bine ce domenii ale vieții atinge această capacitate și unde poate să ducă. Evident, toate aceste caracteristici ale stilului și particularitățile lui, din absolut toate domeniile vieții în colectiv, se dezvoltă și în regulile și normele conduitei exterioare. Sînt lucruri pe care foarte mulți, cercetînd activitatea mea, le-au luat în derîdere, neputîndu-se împăca cu ele. Toate acestea, după cum am spus, sînt norme ale conduitei exterioare.

Socotesc și azi ca o condiție esențială că un comunard nu trebuie să se țină de balustrada scării, să se reazeme de perete și să vorbească cu mine sau cu alții pe un ton deplasat. Comunardul trebuie să fie întotdeauna conștient de ținuta sa exterioară și centura uniformei, care-i strînge în permanență mijlocul, îi amintește de acest lucru. O condiție importantă este și faptul că el, comunard, este obligat să-mi răspundă mie, comandantului său, la fiecare ordin cu un „am înțeles“. Pînă nu răspunde în acest fel e de presupus

că n-a înțeles ordinul. Toate acestea au o mare însemnătate. Așa era la noi obiceiul. De pildă, Zemleanski este numit astăzi comandantul muncii gospodărești. Atunci el ordonă :

– Nicolai, adu-mi hîrtie și creion.

Și dacă acela o pornește repede, îi va spune :

– Și cum, pleci așa ?

– „Am înțeles“, trebuie să aduc hîrtie și creion !

Această disciplină în ținuta exterioară, acest simț al formei definesc și fondul purtării. Aceiași, Zemleanski și Nicolai, puteau apoi juca toată ziua împreună laptă¹ sau fotbal, dar aici Zemleanski este comandantul tovarășului său. Așa că trebuie să existe și o anumită formă exterioară a raporturilor dintre dînșii.

Dacă aplicăm o pedeapsă, n-o considerăm acceptată dacă nu ni se răspunde :

– Am înțeles !

Această formă consacrată a politeții în raporturile de lucru este foarte folositoare ; ea mobilizează voința, îl silește pe individ să se simtă concentrat, subliniază felul raporturilor reciproce, îl învață pe om să deosebească : asta este prietenie, asta este vecinătate, asta este dragoste, tovarășie, iar aceasta este obligație ! În acest fel, forma impune o deosebită luare în considerare a îndatoririlor. Socotesc că ne-am putea lipsi eventual de ea, însă ea este forma cea mai simplă a educării simțului datoriei, a menținerii esteticii conduitei exterioare. Iar forma exterioară determină adesea însuși fondul.

Mai tîrziu această deprindere a devenit în comună un fenomen atît de obișnuit, încît nici nu se mai putea proceda altfel. La cei mai mici băieți, reflexul salutului s-a dezvoltat atît de precis, încît nimeni n-ar fi putut spune vreodată că se joacă sau glumesc ; în clipa cînd ei trec la îndeplinirea îndatoririlor, acest reflex al raporturilor de obligație se produce spontan.

Bunăoară, un băiat se joacă în curte, e prins de joc. Dar dacă trece întîmplător pe lîngă comandantul său și aude un ordin de mică importanță, el va lua neapărat poziția de drepti. Eu socotesc că aceasta este foarte important și folositor.

Aceste norme ale conduitei exterioare n-au nici un înțeles dacă nu există și nu se dă educației un stil anumit, bine determinat. Iar acolo unde s-ar încerca să se introducă o atitudine doar exterioară, fără a se dezvolta facultatea de orientare, de înfrînare, de răspundere, de onestitate în muncă, precum și sentimentul de răspundere a unuia pentru ceilalți și nici sentimentul

¹ Joc rusesc cu mingea. – *Nota trad.*

de ocrotire, acolo desigur nu va exista o formă exterioară ; cu alte cuvinte, ea va acționa fără efect. Și numai acolo unde există un stil general, stil bazat pe o permanentă mișcare colectivă și pe un permanent conținut colectiv, acolo, evident, forma exterioară a politeții poate fi întrucîtva asemănătoare disciplinei militare, fără a depăși totuși cadrul principiilor generale ale organizației pionierilor, acolo ea este necesară, folositoare și înfrumusețează colectivul. Și, înfrumusețînd colectivul, are deja o acțiune reversibilă, făcîndu-l mai atrăgător și din punct de vedere estetic.

Nu-mi pot închipui un colectiv în care un copil dorește să trăiască și de care este mîndru, urît din punct de vedere exterior. Nu se poate nesocoti latura estetică a vieții. Și tocmai noi, pedagogii, suferim adesea de un anumit nihilism estetic. Estetica costumului, a camerei, a scării, a strungului nu sînt de mai mică importanță ca estetica conduitei.

Dar ce este estetica conduitei ? Este tocmai o conduită cultivată, care a căpătat o anumită formă. Forma însăși este indiciul unei culturi mai înaintate.

Aici avem un alt subiect de care trebuie să ne ocupăm îndeosebi ; considerînd estetica drept un rezultat al stilului, o expresie a stilului, începem să privim cu timpul estetica drept un factor cu efect educativ.

Nu pot cita aici toate normele unei vieți frumoase, însă o astfel de viață poate fi atinsă de oricine. Viața frumoasă a copiilor nu este însă la fel cu cea a adulților. Copiii au un fel anumit de emotivitate, o anumită facultate de exprimare a mișcărilor și a sentimentelor lor. Frumusețea unui colectiv de copii nu poate să redea pe deplin frumusețea unui colectiv de adulți.

Să luăm bunăoară jocul. Într-un colectiv, copiii trebuie neapărat să se joace. Un colectiv de copii fără joc nu poate fi un adevărat colectiv de copii. Jocul nu trebuie să consistă numai în aceea că cutare băiat aleargă pe teren și joacă fotbal, ci în faptul că, jucîndu-se în fiecare clipă din viața sa, el se înalță pe scara fanteziei și a imaginației ; jucîndu-se, el caută să realizeze ceva și se simte oarecum superior. Imaginația se dezvoltă numai într-un colectiv în care jocul este obligatoriu ; și eu, ca pedagog, trebuie să mă joc într-un anumit fel cu copilul. Dacă mă voi mărgini să-l învăț numai, să-i impun sarcini și să-i cer să le îndeplinească, aș apărea în fața colectivului ca o putere exterioară, folositoare poate, dar străină colectivului. Sînt obligat să mă joc și acest lucru îl pretind de la toți colegii mei.

Desigur, vorbind cu dv., apar cu totul altfel, dar cînd sînt împreună cu copiii trebuie să adaug puțin ton de voioșie, puțin

spirit, un zîmbet, nu un zîmbet de circumstanță, ci un zîmbet prietenos și plin de înțeles. Trebuie să fiu un membru al colectivului care nu exercită numai o presiune asupra lui, dar care-i produce și bucurie. Trebuie să-i fac o impresie estetică, și ca atare nu m-am prezentat niciodată în fața elevilor mei cu cizmele nelustruite sau fără centură. Trebuie să radiezi o anumită strălucire, bineînțeles în limita posibilităților. Trebuie să fiu și eu la fel de vesel ca și colectivul. Nu mi-am îngăduit niciodată să am o expresie tristă sau nenorocită. Chiar dacă am neplăceri, dacă sînt bolnav, trebuie să știu să le ascund copiilor.

Pe de altă parte, trebuie să știu să-mi manifest și supărarea. Anul trecut am citit în ziarul dv. pedagogic cu ce ton trebuie să se vorbească elevilor. Se spunea acolo : pedagogul trebuie să vorbească cu elevii pe un ton egal. De ce ? Eu socotesc că în acest caz pedagogul va deveni atît de plicticos, încît toți copiii îl vor urî. Nu, cred că pedagogul trebuie să fie vesel, vioi, iar cînd nu se face o treabă serioasă, poate să și țipe la copii, ca ei să simtă că atunci cînd par supărat sînt cu adevărat supărat și că nu e vorba numai de a bate o „tobă morală“.

Această cerință era valabilă pentru toți pedagogii. Concediam fără cruțare pedagogi buni, numai pentru faptul că răspîndeau în jurul lor o atmosferă tristă. Un adult trebuie să știe ca, într-un colectiv de copii, să-și înfrîneze și să-și ascundă nemulțumirile proprii.

Colectivul trebuie împodobit și pe dinafară. De aceea, pe vremea cînd colectivul nostru era încă foarte sărac, am amenajat în primul rînd o seră și nu la întîmplare, ci, fără a socoti cheltuielile, am sădit un hectar de flori. Și am cultivat, nu flori banale, ci trandafiri și crizanteme ; împreună cu băieții mei, mă ocupam cu nemărginită dragoste de aceste flori. Aveam, nu un hectar de flori oarecare, ci de varietăți alese. Aveam flori, nu numai în dormitoare, sufragerie, clase și birouri, ci și pe scări. Făceam niște coșulețe speciale din tablă și împodobeam scările de-a lungul lor. Aceasta este foarte important. Fiecare detașament își procura flori, nu în urma vreunui ordin special, ci foarte simplu ; dacă florile se veștejeau, te duceai în seră și-ți culegeai altele.

Florile, hainele îngrijite, curățenia camerelor, a încălțăminte, toate acestea trebuie să existe într-un colectiv de copii. Ghetetele trebuie să fie întotdeauna lustruite ; de nu, ce educație poate fi aceasta ? Nu numai dinții trebuie spălați, ci și ghetetele lustruite. Pe haină nu trebuie să fie nici un fir de praf. Trebuie să se pretindă și o freză ordonată. Din partea mea, piaptănă-te cum vrei, însă părul trebuie să fie bine îngrijit. De aceea, o dată pe

lună „DCSC“ (membrul de serviciu al comisiei sanitare) trecea cu mașina de tuns prin dormitoare. Dacă prindea pe câte unul nepieptănat, îi intra cu mașina în păr, încît trebuia să se tundă, renunțînd la freză. De aceea, cu toți erau întotdeauna bine pieptănați.

Această cerință în ce privește curățenia trebuie menținută cu strictețe. Șase luni după ce părăsisem comuna „Dzerjinski“ am sosit acolo într-o inspecție, venind de la Kiev. Evident, toți mi-au ieșit în întâmpinare, mi-au strîns mîinile și m-au salutat călduros etc. Am trecut în dormitoare și am văzut că nimic nu era cum trebuia să fie : aici praf, dincolo o batistă zvîrlită ; deschid dulapul celui mai bun comandant al meu, Ianovski : se putea scoate de acolo murdăria cu lopata. N-am mai putut face observațiile cu o voce egală, ci am spus răspicat : „Zece ore de arest ; nu merg înainte, iar mîine dimineață voi inspecta personal dereticarea“. Și iată că la ora 4,30 dimineață se trimite după mine mașina, la Harkov, și la înapoierea mea în comună n-am mai găsit nici un firicel de praf. Am întrebat : „Dar cînd ați făcut curat?“ Mi-au răspuns : „Nu ne-am culcat“. Îmi dau seama că eu am un anumit fel de cerințe, iar alt pedagog altele. Dar în clipa în care se observă vreo slăbiciune în privința îndeplinirii lor, nu mai poate fi vorba nici de ton, nici de stil. Trebuie să fii permanent conștient de aceasta. În clasă, comandantul de serviciu se adresează în primul rînd profesorului cu întrebarea : „Sînteți mulțumiți cu curățenia din clasa noastră?“

Profesorul răspunde doar atît : „Mulțumit“. Iar sanitarul de serviciu va găsi o mie de lipsuri. Profesorul e mulțumit, totuși în clasă e murdar ; unghiile cutăruia sînt netăiate, banca e cres-tată. De voie, de nevoie, fiecare profesor trebuie să pretindă curățenie în clasă.

Nu admiteam ca un profesor să se prezinte neglijent în clasă. La noi se obișnuia să se meargă la lucru cu cea mai bună haină. Și eu mă prezentam la lucru cu haina mea cea mai bună, așa că toți pedagogii noștri, inginerul și arhitectul umblau îngrijit îmbrăcați.

Toate acestea sînt de o foarte mare importanță. Să luăm de pildă masa. Ea poate fi acoperită cu o mușama ; e bine și igienic. Poți pune deasupra orice, o speli și e curată. Nu ! Numai o față de masă albă poate să cultive deprinderi ordonate la masă ; mușamaua încurajează delăsarea. În primele zile, fața de masă va fi mereu murdară, pătată, însă peste șase luni va fi curată. E imposibil să înveți pe cineva să mănînce frumos, dacă pe masă nu este întinsă o față de masă albă.

Așadar, exigențe severe trebuie impuse pentru orice nimic, la fiecare pas ; începînd cu tocul, cartea sau creionul. Un creion tocit, ce rost are ? Creionul trebuie să fie perfect ascuțit. Ce caută o peniță ruginită, care nu scrie, o muscă în călimară etc. ? La toate străduințele noastre pedagogice mai trebuie adăugate miliarde de nimicuri ca acestea. Evident, un singur om nu le va putea urmări pe toate, dar cînd un colectiv urmărește și cunoaște importanța acestor nimicuri o poate scoate la capăt.

La ușă e postată o santinelă cu pușcă. Poartă haina de paradă. Are ca sarcină să observe ca fiecare să se șteargă pe picioare, indiferent dacă afară e uscat sau umed. Nimeni nu poate intra în cameră fără să se șteargă pe picioare. Și comunardul de gardă înțelege perfect de ce trebuie să vegheze la aceasta, deoarece el este acela care șterge în fiecare zi praful. Dacă toată lumea intră cu ghetele curate, nu va fi praf în comună. De aceea, comunarzilor nu trebuie să li se amintească aceasta ; străinii însă se mirau adesea :

- De ce să mă șterg pe picioare, doar am umblat pe un trotuar foarte curat. Și tînărul trebuia să explice :

- E drept, totuși ne aduceți vreo două grame de praf.

Sau, bunăoară, o bagatelă ca batista. Cum să nu dai omului o batistă curată, să i-o schimbi zilnic ? Am văzut case de copii în care batistele se schimbă o dată pe lună ; cu alte cuvinte, omul e învățat să-și șteargă nasul cu o cîrpă murdară. Și doar e un lucru mărunț - nu costă mai nimic.

Scuipătoarea ar părea ca o mare realizare igienică, dacă s-ar plasa cîte una în fiecare colț ! Dar de ce trebuie oare ca oamenii să se plimbe scuipînd ? Băieții spuneau : vrei să scuipi, inter-nează-te la spital : ești desigur bolnav, ai luat vreo boală a cămilei, că un om sănătos nu scuipă niciodată !...

- Păi fumez.

- Mare fumător mai ești ! Lasă-te de fumat ; un bun fumător nu scuipă niciodată !...

Și dacă omul continua să scuipe, era tîrît la doctor.

- Ce are ?

- Scuipă, scuipă mereu.

Și doctorul spunea, convingînd pe năravit, că scuipatul este un reflex.

Am văzut case de copii unde erau scuipători și ele indicau doar locul unde poți scuipa în voie, căci în realitate tot perețele de alături era împroșcat de scuipat.

După cum vedeți, sînt multe mărunțișuri de acest fel într-un colectiv și din acestea ia ființă acea estetică a conduitei care

trebuie să existe într-un colectiv. Un băiat care nu scuipă și care nu-și șterge nasul cu cele două degete este socotit un băiat educat. Și aceste amănunte de principiu trebuie, nu numai duse pînă la capăt, dar bine chibzuite și armonizate cu anumite principii generale. La aceasta se referă multe amănunte, cu neputință de enumerat, dar toate pot fi executate frumos, bine și în legătură cu mișcarea generală a colectivului.

Cu aceasta închei. Socotesc că cele realizate de mine și de colaboratorii mei au fost îndeplinite și de mulți alți oameni din Uniunea Sovietică. Mă deosebesc de ei numai prin faptul că simt necesitatea de a pretinde aceasta de la toți, adică simt nevoia de a propovădui asemenea reguli simple, care nu sînt numai ale mele personale, ci aparțin și altor pedagogi din Uniunea Sovietică. Simt de asemenea necesitatea de a le sistematiza. Am înregistrat personal o experiență frumoasă în multe școli de la noi. Avem colective minunate, foarte bine organizate, cu o conducere centralizată, cu stil și frumusețe.

Sînt de părere că această experiență reclamă o sistematizare. Ar fi păcat dacă această experiență, marea experiență pedagogică sovietică de 20 de ani, s-ar pierde. Numai datorită acestui fapt mă simt obligat să scriu cît mai mult. Cu toate că poate încurc lucrurile sau greșesc destul de des. Dar propagarea experienței pedagogice sovietice trebuie dusă la bun sfîrșit.

Socotesc că este, îndeosebi, datoria voastră, activiști ai Comisariatului Poporului pentru Învățămînt, să luați măsuri pentru a face un bilanț al acestor experiențe și a promova cele mai bune instituții pedagogice sovietice.

Partea a III-a

CÎTEVA CONCLUZII ALE EXPERIENȚEI MELE PEDAGOGICE

Dragi tovarăși și colegi!

... Vom discuta astăzi numai în legătură cu problemele tematicii pedagogice. Dacă sînteți de acord n-am să vă citez nimic și-mi voi permite, pe scurt, să trag cîteva concluzii pur pedagogice din experiența mea asupra cărora propun să vă îndreptați atenția și dv. ca colegi și specialiști.

Foarte adeseori m-am întîlnit cu pedagogi, atît în Ucraina cît și la Moscova, dar nu-mi amintesc, ca între părerile lor și ale mele, exprimate în *Poemul pedagogic*, să fi fost vreodată vreo deosebire netă. Cu toate acestea, pînă în prezent, n-am avut ocazia să văd o școală de 10 sau de 7 ani, în care convingerile mele pedagogice să fie aplicate și înțelese la fel de profund ca în coloniile și comunele de copii și mai ales ca în acele comune pe care a trebuit să le conduc.

Poate că metodele de lucru cu foștii vagabonzi ar trebui să se deosebească întrucîtva de munca cu copiii normali.

Zic, poate, dar nu sînt sigur. De ce nu sînt sigur? Fiindcă în concepția care a stat la baza muncii mele n-am pornit de la elementul infracțiune și vagabondaj, ci am socotit că, dacă m-aș lua, în elaborarea metodelor mele, după o logică, în care premisa ar fi fost infracțiunea sau chiar caracterul delicventului, m-aș fi îndepărtat de concepția noastră sovietică, apropiindu-mă de concepția lombroziană.

N-am fost ispășit niciodată să cred că în urma unei infracțiuni săvîrșite, caracterul copilului ar căpăta înclinații criminale și că, pornind de la acest fapt, ar trebui să-mi schimb metoda.

Această poziție a mea e consecința încrederii, sau, mai bine zis, a dragostei mele față de om.

Unii critici îmi reproșează: „De ce la dv. băieții și fetele și în general toți oamenii sînt frumoși?” Ascult aceste obiecții și întreb la rîndul meu: „Cum, oamenii nu sînt frumoși?” Asemenea insinuări le întîmpin mirat replicînd la rîndul meu: „Oare în general oamenii nu sînt frumoși?” Într-adevăr, mie mi se pare că cel puțin tineretul este întotdeauna frumos. Îmi vine greu să admit că un băiat sau o fată ar putea fi urîți. Tineretul este totdeauna frumos, dacă este just educat, dacă trăiește și muncește bine, dacă se distrează civilizat.

Socotesc că orice pedagog, orice cetățean sovietic trebuie să pretindă de la fiecare copil, de la fiecare cetățean sovietic, acțiuni normale; anormali sînt numai cei care au tare fizice sau psihice.

În practica mea am fost cît se poate de exigent cu copiii și socotesc că aceasta trebuie să fie lege într-o pedagogie cu adevărat sovietică; o exigență categorică, directă, limpede și neînduplecată.

Mi se pare uneori (dacă nu chiar întotdeauna) că această exigență ar cuprinde și un risc și de aici ar decurge și teama de a fi prea categoric: dar dacă individul se va împotrivi, dacă va încerca să se sinucidă? Tocmai pe această temă s-a dezvoltat la noi știința pedologică și tendințele pedologice. În ce constau ele? În faptul că nu trebuie să pretindem lucruri riscante, ci să aplicăm o serie de măsuri în așa fel încît nimeni să nu înțeleagă unde duc acestea și dacă într-adevăr se întîmplă ceva, să nu se poată spune cine e vinovatul! L-au educat pe om, l-au învățat, l-au pregătit, dar la urmă n-a ieșit nimic bun din el. Ce poți pretinde unui profesor de pedagogie care a creat un asemenea sistem? Nimic. Dar învățătorului? Nici lui. Nimic. Fiindcă nu este vorba de o activitate, ci doar de discuții și argumentări în legătură cu această activitate.

Așadar, dacă renunțăm la logica ce decurge din anumite îndatoriri cetățenești, înseamnă să renunțăm și la opera noastră educativă.

Principiul meu de bază (și eu socotesc că acest principiu nu este numai al meu ci al tuturor pedagogilor sovietici) a fost întotdeauna : „Cere-i omului foarte mult, dar arată-i și cât mai multă considerație“.

De fapt, în dialectica noastră, e unul și același lucru : cînd îi pretindem omului mult, înseamnă că respectul nostru e cuprins în această cerință ; și deoarece această cerință e îndeplinită, îl respectăm pe om.

Dacă am aplica acest principiu în toate domeniile muncii educative, am vedea cum ea începe să capete forme de organizare tot mai severe și mai clare. Repet încă o dată că va rămîne întotdeauna o oarecare teamă de risc. Desigur, ați remarcat nu de mult în „Pravda“ apariția cîtorva articole privind riscul în producție. Trebuie să arătăm că această problemă este privită cu multă seriozitate de pedagogi. Se poate risca acolo unde e vorba de valori materiale, se poate risca în producție, deși este o crimă să riști chiar atunci cînd e vorba de valori materiale (se poate risca oare atunci cînd construiești avioane sau tancuri ?). Totuși noi acceptăm riscul dacă el urmărește o adevărată țintă sovietică.

Este posibil oare acest risc în procesul de educație ?

Dacă am pune această întrebare unui om care stă la biroul său, cu cărțile în față, el ar răspunde : „În educație nu trebuie riscat nimic“. Dar, dacă m-ați întreba pe mine, care lucrez pe teren cu cîteva zeci din acești oameni inimoși, aș răspunde : „Trebuie să riscăm ; deoarece a renunța la risc înseamnă a renunța la creație“. Avem dreptul oare să renunțăm la creație în opera noastră educativă ? Nu ! De aceea afirm că pedagogul are și el dreptul să fie în munca lui îndrăzneț și chiar să riște, așa cum riscă orice alt muncitor.

Să luăm un exemplu obișnuit. Dar nici nu e, poate, nevoie de vreun exemplu : să luăm una din consultațiile tipărite care au apărut (e drept că acum trei ani) într-o revistă pedagogică. Pedagogul pune întrebarea : „Cu ce ton trebuie să ne adresăm elevului care a călcat disciplina ?“ Și tot el răspunde în gura mare, ca să-l audă toată Uniunea Sovietică : „Trebuie să-i vorbiți pe un ton potolit, ca elevul să înțeleagă că-i faceți observație, nu fiindcă sînteți furios sau supărat, ci fiindcă așa trebuie să procedați“.

Desigur că folosind această metodă față de un elev care a călcat disciplina nu riscăm nimic. Ce am putea risca oare ? Orice s-ar întîmpla (dacă mai tîrziu elevul calcă din nou disciplina :

sparge geamurile, îl insultă pe profesor, pe colegi, fuge de la școală și devine un derbedeu), noi îl vom întreba pe profesorul care a urmat sfatul povătuitorului : „De ce a devenit elevul dumitale un derbedeu ?” El va răspunde : „Nu știu, eu am folosit procedee juste ; am vorbit cu el pe un ton liniștit și i-am arătat că nu sînt supărat, am făcut tot ce eram îndreptățit să fac”. Dar dacă profesorul s-ar fi infuriat (fiindcă sînt fapte de-ale elevilor care trebuie să stîrnească indignarea), dacă ar fi arătat dimpotrivă că e indignat și că nu poate fi vorba de un ton potolit, cînd sînt călcate disciplina și interesele colectivului, atunci elevul ar fi fost adus la realitate, și faptul nu s-ar mai fi repetat. În cazul acesta se ivește într-adevăr un risc. Ce fel de risc ? Este riscul provocat de așa-numita lipsă de tact pedagogic. V-ați infuriat, i-ați arătat elevului că sînteți mînios, fapt care a produs asupra lui unele transformări, fapt care a determinat începutul unor frămîntări sufletești.

Convingerea mea intimă este, însă, că nici problema riscului, nici a tactului, nu pot fi rezolvate prin metoda înrîuririi directe de la pedagog la elev. Toate controversile mele cu pedagogii și cu vechii funcționari ai Ministerului Învățămîntului se datorau concepției că ar exista o asemenea pereche : profesorul și elevul. Repet : o astfel de pereche nu există. Dar ce anume există ? Există școala, organizația, colectivul și stilul întregii munci. Și dacă în școala voastră veți avea un stil de muncă just, un ton just, un colectiv sănătos, atunci nu trebuie să vă temeți de vreun risc ; în acest caz, orice risc e posibil și necesar.

Acesta e al doilea principiu al teoriei mele : nu se poate deduce nici o metodă din presupunerea că ar exista o asemenea pereche : profesorul și elevul ; metoda nu poate rezulta decît din concepția generală despre organizarea școlii și a colectivului.

În cazul acesta, problemele de educație nu se pot rezolva nicio dată recomandînd fiecărui educator o metodă pentru fiecare elev în parte ; ele pot fi rezolvate recomandînd întregii organizații stilul și tonul.

Și prima dintre aceste forme, absolut necesare educației noastre sovietice, este colectivul. Sarcina educației noastre este de a forma un colectivist.

Ce concluzii tragem de aici ?

Pînă acum, singura concluzie la care am ajuns mulți dintre pedagogi este că ar trebui să se vorbească elevului despre colectiv și să fie educat în spiritul unor idei și concepții politice. Dar ideile și principiile vor fi bine asimilate numai atunci cînd vor fi

aplicate în practică. Pentru realizarea neîntârziată a educației noastre politice în viața elevilor și a educatorilor noștri, e absolut necesar un colectiv. Logica pedagogiei noastre sovietice n-ar rezista criticii, dacă nu ne-am ocupa de organizarea colectivului.

Și atunci se pune întrebarea : Ce este un colectiv ? N-am putea avea o idee precisă despre un colectiv, dacă ne-am referi numai la un grup de indivizi răzleți. Colectivul este un organism social viu : este un organism, fiindcă are organe, are o conducere, răspunderi, fiindcă există o corelație și interdependență între părțile lui ; dacă aceasta nu există, nu este un colectiv ; e, pur și simplu, o masă, o adunătură.

În 16 ani de muncă în școala sovietică, mi-am cheltuit cele mai bune forțe pentru a rezolva problema structurii colectivului, a organelor lui, a conducerii și sistemului de răspunderi.

Am ajuns la o concluzie. Nu mi-am închipuit și nici acum nu-mi pot închipui că se poate educa un colectivist, sau un colectiv de copii, dacă n-avem în același timp și un colectiv pedagogic. E de la sine înțeles că educarea unui colectiv nu se face, dacă din 15 pedagogi fiecare lucrează după cum îl taie capul. De aici rezultă că trebuie să dispunem și de un colectiv de educatori.

Ce s-a scris la noi despre colectivul pedagogic ? Ce știm noi despre acest colectiv ?

Dacă ni s-ar pune o întrebare cu caracter științific despre colectivul pedagogic, n-am putea răspunde nici un cuvânt, deși știm bine că unde este un colectiv activitatea se desfășoară cu mai mult succes și problema disciplinei aproape că nu se mai pune.

Merg și mai departe : sînt gata să mă ocup și de durata colectivului pedagogic, de problema stagiului în munca pedagogică a fiecăruia dintre membrii colectivului, deoarece un colectiv format din educatori care au un stagiu numai de un an în muncă va fi, fără îndoială, un colectiv slab. Problema raportului dintre numărul de pedagogi cu experiență și numărul celor fără experiență este de asemenea o problemă de pedagogie științifică.

În munca mea, am fost pus uneori în astfel de situații : aveam unele locuri vacante de educator. Pe cine să angajez ? Adeseori, organizațiile, de care depindea aceasta, îmi recomandau pe cineva : „Utilizați omul pe care vi l-am trimis“. Eu întrebam : „Dar de ce mi l-ați trimis tocmai pe acesta ?“ – „N-am avut altul“. Acest principiu de a completa colectivul cu educatori improvizati nu dă întotdeauna rezultate bune.

Tovarăși, vă vorbesc ca unor colegi, deoarece trebuie negreșit să vorbești, să scrii și să meditezi mult asupra acestor lucruri, dar în munca noastră de fiecare zi este cîteodată bine ca, bazîn-

du-te pe propria ta intuiție, să nu angajezi un educator cu experiență, ci o fată tânără ; orice director cu răspundere știe aceasta foarte bine.

Așadar, colectivul de educatori și colectivul de copii nu sînt două colective, ci unul singur – un colectiv pedagogic. Și cred că trebuie educat nu individul ca atare (omul), ci întreg colectivul. E singura cale spre o adevărată educație. Eu însumi sînt învățător de la vîrsta de 17 ani și am crezut multă vreme că cel mai bun lucru e să formezi întîi un elev, să-l crești, apoi pe un al doilea, al treilea, al zecelea și după ce i-ai educat pe toți, vei dispune de un colectiv bun. Cu timpul am ajuns însă la convingerea că uneori nu trebuie să vorbești cu fiecare elev în parte, ci tuturor o dată și să creezi forme care să-i oblige pe toți să participe la activitatea generală. În felul acesta, educăm colectivul, îl unim, îi dăm tărie ; apoi el însuși devine o mare forță educativă. Sînt ferm încredințat de aceasta. Această convingere nu mi-a dat-o colonia „Gorki” – unde eram în multe privințe dictator – ci comuna „Dzerjinski”. Acolo am izbutit ca colectivul să devină o forță disciplinată, minunată, creatoare, conștientă și care să funcționeze cu precizie. Lucrul acesta nu se poate obține prin darea unor dispoziții ; un astfel de colectiv nu poate fi creat în doi, trei ani ; el necesită mai mulți ani. E un lucru prețios, foarte prețios. Dar o dată ce l-ai creat trebuie să ai grijă de el ; atunci tot procesul de educație se face foarte ușor.

Iată ceea ce voiam să vă spun despre colectiv.

De aici rezultă și problema disciplinei, problema cea mai spi-noasă în pedagogia noastră de astăzi.

Aceeași importanță ca a colectivului o are și măiestria educatorului. Vă dau cuvîntul meu de onoare că nu m-am socotit și nu cred că sînt un pedagog talentat. O spun fără ocol. Dar am muncit mult, am crezut și cred că sînt capabil de muncă ; am muncit pentru a-mi însuși această măiestrie. La început nici nu eram sigur dacă există o astfel de măiestrie sau dacă trebuie să vorbim despre așa-zisul talent pedagogic. Ca și cum ne-am putea baza numai pe talent ? Oare cîți mari educatori de talent avem ? Ce vină are copilul dacă a nimerit la un pedagog lipsit de talent ! Putem oare construi educația tineretului și a copiilor sovietici numai pe talent ? Nu. Trebuie să vorbim numai despre măiestrie, adică despre cunoașterea temeinică a procesului de educație, despre știința de a educa. Muncind am ajuns la concluzia că soluția problemei constă într-o pricepere întemeiată pe cunoștințe și pe calificare.

Dar și aici am ajuns la unele concluzii noi. Socot că pedagogii noștri, care urmează în școlile superioare, trebuie altfel educați. În activitatea mea, pentru mine ca și pentru mulți dintre dv., învățători cu experiență, lucruri hotărâtoare au devenit „fleacuri” ca acestea : cum stai, cum șezi, cum te ridici de pe scaun, de la masă, cum vorbești, cum zîmbești, cum observi. Nu le-am învățat de la nimeni dar ele trebuie și pot fi învățate, și în această privință trebuie să existe o mare măiestrie. Aici ne întâlnim cu acele preocupări care sînt tuturor cunoscute din arta dramatică sau chiar din balet : arta dicțiunii, a tonului, a privirii, a mișcărilor. Toate acestea sînt necesare ; dacă lipsesc nu poate exista un bun educator. Nenumărate sînt particularitățile măiestriei, mijloacele și deprinderile pe care trebuie să le cunoască fiecare pedagog, fiecare educator.

Știți și dv. că în școlile noastre elevii sînt disciplinați în ora unui învățător, iar la altul nu. Dar nu fiindcă unul are talent, iar celuilalt îi lipsește, ci fiindcă unul își cunoaște meseria, iar celălalt nu. Pedagogilor nu trebuie să le dăm numai instrucțiune, trebuie să le dăm și educație. Cîtă vreme îl vom instrui pe pedagog și nu-l vom educa e firesc să ne punem toată nădejdea numai în talentul lui.

Pe lîngă măiestrie, se mai cere și o cunoaștere perfectă a organizării activității. Se pune oare, în pedagogia noastră teoretică, problema unui „fleac” cum e, de pildă, conducerea centrală a școlii ? Nu. Totuși funcționarea conducerii centrale, legătura între diferiții factori ai acestei conduceri rezolvă în mare măsură problema disciplinii.

Nu știu cum se poate face aceasta în școală, dar la mine în „comună” am avut un centru situat într-un loc precis, cel mai potrivit și care nu rămînea niciodată fără un responsabil. Fiecare comunard știa că dacă lipsesc eu, în locul meu este altcineva care răspunde de instituție ; toți comunarzii știau că există un centru unde activitatea nu încetează, că este cineva care poate fi chemat și căruia i te poți adresa. De la acest centru pornesc persoanele împuternicite. Persoana aceasta era în comună comandantul de serviciu : un băiat ca oricare altul și care era de serviciu de două ori pe lună. În genere, el nu se bucură de nici un drept special, dar în momentul cînd pune brasa la capătă mari împuterniciri. Și dacă în colectivul dv. s-a creat tradiția care confirmă necesitatea acestei „funcțiuni”, care arată că drepturile acordate comandantului de serviciu sînt utile colectivului, dacă ați cultivat în rîndurile colectivului respectul pentru această persoană împuternicită, atunci el va aduce servicii nebanuit de mari. El este acea

persoană care răspunde pentru activitatea unei zile întregi, pentru orice faptă săvârșită în acea zi.

Însuși faptul că un băiat își poate impune autoritatea sa ca pe o autoritate care aparține colectivului, printre elevi sau „comunarzi“, fără să abuzeze de ea, fără s-o păteze, fără să îngăduie cuiva să o încalce – însuși faptul acesta reprezintă o cotitură uriașă.

În comună, acest băiat avea dreptul să pronunțe hotărâri fără drept de apel. Și nu ne-a fost teamă să recurgem la această măsură. Un asemenea comandant de serviciu, în vîrstă de 15 ani, poate porunci unui comsomolist mai în vîrstă : „La cîrpa de aici“ ! Putea fi „prelucrat“ apoi la ședința biroului organizației comsomoliste, dar ordinul trebuia executat.

Dar nu ne-am oprit aici. Autoritatea acestui băiat era atît de respectată, încît adunarea generală a hotărît ca raportul comandantului de serviciu să nu fie controlat ; el se bucura de toată încrederea. Dacă comandantul de serviciu sau șeful de grupă vine la mine în birou și îmi spune ceva, aș putea să verific cele spuse de dînsul : dar dacă îmi raportează într-un cadru solemn, care dovedește că nu vorbește în numele său, ci în numele colectivului, în cazul acesta era stabilit că comandantul nu poate spune decît adevărul, oricît ar fi vrut el să spună o minciună. Această idee a unui împuternicit cu atribuții și cu răspunderi mari nu este oare ideea care contribuie la o și mai mare unitate a colectivului ?

Toate acestea se referă la problema organizării centrului.

Nu voi căuta să vă plictisesc cu exemple care poate nu sînt caracteristice școlii. Vă atrag atenția însă că problema de a ști cine se află în acest „centru“, ca și dependența împuterniciților, nu este o problemă atît de simplă.

Țineți seama de faptul că funcțiile acestui centru ating un alt domeniu al pedagogiei, foarte important, pe care noi de multă vreme îl prețuim și îl respectăm, dar nu întotdeauna îl aplicăm în organizația școlară de stat ; e vorba de concepția noastră asupra jocului copiilor. Noi credem că un copil trebuie să se joace și avem multe jucării la dispoziție ; dar din anumite motive sîntem în același timp de părere că pentru joc este nevoie de un loc anumit ; și la aceasta se reduce toată funcția educativă a jocului. Dar eu susțin că o organizație de copii trebuie să fie pe de-a întregul pătrunsă de joc ; jocul este o parte integrantă din organizația copiilor. Nu uitați că aici e vorba de vîrsta lor ; copilul are nevoie de joacă, nevoie care trebuie satisfăcută – nu fiindcă trebuie să te joci un ceas, iar restul timpului să muncești, ci fiindcă așa cum se va comporta copilul în timpul jocului, așa se va comporta și în muncă. Am fost întotdeauna de părere că toată organizația

colectivului de copii trebuie să fie pătrunsă de joc, iar noi, pedagogii, să luăm și noi parte la acest joc.

Cînd ne vizitau diferitele comisii de la Comisariatul Învățămîntului și vedeau sistemul meu de prezentare a rapoartelor, îmi dădeam bine seama că ei se uită la mine și-și spun : „Pare a fi un om în vîrstă și nu tocmai prost ; dar uitați-vă ce face !“ Eu spuneam : „Da, desigur, da, da, da, desigur, da !“ Am dus-o astfel, într-o joacă, timp de 16 ani, nu numai în aceste situații ci în multe altele, în acel faimos joc de-a soldații, pentru care am fost „lucrat“ atunci ; m-am jucat de-a comandantii, de-a saluturile militare etc. O adevărată militarizare era aplicată la cercurile de tir ; dar ceea ce făceam era un joc la care luam și eu parte, deoarece ajunsesem la convingerea că fără acest joc era mult mai greu să creezi un colectiv cu adevărat vioi și vesel.

În afară de aceasta, constat cu satisfacție că acest „joc“ se impune treptat. Se poate da ca exemplu școlile de artilerie. Acolo se vede un început de asemenea joc. Nu e vorba de exerciții speciale de instrucție, ci de o estetică specială, absolut necesară într-un colectiv de copii.

Dv. credeți că noi nu ne jucăm ? Ne jucăm și noi ! Ce sînt cravatele, acele, cățelii, pisicile ? Sînt tot niște jucării. S-ar putea zice că sînt lucruri obișnuite, dar e tot o joacă ; cînd facem pe oamenii importanți în biroul nostru, ne jucăm ; uneori ne jucăm de-a erudiția, cînd ne înconjurăm de cărți și spunem că avem bibliotecă. Ne jucăm de-a biblioteca ? Da. Ne expunem cărțile și ultimul număr din revistă îl punem sub pernă. Dar în sufragerie nu ne jucăm ? Ba da. Ne jucăm cu tacîmurile, cu cuțitele de tăiat portocale și lămii, cu toate că nimeni n-ar putea tăia vreodată o portocală sau lămîie cu ele. Și de ce oare, cînd e vorba de copii, apare seriozitatea gravă, morală și iar morală, învățatură și iar învățatură ? Dar joaca ? „Se va juca în recreație“, spune educatorul. „Du-te și aleargă puțin, dar vezi să nu spargi geamul ; să nu-ți julești nasul ; nu cumva să vii cu ghetele pline de noroi“.

Sînt de părere că introducerea jocului într-un colectiv de copii este foarte necesară.

Cînd am fost, de altfel, întrebat de N.K.V.D. ce uniforme le-ar trebui comunarzilor, n-am avut curajul să-mi dau părerea ; dar dv. vă voi face o mărturisire, cu nădejdea că n-o veți spune mai departe. M-am întrebat de ce numai femeile au dreptul să poarte pene de struț ? Cred că ar trebui luate de la femei și predate copiilor. Poate joaca n-ar trebui să fie pană de struț, ci costumul, un nasture, croiala, vipușca. Noi știm că de-a uniforma nu se joacă numai cei mici, dar și cei mari ; mulți poartă uniformă, iar

mulți alții visează s-o poarte cîndva. E ceva care-ți face plăcere, de pildă un om care poartă uniforma căilor ferate. Dar pentru elevi lucrul acesta e mult mai important. Și nici nu e nevoie de cine știe ce stofe scumpe ; iar obiecțiile că n-avem stofe sînt cu totul neîntemeiate.

Și, în sfîrșit, aș vrea să mă opresc la încă două puncte importante : pedeapsa și munca.

Dacă vă mai aduceți aminte, am publicat în „Pravda“ două articole despre pedeapsă. Unul se intitula chiar : *Pedeapsa*. Nu voi încerca să demonstrez necesitatea pedepsei în școală și v-aș ruga să nu luați cuvintele mele drept o recomandare a pedepsei. Vă voi vorbi despre pedepsele aplicate și rezultatele lor ; dar, fie vorba între noi, eu sînt convins că pedeapsa ar putea fi utilă și în școală.

Comunarzii mei se împărțeau în două categorii : o bună parte, marea majoritate, erau „comunarzi“, iar ceilalți, care nu primiseră acest titlu, elevi. („Pe tine te educăm, comunarzii sînt gata educați“.) Pe elev aveam dreptul să-l pedepsesc, „să-l frec“ cum se spunea la noi : puteam să-i dau o corvoadă suplimentară.

Ce este o corvoadă ? „Corvoada“ e o muncă dintre cele mai variate, care nici nu depindea de mine. Eu aveam dreptul să dau o corvoadă. Comandanții notau întotdeauna : unul are două „corvezi“, altul, una. Dar nimeni nu alerga niciodată după cei care aveau corvezi ; se proceda așa : dacă nu era de lucru, cei cu corvezi erau de rezervă ; dar dacă ploua și trebuiau puse butoaiile sau dacă era nevoie ca cineva să plece în oraș după bani – cei care primiseră corvezi se duceau în oraș, sau dacă se făcea curățenie la bucătărie – poftim, du-te la bucătărie.

Puteam să-i anulez elevului o permisie. Duminica nu putea pleca nicăieri ; aveam dreptul să-i rețin banii de buzunar, adică să nu primească în mînă banii cîștigați și să-i depun la casa de economii, de unde nu-i putea ridica fără semnătura mea.

Comunarzilor, însă, nu puteam și n-aveam dreptul să le dau asemenea pedepse. Pentru comunarzi exista o singură pedeapsă : „arestul“, dar care nu se aplica și elevilor, fiindcă aceștia nu se ridicaseră la această treaptă. Comunardul putea pleca fără aprobare specială, anunțînd numai ora la care se întoarce ; putea fi ales comandant de serviciu – elevul însă nu.

Comunarzii se mai bucurau de un drept : eram obligat să-l cred pe comunard pe cuvînt ; dacă spunea că-și dă cuvîntul, nu era bine și nici frumos să nu-l crezi pe cuvînt.

Așadar, comunardul putea fi pedepsit numai cu arestul. Ce este arestul ? Ca și la corvezi, numai eu puteam da arest ; era știut că, în momentul cînd pronunțam pedeapsa, trebuia să mă ridic în picioare ;

nu puteam să spun tolănit în fotoliu : „Două ore de arest“ ! Comunardul trebuia neapărat să-mi răspundă salutînd : „Am înțeles, două ore de arest !“ Dacă comunardul nu răspundea așa, însemna că n-a primit pedeapsa dată de mine, că nu e de acord ; aveam atunci dreptul să ridic chestiunea în adunarea generală. Trebuie să vă spun că nu-mi amintesc de un asemenea caz. Pedepsele trebuie aplicate foarte rar. După ce primea pedeapsa, comunardul pleca și nu se nota nimic ; corvezile erau însemnate și executarea lor era controlată de comandantul de serviciu, nu însă și arestul. Comunardul trebuia singur să țină minte și să-și aleagă timpul pentru executarea pedepsei. Atunci se prezenta și spunea : „Am venit la arest !“ Arestul consta în faptul că cel pedepsit urma să stea în biroul meu, timpul stabilit. Arestul este o măsură exterioară, dar e foarte important că se execută în birou, centrul unde pulsează toată viața coloniei, unde sună telefonul, unde vin diferiți clienți etc. Cel arestat vede cum se desfășoară viața aici. Eu duc în așa fel discuțiile, ca să pot introduce unele chestiuni care-l privesc și pe comunardul care executa arestul. Dacă a spart un geam, voi spune în timpul discuției : „Dacă plecați în oraș vă rog să cumpărați și o ladă cu geamuri ; la noi a început spargerea geamurilor“. „Spuneți că nu-s bani ? Ce-i de făcut ? etc.“ Dacă s-a legat cumva de o fată sau dacă a jignit-o, revin de cîte ori trebuie asupra acestui subiect. Dar nu mi-am îngăduit niciodată să-i spun vinovatului în față : „Uite, ai făcut așa și așa ; nu-i frumos !“ În comună era următoarea regulă : dacă cineva era pedepsit și spunea : „Am înțeles ! Da !“ nu mai era voie să vorbești despre greșeala lui. Se socotea că nu este bine ! Pînă la pronunțarea pedepsei, se fac adunări, se vorbește de toate, dar cînd se ia o hotărîre, cînd pedeapsa e hotărîită, este socotit cu totul nepotrivit de a reveni asupra faptei pentru care a fost pronunțată pedeapsa. Aceasta era o tradiție foarte importantă ; îl ferea pe vinovat de orice jignire.

Atît în privința pedepselor.

Aici aș face următoarea observație. Cred că nu e just să punem problema în felul acesta : „De pedepsit, sigur că trebuie să pedepsim, dar...“ Acest „dar“ duce mai întîi la gîndul că trebuie să încercăm să nu pedepsim, iar în al doilea rînd un bun pedagog nu va pedepsi niciodată. Căutați să lucrați fără pedepse, „cu tact pedagogic“, iar în caz extrem (adică dv. nu sînteți un învățător bun) pedepsiți. Lucrurile stau cu totul altfel. În colonia noastră un singur om avea dreptul să pedepsească ; dreptul acesta trebuie fixat într-un singur punct geometric, pentru a păstra o unitate ; pedeapsa este necesară atunci cînd e cazul să pedepsim, pedeapsa nu trebuie în nici un caz înlocuită cu o simplă convorbire.

Logica e următoarea : dacă apreciem că pedeapsa e necesară, și că e folositoare, înseamnă că trebuie aplicată. În definitiv ce este „tactul pedagogic“, în înțelesul în care e întrebuințat adeseori la noi, adică „în ghilimele“ ? Tactul pedagogic este adeseori un mijloc de a fugi de răspundere și de munca educativă și nimic altceva. Dar învățătorul n-are dreptul să fugă de nici o muncă, de nici o răspundere.

Întrucât mă privește, socotesc că nu trebuie să aplicăm multe pedepse, dar absolut din alte considerente ; pedepsele nu trebuie să creeze o stare de nepăsare în sînul colectivului și să constituie un obicei ; pedepsele trebuie date atît de rar, încît să atragă atenția întregului colectiv. Și numai din acest punct de vedere socot că nu trebuie aplicate atît de des.

Dacă se întîmpla ca în colectivul nostru să existe o perioadă în care ceva să nu meargă bine, pedepseam fără încetare pînă cînd situația se schimba.

Regula era ca eu, împuternicitul cel mai în vîrstă al colectivului, să dau pedeapsa. Am fost, însă, întotdeauna de părere ca pedeapsa eliminării din colectiv, cea mai severă și mai aspră dintre pedepse, să fie discutată în adunarea generală.

Am ajuns la o problemă foarte interesantă – adunarea generală. Nu știu cît e de posibilă ținerea adunării generale în școală. În practică eu nu am verificat și mă îndoiesc de această posibilitate, deoarece în școală există o diferență prea mare între vîrste și deci mai puține legături între elevii mici și cei mai mari. Nu știu ce formă ar avea adunarea generală în școală, dar sînt convins că dacă în școală ar fi un colectiv încheiat, ar fi posibilă și adunarea generală.

Aveam dreptul de a elimina pe un elev din colonie, dar nu m-am folosit niciodată de acest drept, fără hotărîrea adunării generale. Se înțelege că în adunarea generală trebuie să obțineți hotărîrea care credeți că e necesară : cînd colectivul vă înțelege și vă respectă. Adunarea generală va fi întotdeauna de partea dv. Atunci de ce mai e nevoie de o adunare generală ? Socotesc că e nevoie de o adunare generală, nu atît pentru a aplica o pedeapsă dreaptă, ci pentru ca fiecare membru al adunării generale să se simtă responsabil de hotărîrea luată. Tocmai acest simț al răspunderii colective se educă cu foarte mare greutate ; dar după ce l-ai educat, face minuni. Simțul răspunderii se cultivă printr-o desăvîrșită precizie și ordine în muncă.

În adunările generale ale comunei era stabilită următoarea regulă : a nu se vorbi mai mult de un minut sau două. Și chiar acest amănunt neînsemnat servea educării simțului răspunderii.

Acest simț mai poate fi educat și prin încredințarea de sarcini personale. Înțeleg prin aceasta că, în anumite împrejurări, i se încredințează cuiva să facă un lucru, cu obligația de a referi adunării generale și de a fi controlat de aceasta ; dacă nu îndeplinești sarcina, primești pedeapsa. Nu vă voi plictisi cu descrierea prea amănunțită a unor asemenea însărcinări, căci eu sînt sigur că fiecare director de școală și fiecare colectiv de pedagogi vor găsi întotdeauna vreo sarcină de încredințat.

În sfîrșit, aș vrea să vă mai atrag atenția asupra unui fapt, și anume asupra conducerii unice. Cît mă privește, sînt convins că în fruntea colectivului pedagogic trebuie să fie un singur pedagog – director, investit cu puteri depline. Cît timp am lucrat (și am lucrat 16 ani în colonii mari, cu gospodării serioase) aveam dreptul să angajez un director de studii ; dar n-am făcut-o niciodată ; cred că conducerea administrativă și a muncii educative trebuie concentrată într-o singură mînă, oricît de împovărat și de greu ar fi lucrul acesta. După un an, această muncă a directorului devine mult mai ușoară : el știe tot, ține toate frînele în mînă. În genere, eu nu pot înțelege de ce într-un colectiv pedagogic de copii și învățători, centrul de conducere să se împartă între mai mulți responsabili. Cred că atribuțiile de administrator și educator trebuie să fie deținute de o singură persoană. Nu e lucru ușor ; dar oricît de greu ar fi, e mai bine să ne cheltuim timpul și energia pentru a păstra calitatea colectivului de copii.

Iată, tovarăși, tot ceea ce am avut să vă spun în legătură cu problemele principale.

În afară de aceasta trebuie să mai ținem seamă de un alt considerent, foarte important : pentru a crea aceste forme, e nevoie de cîtiva ani. În nici un caz nu trebuie să vă închipuiți că le veți putea înțelege, elabora și realiza în cîteva zile. Dacă m-ar întreba cineva cu ce anume aș începe într-o școală obișnuită, aș răspunde : aș porni nu de la forme și nu de la crearea de tradiții, ci cu o bună adunare generală, unde le-aș spune copiilor din toată inima, deschis : întîi, ce aș dori de la ei, apoi ce pretenții am și în al treilea rînd, le-aș prezice care va fi situația lor după doi ani. Sînt convins că un cuvînt hotărît și plin de înțeles, spus copiilor cu convingere, are o importanță nemăsurată. Numeroasele greșeli care mai dăinuiesc la noi în privința formelor de organizare se datorează, poate, și faptului că de multe ori nu știm cum să stăm de vorbă cu copiii. Trebuie să le vorbiți în așa fel ca ei să simtă în cuvîntul vostru cultura, voința și personalitatea voastră. Toate acestea trebuie, însă, învățate.

Terminînd, vă doresc din suflet dv. și muncii dv. succes. Sint convins că și dv. aveți tot atîtea idei și inițiative ca și mine, numai că eu sint mai vorbăreț – scriu cărți, dv. poate tăceți, deși aveți fiecare poate nuvele interesante.

Cuvîntul de încheiere a lui A. S. Makarenko

Cred că nu e nevoie de vreun cuvînt de încheiere ; voi răspunde numai la bilețelele și întrebările puse.

Iată un bilețel care ridică o problemă foarte importantă, problema riscului : „La Leningrad s-a ivit cazul unui elev care primind o notă proastă a încercat să se sinucidă. Cum să procedăm în asemenea cazuri ? “

Întrebarea e bine pusă ; ea cuprinde și răspunsul. Este oare un risc să punem unui elev o notă proastă ? E o măsură obișnuită, normală și legală. Este o măsură obișnuită și totuși elevul a reacționat în mod anormal la această notă. Ce înseamnă aceasta ? Înseamnă că albe măsuri, care conțin și mai puțin risc, adunate la un loc, au dus la faptul că mica notă proastă a constituit ultima picătură. Acesta este riscul cel mai absurd care survine adesea la noi. În munca noastră se adună influențe mici și fără importanță și sîntem convinși că fiecare din ele, luate în parte, nu prezintă nici un pericol. Noi îl mîngîiem pe copil pe cap, dar îi distrugem nervii, deoarece în școală e gălăgie și dezordine. Poate că vocea noastră „liniștită“ îi stîrnește un sentiment de dezgust față de viață ; se mai adaugă apoi încă un fapt obișnuit – o notă proastă – și iată că copilul reacționează furtunos. Mi se pare că, în realitate, pericolul se datorește nu atît luptei deschise, sincere și hotărîte împotriva unor tendințe ivite în procesul de creștere a copilului, ci mai mult pasivității noastre.

Trebuie să țineți seamă și de următoarea situație extrem de importantă : dacă elevii dv. vor ști că dv., directorul școlii, cu toți colaboratorii dv., învățătorii și întreg colectivul de educatori sînteți oameni cu sufletul deschis, sinceri și drepecți, într-un asemenea colectiv școlar nu poate apărea ideea de sinucidere. Orice măsură veți lua într-un astfel de colectiv școlar va duce la rezultatul că elevii vor avea limpede în minte faptul că ați luat dv., un om pe care toți elevii îl știu cu un suflet deschis ; în mintea lor va încolți gîndul că aveți dreptate și ei vor veni să vă ceară un sfat, să stea de vorbă cu dv. și să se gîndească la ceea ce au de făcut.

Dar dacă vă veți ascunde în dosul acestei voci „liniștite“, elevul nu va veni niciodată la dv. ; e sigur că își va tăinui neliniștea lui cea mare, cea mai periculoasă. Cine se simte atras de un om cu glasul „liniștit“ ?

În viața mea, am alungat din comuna „Dzerjinski“, în curs de opt ani, fără nici o milă, vreo zece elevi – i-am gonit fără nici un menajament. Le-am spus : „Pleacă de aici, fiindcă ești un netrebnic, ne jignești și ne înjosești numai prin faptul că existi. Ți-o spunem deschis că ești un om de nimic“. Credeți că n-am tremurat câteva nopți de-a rîndul la gîndul că s-ar putea întîmpla ceva ? Mi-a fost teamă, dar simțeam o pornire lăuntrică de a proceda astfel ; mă bizuiam pe conștiința mea. Dar știți dv. că toți cei pe care i-am alungat, mi-au scris după vreo 5-6-7 ani ? Dacă colectivul e slab, orice abces, oricît de mic ar fi, firește, deranjează ; într-un asemenea colectiv va trebui să alungi, păstrînd o înfățișare binevoitoare chiar dacă nu ai suficiente motive. Iar dintr-un colectiv puternic eliminarea se face numai atunci cînd individul merge într-adevăr împotriva colectivului. Măsura dv. va avea asupra celui alungat un efect puternic, îl va dezmetici.

Vorbind de risc, am spus încă de la început că, dacă un colectiv este puternic și bine organizat, puteți să faceți cu el ce vreți și riscul va fi cu atît mai mic ; dar într-un colectiv slab, neorganizat, aș spune că fiecare mișcare a dv. este riscantă. Dacă n-aveți o metodă generală de lucru, nu vă puteți lua nici o răspundere ; n-ați putea spune unde este și unde nu este un risc.

Și acum o observație de a mea. V-am spus că eu nu am măiestrie. Am spus că n-am talent, măiestria însă am dobîndit-o. Măiestria este ceva care se poate învăța. Și așa cum poate fi cineva maestru strungar, un maestru doctor, tot așa trebuie și poate fi cineva maestru pedagog.

Cred că cu toții sîntem oameni care nu ne deosebim prea mult între noi. Eu am lucrat 32 de ani. Și fiecare pedagog, care a lucrat un timp mai mult sau mai puțin îndelungat, e un maestru – bineînțeles dacă nu e leneș. Fiecare dintre dv., pedagogi – începători, va deveni desigur un bun maestru dacă nu va renunța la cauza noastră ; dar măsura în care va învăța măiestria depinde numai de efortul fiecăruia în parte.

Să vă mai spun ceva și despre „mînia“ pedagogică. V-aș ruga să nu interpretați sugestia de a renunța la „vocea liniștită“, în sensul că trebuie să bateți cu pumnul în masă, să țipați etc. În felul acesta nu veți dobîndi rezultate bune.

Ce este în definitiv mînia ? Toate lucrurile trebuie interpretate în mod dialectic. Cînd e vorba de măiestrie, mînia se manifestă

altfel. Dacă sînteți un bun maestru, veți fi cuprins de indignare, dar aceasta nu va lua forme antipedagogice. Va fi o manifestare sinceră a adevăratului vostru sentiment omenesc dar nu a sentimentului dv. ca individ oarecare, ci cel al unui maestru pedagog.

„Glasului liniștit“ nu i se opune numai supărarea, eu îi opun orice simțămînt viu, omenesc. Trebuie să-i opunem toată gradația de sentimente – de la simpla nemulțumire pînă la adevărata mînie. Mărturisesc că am învățat, fără să vreau, ce înseamnă să spui cu un ton rezervat și sever „bună ziua“, sau potolit și calm „bună ziua“, sau să rostești cu o voce rece și aspră „bine, poți să pleci“ sau cald și liniștit, „bine, poți pleca“. Aici e vorba de practică.

Și dacă vă veți propune cîteva sarcini interesante de acest fel și vă veți exersa, va fi foarte bine. Deseori eu îi puneam pe colaboratorii mei să se exerseze în acest sens. Spuneam uneori :

– Eu sînt director, iar tu elev. Tu ai comis o greșeală. Eu voi discuta cu tine, iar toți ceilalți ascultați discuția noastră.

Puneți-mi întrebări. Cum veți întreba.

– „Spune, tu ai făcut asta?“ sau : „Asta tu ai făcut-o, știu eu !“ Încercați ! Se pare că e un lucru de nimic, dar îl întîlnești la fiecare pas. Fără modularea vocii, fără mimică, nu vei face nimic. Această diversitate de tonuri, pe care le stăpînește un adevărat pedagog, se manifestă nu numai în cazuri extreme, de supărare, bucurie sau nemulțumire.

Iată un exemplu ilustrativ. Riikov îl întreabă pe Hojik :

- Ce te străduiești atîta ?
- Fiindcă îmi place...
- Și Zaharov îți place ?
- O ! Zaharov îmi place foarte mult !
- Pentru ce îți place așa de mult ?
- Așa... pentru un anumit fapt.

Ochii mari și șireți ai lui Hojik deveniseră foarte ageri cînd povestea clătîindu-și capul său. Atunci a fost așa ceva... o adevărată minune. Atunci mi-a plăcut el mie. Se stinsese lumina în toată colonia, chiar în tot orașul, din cauza unui deranjament la uzina electrică. Am venit la cabinet și ne-am așezat – eram mai mulți puști. Ședeam pe canapele și chiar și pe jos. Toți povesteau despre război. Zaharov povestea și era încă întuneric. A mai povestit ceva un băiețaș și apoi Aleksei Stepanovici a spus :

– M-am saturat ! Trebuie să lucrezi și n-ai lumină ! Ce înseamnă obrăznicia asta !

A tăcut ce a tăcut și apoi a zis :

– La dracu, îmi trebuie lumină !

Noi rîdem. Deodată el spuse tare :

– Acum va fi lumină ! Ei ! Una, două, trei !

Și cum a pronunțat cuvîntul „trei“ s-a făcut lumină ! Peste tot s-au aprins luminile ! O, noi atunci am și rîs, am și aplaudat. Rîzînd Zaharov a zis :

– Asta trebuie să știi s-o faci, iar voi, puștilor, nu vă pricepeți.

Hojik a povestit toate acestea cu o expresie de șiretenie și a adăugat apoi făcînd ochii mari :

– Vezi ?

– Ce să văd ? întrebă disprețuitor Rîjikov. Crezi cumva că el poate face lumină ?

– Nu – răspunde vesel Hojik. De ce să facă ? Asta s-a întîmplat pur și simplu. Numai că... altul n-ar fi făcut așa.

– Și altul ar fi făcut așa.

– Nu, nu ar fi făcut... Altul s-ar fi temut. S-ar fi gîndit că va pronunța – unu, doi, trei și lumina nu se va aprinde. Ce va fi atunci ? Puștii vor rîde. Dar vezi că el a spus. Și încă... cum să-ți spun, cu indiferență. Lui i-a mers – lumina s-a aprins. Și mie îmi place cînd omului îi reușește ceva.

Rîjikov a ascultat cu surprindere această flecăreală șireată, fără să-și poată da seama dacă Hojik glumește sau vorbește serios. Rîjikov a rămas nemulțumit de această discuție.

– Ei asta îi merge ! Și ce te privește pe tine ?

– Mă privește pentru că dacă-i merge lui și mie îmi va merge alături de el. Asta e bine. Îmi place.

Despre ce este vorba ? A fost o simplă coincidență ; nu e lumină și omul spune : „Acum va fi lumină“. Și dintr-o dată lumina se aprinde. Această întîmplare mărunță vă poate crea o autoritate îndelungată. Au trecut trei ani și băieții tot mai continuau să povestească despre acest lucru. Care-i argumentul ?

– Tonul, încordarea puternică a energiei voastre.

Iată de ce nu e necesar un „glas liniștit“. Cît privește indignarea, dacă sînteți un bun maestru, știți cînd s-o potoliți și cînd s-o lăsați să izbucnească din plin. La nevoie, indignarea poate avea un efect mult mai mare decît lauda, pentru că, atunci cînd sînteți indignat, arătați că sînteți un cetățean, un om și un reprezentant al unei instituții, exponentul unei idei, reprezentantul legii și că apărați ceva foarte important. Dar cînd mîngîiați pe cineva pe cap, în numele cui o faceți ? În numele unei „idei pedagogice“ pe care nici dv. n-o cunoașteți.

Și acum să răspund la întrebarea despre „colectiv și familie“ ; e o problemă foarte importantă.

Și eu am avut mulți elevi cu familie. Veneau părinții și mă întrebau : „Nu s-ar putea să-l luați și pe băiatul nostru?“ „De ce vreți să-l educați aici?“ „Nu mai doarme noaptea acasă, o chinuie pe maică-sa, a furat aparatul de radio, a vândut titlurile de împrumut...“ etc. Dar când primeam copilul, le spuneam părinților : „Eu vi-l iau, dar dacă a ajuns să fure, să nu vă mai amestecați în creșterea lui. Să ne înțelegem : eu îl voi educa, iar dv. veți aștepta rezultatele“.

Uneori mi se aducea câte un copil ajuns la un anumit grad de „perfectie“. Eu îi sugeram că el trebuie să facă cunoscut în familie teoria despre stat. Așadar, nu așteptam ca familia să-mi propună ea vreo idee, ci dimpotrivă, eram încredințat că elevul va face cunoscută în familie teoria propusă de mine. Când pleca în concediu, îi spuneam : „Fii cuviincios cu tatăl tău“. „Fii cuviincios cu maică-ta“. „Să le dai și o mână de ajutor – neapărat“ ! „Când te scoli dimineata, întreabă-i : n-aveți ceva de lucru pentru mine?“ „Trebuie să faci părinților tăi o impresie foarte bună, ai înțeles?“ – „Am înțeles“. Și copilul se duce acasă și-i întreabă : „E ceva de lucru pentru mine? Poate ceva de spălat?“ Atunci părinții vor înțelege că dacă vor mai avea un copil vor trebui să-l crească altfel de cum și-au închipuit că-i bine.

Am ajuns la convingerea că noi, educatorii, reprezentind o instituție socialistă de stat, sîntem un sector socialist și e firesc ca și elevii noștri să fie și ei membrii acestui sector și că trebuie deci să ducă în sinul familiei teoriile noastre juste despre morală și cultură.

Dacă familia are un nivel cultural mai ridicat, ea va veni întotdeauna în ajutorul nostru și atunci vom avea o idee comună ; dacă e mai puțin ridicată, ea va fi sub influența copilului, a colectivului, a organizației respective.

Și acum se pune problema : cum să facem ca copilul să ducă în sinul familiei aceste idei despre stat ? Dar aceasta este în funcție de iscusința voastră precum și de toate metodele și mijloacele dv. de lucru. Uneori, însă, e destul să spuneți copiilor : trebuie să vă purtați așa, pentru că nu-mi pot închipui că ar exista într-adevăr o problemă a copiilor-dezorganizatori. Nu, nu pot exista astfel de elemente dizolvante.

Tot ce v-am spus acum are legătură cu un fapt anumit. De curînd am fost la un tribunal pentru minori. Erau acolo cinci elevi de clasa a cincea. Jefuiseră un magazin, furaseră și mîncaseră niște portocale și iată-i acum pe banca acuzaților. Apare directorul de studii. Judecătorul întreabă : „Ați putea caracteriza pe ăsta de aici?“ Și directorul de studii răspunde : „E un copil rău, un ele-

ment dizolvant ! Întârzie la lecție, fumează și învață și pe alții să fumeze. Aduce mereu niște frînghii în clasă". Cuvîntul de „frînghii” m-a făcut să fiu mai atent : ce fel de „criminal” o fi oare acela care vine cu niște „frînghii” în clasă ? Judecătorul strigă : „Semionov” ! Băiatul se scoală. Judecătorul e o femeie, o bolșevică minunată. Îl întreabă :

- De ce ți s-au înroșit urechile ?
- Mi-e rușine - răspunde el cu lacrimi în ochi.
- Ești pionier ?
- Da. (Lasă capul în jos.)
- Unde ți-e cravata ?
- În buzunar.
- De ce o ții în buzunar ?
- Mi-e rușine...
- Stai jos... Am înțeles ! spune ea.

Dar directorul de studii nu și-a dat seama că urechile copilului s-au înroșit deoarece îi este rușine, că lasă capul în jos deoarece îi vine să plîngă. Ce fel de element dizolvant poate fi el ? Unui astfel de „element” dizolvant dv., ca educatori, puteți să-i spuneți : „Să fie pentru ultima dată... Ai înțeles ?” Și fiți convinși că nu se va mai repeta. Desigur, dacă l-ați vedea cu o frînghie în mîină și l-ați amenința, va aprinde o țigară și vă va sufla fumul în ochi. Aceste „elemente dizolvante” sînt elementele cele mai bune, care vor duce în familie ideile dv. morale ; chemați-l și vorbiți-i așa : „Tu ești elevul unei școli cu renume ; familia înseamnă pentru tine oameni care-ți sînt dragi ; arată-le tu cum trebuie să se poarte”. Nu e un lucru greu. Cu condiția însă să aveți un colectiv și să vă cunoașteți meseria.

Ce propun eu să se aplice în școală ?

Eu nu propun nimic și nici n-am dreptul să propun. Dar dacă eu aș fi în școală, aș aplica și arestul la mine în cabinet și i-aș aresta pe cei mai buni. (Rîsete.) Da, tovarăși, în general trebuie pedepsiți cei mai buni, nu cei mai răi ; pe cei mai răi trebuie să-i ierți, dar astfel încît să știe toți că celui mai bun nu i se iartă nimic. Încercați să pedepsiți nu pentru cele mai grave greșeli, ci pentru cele mai mici... Desigur, un asemenea sistem de pedepsire nu va prinde de prima dată. Trebuie ca colectivul să știe că pedeapsa include și ea respect. Aceasta este incontestabil o filozofie grea și complicată și ea nici măcar nu trebuia abordată astăzi.

Iată încă o întrebare : „Ce legătură aveți cu școala de zece clase ?” Colonia noastră avea o școală de zece clase, iar eu eram directorul ei.

Încă o problemă : „După mine, colonia de copii este un câmp de experiență“.

Ce experiență ? Acôlo sînt oameni vii ! Încercări putem face, dar experiențe în nici un caz.

„Cum să păstrăm unitatea unui colectiv organizat ?“

Foarte simplu ! Păstrați-i mai întîi nucleul viu ; căutați ca o serie de elevi să ia locul altelei ; adică să se perinde în permanență membrii colectivului în continuă dezvoltare, atît educatori cît și elevi ; apoi păstrați regulile și tradițiile.

În ordinele noastre de zi, se scria : „Dimineța, toți pleacă la muncă, potrivit dispozițiilor date de comandanți“. Demult se pleca însă la muncă fără dispoziții, dar în ordinele de zi continua să se scrie : „Dimineța, toți pleacă la muncă, potrivit dispozițiilor date de comandanți“.

O altă tradiție : cînd se citea ordinul, toată lumea trebuia să stea în picioare. Poate nu mai e necesar, dar se mai păstrează, în virtutea tradiției. Și această păstrare a tradiției își are logica ei, deosebit de importantă.

Întrebarea următoare : „Ce planuri de creație aveți ?“

Nu-mi place însuși cuvîntul „creație“. De planuri de creație poate fi vorba numai cînd sîntem în mijlocul copiilor ; în prezent mă ocup cu scrisul.

Am de gînd să termin volumul al II-lea și al III-lea din *Cartea pentru părinți*, mă voi ocupa apoi de un studiu mai mare, pentru care mi se vor pune, se pare, mijloace la dispoziție.

Am de gînd ca timp de vreo trei ani să scriu o carte importantă despre educația comunistă ; de astădată nu e o carte de literatură, ci o carte specială pentru educatori.

„Cum trebuie să procedăm atunci cînd responsabilul sau comandantul, cum îi ziceți dv., calcă regulamentul ?“

Întîi trebuie „frecat“ ca și ceilalți ; dar principalul e răspunderea pe care o are în fața adunării generale sau și mai important : comandantul trebuie să știe să păstreze onoarea, mîndria colectivului.

Un tovarăș mă învinuiește că ideile mele sînt redade adesea prin termeni învechiți. Acest lucru este just. Într-adevăr : pedeapsă este un termen vechi, dezonorant. Dar ce să faci, nu pot eu să inventez termeni noi.

„Ce atitudine trebuie să avem față de familie, de prieteni, de tați și de mame ?“ La această întrebare aș răspunde astfel : mulți dascăli mi-au trimis lucrările lor : povestiri, nuvele ; unele sînt chiar foarte bune. Numai un lucru mă surprinde : de unde au luat acest ton ? Nimeni nu scrie „tatăl“, „mama“ ; toată lumea scrie : „tăticu“, „mămica“. În aceste cuvinte se simte ceva artificial. Sînt

de părere că trebuie să stăm de vorbă cu părinții mai mult și mai calduros ; dar e și mai important să-i influențăm cu ajutorul copiilor.

Tovarăși, vă mulțumesc pentru atenția cu care m-ați ascultat. Cer iertare dacă n-am formulat destul de bine unele teze. E cu neputință să spui totul într-o singură seară. Ar fi bine să vă putem asculta și pe dv. În experiența fiecăruia sînt atîtea învățăminte prețioase, încît dacă ați fi cu toții dîrzi ca mine și v-ați așeza să scrieți fiecare cîte o carte, ar apărea desigur opere minunate și foarte interesante.

Spor la muncă, tovarăși !

Conceptiile mele pedagogice

Tovarăși, nu sînt nici conferențiar, nici savant. N-am lucrări științifice pedagogice. Vorbesc în momentul acesta numai ca un om care vine în fața dv. să facă un bilanț, ca un autor care face un fel de referat atît literar cît și pedagogic. De aceea v-aș ruga să țineți seama de faptul că nici eu n-am ajuns încă la nici un fel de concluzii bine precizate. Ceea ce am făcut, atît eu cît și colegii mei din comună nu este, deocamdată, decît o simplă experiență. Și se înțelege că pentru a trage cîteva concluzii mai precise din această experiență, ar trebui să le mai verificăm, nu o singură dată sau de două ori. Vorbind aici, în fața dv., urmăresc un singur scop.

Eu am avut un anumit fel de viață, o anumită experiență ; dv. aveți ideile și experiența dv. Între concepțiile noastre se va produce astăzi un fel de ciocnire. Poate că ele se vor desfășura paralel. Poate că se vor întretaia ; întîlnindu-se, poate că se vor despica reciproc. Dar, din această ciocnire poate rezulta, întotdeauna, un folos.

Cauza noastră, cauza educației comuniste este o cauză nouă, de importanță universală. Dacă am lua domenii cum ar fi, de pildă, tehnica, literatura sau altele, am constata că în cadrul lor primim întotdeauna cîte ceva de la generațiile trecute. Dar în domeniul educației comuniste, situația este mult mai complexă ; fiindcă acum douăzeci de ani aceste două cuvinte – educația comunistă – aproape că nu se îmbinau. Și nu ne sfiim să mărturisim că, în ceea ce privește unele amănunte ale muncii noastre, noi mai plutim încă și vom mai pluti și nici nu s-ar putea să nu plutim. Dacă am afirma că în douăzeci de ani am reușit să creăm, să

terminăm și să desăvîrșim o școală pedagogică nouă, mare, școala educației comuniste, n-ar fi decît o simplă îngîmfare. În această operă sîntem împreună cu dv. pionieri ; și a greși este o particularitate a pionierilor. Important este să nu te sperii de greșeli și să îndrăznești mereu.

Aceasta e, în cîteva cuvinte, semnificația întîlnirii noastre de azi.

Îmi vine foarte greu să fac un bilanț în fața dv. ; aveți o facultate de literatură, unde preocupările literare au prioritate. Sînt într-o oarecare măsură și scriitor și ar trebui, deci, să dau socoteală și de munca mea literară. Dar înainte de toate mă simt pedagog ; mereu și în orice împrejurare, sînt în primul rînd pedagog. Activitatea mea literară este o formă a activității mele pedagogice. De aceea voi vorbi foarte puțin despre literatură.

Și pentru ca să nu se ivească nici o neînțelegere, vă voi povesti cîte ceva din viața mea de pedagog și de scriitor. Mai sînt și azi oameni care cred că eu am fost colonel. Nu numai că n-am fost colonel, dar nici n-am făcut militare vreodată. Sînt fiul unui muncitor, vopsitor la căile ferate, care a lucrat într-o uzină de vagoane mai mult de 40 de ani. Și eu am lucrat în această uzină, din anul 1905, dar ca învățător, după ce am primit o foarte elementară pregătire pedagogică, absolvind un curs de pedagogie de un an, de pe lîngă o școală primară. Azi nu se mai pomeneste de o pregătire atît de redusă. Era o pregătire atît de elementară încît nu mi se putea încredința decît postul de învățător în școala elementară inferioară¹, plătit cu un salariu de 25 de ruble pe lună. (O voce : era o școală parohială ?) Nu, vă rog, nu era o școală parohială. Era o școală de pe lîngă o uzină. Era o școală minunată, fiindcă aici erau numai muncitori. Și eu eram de-ai lor, ca fiu de muncitor din aceeași uzină. În această școală am lucrat nouă ani și experiența de acolo are pentru mine o importanță deosebită. Mai tîrziu, în 1914, am intrat într-un institut pedagogic pe care l-am absolvit cu medalia de aur. Apoi am fost numit la conducerea coloniei pentru copiii delincvenți „Maxim Gorki“.

Din 1920 și pînă în 1936, timp de 16 ani, am condus același colectiv : „colonia“ Maxim Gorki și „comuna“ Dzerjinski. Amîndouă formau un singur colectiv. Cei care au citit *Poemul pedagogic* își amintesc că, atunci cînd Comisariatul Poporului pentru Învățămînt din Ucraina m-a „expediat“ din colonia „Maxim Gorki“, am trecut la dv. în comuna Harkov. Aici se aflau vreo cincizeci din foștii mei elevi de la „Gorki“. După mine au venit în comuna „Dzerjinski“ încă vreo sută. Așa că, de fapt, comuna continua nu numai experiența

¹ Școală elementară cu două clase. — Nota trad.

din colonia „Maxim Gorki“, ci și istoria aceluiași colectiv omenesc. Faptul are o importanță deosebită și pentru mine și pentru opera realizată, fiindcă aici au continuat și s-au îmbogățit tradițiile create în colonia „Maxim Gorki“.

Atunci, în comuna „Dzerjinski“, am scris prima mea carte *Marșul anului 1930*. Cartea a apărut ; dar n-am citit și n-am văzut nici o scrisoare a vreunui pedagog relativ la această carte, sau cel puțin o notiță critică. S-a scufundat parcă, și a dispărut fără urmă. Numai un singur pedagog s-a ocupat de această carte și a lăudat-o. Acest pedagog, cel mai neobosit pedagog, a fost Aleksei Maksimovici Gorki, care, trăind la Sorento, și-a dat osteneala să și-o procure (eu nu i-am trimis-o), s-o citească și să-mi scrie.

Am scris apoi *Poemul pedagogic*, din care au apărut fragmente în 1933, 1934 și 1935. Am scris cărțile *Onoare, Steaguri pe turnuri* – ultima avînd pentru mine și pentru istoricul concepțiilor mele o importanță foarte mare. Mulți spun că e mai bună desigur decît *Poemul pedagogic*, alții că nu face două parale. (Rîsete.) Eu înclin spre o medie : nu e mai bună ca *Poemul pedagogic* dar nu e nici o carte chiar atît de proastă. În orice caz, are și părți bune. Am mai scris și primul volum din *Cartea pentru părinți*. Ce m-a determinat s-o scriu ? În ultimii doi ani am lucrat la Comisariatul Poporului din Ministerul de Interne al Republicii Ucrainene, la Direcția coloniilor de muncă și la organizarea acestor colonii. Acolo n-am avut de-a face cu prea mulți copii vagabonzi ; erau mai ales copii cu familii. În comuna „Gorki“ și „Dzerjinski“ erau copii vagabonzi delincvenți ; în ultimii ani, însă, adunam mai ales copii care aveau familii.

Trebuia să am grijă să abordez problemele privitoare la familie și mi s-a părut necesar să scriu o carte pentru părinți. Am publicat primul volum, în care prezint problema familiei ca problema unui colectiv. Acum lucrez la al doilea volum ; aici e vorba îndeosebi de educația morală și politică, mai ales în familie, dar mă refer uneori și la școală. Al treilea volum va fi consacrat problemelor de educație prin muncă și alegerii unei profesii. Al patrulea, și cel mai important pentru mine, va trata următoarea problemă : ce educație trebuie să primească omul, pentru ca, vrînd nevrînd, să fie un om fericit ? Interesant, nu-i așa ?

Cartea pentru părinți a fost defăimată și de critici și de pedagogi. Criticii o învinuiesc de didacticism ; pedagogii – că-i o carte de literatură de la care n-ai ce învăța. Pedagogii s-au năpustit asupra mea, fiindcă nu vorbeam nimic de școală.

E o neînțelegere la mijloc. Eu n-am avut intenția să vorbesc de școală, ci de părinți ; să mă adresez părinților și familiei. M-am dus la Comisariatul Poporului pentru Învățămînt din R.S.F.S.R. și

le-am spus : „Iată o carte scrisă pentru părinți ; poate să fie într-însa lucruri greșite ; poate procedez ca un eretic. Cercetați-o“. La care mi s-a răspuns : „Nu, nu avem o direcție a educației în familie“. Apoi am mai întrebat : „Dar ce fel de direcții aveți ?“ – „Avem o direcție a școlilor, o direcție de educație preșcolară etc.“ La care am răspuns : „La revedere !“ Mi-am zis că ne-am împărțit funcțiile : „sectorul lor e al educației elevilor, iar al meu sectorul educației părinților“. Simțind în spatele meu prezența unei autorități atît de mari ca Direcția Școlilor din Comisariatul Poporului pentru Învățămînt, care posedă o vastă erudiție, mi s-a părut că nu trebuie să mă ating de problemele de care se ocupă ea ; eu mă voi ocupa de problemele care nu sînt încadrate în nici o direcție și pe care nu le dirijează nimeni.

Așa se explică de ce am scris mai mult despre educația în familie și intenționat i-am dat volumului titlul : *Cartea pentru părinți*. Dar nici asta nu mi-a folosit la nimic. Într-o revistă din Moscova a apărut un articol : „Sfaturi dăunătoare pentru părinți“.

În general nu-mi place să citesc articole critice despre cărțile mele ; dar pe acesta l-am citit. Ce n-o fi bun ? mă gîndeam eu ? Poate că nu e bine scrisă ? Am înțeles că nu e bună, fiindcă nu se vorbește nimic despre școală ; deci cartea este dăunătoare.

Am decis că reproșul nu e chiar atît de grav ; continui deci să lucrez la această carte pentru părinți. Dar, despre școală nu voi scrie. Cine mă poate obliga să scriu despre toate ? Scriitorului i se recomandă, în general, să-și aleagă o temă, nu douăzeci.

Despre școală trebuie să scrieți dv., pedagogii. Aveți multe sentimente, multe idei, scrieți, deci.

Acesta e bilanțul meu foarte scurt. Ce aș putea să mai spun despre însușirile literare și lipsurile cărților mele ? Mai este o problemă care v-ar putea interesa pe dv., ca scriitori. Unii spun că în *Poemul pedagogic* lipsește imaginația – că nu este decît o redare fidelă a faptelor. Un critic a scris chiar : „Omul are o viață interesantă, și a descris-o. Orice om care are o viață interesantă poate scrie o carte ; de aceea Makarenko nu e nici artist, nici scriitor ; nu e decît un meșter fotograf“.

Se înțelege că mi-a părut rău. Cum adică : am scris o carte și nu-s scriitor ? Discutînd într-o zi cu acest critic, l-am întrebat : „De ce cartea este un clișeu ?“ La care criticul mi-a răspuns : „Ați scris tot ceea ce ați văzut. Vă lipsește imaginația, lipsesc imaginile sintetice“. L-am întrebat, făcînd o mină gravă : „De unde știți că lipsește invenția ? Ce vă dovedește că acolo e numai adevăr ?“ Și el mi-a răspuns : „Dar asta se vede cît de colo ! Se vede după

Zadorov, că el a existat cu adevărat și că l-ați bătut“. „Da de unde ! i-am spus eu. Zadorov n-a existat, nu l-am bătut niciodată : toate astea sînt născociri“.

Putea să creadă sau să nu creadă. Treaba lui. Dar nu putea să-mi dovedească că n-am dreptate. Am eu dreptul să născocesc ? Sigur că am ! Și nimeni nu poate să-mi reproșeze că cutare lucru e născocit sau nu. Nimeni n-are voie să-mi ceară socoteală. Iar vouă vă spun prietenește că nici în *Poemul pedagogic*, nici în *Steaguri pe turnuri* nimic nu este imaginar, în afară de cîteva nume și cîteva situații.

Aceasta e singura problemă de literatură pe care trebuie s-o lămuresc în fața dv.

Și acum, tovarăși, să trecem la pedagogie. Fiindcă mi-ați pus multe întrebări, aș vrea să fiu mai concis ; răspunzînd la toate întrebările, cred că voi spune tot ce am de spus.

Am eu dreptul să vorbesc astăzi ? Singurul meu drept este că am muncit ca pedagog 32 de ani ; asta e una la mîna ; apoi am căutat să mă dumiresc asupra muncii mele și aș putea spune că am avut un fel de stil propriu în activitatea mea pedagogică. Dar stilul acesta al meu nu este un atribut al talentului meu. Este o consecință a nevoilor, a particularității muncii care mi-a fost încredințată. Am avut succese fiindcă am fost timp de 16 ani în același colectiv unde tovarășii mei erau niște colaboratori și colegi desăvîrșiți. Datorită acestei situații, problemele cele mai importante și cele mai grele se cristalizau treptat într-un fel de sistem. Pe măsură ce meditam asupra experiențelor mele, am ajuns la un anumit sistem de concepții, care se deosebește poate de un sistem cunoscut și folosit de toți. Și aș vrea să vorbesc tocmai despre aceste deosebiri. Deosebirile acestea se explică prin faptul că n-am lucrat într-o școală obișnuită ci într-o instituție specială.

Dacă ar trebui să fac o apreciere asupra acestui succes, aș spune că a fost unul foarte mare. E destul să vă spun că am avut succes. În ultimii ani comuna „Dzerjînski“ se întreținea din propriile ei venituri. E ceva ! Vă dați seama ce înseamnă ca un colectiv de copii să trăiască din venituri proprii ? Un punct extrem de important. Colectivul acoperea nu numai cheltuielile școlii, salariile pedagogilor, întreținerea laboratoarelor etc., ci și toate cheltuielile de întreținere a copiilor. Dar nu numai atît. Comuna mai aducea statului un venit net de cîteva milioane de ruble. E o izbîndă uriașă, fiindcă hozrasciotul este un strălucit „pedagog“ ; parcă ar fi absolvit trei școli superioare de pedagogie, într-atît de bine educă !

Gospodăria bazată pe hozrasciot este mult mai avantajoasă decît bugetul. Pentru excursiile de vară putem cheltui vreo două

sute de mii de ruble ; pentru biletele de intrare la teatrele din Harkov, vreo patruzeci de mii. Putem cumpăra un autobuz, un turism, încă unul, și un camion. Care școală poate face atâtea investiții ?

Gospodăria bazată pe hozrasciot este o urmare a activității economice. Dar ea mai poate da și alte rezultate. Nu demult, m-am întâlnit cu o fostă comunardă, o studentă în ultimul an la facultatea de istorie. Dar ea mai este și frezor (de categoria a V-a) și specialistă în lucrări de optică de aceeași categorie ; acum va fi specialistă și în istorie. Iată un minunat buchet de calificări și drumul către el este și mai plăcut și formează puternice mănunchiuri de influențe.

Am avut noroc. Și de aceea nu mă sfiesc să exprim câteva idei care ar putea să pară acum ciudate ; sînt sigur însă că, după cîteva ani, le veți accepta și veți fi de acord cu mine. Principalele caracteristici ale vederilor mele pedagogice sînt următoarele :

În activitatea noastră școlară (și eu cunosc acum școlile foarte bine : nu e zi în care să nu vizitez vreo școală), se poate urmări ceea ce numesc eu hipertrofierea tratării individuale. Știți că în medicină există acest termen de „hipertrofie a inimii” – adică dilatarea ei. Și în munca noastră cu copiii, în urma unei astfel de „hipertrofieri”, noi așteptăm ca tratarea individuală să facă minuni ; chiar și acum mai credem în puterile miraculoase ale acestei pedagogii. Eu nu sînt împotriva tratării individuale. Cred însă cu hotărîre în opera noastră educativă (vorbesc de educația propriu-zisă, nu de instrucție), nu este metoda unui anumit pedagog și nici a unei anumite școli, ci a organizației din școală, a colectivului, precum și a organizării procesului educativ.

Astăzi, de exemplu, am avut prilejul să ascult expunerea unui student de la Institutul de pedagogie, tratînd tocmai : „Cum trebuie educat patriotismul sovietic”. Expunerea a fost interesantă. Se vedea că studentul a lucrat temeinic... El înfățișa experiența dintr-o școală model și arăta că educația patriotismului sovietic se face în primul rînd la lecție, apoi în activitățile extrașcolare. A dat exemple de activitate extrașcolară model și de lecții care educă patriotismul sovietic. În partea a doua a vorbit despre rezultatele acestei munci făcută cu elevii școlii. Din prezentarea discuțiilor cu elevii reiese că ei sînt niște adevărați patrioți sovietici.

Am ascultat expunerea, apoi i-am pus următoarea întrebare : „Da, bine, metodele sînt excelente și rezultatele le putem vedea ! Dar ați încercat să controlați spusele copiilor, vorbele pe care le citați ? Un elev, de pildă, spune că grănicerii trebuie să fie oameni curajoși, că și el ar vrea să fie curajos și că omul trebuie să fie

curajos. Ați căutat să vă convingeți dacă este într-adevăr curajos sau fricos? Dacă la o eventuală verificare se va dovedi că este un copil fricos, am dreptul să cred că n-a fost bine educat în sensul patriotismului sovietic". Admit că sînt cazuri în care elevul arată că are o idee justă despre adevăratul patriotism sovietic, dar nu dovedește că și-a însușit o comportare de adevărat patriot.

Faptul prezintă o importanță deosebită, mai ales atunci cînd e vorba de a dezvolta însușiri, ca : răbdarea, puterea de a învinge unele greutăți care persistă, de a înlătura piedicile, nu prin elan, ci prin perseverență. Oricît ați încerca să cultivați la copil reprezentări juste, ceea ce ar trebui să facă, totuși aș putea afirma că nu-l educați eficient dacă nu-i cultivați deprînderea de a învinge greutățile care persistă. Pe scurt, eu cer ca viața copiilor să fie astfel organizată, încît să se cultive un anumit grup de deprinderi. Îmi mențin părerea că în școlile noastre nu se acordă destulă atenție problemei organizării activității copiilor, a activității zilnice și a activității comuniste.

Am pus o altă întrebare care l-a fîstîcit pe referent. L-am întrebat : „Cum se comportă copiii, care, după părerea dv., au primit o educație justă, atunci cînd sînt puși în situația de a denunța pedagogului pe un coleg al lor?“ (Există o astfel de problemă și e o problemă foarte grea.)

Sînt cazuri cînd elevii au primit o bună educație comunistă ; dar dacă colegul lor s-a făcut vinovat de ceva, clasa nu-l denunță niciodată pedagogului. Dacă o asemenea contradicție este cu puțință, am dreptul să mă îndoiesc de linia justă a educatorului.

Insist să se dea mai multă atenție formelor de organizare a colectivului de copii. Nu voi insista prea mult ; va trebui probabil să răspund la cîteva întrebări în legătură cu această temă.

Voi enumera numai chestiunile principale, asupra cărora trebuie să se insiste cînd e vorba de această problemă. Prima este problema centrului colectivului. La noi sînt patru centre, și încă un alt număr de centre : directorul, directorul de studii, organizatorul Comsomolului și instructorul superior de pionieri. Este o problemă deosebit de importantă. În munca mea mi-am dat foarte multă osteneală pentru organizarea acestui centru ; și n-am rezolvat problema atît de repede. Pentru mine, chestiunea aceasta contează foarte mult. Centrul este puntea de comandă de unde pornește toată conducerea elevilor ; nu e un centru administrativ.

Problema centrului, a influenței lui, nu este complet rezolvată nici teoretic și nici practic. Am văzut multe școli, și în fiecare școală chestiunea aceasta era altfel tratată. În una din școli, directorul supraveghea totul, pînă și vopsirea podelelor, a tavanului.

În alta, de toate aceste lucruri se ocupa directorul de studii ; în a treia, responsabilul organizatoric al Comsomolului rezolva toate problemele, iar în a patra, instructorul de pionieri.

Acesta e un aspect al problemei.

A doua problemă importantă este organizarea colectivului, ceea ce se poate numi structura colectivului. Înțeleg prin aceasta mai întâi colectivul primar pe clase și apoi colectivul general al școlii. Care sînt principiile după care ne conducem în organizarea colectivului ? Putem spune că, deocamdată, n-avem încă nici un principiu. Avem numai clase – clase de elevi așa cum sînt, și numai atît ! Fiecare clasă are viața ei proprie : clasa a zecea nu știe ce se petrece într-a noua ; de-a doua și a treia nici nu vrea să știe. Cum se comportă clasa a doua și a treia față de cei mari : cu dragoste, cu respect, cu stimă ? Nicidecum ! Primele clase nici nu-și dau seama că există elevi mai mari ; nici nu vor să știe de ei. Colectivele inițiale trăiesc într-o izolare completă.

Problema următoare a disciplinei este o problemă foarte importantă. Ea frămîntă și ține încordată toată lumea. Cu toate acestea, în practica noastră școlară se mai vorbește și astăzi de o disciplină a înfrînării.

Este aceasta o disciplină sovietică ? Disciplina înfrînării cere : fă cutare sau nu fă cutare, nu întîrzia la școală, nu izbi călimara de pereți, nu insulta pe profesor ; s-ar mai putea adăuga încă cîteva reguli asemănătoare care încep cu „nu”. Dar aceasta nu e disciplina sovietică. Disciplina sovietică este disciplina biruinței greutăților, a luptei și a propășirii, disciplina stăruinței în atingerea unui scop. Dar sînt oare rezolvate la noi problemele scopurilor și ale sarcinilor educației ? Această chestiune trebuie de asemenea precizată. Noi pretindem ca copilul să fie silitor, evoluat, punctual, disciplinat, curajos, cinstit, cu voință puternică etc. Dar școala engleză nu urmărește oare și ea ca copilul să fie cinstit, punctual, cu voință hotărîtă ? Se zice că da ! Nu, această formulare nu precizează îndeajuns obiectivele noastre. Altele sînt obiectivele noastre. Noi trebuie să cultivăm educația comunistă. Cu alte cuvinte, obiectivele noastre își pot găsi expresia numai în trăsăturile caracterului, specifice personalității omului comunist ; aceste trăsături trebuie caracterizate precis și limpede.

Și acum să ne gîndim ce știm despre caracterul unui colectivist – a omului cu o comportare comunistă. Care e concepția noastră despre acest om ? Dacă spunem că e cinstit și energic, că are voință, nu dovedește nimic. Acestea nu sînt numai calitățile noastre. Cinstea unui comunist trebuie să se deosebească de aceea a unui așa-zis bun englez. Și în biblie se vorbește despre cinste...

Cinstea noastră necesită o unitate indisolubilă a oamenilor muncii, respect față de fiecare om al muncii, respect față de micul colectiv din care faci parte și față de colectivul întregii societăți sovietice, respect față de oamenii muncii din toate țările.

Numai pe acest fond noi vom vorbi despre cinste.

La noi, orice însușire morală capătă alt conținut decât în societatea burgheză. La noi este necesar un sistem deosebit de mijloace pentru cultivarea calităților morale cu totul deosebit, spre exemplu, cu cel din Anglia. Și noi trebuie să educăm tocmai aceste calități specifice ale personalității noastre morale.

Să luăm, de exemplu, spiritul practic, o calitate foarte importantă, căruia i se acordă o atenție deosebită la al XVIII-lea Congres al partidului.

Și în concepția burgheză, spiritul practic este o însușire dintre cele mai bune. Dar cum e înțeles acest spirit practic în lumea burgheză? „Trebuie să fii practic, fiindcă există foarte mulți indivizi nepractici; trebuie să fii mai tare decât ei“. Spiritul practic burghez este o calitate folosită pentru a învinge pe cei mai puțin practici, a-i domina, a-i preface în robi, în exploatați.

Acest spirit practic este un mijloc de exploatare. La noi, spiritul practic al unui individ nu poate împiedica spiritul practic al celuilalt. Înseamnă că la noi, spiritul practic este o trăsătură morală și a pretinde spirit practic constituie o cerință morală. Spiritul practic trebuie cultivat în fiecare om.

Să luăm, de pildă, noțiunea de punctualitate. În cuvântările tovarășului Stalin și în recente hotărâri ale guvernului nostru se subliniază importanța acestei calități. În munca noastră educativă punctualitatea, ca o trăsătură de caracter cu adevărat comunistă, ar trebui să ajungă la un asemenea grad, încât punctualitatea șefului și cea a subalternului să devină una și aceeași trăsătură morală. Să luăm, de pildă, o astfel de trăsătură de caracter cum este capacitatea de orientare; noi sîntem obligați să educăm la elevi priceperea de a se orienta rapid în cele mai complicate împrejurări foarte exact, cu mult calm, cu încredere, fără țișete și istericale, fără panică, fără văicăreli.

Să luăm o altă trăsătură de caracter, specific comunistă, aceea de a ști să te supui nu unui bogătaș sau unui stăpîn, ci tovarășului tău și în același timp să știi să și poruncești tovarășului tău. Sîntem tovarăși și prieteni; dar se creează cîteodată o situație cînd, de pildă, eu capăt dreptul de a porunci. Atunci trebuie să știu să poruncesc, iar tu să știi să te supui, să uităm că am fost cu o clipă mai înainte prieteni. Această trăsătură de caracter se poate dezvolta numai într-o țară ca a noastră, unde nu mai există clase

exploatoare, unde nu mai există o autoritate care să derive din puterea economică, din proprietatea privată, din putința de a face pe stăpînul. Toate aceste însușiri trebuie dezvoltate în rîndurile tineretului nostru.

Am enumerat aici numai foarte puține din foarte multele trăsături.

Se mai pune întrebarea : care sînt mijloacele noastre pentru a le dezvolta ? Pentru a învăța să poruncești tovarășului tău nu există altă cale decît exercițiile în vederea dării de dispoziții. Acestea sînt exerciții serioase și nu pozne din joacă, astfel încît atunci cînd tovarășul este responsabil, neîndeplinirea ordinelor în fața colectivului atrage după sine daune.

Iată în esență, tovarăși, tot ceea ce am vrut să spun. Colectivul trebuie organizat astfel, încît să dezvoltăm trăsăturile pozitive, reale, ale personalității și nu pe cele imaginare. Sîntem datori s-o facem. În aceste condiții, respectarea particularităților individuale va avea un efect mult mai puternic, mai frumos și mult mai potrivit scopului urmărit. Dacă nu vom dispune de un colectiv, și nu vom face o educație colectivă, folosind tratarea individuală, riscăm să educăm indivizi și nimic mai mult.

Nu vă voi obosi și cu alte amănunte ale problemei. Sînt sigur că voi avea prilejul să mai revin, cînd voi răspunde la întrebări.

Acum, la sfîrșitul cuvîntului meu introductiv, voi menționa că toate aceste probleme sînt foarte grele. Sînt grele, deoarece cultivarea unor trăsături profunde cere ani îndelungați. Nu se poate crea un caracter cu o metodă sau printr-un procedeu deosebit de rapid. Caracterul se poate dezvolta numai printr-o participare de mulți ani a individului la viața unui colectiv disciplinat, bine organizat, demn și serios. Dar organizarea acestei experiențe implică neapărat și riscul.

Problema riscului este problema cea mai grea. Dacă ați hotărît să vă duceți munca cu un colectiv în felul acesta, riscul, pericolul, constă în faptul că, după patru luni, vă veți putea întîlni cu un inspector care vă va întreba : „Ei, ce-ați făcut ? Arătați-ne caracterele comuniste create de dv.“. Dar n-aveți ce să-i arătați : abia după cinci ani le veți putea crea. Cum, după cinci ani ? Trebuie să arătați în raport, acum, ce ați creat ! (Rîsete.)

E un pericol foarte mare, mai ales că goana după date pentru rapoarte a devenit cu adevărat ridicolă. Am fost astăzi la o școală unde i-am găsit pe învățători în panică. Spuneau că inspectoratul județean și-a luat angajamentul ca promovarea elevilor să fie realizată sută la sută ; inspectorul orășenesc și-a luat și el același angajament ; școala noastră și clasa noastră s-a obligat și

ele să atingă promovarea sută la sută. Dar în clasa a IX-a îl avem pe elevul Balmesov, care nu ia decît note proaste. Specialitatea lui : să ia numai note proaste. N-ai ce-i face și deci nu poate fi vorba de o promovare sută la sută. Nu putem îndeplini angajamentele luate, vom fi niște mincinoși în fața societății sovietice. Noi ne-am luat angajamentul și copiii și-au luat și ei angajamentul. Am luat angajamentul, deși știam că aveam unul ca Balmesov. La un moment dat, profesorul va fi pus în situația de a spune : „Las' că-i pun un trei.“ Și toți o vor ști ; și Balmesov, ca și toți elevii din clasa sa și din celelalte clase. Dar toți se vor gîndi : „Nu-i negoț, fără înșelăciune.“ Și asta se cheamă „promovare sută-n sută“. Eu le-am spus : „Nu faceți bine.“ – „Dar cum să facem ?“ – „Uite, trebuie să le spuneți așa : că nu puteți să vă luați angajamente pe care nu le puteți îndeplini.“

Vă vor spune că vă referiți la cauze obiective ? Nu, nu este vorba aici de cauze obiective, ci de subiectul nostru Balmesov. Trebuie compătimit omul, Balmesov trebuie plîns. El nu poate să mai primească „insuficient“.

Pe el îl silesc să învețe, lui i-au distrus nervii, toți îl urăsc pentru că împiedică o clasă întreagă, a devenit renegatul colectivului, obiectul urii profesorilor, elevilor, părinților, obiectul propriei sale uri.

Ce rost are aceasta ? De ce îl țineți în clasa a IX-a, dacă conducerea știe că nu-și poate însuși cunoștințele prevăzute în programele școlare ? Introduceți spiritul de răspundere și nu înșelați nici elevul, nici pe voi înșivă.

Un asemenea pericol ne pîndește și pe noi.

Al doilea pericol e tot atît de grav. Unora le place să repete : „Vom avea oameni oțeliți !“ Haideți să-i creăm. Ce este oțelirea ? Ce înseamnă „a oțeli“ ? Poți oțeli pe un om pe care-l înfășori în vată ca să nu răcească ? Trebuie să riscăm în mod conștient. (Vorbesc, desigur, la figurat.) Nu poți căli un om decît punîndu-l în fața unor probleme grele, care ar putea să-l ducă la eșec. Dacă vă temeți că el va eșua, nu-i dați sarcini grele, care l-ar duce inevitabil la eșec.

Am spus unui director de școală pe care-l ajut tovărășește și care mi-e drag : „Organizează un detașament pentru paza școlii, bineînțeles, cu arme neîncărcate. Alcătuieste-l din elevii mai mari din clasa a X-a, a VIII-a, a VI-a, a IV-a, apoi și din cei din clasa a II-a. De la ora 8-9 seara să ocupe posturile și să facă de gardă cîte două ore. Unii să stea în post, ceilalți să-și aștepte rîndul în corpul de gardă. Directorul mi-a răspuns : „Mamele n-au să-i lase pe cei mici“. Am stat de vorbă cu un elev, care mi-a spus : „Dacă nu

mă lasă mama o să fug de acasă". Da, va fugi. El va fi entuziasmat la gândul că va păzi școala sub comanda unuia din clasa a X-a cu care, vrînd-nevrînd, se va împrieteni.

Se înțelege că băiatul va face de gardă. Noaptea îi e frică, cîinii latră, casa e departe. Să tremure puțin, să-i fie frică, că mai rău decît asta, nu poate fi !

În orice caz, n-am întîlnit și nu cunosc un alt mijloc de călire. Este singurul mijloc la care trebuie să recurgem. Să știți că copiii simt o atracție deosebită pentru această metodă : nu vă veți lovi din partea lor de nici o împotrivire. Dimpotrivă, veți avea tot sprijinul lor. Băiatul care va sta în post și va tremura de teamă, nu va spune niciodată că i-a fost teamă. Dacă-l întrebî la întoarcere : „Ți-a fost teamă ?" el va răspunde : „Nu, de ce să-mi fie teamă ?" Curajos nu este acel căruia nu-i este teamă, curajos este acel care știe să-și stăpînească teama. Altfel de curaj nu există. Credeți oare că a merge la moarte sub ploaie de gloanțe și obuze înseamnă că nu simți nimic, că nu ți-e teamă ? Nu, tocmai asta e : să-ți fie teamă și să ți-o învingi. Dar dv. spuneți : „Dar dacă o să-i fie teamă ?" Să-i fie, trebuie să-i fie teamă, ca să aibă ce birui.

Bineînțeles, directorul n-a fost de acord să organizeze un detașament de pază.

Un alt exemplu de la aceeași școală. Școala e frumoasă, nouă, se învață numai dimineța, coridoarele sînt largi, parchetate. Parchetul e însă murdar, plin de noroi.

„De ce e parchetul atît de murdar ? întreb eu. Doar nu l-au pus parchetarii ca să fie acoperit de noroi. A fost pus aici pentru ca să fie curat, să lucească". „Ce să-i facem ?" mi se răspunde. „Îl frecăm de două ori pe lună ; dar nu trebuie numai frecat, întîi trebuie spălat și apoi frecat. Ce-i de făcut ?" „Să-l frece elevii", le-am spus eu. „Cum elevii ?" – „Uite așa ! Dimineța, înainte de lecție, vine echipa de serviciu sub conducerea unuia mai în vîrstă, ia periile și freacă parchetul".

Credeți că n-o să le placă copiilor ? Dar nu ajunge numai să fie frecat, mai e nevoie ca, cu zece minute înainte de a suna, să vină un alt tovarăș, unul dintr-a cincea, care poartă o insignă, un fel de cruce roșie – o insignă sanitară – care să-i spună elevului dintr-a zecea : „Dă-mi parchetul în primire. Țsta-i parchet frecat ? Ce e asta ? Dar asta ce e ? Nu-i bine, nu-l primesc !" Și de aici se duce cu raportul la director : „Grupa cutare condusă de cutare n-a frecat bine parchetul". Chemați-l pe elevul dintr-a zecea și spuneți-i : „Ce e asta ?" Și aici începe munca pedagogică respectivă.

Ce-i aceasta? E sau nu călire? Într-adevăr este o călire! Pentru aceasta trebuie să te scoli cu un ceas mai devreme și să faci o muncă neobișnuită. E bine s-o știi și pe asta. E foarte util să știi să freci parchetul.

Fata despre care vă vorbeam că e în ultimul an la facultatea de istorie îmi spunea: „Stau la un cămin studentesc, cu patru fete într-o cameră. Păcatul cel mare e că eu știu să frec parchetul, iar ele nu. Comunarzii știu să facă orice, de aceea ele mă obligă să frec parchetul ca să fie curat“. „Și tu ce-ai făcut?“ am întrebat-o eu. — „Eu le-am convins că parchetul trebuie frecat!“

Parchetul era frecat zilnic de comunarzi și controlat cu rigurozitate; strălucea ca oglinda. Frecarea parchetului duce la o adevărată călire. Îți vine greu să scuipi pe parchet, ca și în metroul din Moscova, unde nimeni nu stă de pază. Nu e voie să scuipi pe jos sau să arunci țigări. Ajungi ca fizicește să n-o poți face, nu te lasă mușchii. La fel și elevii, care știind din experiența făcută în școala lor că parchetul trebuie zilnic frecat, nici unul dintre ei nu va scuipa sau va arunca o hîrtiuță. Este cert că fără această călire nu poate fi vorba de o adevărată educație comunistă. Elevul din clasa a cincea, care ia în primire munca făcută de elevul din clasa a zecea, va învăța să dea ordine tovarășului său, iar elevul din clasa a zecea va ști la rîndul său să le execute.

Și cu aceasta am terminat, tovarăși. Voi răspunde acum la întrebările puse.

Tovarăși, mi s-au pus aici asemenea întrebări, de parcă aș fi un oracol... La astfel de întrebări nu voi răspunde; voi da răspuns la întrebările mai importante.

S-a pus o astfel de întrebare: În operele dv. demonstrați procesul reeducării copiilor. De ce oare nu arătați rolul conducător al profesorului în acest proces?

În *Poemul pedagogic* am arătat rolul meu conducător, sînt profesor sau nu? Eu sînt pedagog — oare nu trebuie înțeles așa? sau poate vreți ca eu să arăt chiar rolul conducător al profesorului în clasă?

Vedeți, eu nu am descris școala, ci colonia, viața colectivului, a tovarășilor, printre care și a profesorului.

Noi nu trebuie neapărat să ne îngîmfăm. Cînd un tînar termină un institut superior de inginerie el se duce într-un birou de construcții ca un lucrător de rînd și execută sarcini simple — elaborează planul de construcție al unui anumit sector mic. Dar cînd noi terminăm Institutul pedagogic și mergem să lucrăm în școală,

atunci ne spunem – eu am rol conducător ! Pe cine putem conduce noi ? Noi trebuie să fim conduși și încă multă vreme.

Trebuie să fim modești față de noi înșine și eu insist asupra faptului că profesorul este un muncitor de rînd. Dacă el nu reușește să fie un bun muncitor de rînd, el nici o dată nu va putea fi un bun conducător. Rolul conducător în colectiv trebuie să aparțină conducătorului colectivului, unui pedagog cu experiență, căruia să-i fie devotat întregul colectiv.

Dacă de exemplu mi s-ar încredința acum o școală, ce aș face mai întâi ? Aș strînge toți profesorii și le-aș spune : „Iată planul, sînteți de acord sau nu. Dv. pedagog talentat și om cu experiență nu sînteți de acord cu planul, puteți să ne părăsiți, iar dacă dv. sînteți un profesor tînăr care abia ați terminat institutul, deși știți încă foarte puține, dar sînteți de acord cu planul, rămîneți cu noi“.

Unitatea colectivului pedagogic reprezintă un factor absolut determinant și cel mai tînăr, mai neexperimentat pedagog într-un colectiv încheiat, care are în fruntea sa un bun maestru-conducător, face mai mult decît oricare pedagog talentat și cu experiență, care merge în opoziție cu colectivul pedagogic. Nimic nu este mai periculos, mai respingător și mai dăunător într-un colectiv pedagogic ca individualismul și intriga.

Într-un colectiv pedagogic unit nu trebuie să urmărim evidențierea personală prin succesele noastre, ci trebuie să urmărim a ne evidenția prin succesele întregului colectiv. Atunci vă veți integra în colectiv, veți dobîndi un stil de muncă sovietic, factorul cel mai necesar și mai util în activitatea voastră. Un astfel de rol am încercat eu să zugrăvesc, fără să relievez vreun pedagog, deoarece am vrut să scriu despre colectiv și influența colectivului.

Întrebare : „Cum trebuie alcătuit, după părerea dv., cursul de pedagogie, pentru a-i înarma pe studenți, pe profesorii de mîine cu cunoștințele necesare ?“

Dragi tovarăși, n-am meditat asupra acestei probleme și n-aș putea improviza un răspuns. Desigur că m-am gîndit la unele chestiuni. Eu socotesc, bunăoară, că în institutele noastre pedagogice trebuie să introducem cîte ceva pentru ca învățătorul să fie pregătit în institut și pentru munca educativă. Așa, de exemplu, aș propune ca obiect obligatoriu, dicțiunea. Aș invita un bun artist și el ar arăta tuturor cum să-și moduleze vocea. E greu să lucrezi fără o voce expresivă ; acest instrument al muncii noastre trebuie cizelat.

Știți foarte bine prin ce se menține disciplina în clasă. Puteți trimite pe cel mai belicos și mai feroce om în clasă ; intrînd, el va spune : „Liniște, nu țipați !“ Însă elevii vor rîde de el. Dar puteți trimite în clasă cea mai delicată ființă, care să nu posede

aproape nici o putere, și care se va adresa clasei astfel : „Ivanov, șezi în bancă” – și Ivanov se va așeza, se vor așeza toți mulțumiți că a fost observat Ivanov și nu ei.

În afară de aceasta eu aș introduce și anumite activități practice în institutul pedagogic. Iată grupa – sînteți 25 de persoane care vă grupați, vă așezați undeva la perete, unul dintre dv. ocupă fotoliul directorului, iar altul joacă rolul unui elev vinovat, acuzat că nu spune adevărul. Poftim, vorbiți cu el, iar noi vom privi cum veți discuta dv. cu el. Acesta este un exercițiu foarte interesant, deoarece restul colegilor vor judeca modul în care s-a purtat discuția. Numai în felul acesta poți să înveți a discuta. Cu părinții, de asemenea, trebuie să învățăm să vorbim.

Am cunoscut mulți pedagogi, bine pregătiți, buni patrioți sovietici, dar care nu știau să vorbească nici cu părinții, nici cu elevii. Acest studiu trebuie prevăzut în programa de pedagogie. În afară de aceasta, e timpul să punem problema colectivului ; să precizăm ce este colectivul, subîmpărțirea lui, funcțiile, organele lui, stilul colectivului și multe alte probleme.

Întrebare : „Care sînt metodele principale de educare a disciplinei conștiente în școli ?”

Tovarăși, sînt de părere că disciplina este un rezultat al educației și deci metoda principală de educare a disciplinei conștiente este întregul proces de educație. Disciplina nu este un mijloc de educare, ci, în primul rînd, un rezultat și numai ulterior devine o metodă. Eu cred că principalele mijloace de educație sînt : un bun colectiv de pedagogi și un colectiv de elevi, unitar și bine organizat. Să știm să formulăm cerințe, îndatoriri, – asta e ! După apariția cărții *Steaguri pe turnuri*, un grup de elevi de la școala 379 din Moscova mi-a scris următoarele : „Am citit *Steaguri pe turnuri*. Ne-a plăcut dar nu sîntem mulțumiți. De ce copiii dv. au atît de puține defecte ? De fapt, omul are și calități și defecte. Dv. trebuia să descrieți și calitățile și defectele”. Și în continuare criticii spun : „Ce fel de vagabonzi or fi ăștia ? Nu vîră cuțitul în om, nu scuipă pe nimeni în ochi, nu fură și nu sparg nimic !” Elevilor din clasa a zecea le-am răspuns că ceea ce susțin ei este un fel de oportunism moral. De ce trebuie neapărat defecte ? Cine le-a născocit pe toate astea ? „Iată calitățile și iată lipsurile mele” ; aici, activul ; dincolo pasivul și toată lumea e mulțumită ; sînt și calități și defecte, deci totul e în ordine ! Sînt de părere că pedagogul nu trebuie să îngăduie nici un fel de defecte ; elevii noștri nu trebuie să creadă că au dreptul să aibă defecte. Trebuie să-i cerem omului să aibă o purtare ideală (că nu reușim s-o obținem întotdeauna, e altceva) ; numai atunci ne vom apropia oarecum de perfecțiune.

Închipuiți-vă, vă rog, în ce situație tragică mă găsesc : criticii nu mă cred pe cuvânt ! Dar n-ai ce le face ; pe cine cred ei în genere ! În comună, timp de opt ani, nu s-a înregistrat nici o catastrofă, nici un motiv de panică sau vreo întâmplare groaznică. Așa trebuie să fie ! Nu poate fi altfel într-un colectiv sovietic de copii. Nu putem permite să se creeze alte situații. Veneau la mine oameni, delegați, excursioniști și după ce vizitau comuna, îmi spuneau verde : „Nu se poate. Aici e ceva aranjat“. Apoi am scris o carte, despre care se spune : „E un basm, e un vis !“ Eu, însă, continui să susțin că aceasta e realitatea sovietică, este realitatea care trebuie să fie la fiecare pas.

Colectivele de copii trebuie să fie colective de oameni fericiți ; de aceea cerințele noastre trebuie să fie foarte mari. De pildă, în concepția mea asupra pedepselor, am insistat mai ales asupra principiului de a-i pedepsi mai întâi pe cei mai buni și numai la urmă pe cei răi sau de a nu-i pedepsi de loc. E principiul nostru, sovietic. Membrilor de partid noi le cerem mult mai mult, și-i pedepsim mult mai sever decât pe cei fără partid. De aceea, pe cei mai buni comunarzi, pe prietenii mei, cărora puteam să le încredințez orice, îi puneam să stea la arest adeseori pentru un fleac. Am un prieten la Moscova, Vasea Kliukinik, care a fost trei ani comandantul plutonului de comsomoliști. Ca să vă dați seama ce este un pluton de comsomoliști, l-ați putea judeca după următorul fapt : o dată, când eram plecați într-un marș (eu aveam un geamantan în care erau cincizeci și cinci de mii de ruble) am spus : „Acest geamantan are două puduri.¹ Nu vreau să-l duc eu. Nu pot să-l duc. Nu sînt hamal. Cine vrea să-l ducă ?“ S-au gîndit puțin și au hotărît : „Sigur, nu e posibil ca un singur om să ducă tot timpul acest geamantan. Să-l ducă comsomoliștii din plutonul întâi“. Acest geamantan neîncuiat, cu cele cincizeci și cinci de mii de ruble, a fost purtat de cineva din plutonul întâi și bineînțeles că nu a lipsit nici o copeică.

Așa se prezenta plutonul de comsomoliști și comandantul său, Vasea Kliukinik, un om minunat, totuși a stat la arest. De ce ? Spunea că are dreptul să plece fără învoire specială. El nu cerea voie, el raporta : „Anton Semionovici, eu plec ; voi lipsi pînă la ora 7“. Bine, am luat notă. N-aveam dreptul să obiectez. El n-avea nevoie de aprobarea mea ; era răspunzător de faptele sale. Dacă pleacă, înseamnă că știe ce face. Dar s-a întors la 7 și zece minute. El și-a dat promisiunea, fixînd ora întoarcerii la 7 și a întîrziat. La

¹ Un pud are 16 kg. — *Nota trad.*

arest ! Nimeni nu te-a obligat să spui că vîi la șapte, dar să vîi la șapte și zece. Ai promis, ai fixat tu însuți termenul, ține-te de cuvînt ! Dacă ai întîrziat, la arest !

Eram foarte sever cu cei ca Vasea Kliukinik ; nu le iertam nimic. Și Vasea știa că nu i se va trece cu vederea abaterea cea mai neînsemnată.

Îmi luam rămas bun de la comunarzi... Vă dați seama că a fost unul din momentele cele mai tragice din viața mea. Primisem o telegramă să mă prezint neîntîrziat la Kiev, unde fusesem numit. O telegramă surpriză. Lucram la N.K.V.D., urma să plec cu primul tren. Am primit telegrama dimineața, trenul pleca la cinci. Trebuia să-mi iau rămas bun cît mai repede.

Am muncit cu acest colectiv timp de 16 ani. Pe cei sensibili i-au podidit lacrimile. Nici eu nu puteam vorbi. Pînă și administratorul, care era un om aspru, plîngea și el. Deodată zăresc praf pe pianul din sala mare. Mă opresc în mijlocul cuvîntării și întreb : „Cine-i astăzi de serviciu ?“ Mi se dă un nume. „Comunardul va sta cinci ore la arest“ ! Iar acesta îmi spune : „Anton Semionovici, dv. vă luați doar rămas bun“, totuși l-am pedepsit, nu l-am iertat.

Cînd colectivul știe că cei mai buni sînt cei dinții care primesc pedeapsa, atunci pedeapsa capătă un accent cu adevărat sovietic. Cînd vine unul nou și fură, i se trage o „papară“, dar nu e pedepsit. Dacă fură a doua oară și a treia oară, nici atunci nu e pedepsit. Tinerelul începe să viseze la zilele cînd vor veni pedepsele ; formă de considerare a personalității lui.

Acestea sînt condițiile necesare disciplinei.

O altă chestiune se referă la importanța recompenselor. În această privință sînt împotriva abuzului. Cea mai mare recompensă e socotită mulțumirea exprimată printr-un ordin de zi, afișat în comună. Ordinul e ascultat de toți în picioare. Ordinul exprimă voința colectivului ; e o recunoaștere a lui. La noi se desfășura o întrecere continuă între detașamente în toate domeniile. Trebuie să vă spun că, pentru disciplină, ținerea evidenței are și ea o deosebită importanță. N-am găsit fișier în biroul nici unui director. Cum poți conduce o mie două sute de copii, fără fișier ? Este necivilizat. Noi trebuie să avem fișă, evidență.

Am ajuns la rezultate foarte bune datorită fișelor. Să luăm, de exemplu, un elev care s-a tot învîrtit prin clasă. În fișa lui va fi notat că în cutare zi s-a învîrtit prin clasă ; nu se discută asupra acestui fapt ; nu e vorba aici de purtarea elevului ; altele sînt tradițiile cu care se menține ordinea. Cînd băiatul s-a făcut vinovat de ceva este notat ; în martie și în aprilie a făcut cutare sau cutare lucru. Omul își primește pedeapsa pentru faptele săvîrșite, și

după aceea devine un tovarăș foarte bun. Nici un fel de discuții, notarea însă continuă. Fiecare știe că, dacă a fost necuviincios cu profesorul, va fi pedepsit. După aceea, însă, nimeni nu-i va reproșa nimic, niciodată. Dar necuviința va fi notată în fișă.

Sînt multe și felurite mijloace, unele pur mecanice, pentru a întări disciplina. Unul din aceste mijloace este și raportul zilnic. Se întîmpla uneori să-mi raporteze cîte șaizeci de oameni: comandanții de detașamente, de plutoane, ai brigăzilor de producție, comandanții de clase. Rapoartele se dădeau într-un cadru solemn. Elevii se aliniau într-o formație de cîte trei și se comanda: „Drepti!” Eu trebuia să mă prezint cu prestanță, așa cum se cuvine.

Comandantul sau șeful de echipă dă raportul, salutînd. Salută toți cei de față, chiar și profesorii. La o astfel de solemnitate, raportarea abaterilor grave ale elevului face o impresie foarte puternică asupra întregului colectiv. Raportului i se dă o importanță atît de mare, încît am stabilit regula ca el să nu fie controlat. Dacă un băiat venea în biroul meu și-mi vorbea de reaua purtare a vreunui tovarăș, puteam să-l controlez. Dacă băiatul vorbea în Adunarea generală despre purtarea unui tovarăș, și atunci putea fi controlat, puteau fi întrebați martorii, se putea stabili dacă ceea ce a spus el a fost adevărat sau nu. Dar dacă raporta faptul, controlul nu era permis. De ce? Fiindcă omul care dă raportul și căruia toată comuna îi prezintă onorul – 70-80 de comunarzi – nu poate minți. Și de ce ar minți? Să știți că la raport nu s-a comunicat niciodată un lucru neadevărat. Raportul a creat disciplina. În raportul său, comandantul trebuia să spună tot ce s-a petrecut; n-avea dreptul să ascundă ceva. Dacă ascundea ceva, însemna că a spus o minciună, ar fi urmat deci ca raportul să fie verificat. Și de aici, chestiunea de a-l denunța sau nu pe un tovarăș cade de la sine. Este unul din mijloacele de a cultiva cîntea și principialitatea.

Socotesc jocul ca un foarte important mijloc de educare. În viața unui colectiv de copii, jocul serios, activ, bine conceput trebuie să ocupe un loc de seamă. Și dv., care sînteți pedagogi, trebuie să știți să vă jucați. Nu sînt tînăr, dar m-am jucat și eu. De pildă, un comandant se prezintă și raportează ceva; trebuie să mă scol. N-am voie să primesc raportul stînd jos. Multe reguli din acestea aveau la noi o largă întrebuintare.

S-a mai pus întrebarea: Care sînt căile educației sexuale în școală? Este o problemă foarte grea! Dați-mi voie să nu răspund, căci pe cuvînt de onoare, nu-mi va ajunge vocea.

Problema este dacă eu m-am găsit în condiții mai grele sau mai ușoare ca ale dv. Pe de o parte, copiii trăiau zi și noapte cu mine, nu-și cunoșteau părinții ; eu eram totul pentru ei. Dar pe de altă parte aceștia erau oameni care văzuseră multe în lume și trecuseră prin multe... Așa că din punct de vedere sexual erau foarte dezvoltati și educarea lor era foarte dificilă.

Am avut cazuri grele. Eu n-am găsit dintr-o dată procedeele unci educației sexuale juste (deși în general consider că ne-am achitat bine de această sarcină). N-am avut scandaluri deosebite, dar erau îndrăgostiți.

M-am hotărât ca acum să scriu o carte despre dragoste, deoarece fără să vreau am devenit specialist în această problemă. (Rîsete în sală.) De curînd am ajuns la convingerea că dragostea nu este în general ceva instinctiv sau întîmplător, nu este o întîmplare nefericită, ci este cel mai obișnuit lucru, care trebuie organizat. (Rîsete în sală.) De aceea, dacă educați buni organizatori, în același timp (iertăți-mi trivialitatea) educați și buni îndrăgostiți ; capacitatea de organizare a comportării se manifestă și aici. Răspunderea pentru munca colectivului, deprinderea cu această răspundere, deprinderea de a răspunde pentru colectiv, această deprindere de-a răspunde își va pune amprenta și pe relațiile de dragoste. Principalele drame au loc atunci cînd se sesizează lipsa de răspundere.

După cum știți în domeniul educației morale sarcina cea mai dificilă constă în faptul ca omul să acționeze corect nu atunci cînd îl văd și-l aud alții care-l pot lăuda. Este mai greu să acționezi just atunci cînd nu te vede și nu te aude nimeni, cînd nu se va ști și nu se va auzi niciodată de fapta ta, dar trebuie să acționezi corect pentru tine, pentru adevăr, pentru datoria față de tine însuși. Dacă educatorul își va pune în față o asemenea sarcină care nu are legătura cu educația sexuală, atunci și educația sexuală va fi ușurată.

Este de la sine înțeles că dragostea la 17 ani este un fleac, mai ales pentru bărbați, care se dezvoltă mai tîrziu decît femeile. Cu un băiat de 17 ani, îndrăgostit, nici n-ar trebuie să se discute. Dar, și la o fată de 17 ani, știți de asemenea cum este dragostea...

Dacă acestei iubiri i se dă frîu liber, ea sfîrșește prost. Eu în orice caz n-am cunoscut o dragoste timpurie care ducînd la căsătorie să nu se termine cu o dramă.

Fetelor care se îndrăgosteau la 17 ani le spuneam așa : vreți să vă căsătoriți, dar apoi veniți și plîngeți cu ochii îndurerați, trase la față, necăjite. Bărbatul a plecat, fără să-și lase măcar adresa. (Rîsete.) Acestor fete le spun : te-ai descurcat bine în

această situație. Bucură-te că totul s-a terminat cu bine și că n-ai nevoie să dai undeva cerere pentru pensie alimentară. (Rîsete.) Este și mai bine să eviți un astfel de sfîrșit.

De aceea, acum cînd mă întîlnesc cu foștii mei comunarzi, și-i întîlnesc foarte des, în diferite orașe, luîndu-i de după umeri îi sfătuiesc pur și simplu – dragule, scumpule și bunul meu prieten, nu te căsătorești, așteaptă puțin, ai 20 de ani, mai așteaptă puțin, pentru mine, mai așteaptă.

De obicei fetele mă liniștesc în asemenea cazuri : „Nu vă neliniștiți, nici nu este vorba de așa ceva. Cunosc pe unul, dar cine-l știe – el doar așa, mă privește, dar nu mi-a vorbit despre căsătorie“.

Chiar dacă-i va vorbi, totul va fi zadarnic. Este adevărat că în practica mea am căutat să obțin înfrînarea faptelor care stăvileau aceste povești de dragoste. Uneori trebuia să bat cu pumnul în masă – lasă, știu totul... Și naturile sfioase lăsau totul (Rîsete) ; cei mai expansivi desigur că nu renunțau. Trebuia în astfel de cazuri să-i căsătorim, să le cumpăr chiar zestre, flori de tot felul, mașină de cusut, cameră, șifonier etc. Căsătoriile timpurii sînt în contradicție cu convingerile mele pedagogice ; cu toate acestea, trebuia să le admit.

Căsătoriile făcute în anii 1932 și 1933 au demonstrat comunarzilor toată „fericirea“ unei vieți conjugale timpurii. În primul rînd trebuie să trăiești dintr-un buget mic. Ce salariu poți avea la 19 ani ? Apoi apar copii, încep disparițiile tainice la ședințe ce au loc seara... și apoi formula sacră – nepotrivire de caracter. Astfel cîteva cazuri nereușite au devenit atu-ul nostru.

De obicei, dacă văd un băiat și o fată stînd lîngă calorifer în timp ce ceilalți dorm, îi întreb, chiar delicat : se spune că sînteți îndrăgostiți, căsătoriți-vă ! Pe cuvînt de onoare că nu-i adevărat, îmi răspund ei.

Cu o jumătate de an în urmă mi-ar fi răspuns : da, sîntem îndrăgostiți, vrem să ne căsătorim... Dar acum ? Spun : căsătoriți-vă, iată zestrea, locuința etc., poftim. Nu, nu vor. Toți au înțeles foarte bine că locuința și zestrea constituie o fericire nu prea mare.

În general am reușit să împiedic unele iubiri ; în majoritatea cazurilor am reușit să creez o asemenea părere cu adevărat superioară. Printr-un act de interdicție, desigur că nimeni nu interzice, nu se putea interzice ; prelungirea, amînarea erau însă necesare.

Afară de aceasta, eu consider că în asemenea cazuri este utilă o convorbire deschisă despre dragoste dusă separat cu băiatul și apoi cu fata. Convorbirile directe, fără înflorituri, cu tineretul de 17-18 ani nu sînt numai posibile, ci și necesare, este necesar să-i înveți să iubească. Oricît s-ar părea de ciudat, există o astfel de

știință... Pe fete trebuie să le înveți să aibă mai mult respect față de ele însele, față de mîndria lor de femeie. Fata trebuie învățată ca și pe tinerii care-i plac ei, să-i ia nițel peste picior. (Rîsete în sală, aplauze.) Fetelor și băieților trebuie să li se vorbească despre răspunderea pentru fiecare zi trăită, pentru fiecare sentiment, fiindcă pentru toate va trebui să plătești în viață; trebuie să li se vorbească nu de 2-3 ori, ci să fie zilnic educați.

Pedagogii burghezi consideră că la vîrsta tinereții nu poate fi vorba de nici un fel de dragoste, că în școală tînărul pînă la 18 ani nu poate iubi deoarece este în școală, iar după terminarea școlii pot să se îndrăgostească dacă au sau nu existența asigurată, cu sau fără drame. Uneori, pripindu-ne, și noi luăm o asemenea poziție nejustă.

Noi, pedagogii sovietici, nu putem să ne absolvim de o astfel de răspundere, noi sîntem obligați să educăm viitori tați, viitoare mame. Pedagogul dispune de tot ce-i trebuie pentru a da tineretului sfaturi bune.

Mi s-a mai pus următoarea întrebare: „Cum vedeți dv. raportul dintre teoria pedagogică și practica pedagogică?”

Eu respect foarte mult teoria pedagogică, nu pot trăi fără ea, mi-e dragă. Nu știu dacă răspunsul meu satisface pe cel care a întrebat, dar eu am spus adevărul.

O mică observație: Eu iubesc teoria pedagogică, nu flecăreala pedagogică, căci uneori orice flecăreală este numită teorie pedagogică. Eu vreau ca teoria pedagogică să fie adevărată.

Este necesară o mică monografie pe tema influenței costumului și a mimicii pedagogului asupra caracterului elevilor. Toate aceste mici amănunte necesită atenție. Chiar Gogol în *Revizorul* ne atrăgea atenția asupra faptului că învățătorul făcea o asemenea grimasă, încît doar sfinții îl puteau suporta.

Depinde foarte mult de faptul cum pedagogul știe să-și înviorizeze lecția, cum știe să se uite la clasă. Trebuie să studiem problema educării capacității de orientare. Dar despre aceasta se poate scrie un volum întreg. O astfel de teorie îmi place foarte mult și o respect.

Întrebare: „Cum ne sfătuiți să procedăm în cazul cînd adolescenții citesc cu interes cărțile lui Kuprin, Maupassant, Zweig, care nu sînt pentru vîrsta lor, deși sînt cărți de valoare artistică. E cazul să le interzicem această lectură și în ce fel?” Ce sens ar avea să vă răspund că ar trebui interzisă? Cine-i va putea opri? Dv.? Dar veți ști cum să-i opriți? Nu. Încercați de-i opriți pe băieți

să citească aceste cărți. Fiți sigur că le vor citi ! Încercați să le interziceți fumatul în școală. Totuși se va fuma ! În genere, nu cred în eficacitatea acestor interziceri. Aici e nevoie de altceva.

Vă e teamă că elevul va citi cărțile lui Kuprin și Maupassant. Știu de ce vă temeți : acolo sînt niște scene pe care nu le-ați citi cu glas tare în prezența unei femei. Dar pe copil îl interesează totuși aceste lucruri și el va citi cărțile. E limpede ce anume îl interesează. Și vă închipuiți că, oprindu-l, veți putea influența asupra naturii lecturii lor ? Nu. Nu veți putea ! Oprindu-l să-l citească pe Maupassant, el va asculta anecdotele obscene ale vreunui camarad mai în vîrstă. Credeți că aceasta e mai bine sau mai rău decît să-l citească pe Maupassant ? E mai rău ! Cînd un adolescent de 15 ani se interesează de asemenea lucruri e puțin probabil că vom putea îndruma acest proces numai cu ajutorul supravegherii și al interzicerii.

Știți, care e părerea mea ? N-am văzut copii, băieți de 15 ani (nici în copilăria mea nici mai tîrziu), la care să nu se fi trezit această vie atracție sexuală. Acest interes nu este nicidecum o pornire desfrînată pentru femei. Atracția pentru femeie nu s-a ivit încă, atracția n-a devenit ceva conștient ; dimpotrivă, la această vîrstă, tînrul se ferește de femei, se rușinează, poate e îndrăgostit în ascuns de cineva, poate că și plînge în taină, ca nimeni să nu-l vadă. Știți, ce cred eu ? E mai bine să treacă prin durerile acestei boli, fără ajutorul și fără amestecul dv.

E un fel de boală, prin care după cît se pare trebuie să treacă orice tînr la vîrsta de 15 ani după cum uneori, în copilărie, ai pojar sau scarlatină. Elevul nu poate ocoli această situație și desigur că nu va vorbi de ea cu dv., profesorul lui. M-am convins că această boală atinge doar părțile superficiale ale sufletului său, nu-l depravează pe tînr și nu va face mai tîrziu din el un desfrînat. Veți vedea că în tînrul acesta crește o inimă de bărbat, curată și frumoasă.

N-avem date precise, dar referindu-mă numai la impresiile din propria noastră viață, îmi amintesc că mulți băieți, camarazi de-ai mei, se ocupau numai cu astfel de chestiuni ; ne adunau în recreație într-un cerc unde ne povesteau (nouă copiilor de 15 ani) lucruri de necrezut, încît și azi, cînd îmi aduc aminte, mi se face părul măciucă. Mai tîrziu însă, au devenit niște muncitori minunați, oamenii cei mai curați din punct de vedere moral și cu o comportare desăvîrșită față de femei.

Totodată am observat și băieți care nu voiau să asculte asemenea povestiri, se îndepărtau și se purtau ca niște copii cuminți ; unii dintre aceștia au devenit mai tîrziu niște desfrînați, brute, bestii, oameni fără principii. Sînt și astfel de cazuri.

Acest interes acut pentru amănuntele de ordin sexual este o pornire copilărească normală. De aceea e mai bine să-l lăsăm pe băiat să-l citească pe Maupassant, acest domeniu i se va dezvălui, într-o formă cam tulburătoare, totuși artistică, cuprinzând patimile omenești, nenorocirile și bucuriile. De aceea eu n-am interzis nimă-nui și niciodată să citească anumite cărți, în afară de cărțile contrarevoluționare, dăunătoare prin propaganda lor și prin ideile lor. Cred că prin aceasta copiii n-au avut nimic de pierdut. Eu nu știu să fi propus cineva un sistem de lectură care să mă fi satisfăcut.

Intrebare : „Pe mine mă interesează problema conștiinței de sine și cum poate fi ea educată ?”

Cînd copilul n-are conștiință de sine, se înțelege că trebuie să-i fie cultivată. Dar nu știu cum s-ar putea face, dacă copilul nu se află într-un colectiv. Într-un colectiv bun, ambiția se poate educa ușor. Aș propune să se facă în școală ceea ce am făcut în comună. Băieții veneau în comună ca elevi ; după patru luni căpătau titlul de comunard și o insignă pe mîneacă, „F. D.” Aceasta le dădea satisfacții, dar le crea și îndatoriri.

În orice caz, educația trebuie să se facă astfel ca omul să știe din ce colectiv face parte și să fie mîndru de el. Omul trebuie să acționeze întotdeauna în numele colectivului...

Cred că fiecare școală a noastră, în afară de faptul că trebuie să facă parte dintr-un tip unic de școală sovietică, trebuie să aibă specificul ei, de care să fie mîndră. Fiecare elev va fi atunci mîndru că aparține acestui colectiv.

Intrebare : „Cum vă explicați transformarea atît de rapidă a lui Korotkov din *Poemul pedagogic* ?”

Tovarăși, nu cred în genere într-o transformare lentă. Educarea și creșterea omului se fac lent, dar așa-numita „reeducare” se petrece întotdeauna ca o explozie...

Intrebare : „Prin ce mijloace se poate înfrînge încăpăținarea unui copil de șapte ani ?”

E foarte greu să răspunzi la aceste întrebări prin cîteva generalități. Depinde de cum este copilul, tata, mama ; cine trebuie „înfrînt” mai întîi și cine este cel care „înfrînge”. Chestiunea este prea abstractă și-mi este cu neputință să-i dau un răspuns.

Intrebare : „Care sînt cele mai bune procedee concrete pentru înfrîngerea lenei ?”

Dacă vă referiți la înfrîngerea lenei în colectivul de copii, aveți la îndemînă multe procedee, vi se poate propune o metodică specială și înainte de toate răspunderea față de colectiv. Spuneți că și în mediul nostru studentesc există oameni leneși. Înseamnă că

aici nu este vorba de lene. Succesul este posibil prin autoimpunere, autoeducație. Pentru aceasta există un procedeu unic și cel mai just – de a-ți impune să faci ceea ce trebuie să faci. Alt procedeu nu există.

Întrebare : „Nu credeți că lichidînd atelierele școlare, lipsa muncii fizice va duce la creșterea unor feciori de bani gata, care se vor uita cu dispreț la munca celor mai mari ?”

Sînt un adept nu numai al educației prin muncă, ci și al celei prin participarea în producție. Marx spune clar că toți copiii de la vîrsta de nouă ani trebuie să ia parte la producție. Sînt adeptul proceselor de producție în școală, chiar și a celor mai simple, mai neînsemnate și mai plicticoase, deoarece numai în procesul de producție se formează adevăratul caracter al omului, membru al colectivului de producție, și tocmai în acest proces și numai aici, omul învață cum să se simtă răspunzător de orice amănunt, cînd urmează să îndeplinească planul industrial și financiar.

Cred că și la noi va exista cu timpul o asemenea școală de producție. Actualmente n-avem destule mijloace materiale pentru o asemenea școală.

Întrebare : „Vă rugăm, să ne spuneți, dacă se poate, cine e, după părerea dv., cel mai bun scriitor contemporan ?”

Mie îmi place cel mai mult Șolohov. Cred că e unul din scriitorii cu renume universal.

Următoarea întrebare : „Noi dorim foarte mult să fim fericiți. Spuneți-ne, vă rugăm, ce intenționați să scrieți în legătură cu această problemă în ultima dv. carte, altfel va trebui să așteptăm mult timp o carte și omul este creat pentru fericire, ca pasărea pentru zbor – de aceea nu putem pierde nici un minut”.

Eu vă voi răspunde, tovarăși. Voi scrie o asemenea carte și prima regulă a unei astfel de înțelepciuni – cum poți fi fericit – eu o consider: nu te grăbi să fii fericit, iar voi vă grăbiți, vă grăbiți...

Trebuie să tratăm acest lucru cu mare atenție.

Cineva spune că *școlile noastre au lăsat în părăsire educația fizică.*

Desigur, au lăsat-o ; lucrurile nu pot rămîne astfel. Ce pot spune despre aceasta ? Ea este foarte ușor de reintrodus. Educația spartană nu este o educație rea, dar eu insist asupra faptului că educația noastră trebuie să se conducă după interesele colectivului, fiind însoțită de educarea conștiințiozității. La spartani educația oamenilor căliți nu era însoțită de un asemenea caracter conștient ca la noi, de o asemenea filozofie a vieții.

Intrebare : „Dv. sînteți de părere ca elevul să frece parchetul cu ceară. Dar, obosiți de această muncă, ei nu vor mai putea să învețe cu folos ?”

Poftim, v-ați și speriat ! Dar cum au învățat comunarzii mei ? Terminau școala cu zece clase și totodată îndeplineau la uzină, timp de patru ore, o muncă serioasă, cu norme, cu autodeservire, cu autoconducere, cu exerciții de gimnastică ; au primit delegații din străinătate și au făcut în același timp excursii. Nu, tovarăși, noi îi răsfățăm prea mult pe copiii noștri. A freca parchetul o oră nu le strică de loc.

Intrebare : „Spuneți-ne ceva despre întîlnirea dv. cu Gorki, despre influența lui asupra activității dv. ca scriitor”.

Propriu-zis, m-am întretinut cu Gorki mai pe larg numai o singură dată, cînd a vizitat colonia care îi poartă numele. A stat la mine trei zile. Mă interesau atunci marile probleme de pedagogie și nu cele literare. Despre literatură n-am vorbit de loc. După ce am scris *Poemul pedagogic*, l-am întîlnit de patru ori. Atunci am vorbit despre literatură. Eu l-am vizitat apoi de două ori. O dată am călătorit amîndoi cu trenul și l-am mai văzut la Odesa, cînd se întorcea din Italia, prin Turcia. Trăsătura cea mai caracteristică a lui Gorki găsesc că este marea lui încredere în om și cerințele față de acesta.

Cred că Gorki este unul dintre pedagogii cei mai buni, deoarece îi cere omului foarte mult și-l respectă în aceeași măsură. În afară de aceasta m-a pasionat optimismul din operele sale. Gorki este un mare optimist; el știe să dezvăluie ceea ce este mai bun în om.

Cînd aveți în fața dv. un elev, un băiat sau o fată, trebuie să știți să vedeți în el mai mult decît se poate observa la prima vedere și faptul acesta este întotdeauna just. Asemenea unui bun vîntor, care ochind o țintă mobilă, trage mult mai departe, tot astfel și un educator, în opera lui de educație trebuie să vadă mult înainte, să-i ceară omului cît mai mult, să-l respecte nespus de mult, chiar dacă după aspectul său exterior omul n-ar merita aceasta.

Intrebare : „Ați întîlnit în munca dv. delincvenți incorijibili ?”

Am întîlnit ; dar sînt ferm convinși că peste vreo 10-15 ani, pedagogia noastră și dv., cu forțele și ideile dv. proaspete, veți admite că nu există copii incorijibili.

Mi se pune întrebarea : „Dv. spuneți că comuna îi poate îndrepta pe toți, dar au existat cazuri cînd cineva n-a putut fi îndreptat și a fost exclus din comună...”

Vă răspund cu vorbele comsomolistului Sopin, cînd în timpul unei excursii am exclus un comunard pentru bătaie... „El a făcut

o mare crimă : în timpul excursiei noi păstrăm o disciplină militară. Pe vapor în prezența reprezentanților întregii Uniuni Sovietice el a făcut comuna de ris, a lovit pe un tovarăș mai slab. Noi l-am debarcat și nu ne mai interesează ; să-l îndrepte cine poștește. El nu va uita toată viața această lecție. El s-a și îndreptat, dar noi dorim ca atunci cînd vom părăsi comuna, toți să-și amintească de acest caz“. Și într-adevăr după plecarea primei generații din comună, cînd se ivea din nou problema bății printre noii elevi se spunea : „Vă amintiți de debarcarea făcută la Ialta ?“...

Tovarăși, renunțați la logica individuală... Aici nu se educă un singur om, cel exclus, ci întregul colectiv. Întregul colectiv s-a călit în lupta pentru calitatea sa. Credeți că a ridica mîna pentru excluderea unui tovarăș nu înseamnă a-ți lua asupra-ți un angajament foarte mare, o răspundere mare ? Eliminarea era măsura extremă de pedepsire în comună. Cînd aplicăm cea mai grea măsură de pedepsire, ne interesează în primul rînd mînia colectivului, exigența și experiența colectivului... Aplicînd măsura supremă de pedepsire ne mărim exigența față de om, respectul față de colectiv, speranțele de perfecționare a omului și ura față de dușmani.

Întrebare : „Cînd un elev slab la matematică este scos la tablă și profesorul începe să-l încurce, este bine sau nu ?“

Pe cuvînt de onoare, uneori este bine. Cîteodată procedeul ironiei ușoare este bun și în adunarea generală.

Mi se spune că în problema celor de genul lui Balmesov, am greșit, deoarece nu există oameni răi, condamnați pe veci. Dv. vi se pare așa, mie altfel. Eu am vorbit pe baza celor relatate de profesori. În viața mea am văzut persoane care într-o anumită clasă învață prost. Nu trebuie să silim individul să învețe bine ; acest lucru ar avea urmări tragice. Uneori e mai bine să-i dai omului răgaz, timp de odihnă. Aceasta nu înseamnă însă că este condamnat.

Mi se cere : „Dați un exemplu unde călirea noastră se deosebește de cea din Anglia“.

Am spus că la noi călirea este condusă de interesele colectivului, nu de cele personale, ale antrenamentului individual. Fiecare copil trebuie să înțeleagă aceasta. În Anglia însă călirea se face pentru întărirea forțelor proprii.

Mi se cere : „Faceți o scurtă caracterizare a relațiilor juste care trebuie să existe între fete și băieți“.

Relații sincere, adică astfel de relații care nu supraapreciază și nici nu subapreciază nimic. Cînd tinerii nu se mint unul pe altul, cînd există respect pentru tine și pentru altul, relațiile vor fi sănătoase, indiferent de natura acestor relații: de prietenie, de dragoste ș.a.m.d.

În orice caz, dacă există grija pentru viața și fericirea celui-lalt – relațiile vor fi totdeauna minunate.

Următoarea întrebare : „Spuneți, profesorul de pedagogie despre care scrieți în *Cartea pentru părinți* este oare tipic ?”

El a fost tipic la timpul său, ca persoană la care propria erudiție pedagogică contrazicea propria lui practică zilnică ; o asemenea contradicție, într-o oarecare măsură, poate fi tipică.

Despre experiența mea

Eu cred că în ceea ce vă voi povesti nu veți găsi lucruri prea valoroase pentru dv. Cred că și de la dv. se poate învăța la fel ca și de la mine și de la toți ceilalți tovarăși. Și dv. aveți o minunată experiență în muncă și dispuneți de instituții excelente.

Cred că ceea ce vă voi povesti vă va putea folosi numai ca un impuls, ca un punct de plecare, poate chiar ca un punct de plecare pentru înfrângerea unei rezistențe, întrucât experiența mea este destul de originală și are poate puține puncte comune cu experiența dv. Poate că am avut mai mult noroc decât dv.

Iată de ce vă rog să nu luați cuvintele mele drept o rețetă, lege sau concluzii definitive. Cu toate că a trebuit să lucrez 16 ani într-o casă de copii, n-aș putea să spun că am ajuns la unele concluzii definitive. Mă găsesc încă, probabil, la fel ca și dv., într-un proces de formare, și în rezolvarea multor probleme va trebui să apelez la ajutorul dv. și al altor tovarăși.

Deci, ceea ce vă voi spune eu acum sînt propriu-zis concluzii finale. Concluziile pot fi trase într-o lucrare mai mare, într-o monografie, în lucrări întemeiate pe o analiză marxistă. N-am tras nici o concluzie cu privire la educație, de aceea dați-mi voie să vă vorbesc aici ca între tovarăși, despre niște ipoteze sau intuiții pe care le am, fiindcă ceea ce vă voi spune aici este mai degrabă o intuiție decât o concluzie propriu-zisă.

Îmi dau foarte bine seama că ideile mele sînt determinate de experiența mea pedagogică. Înțeleg că este posibilă și o altă experiență și, dacă aș fi făcut-o, poate c-aș fi avut alte păreri.

Experiența mea este foarte limitată. Am condus colonia de delincvenți „Maxim Gorki” timp de opt ani și alți opt ani comuna de muncă „Dzerjinski”. Comuna „Dzerjinski” nu mai era o instituție pentru delincvenți. În primul an primeam copii vagabonzi, iar în ultimii patru ani, aproape numai copii care aveau familii. Situația

acestor familii era proastă nu din punct de vedere material, ci exclusiv din punct de vedere pedagogic, din punct de vedere al felului de trai.

Care din aceste trei categorii sînt mai greu de educat : delincvenții, copii vagabonzi sau copiii care au familii ? E greu de spus ; totuși cred că mai greu e să lucrezi cu copiii care au familii. Dacă ar fi să apreciez după experiența mea, mi se pare că e mai greu să lucrezi cu acești copii, datorită caracterului lor deviat, dezechilibrat și refractar.

Dar eram bine înarmat cu tehnica meseriei mele. Și ceea ce este mai important, aveam o echipă cu o tradiție și cu un trecut de 16 ani.

Astfel munca cu copiii care aveau familii a fost mai ușoară pentru mine decît cu primii mei elevi delincvenți, cu care nu știam pe atunci cum să lucrez.

Pe baza acestei munci duse cu cele trei categorii am ajuns, în ultimii ani ai activității mele la următoarea concluzie, de mare importanță pentru mine. Această concluzie îmi pare și acum oarecum paradoxală : susțin că nu există copii greu de educat. Această afirmație n-are pentru mine caracterul unei simple negații.

În genere, aș putea spune că distanța dintre nivelul moral și cel social, dintre denaturările morale și sociale nu prezintă aproape nici o importanță.

De aici mai urmează concluzia de care nu sînt sigur, și anume că așa-numita „reeducare” – îndreptarea caracterului – nu trebuie să se facă evolutiv și într-un timp mai îndelungat.

Intrucît distanța dintre deprinderile asociale, dintre deprinderile care sînt inacceptabile pentru societatea noastră și experiențele normale este foarte neînsemnată, am ajuns la convingerea că trebuie învinsă cît mai repede.

În ultimii cinci ani lucrînd în comuna „Dzerjinski”, în care se găseau multe caractere capricioase și dificile, n-am mai avut prilejul să constat procesele evolutive ale caracterului. Am putut urmări o evoluție obișnuită prin care înțelegem întotdeauna creșterea și dezvoltarea copilului : băiatul urmează în clasa a III-a și a IV-a, trece apoi în clasa a V-a. Orizontul lui se lărgeste, are mai multe cunoștințe și deprinderi. Lucrează în uzină, își ridică și calificarea profesională, capătă deprinderi cu caracter social.

Dar aceasta este o dezvoltare obișnuită și nu o transformare a unui caracter stricat, denaturat, într-unul normal.

Nu înseamnă că nu există nici o deosebire între un caracter viciat și unul normal, ci că e mult mai bine ca îndreptarea caracterului să se facă, cum s-ar spune, printr-un fel de „explozie”.

Nu înțeleg prin explozie că trebuie să punem dinamită unui om oarecare, să-i dăm foc și să așteptăm ca omul să sară în aer.

Mă gândesc la o acțiune fulgerătoare, care să răscolească cu desăvârșire toate dorințele omului, toate aspirațiile lui. Am fost atît de uimit de formele exterioare ale acestor schimbări, încît mai tirziu m-am ocupat cu metodologia acestor explozii și a evoluțiilor, în domeniul caracterelor viciate și am ajuns treptat la convingerea tot mai fermă că metoda exploziilor – nu găsesc alt termen – poate fi socotită de pedagogi ca una dintre cele mai reușite. Poate va găsi cineva un termen pedagogic mai potrivit, pentru a defini această metodă; eu am căutat, dar n-am găsit altul.

Vă voi reda unele impresii care m-au făcut nu numai să gîndesc așa cum gîndesc, ci să și continui să mă servesc de această metodă în activitatea mea.

În 1931 trebuia să completez comuna mea, compusă din 150 de înși, cu încă 150 de copii, pe care trebuia să-i primesc în curs de două săptămîni.

Aveam pe atunci o foarte bună organizație de comunarzi. Din 150, 90 erau comsomoliști, între 14 și 18 ani ; ceilalți erau pionieri. Erau strîns uniți între ei, erau prieteni, aveau o disciplină foarte frumoasă, bine precizată, viguroasă, știau să lucreze minunat și erau mîndri de comuna și de disciplina lor. Li se puteau încredința sarcini de răspundere, grele din punct de vedere fizic și psihologic.

Iată metoda pe care o foloseam pentru a produce cea mai puternică impresie asupra noilor veniți. Desigur, această metodă avea multe aspecte ; ea consta în pregătirea locuinței, a dormitorului, a locului unde vor munci, a clasei, în pregătirea aspectului exterior : flori, oglinzi.

Comuna, avînd o gospodărie proprie, ducea o viață foarte bogată. Pe copii îi primeam în felul următor : îi adunam întotdeauna din trenurile accelerate, așa am procedat în special la Harkov. Copiii care călătoreau cu trenurile accelerate formau contingentul nostru ; aveam dreptul la acest contingent. Trenurile accelerate : Moscova-Ape Minerale, Moscova-Soci, Moscova-Kislovodsk aduceau pe candidații comunei mele. Aceste trenuri accelerate trec noaptea prin Harkov, iar noi adunam copiii tot noaptea. Șapte-opt comunarzi dintre care unul era numit comandant provizoriu, răspundea întotdeauna de activitatea detașamentului și dădea raportul. Detașamentul provizoriu strîngea timp de 2-3 ore pe copiii vagabonzi de pe acoperișurile vagoanelor, de prin closete, de sub vagoane. Comunarzii se pricepeau cum să-i adune pe acești „pasageri”. Eu nu i-aș fi putut găsi niciodată.

N.K.V.D. mi-a pus la dispoziție o încăpere în gară.

În această cameră se ținea primul miting. Acest miting nu avea scopul de a-i convinge pe copii să meargă în comună. El se desfășura astfel: Comunarzii noștri se adresau copiilor, spunându-le: „Dragi tovarăși, comuna noastră are mari dificultăți din cauza lipsei brațelor de muncă. Noi construim o uzină nouă, am venit la dv. cu rugămintea să ne dați o mână de ajutor“.

Copiii vagabonzi erau convinși că într-adevăr așa este.

Li se spunea: „Cine nu vrea, poate să-și continue drumul cu acceleratul“. Apoi începea metoda uimirii, a impresionării, pe care aș vrea s-o numesc metoda exploziei. De obicei, copiii acceptau să ajute la construcția noastră. Și rămâneau peste noapte în încăperea gării.

A doua zi, la ora 12, toată comuna cu orchestra – aveam o orchestră mare, foarte bună, 60 de trompete albe – cu drapele, în haine de paradă, cu gulerașe albe, într-o ținută impecabilă, cu monograme, se alinia în front, lângă gară. Când detașamentul de copii vagabonzi apărea în piața gării, căutînd să-și acopere goliciunea cu pulpanele paltoanelor puse unul peste altul, pășind mărunț cu picioarele goale, auzea deodată muzica răsunînd și se trezea cu întregul front în fața lui. Îi salutăm în sunetele orchestrei, ca pe cei mai buni tovarăși ai noștri. Și o porneam în frunte cu comsomoliștii, apoi fetele, urmau copiii vagabonzi, după care mai venea încă un detașament.

Grupul mergea foarte solemn, în rînduri de cîte opt. Impresionați, cetățenii plîngeau înduioșați, dar noi știam că e numai tehnică, nimic sentimental.

După ce soseam în comună, nou-veniții erau duși la baie; ieșeau de acolo tunși, spălați, îmbrăcați în aceleași costume de paradă cu gulere albe, ca și comunarzii. Îmbrăcămintea veche era dusă într-o roabă, stropită cu benzină și i se dădea foc într-un cadru solemn.

Apăreau apoi doi comunarzi de serviciu cu măturile și adunau toată cenușa într-o căldare. Mulți din colaboratorii mei socoteau că este o joacă, dar faptul producea o impresie uluitoare.

Dintre copiii vagabonzi pe care îi adunam din trenuri, aș putea numi numai 2-3 care n-au apucat pe drumul cel nou, arătat de noi.

Acești copii nu vor uita niciodată primirea din gară, rugul cu îmbrăcămintea lor arsă, comportarea noastră față de ei, dormitoarele, disciplina noastră și vor păstra întotdeauna aceste impresii puternice.

Am dat mai sus un exemplu al metodei pe care o numesc metoda exploziei.

Această metodă a fost continuată și dezvoltată mai departe în tot sistemul meu. Sistemul acesta se baza în primul rînd pe colectiv.

Îmi pare rău că nici o carte nu arată ce este colectivul și, mai ales, ce este un colectiv educativ de copii.

Despre acest colectiv ar trebui să se scrie : este necesar să fie studiat în amănunt.

Prima caracteristică a colectivului constă în faptul că nu este o masă de oameni, ci un organism constituit în virtutea unui scop, care funcționează și care e capabil de acțiune.

Colectivul era organizat astfel încît să se poată transforma într-un organism social, rămînînd întotdeauna un colectiv, fără a deveni o masă amorfă.

Mi se pare că aceasta e partea cea mai grea din activitatea noastră pedagogică ; un colectiv ca al meu n-am mai întîlnit. N-o spun ca să mă laud ; constat doar o stare de fapt.

Acest colectiv n-a fost creat numai de mine. Ar trebui spuse multe despre acest lucru, însă nu voi avea posibilitatea s-o fac.

Organizarea colectivului trebuie să înceapă prin lămurirea problemei privitoare la colectivul primar. M-am gîndit mult asupra acestei probleme, asupra diferitelor mijloace de organizare a colectivului și am ajuns la următoarele concluzii :

Colectivul primar, adică cel care nu trebuie să se mai împartă în alte colective sau formații mai mici, nu poate cuprinde mai puțin de șapte și nici mai mult de cincisprezece oameni. Nu știu de ce trebuie să fie așa ; nu sînt încă bine lămurit. Știu doar că dacă un colectiv inițial are mai puțin de șapte oameni, începe să se transforme într-un colectiv de prieteni, într-un cerc închis de amici.

Colectivul primar avînd mai mult de 15 oameni, tinde întotdeauna să se împartă în două colective și are întotdeauna o linie de demarcație între ele.

Cred că colectivul primar ideal este acela care simte unitatea, solidaritatea, tăria lui ; nefiind un grup oarecare de amici care se înțeleg bine între ei, ci un fenomen de ordin social, un colectiv, o organizație care are anumite datorii și are o anumită răspundere.

Toate acestea se pot pune pe hîrtie. E însă foarte greu de a face o expunere în cîteva cuvinte. M-a preocupat îndeosebi persoana care urma să conducă acest colectiv primar și care să răspundă de el. Toți cei 16 ani ai muncii mele i-am folosit pentru rezolvarea acestei probleme dificile și am ajuns la concluzia că în

fruntea colectivului primar trebuie să fie un conducător, un singur om, care, în virtutea puterii lui, să nu fie un dictator, ci un împuternicit al colectivului.

Ulterior a devenit importantă pentru mine și problema duratei acestui colectiv.

Am reușit să păstrez un asemenea colectiv timp de șapte, opt ani, fără nici o schimbare. Zece, cincisprezece băieți sau fete i-au menținut caracterul de colectiv primar timp de șapte, opt ani. S-au făcut schimbări numai de 25% în opt ani; din doisprezece oameni, s-au schimbat trei: trei au venit, trei au plecat.

Am prevăzut și mi-am dat seama apoi că în fapt s-a născut un colectiv foarte interesant; că el putea fi privit ca o minune, atît în ce privește caracterul mișcărilor lui, cît și al dezvoltării lui, al tonului, al încrederii, al vigoriei precum și al tendinței de păstrare a acestui caracter de colectiv primar. În fruntea sa se găsește o singură autoritate, aceea a comandantului, apoi a brigadierului.

La început era tendința de a alege în fruntea colectivului fata sau băiatul cel mai capabil, caracterul cel mai voluntar, un fel de „căpetenie” în stare să-i țină pe toți în frîu, să știe să comande, să îndemne.

În cursul celor 16 ani am putut observa că tendința de a alege comandant individualitatea cea mai puternică, capabilă să comande, s-a schimbat treptat, și că la urmă, în fruntea unui astfel de colectiv primar al detașamentului, cum se numea acest colectiv la noi, era adus cel care venea la rînd după vîrstă și care nu se deosebea întru nimic de ceilalți.

În cei 16 ani perindarea, după vîrstă, în fruntea detașamentului a comandanților s-a făcut aproape fără s-o observ și independent de obiectivele mele pedagogice.

În ultimii ani, am ajuns la situația fericită pentru un pedagog, de a putea numi pe orice comunard, comandant în orice colectiv, fiind sigur că-l va conduce strălucit. Nu pot în momentul de față să vă vorbesc pe-ndelete despre caracterul acestei organizații interesante a copiilor, despre felul în care e ales comandantul ei, în stare nu numai să se joace de-a șefia, ci să și conducă cu adevărat, să ducă colectivul după el, fără a fi cel mai tare sau cel mai talentat, sau cu voința cea mai puternică, ci deosebindu-se de toți ceilalți numai prin împuternicirea și răspunderea pe care le are, deosebire pur formală, în aparență.

În 1933 a trebuit, în urma însărcinării guvernului ucrainean, să aleg 100 de comunarzi pentru o muncă foarte grea, care cerea nervi, o muncă specială, atunci când comunarzii mei munceau de câteva luni în afara comunei, în cele mai grele condiții.

Nu puteam lua pe cei mai buni comunarzi din colectiv, deoarece ei erau de obicei din clasele a noua și a zecea și, în afară de aceasta, erau și cei mai calificați meseriași; comuna se întreținea singură, aveam nevoie de brațe de muncă. Acești meseriași calificați erau șefi de secție în uzină. Am ales comunarzi mai puțin calificați; am numit pe comandanți; am făcut repartizarea oamenilor pe detașamente.

Am riscat; n-am plecat cu ei, n-am trimis un locțiitor, ci numai un administrator care avea grijă de hrana lor. Trebuie să spun că și-au îndeplinit minunat sarcinile: în special comandanții noi, aleși pur și simplu în ordinea alfabetică. Ei și-au dat seama foarte bine până unde merge limita puterii și răspunderii lor. Pentru a educa simțul de a ști care e granița puterii și a răspunderii serioase, e nevoie, desigur, de mult timp. Cred că nici un colectiv nu poate fi educat în sensul acesta într-unul sau doi ani.

Pentru a cultiva aceste deprinderi normale și interesante într-un colectiv de copii, trebuie 4-5 ani. Aici se cer o muncă intensă și o mare încordare. Aceeași legătură logică este, nu numai în organizarea colectivelor primare, ci și-n organizarea interdependențelor sociale înăuntrul unui colectiv mare.

Colectivul primar la noi era detașamentul.

La început, organizarea detașamentelor se făcea după următorul principiu: pe cei care învățau împreună sau care lucrau împreună, îi grupam într-un detașament. Apoi am hotărât să-i separ pe cei mici de cei mari. Mai târziu am ajuns la concluzia că nu e bine; în detașamente erau copii mici și adolescenți de 17-18 ani.

Am socotit că un colectiv care seamănă mai mult cu o familie este cel mai just din punct de vedere pedagogic. Acolo se naște grija pentru cei mici, respectul pentru cei mari, cele mai delicate raporturi tovarășești. Micuții nu vor fi închiși acolo ca într-un grup izolat, care fierbe în propria lui zeamă; cei mai mari nu vor spune niciodată anecdote obscene, fiindcă vor avea grijă de cei mici.

O problemă foarte importantă era problema celor imputerniciți provizoriu. S-ar părea că e o chestiune fără importanță, dar eu m-am folosit de ea: prin alegerea zilnică, continuă și sistematică, prin împărțirea sarcinilor la diferite persoane, prin rapoarte scurte și riguroase, am pregătit foarte multe cadre interesante dintre comunarzii mei.

În sfârșit, urmînd aceeași logică a colectivului, autoconducerea generală a colectivului mare prezenta pentru mine un interes deosebit. Timp de 16 ani am avut comandanți numiți, care purtau răspunderea pentru detașamente. Mai era și un soviet al comandanților. Acest organ de conducere stîrnea întotdeauna critica, nu numai a pedagogilor și a profesorilor, ci și a ziariștilor și a scriitorilor. Toți erau de părere că e un stil de cazarmă, un dresaj.

Din păcate, foarte puțini au căutat să pătrundă mai adînc sensul acestui fenomen.

Sovietul comandanților, ca organ de conducere, prezintă mari avantaje în următoarele împrejurări :

Aveam în colonie 28 de detașamente. Trebuia să am 28 de comandanți.

Eram împotriva alcătuirii unui plan de muncă pentru sovietul comandanților. Cîte presiuni n-au făcut asupra mea forurile superioare ! Dar n-am prezentat niciodată vreun plan de muncă al sovietului comandanților.

Sovietul comandanților era un organ de conducere, care trebuia să se orienteze în munca lui după acele probleme care se iveau zilnic și nu era cu putință să fie prevăzute în plan.

În ultimii 8-10 ani, aceasta a devenit o organizație foarte mobilă.

Pentru orice chestiune ivită în muncă puteam convoca sovietul comandanților în două minute. Pentru adunarea sovietului comandanților se dădea un semnal de trompetă, trei sunete scurte.

Semnalul se dădea o singură dată. Era oprit să se dea de două ori pentru ca nici unul dintre comandanți să nu se deprindă cu întîrzierea și ca toată lumea să vină imediat la consfătuire. Cînd comandantul auzea semnalul, oriunde s-ar fi aflat, în clasă, la lucru, în baie, trebuia să-și pună ținută în ordine și să se grăbească spre sovietul comandanților.

La început era greu, apoi a devenit un obicei, un adevărat reflex colectiv.

Cînd auzeam că unul din înlocuitori convoca sovietul comandanților, alergam ca un cal.

Era un reflex condiționat. Trebuia să mă grăbesc pentru a-mi face datoria.

Mai era o regulă interesantă : puteai să vorbești numai un minut. Cine vorbea mai mult de un minut era socotit flecar și nimeni nu mai voia să-l asculte.

Uneori trebuia să ținem cîte o ședință în recreație, în cinci-zece minute.

Președintele sovietului comandanților, un băiat spiritual, a adus o dată de undeva un minutar cu nisip. Voia să ne convingă că în timp ce cade un fir de nisip, se poate rosti un cuvânt. Ceasul avea două mii de fire, prin urmare într-un minut se putea spune 2000 de cuvinte. E necesar oare să spui mai mult de 2000 de cuvinte pe minut? Acest regulament era necesar.

Aveam o școală cu zece clase, ca orice altă școală de acest fel. Mai aveam și o uzină, unde fiecare lucra câte patru ore pe zi. Lucra patru ore la uzină și cinci la școală. În total, nouă ore.

Noi n-am avut niciodată femei pentru dereticare. Freecam în fiecare dimineață dușumeaua, singuri. Nu era îngăduit să se vadă urme de praf; în fiecare zi ne vizitau câte trei-patru delegați. Totul trebuia să lucească ca oglinda. Mai ayeam ședințe de producție, adunări ale comsomoliștilor, ale pionierilor, adunări sportive etc.

Nu puteam pierde nici un minut fără rost.

Poate că alții trăiesc în condiții mai bune și n-au nevoie de planificarea fiecărui minut.

Cînd convocam sovietul comandanților, se întîmpla ca unii să lipsească din comună sau să nu poată părăsi munca importantă de la vreun strung. De aceea a devenit un obicei, o lege chiar: dacă nu merge comandantul, se duce ajutorul lui; dacă lipsește și el, vine un membru al detașamentului.

De obicei, fiecare detașament știa că, dacă ședința este convocată astăzi, se va duce cutare sau cutare.

Apoi, treptat, am ajuns la situația că nu se mai întrebă în sovietul comandanților dacă Petrov sau Ivanov sînt prezenți, ci se întrebă dacă detașamentul 1,2,3,4, are un reprezentant sau nu.

Important era ca detașamentul să fie reprezentat prin cineva.

Sovietul comandanților a devenit cu timpul sovietul detașamentelor. Nu era important cine anume vine din partea detașamentului, principalul era să vină unul care avea titlul de comunard.

Dacă sovietul avea de rezolvat o problemă importantă, ceream să vină neapărat comandantul, deoarece era alesul, nu al detașamentului, ci al adunării generale.

Ajunsesem la această formulă, tocmai fiindcă sovietul comandanților trebuia să aibă aspectul de soviet al împuterniciților, nu numai pentru comună, ci și pentru fiecare detașament: să nu fie numai împuterniciții unui detașament ci ai comunii întregi. Era un soviet superior.

Sovietul comandanților m-a ajutat în muncă timp de 16 ani. Și acum port recunoștință și mare respect acestui organ de conducere, care se schimba treptat, dar a cărui mișcare, activitate și stil de muncă rămăneau aceleași.

Vreau să vă atrag atenția asupra următoarelor lucruri. Noi, oamenii mai în vîrstă, ne credem foarte deștepți ; știm întotdeauna foarte multe, înțelegem și ne orientăm întotdeauna bine ; de aceea, cînd venim într-o instituție nouă, căutăm întotdeauna să distrugem tot și s-o luăm de la capăt.

Datorită acestui fapt, tînăra noastră pedagogie sovietică – care nici n-a împlinit vîrsta de 20 de ani – suferă de o schimbare rapidă a formelor, de o nestatornicie îngrozitoare și de o lipsă de tradiții.

Abia la sfîrșitul celui de-al 16-lea an am înțeles despre ce este vorba. Tradițiile, adică experiența înaintașilor, dispăruți acum 4,5 sau 6 ani, care au realizat și au rezolvat cîte ceva, trebuie respectată cît mai mult pentru ca ea să nu se risipească.

De fapt, în comună erau atîtea reguli originale, atrăgătoare și precise, încît oricine era de serviciu o putea conduce fără prea multă greutate.

S-ar părea că unele reguli și-au pierdut sensul.

Odinioară, cînd hoții și bandiții dădeau tîrcoale coloniei „Gorki“, la intrare stătea o santinelă cu arma. Dar ea mai făcea de gardă și în anul 1936. Era o tradiție. Eu nu voiam s-o înlătur ; îmi venea foarte greu s-o fac, mai ales, că toți erau convinși că e necesară.

Cînd am cercetat fenomenul, am ajuns la concluzia că e necesară, mai întîi fiindcă noaptea, cînd 600 de oameni dorm, copilul de 13-14 ani, care face de gardă cu arma în mîna în fața unei porți neîncuiate pentru a păzi comuna, va resimți neliniște, puțină teamă și groază, și tocmai aceasta îi va da încredere în propriile sale puteri.

Făceau de gardă și fetele. Dacă era rîndul unei fete mai mici, eu o supravegheam de sus, fără ca ea să știe.

Arma nu era o armă obișnuită cu care s-ar fi putut trage ; nu era încărcată, era o armă simbolică. A o ține, însemna respect față de sine, mai ales cînd arma era curățată.

În 1929, în urma propunerii făcute de colectiv, am mutat casa de bani din biroul meu, mai aproape de locul de gardă. Comunarzii erau de părere că banii nu trebuie ținuți în biroul meu. E mai bine să stea lîngă santinelă. Dar nimeni nu s-a gîndit ce ar putea face în mod practic un băiat de 14 ani, cu arma în mîna. Casa de bani era lîngă santinelă și noi eram liniștiți, știind că în caz de atac băiatul ar fi făcut tot ce-i stătea în putință ca s-o apere.

Trec acum la cheștiunea disciplinei.

Cine a citit *Poemul pedagogic* își va aduce aminte că am început cu disciplina. Am început cu lovitura dată peste obrazul unui elev de-al meu.

Faptul e descris mai pe larg în *Poemul pedagogic*. Am fost nespus de mirat cînd am fost coplesit de acuzații că aș recomanda bătaia.

Asa ceva nu reiese din *Poemul pedagogic*. Dimpotrivă. Faptul a fost regretabil, nu fiindcă am ajuns la acest act desperat, ci fiindcă soluția n-am găsit-o eu, ci Zadorov, băiatul pe care l-am lovit. El a avut puterea extraordinară și atîta bărbăție, încît a înțeles desperarea la care ajunsesem și mi-a întins mîna.

Succesul nu se datorește metodei mele, ci omului asupra căruia întîmplător mi-am exercitat puterea fizică. Nu oricine are norocul să întîlnească un om pe care să-l lovească, iar acesta să-i întindă mîna și să-i spună : te voi ajuta ; și să-l ajute cu adevărat. Am înțeles atunci că am avut noroc.

În munca mea, nu mă puteam bizui pe acest fel de disciplină, pe violență. M-am oprit la disciplina al cărei aspect adevărat am vrut să-l arăt în romanul *Steaguri pe turnuri*.

În acest roman e vorba de o disciplină de fier, severă și puternică în stare să ducă la o formă idilică. Așa ceva e posibil numai în Uniunea Sovietică. E foarte greu de creat o asemenea disciplină. Pentru realizarea ei, e nevoie de o mare putere de creație, de suflet, de personalitate. Aici trebuie să puneți la contribuție întreaga putere a personalității voastre.

Este o operație foarte grea, fiindcă rezultatele se obțin treptat și încet ; aproape că nu se poate observa progresul. Aici se cere însușirea de a prevedea, trebuie să știi să vezi mult mai mult decît ceea ce ai în fața ta.

Noi cunoaștem foarte bine scopul acestei discipline. Este îmbinarea desăvîrșită între o atitudine conștientă și o regulă foarte severă, în aparență mecanică.

Nu-mi pot închipui o bună disciplină, bazată numai pe o atitudine conștientă. O asemenea disciplină nu există. Ea va înclina întotdeauna spre rigorism, va fi rațională, întotdeauna se va pune problema raporturilor ei cu diferitele procedee, va fi întotdeauna o dualitate, te vei întreba dacă trebuie să procedezi într-un fel sau altul.

Disciplina care înțelege să se sprijine numai pe o atitudine conștientă va deveni întotdeauna o disciplină rațională. Va schimba normele în orice colectiv și va ajunge să stîrnească un val de discuții, probleme și constrîngerii.

Dar pe de altă parte, disciplina bazată pe norme mecanice, pe dogmă, pe ordin înclină întotdeauna să se transforme într-o supunere oarbă, într-o supunere mecanică față de persoana care conduce.

Aceasta nu e disciplina noastră. Disciplina noastră este o îmbinare a atitudinii conștiente totale, limpezi, cu o adâncă înțelegere, valabilă pentru toți, asupra felului cum trebuie să se procedeze, păstrându-se o formă exterioară foarte precisă, care să nu îngăduie nici o divergență, nici o obiecție sau vorbărie. Armonizarea acestor doi factori în domeniul disciplinei este unul dintre lucrurile cele mai greu de realizat.

Colectivul meu a reușit să ajungă la această armonie, datorită nu numai mie, ci multor oameni și multor situații favorabile.

Cum s-a efectuat îmbinarea conștiinței cu formele precise ale disciplinei?

Am recurs aici la multe procedee. În definitiv, toate metodele, toate procedeele duc spre același obiectiv. În cazul acesta, disciplina nu este rezultatul unei munci făcute în condiții favorabile. De obicei la noi se crede că pentru a munci bine, este indispensabilă o anumită disciplină. Dar eu mi-am dat imediat seama că adevărata disciplină nu poate condiționa munca; ea nu poate fi decît rezultatul tuturor metodelor și al întregii activități educative.

Disciplina nu este și nu poate fi o metodă. Din clipa în care disciplina începe să fie înțeleasă ca o metodă, ea devine un blestem. Ea nu poate fi decît ultima fază a întregii activități.

Disciplina este fața colectivului, glasul, frumusețea, mimica, vioiciunea, convingerea lui. Toate aspectele colectivului primesc pînă la urmă pecetea disciplinei.

Disciplina este un mare fenomen politic, ea este ceea ce se poate numi bunul simț al cetățeanului Uniunii Sovietice. Acum înțeleg foarte bine acest lucru.

Vă asigur că în tot cursul celor 16 ani nu m-am putut dumeri de unde poate fi prinsă această „codiță“, unde poate fi găsită formula pentru a pătrunde și a înțelege totul.

De aceea nu se poate vorbi de disciplină ca de un mijloc de educație. Aș putea să vorbesc de disciplină ca de un rezultat al educației. Acest rezultat nu se oglindește numai în faptul că cineva hotărăște, iar altul ascultă, ci și atunci cînd omul, fiind singur, trebuie să știe cum să se comporte.

Comunarzii mei spuneau: „Vom aprecia dacă ești disciplinat nu după comportarea ta în prezența altora, nici după modul în care ai îndeplinit ordinul sau ți-ai făcut munca, ci după conduita ta cînd știi că alții nu se uită cum te porți“.

Un exemplu : calci pe parchet și observi o hîrtie murdară pe jos. Nu vezi pe nimeni și nimeni nu te vede ; aici e secretul : vei ridica hîrtia sau nu ? Dacă o ridici și o arunci, deși nimeni nu te vede, înseamnă că ești disciplinat.

Ultima formă a disciplinei se vede mai ales în persoana brigadierului sau a comandantului de serviciu. Acesta este unul dintre brigadieri, fată sau băiat, și de obicei nu dintre cei mai în vîrstă ; comsomoliștii mai mari, cei mai distinși membri ai biroului, au munci de răspundere, ca : redactor de gazetă, șef de atelier, director al biroului de construcție, secretar al Comsomolului sau responsabil organizatoric ; pe cîtă vreme comandantul brigăzii sau comandantul detașamentului era un băiat sau o fată de 15, 16, 17 ani.

De regulă, ei nu aveau dreptul să dea pedepse și nici alte drepturi speciale nu aveau în comună ; brigadierul de serviciu conducea comuna în ziua respectivă.

Nu mai aveam educatori în comună. I-am îndepărtat încă din 1930. Au trecut la școală ca învățători ; am renunțat la educatori. Timp de opt ani, colectivul a dus-o fără nici un educator.

Timp de 24 de ore acest brigadier de serviciu trebuia să răspundă de tot ce se întîmpla în comună : de executarea precisă și corectă a programului, de ordine și curățenie, de primirea oaspeților, de calitatea mîncării ; iar dacă era proiectat și vreun marș, răspundea și de acesta precum și de orice altă muncă suplimentară. Noaptea, avea dreptul să doarmă.

Adunarea generală i-a dat numai lui dreptul să poată ordona. Dreptul acesta s-a transformat treptat într-o tradiție foarte complexă, de care toți erau mîndri și pe care o respectau riguros.

Un asemenea băiat de 15 ani putea să-i spună celui mai în vîrstă dintre comsomoliști, celui mai merituos membru al comunei, fără nici o teamă : „Ia cîrpa și șterge apa de pe podea“.

N-avea dreptul să repete ordinele, dar cel care le auzea trebuia să spună : „Am înțeles, tovarășe brigadier !“

Chiar dac-ar fi șters apa de pe podea și n-ar fi răspuns „am înțeles, tovarășe brigadier“, însemna că n-a executat ordinul.

Nu aveai voie să vorbești cu comandantul de serviciu stînd jos, trebuia să iei poziția de drepti.

N-aveai voie să-l contrazici. Puteai discuta cu mine, cu orice alt comandant, cu un brigadier, dar cu comandantul de serviciu nu era voie să discuți. Se știa că are foarte multe treburi și dacă fiecare va discuta cu el, nu va putea, bietul om, să reziste.

Dacă brigadierul de serviciu lua o hotărîre greșită, ți se recomanda s-o execuți și să uiți c-a fost greșită.

N-aveam voie să controlez raportul brigadierului de serviciu.

El îmi spunea, de pildă, că în detașamentul cutare s-a întâmplat astăzi cutare lucru. Dădea raportul în prezența tuturor, salutînd. Toți trebuiau să ia poziție. Și chiar dacă aș fi avut vreo îndoială, nu puteam spune : „Cheamă-l pe comunard să-l întreb“. Ar fi fost o insultă nespus de mare.

Se crease tradiția că, a doua zi, comunardul despre care se raportase putea să spună că brigadierul de serviciu „a mințit“, dar fără să-l fi auzit eu, fiindcă pentru asemenea afirmații îl trimiteam la arest. Chiar dacă brigadierul greșise, nu era îngăduită îndrăzneala de a vorbi despre aceasta. El era împuternicitul nostru, îi dădeam ascultare și ne supuneam lui.

Puteai să pretinzi a doua zi că e slab și era posibil să fie înlocuit, dar în clipa cînd dădea raportul n-aveai voie să spui nimic. În felul acesta am scăpat de nesfîrșite zîzanii.

Era foarte important faptul că raportul comandantului de serviciu nu era controlat.

Seara, brigadierul de serviciu îmi raporta absolut despre toate ; și nu-mi amintesc ca cineva să fi mințit.

Nu putea să mintă. Dacă brigadierul de serviciu m-ar fi întîlnit la plimbare și mi-ar fi vorbit despre cineva, se putea controla la adunare ; dacă vorbea în prezența tuturor, nu era voie să-l controlezi. Comunarzii declarau : „El nu i-a vorbit lui Anton Semionovici la ureche ; n-au stat în grădină ; a spus-o în prezența tuturor, la raport, salutînd ; cum putea să mintă ? Omul nu poate să mintă într-o astfel de situație“.

Comunarzii erau convinși că întregul cadru în care se desfășurau lucrurile, toată situația comandantului de serviciu îl oprea să mintă.

Aceasta era o lege morală și de aceea nu era necesar controlul.

Astfel se prezenta acel fenomen pe care-l numim disciplină !

Ce metode trebuie să ducă la o astfel de imagine concludentă ? Organizarea colectivului ca o unitate precisă și măiestria pedagogică.

Măiestria pedagogică nu e deloc un lucru ușor. În institutele pedagogice, nici vorbă nu poate fi de o asemenea măiestrie. Acolo nimeni nu știe ce este arta pedagogică. La noi sînt astfel orînduite lucrurile, încît oricine are dreptul să susțină că această artă este primitivă și pe bună dreptate.

M-a frămîntat și pe mine mult această problemă și cu atît mai mult, cu cît nu m-am considerat niciodată un educator talentat și declar cînstit că nu mă consider nici azi ca atare, fiindcă altfel n-aș fi fost nevoit să muncesc, să greșesc și să sufăr atît de mult.

Și azi convingerea mea fermă este că sînt mai curînd un pedagog obișnuit, mijlociu. Este perfect adevărat. Dar am dobîndit măiestria pedagogică și acesta e un lucru foarte important.

Măiestria educatorului nu este o artă deosebită, care cere talent; ea este o specialitate ce trebuie învățată, după cum un medic sau un muzician trebuie să-și învețe meseria. Orice om, dacă este normal, poate fi muzician, unul mai bun, altul mai puțin bun. Depinde de calitatea instrumentului, de învățatură etc. Pedagogul, însă, nu trece printr-o astfel de școală.

Ce este măiestria? Înclin să fac o deosebire între procesul educației și procesul învățămîntului. Știu că împotriva mea se va ridica orice pedagog specialist. Socot însă, în mod logic, că procesul educativ poate să se desfășoare separat, că măiestria educării este posibilă să se manifeste în mod independent.

Se poate și trebuie dezvoltată vederea, simplu act fizic al vederii. Aceasta este deosebit de necesar pentru educator. Trebuie să știe să citească pe fața omului, pe fața copilului; această însușire poate oferi material pentru un volum întreg. Nu e nici o taină, nimic mistic în faptul că pe fața cuiva se pot descifra unele simptome ale stărilor sufletești.

Măiestria pedagogică constă atît în modulațiile vocii educatorului, cît și în expresia feței sale.

Astăzi, stimatul dv. director stătea de vorbă, în prezența mea, cu un băiat. Nu oricine se pricepe să vorbească ca el. Nu spun că aceasta necesită un mare talent, dar ea cere măiestrie. Vorbea suferat cu băiatul și băiatul vedea minia lui, indignarea, tocmai ceea ce trebuia să vadă în acel moment. Pentru mine, aceasta era o adevărată măiestrie. Mi-am dat seama că directorul joacă minunat.

Un pedagog nu poate să nu joace. Nu poate fi pedagog acela care nu știe să joace. Nervii noștri nu trebuie să devină un instrument pedagogic, nu e admisibil să creștem copiii cu suferințele noastre sufletești. Sîntem doar oameni. Și dacă în orice altă activitate poți înlătura suferințele sufletești, trebuie să fie posibil aceasta și în munca de educare.

Uneori, însă, trebuie să prezinți elevilor suferințe sufletești, și în cazul acesta este necesar să știi să joci.

Dar nu poți juca numai scenic, aparent. Există un fir care trebuie să lege acest joc de personalitatea noastră. Nu este vorba de un joc mort, tehnic, ci de oglindirea procesului din sufletul nostru. Aceste procese sufletești se transmit elevului sub forma miniei, indignării etc.

Am devenit abia atunci un adevărat maestru cînd am învățat să spun „vino încoace” cu 15-20 de nuanțe, cînd am învățat să

imprim cam tot atâtea nuanțări expresiei feței, figurii și vocii mele. Și atunci nu mi-a fost teamă că unul sau altul nu se va apropia de mine sau nu va reacționa așa cum trebuie.

Educatorul trebuie să dispună de această măiestrie la fiecare pas. Și nu numai în relațiile de la om la om, de la educator la elev. De o deosebită importanță nu este atît raportul în doi, ci legătura cu tot ce ne înconjoară.

Această atitudine educativă este de o mare importanță chiar atunci cînd nimeni nu te privește în față. Aceasta n-are nici o legătură cu misticismul.

Mă găsesc, de pildă, singur în birou. Comunarzii sînt la lucru sau la școală. M-am supărat pe cineva, trebuie să fac ceva. Dau feței mele o anumită expresie și aceasta se răsfrînge asupra tuturor. Unul vine fuga, mă privește, șoptește ceva altuia chiar în timpul lucrului și iată că se restabilește ordinea.

Nu înseamnă că dispoziția copiilor trebuie să depindă de dispoziția unei singure persoane ; trebuie să știi să fii stăpîn pe tine.

Dacă în același birou o să te văicărești și o să suspini, lucrul acesta va fi de asemenea remarcat de toți și o să producă o anumită impresie.

Aceasta se manifestă în toate nimicurile, dacă te bărbierești sau nu zilnic, dacă îți lustruiești sau nu ghetele în fiecare zi.

Educatorul care scoate din buzunar o batistă murdară și mototolită a încetat de a mai fi educator. Ar fi mai bine să se ducă într-un colț și să-și sufle nasul, fără a fi văzut de nimeni.

Această măiestrie e importantă pentru organizarea unor procedee metodice speciale.

Eu obișnuiam, de pildă, adeseori, să procedez în felul următor : aș fi putut chema la mine pe cel care a greșit și să-l mustru. Dar nu procedam așa.

Îi trimiteam un bilețel cu rugămintea să vină negreșit la mine la ora 11 seara. N-aveam de gînd să-i spun ceva deosebit, dar pînă la ora 11 seara el se va frămînta în așteptarea convorbirii. Își va spune singur multe, o să-i mai spună tovarășii săi una sau alta și va apare la mine gata pregătit. Nu mai am ce vorbi cu el. Am să-i spun doar atît : „E în regulă, poți să pleci“. În acest băiat sau fată se va produce fără îndoială un proces interior.

Sînt de părere că într-un institut pedagogic trebuie să se facă anumite exerciții. Să presupunem că sîntem studenți : eu, d-ta și alții.

Mi se spune : „D-ta, tovarășe Makarenko, vei face acum practică. Să zicem că un băiat a furat trei ruble, d-ta ai să stai de vorbă cu el. Noi o să ascultăm cum procedezi și după aceea o să judecăm dacă ai procedat bine sau rău“.

Asemenea exerciții nu se obișnuiesc la noi, dar e foarte greu să stai de vorbă cu un băiat bănuț de furt, despre care nu se știe dacă el sau altul e hoțul. Aici, desigur, e nevoie de măiestrie nu numai în expresia privirii sau a vocii, ci și în judecată. Noi, educatorii, cunoaștem geografia, istoria, literatura, dar nu știm ce înseamnă furtul la copil. Știe căreva dacă e vorba de o întâmplare, crimă, sau necesitate?

Dacă toți oamenii ar fi foarte sinceri, mulți ar spune, desigur, că și ei în copilărie au furat măcar o dată, deși nu au fost hoți. Va trebui să ne gândim ce este furtul copilăresc și cum trebuie reacționat în legătură cu el.

Am aflat astăzi că directorul dv. a prins un băiat care furase săpun pentru a-l duce acasă. Directorul a luat săpunul respectiv, l-a înmînat băiatului și i-a spus: „Ia săpunul acesta care nu este furat, ci cu adevărat al tău. De ce să furi, cînd și așa ți-ar fi fost dat?” El a premiat, în cazul de față, pe hoț.

Într-o situație asemănătoare am fost pus și eu ca pedagog...

În timpul raportului, comandantul de serviciu mi-a relatat: „Grișcenko a furat punguța unui tovarăș”.

– Grișcenko, ieși la centru.

Grișcenko a ieșit. Toți se uitau la el. El se înroșise. I se spunea: „Tu ești nou venit, tu ești obișnuit să furi, ai deprinderea asta! Ai să mai furi încă o dată sau de două ori”.

– Cum am să mai fur? N-am să mai fur.

– Nu, vei vedea, că ai să mai furi încă o dată sau de două ori. Au trecut două săptămîni și Grișcenko din nou e scos la centru.

– Iar ai furat?

– Da, am furat de la un tovarăș.

– Dar ai făgăduit că nu vei mai fura, deși noi ți-am spus că ai să mai furi. De acum încolo n-ai să mai furi, acum ai experiență.

Băiatul e încredințat că „prezicerile” se vor realiza, și într-adevăr nu a mai furat.

Pentru furt noi nici nu mai pedepseam. Dacă vreunul din cei noi lua ceva, ne uitam la el și-i spuneam: „Nu ești un criminal, ci ai un obicei de care te vei dezobișnui”. Dar dacă se întâmpla să vină un comunard mai vechi, care a stat doi ani în comună, să raporteze că cineva nu a plătit tramvaiul, i se spunea:

– Cum?!

Toți lungesc gîturile.

– Și poate ai spus că ești vagabond? Asemenea elemente trebuie îndepărtate din comună.

– Poate nu ești de acord cu propunerea noastră.

– Ba da, sînt de acord cu propunerea.

– Cine este pentru această propunere ?

Se ridică douăzeci de mâini.

Bineînțels că nu este alungat, dar el așteaptă și se frământă.

Știm oare ce înseamnă furtul pe care-l practică copiii ? Ceea ce cunoaștem din experiență e prea puțin. Ar trebui ca aceste lucruri să fie tratate în cărți, ca oamenii să citească, să verifice și atunci o să se știe despre ce e vorba.

Ce este huliganismul la copii ?

Există o lege pedagogică după care copiii trebuie să se bată și să țipe. În consecință, în recreație, coridoarele noastre devin un adevărat iad. Și toate acestea, fiindcă copilul trebuie musai să alerge, să strige. Ce să strige ? Să deschidă pur și simplu gura și să strige ? Trebuie ori nu să strige în felul acesta ? În unele cărți se spune că un copil trebuie să facă gălăgie ; bazându-mă însă pe practica mea pedagogică socot că copilul nu trebuie nici să alerge, nici să strige fără rost.

Pereții au fost proaspăt zugrăviți. Am tocmnit meșteri cu ultimii bani și mi-au pus totul la punct. Nu pot tolera ca un copil să-și desfășoare pe pereții curați aplicațiile sale la desen.

Ca pedagog și gospodar cred că procedez just.

Mai târziu m-am convins că pedagogul și gospodarul nu trebuie să apuce pe drumuri diferite.

Voi izbuti să-l fac pe copil, la fel ca și pe administrator, să înțeleagă că trebuie să se îngrijească de curățenia pereților. N-are să piardă nimic dacă nu mîzgălește pereții, după cum n-are să piardă nimic că n-a strigat și că nu i s-a dezvoltat organul vocal.

Trebuie să-i obișnuim pe elevi să facă mișcări ordonate, cu un scop precis. Fii bun și mișcă-te în conformitate cu scopul. Ieși pe coridor, ca să dai în stradă. Nu înțeleg să încurajez nici un fel de poftă specială a copilului. Treci liniștit prin coridor și tot așa de liniștit ieși în stradă.

S-a constatat într-adevăr că nu există la copil vreo poftă specială spre mișcare. Și în afară de aceasta, poate că frînarea acestor pofte este chiar mai folositoare decît satisfacerea lor.

Cunoaștem prea puțin în această materie și totuși ar trebui să avem multe cunoștințe ca să putem deveni maeștri pedagogi. O asemenea măiestrie e absolut necesară și trebuie însușită.

Împreună cu colegii mei, tovarăși și colaboratori, am făcut tot ce ne-a stat în putință ca să ne însușim această măiestrie. Ne întruneam, discutam această problemă, dar nu luam nici un fel de însemnări.

Mai este o altă metodă importantă – jocul. În copilărie, jocul este o lege și copilul trebuie să se joace întotdeauna, chiar când face un lucru serios.

Copilul are pasiune pentru joc și această pasiune trebuie satisfăcută.

Nu trebuie să i se acorde numai un anumit timp pentru a se juca, ci toată viața lui trebuie să fie împletită cu jocul. Întreaga lui viață este un joc.

Aveam o fabrică cu un utilaj de prima calitate. Se fabricau aparate „Leika” cu o exactitate pînă la un micron și totuși ne jucam.

Mulți pedagogi se uitau la mine ca la un original, când vedeau că mă ocup cu jocul de-a raportul.

Trebuie să te joci cu copiii, să stai în front, pe urmă poți să-i cerți. Comandantul, care în fiecare clipă vine la mine să raporteze, se joacă frumos și eu mă joc de asemenea cu el. Eu răspund pentru ei toți – ei cred însă că dîșii poartă răspunderea...

În unele cazuri acest joc trebuie susținut.

Ne pregăteam pentru o excursie. Trebuia să hotărîm : plecăm la Leningrad sau în Crimeea ? Majoritatea era pentru Crimeea, eram și eu pentru Crimeea.

Încep să discut cu ei cu un aer amărit. Le spun : „Ce o să vedeți în Crimeea ? Numai soare, o să vă tăvăliți în nisip, pe cînd la Leningrad e fabrica Putilov, Palatul de iarnă”. Ei luptă aprig cu mine. În cele din urmă ridică cu toții mîinile și urmăresc privirea mea. Am jucat bine. Ei fac pe învingătorii, eu pe învinsul.

Peste trei zile vorbeau între ei : „Anton Semionovici ne-a păcălit ; și el e pentru Crimeea”. Dar atunci și-au jucat rolul și s-au priceput de minune s-o facă.

Mai există o problemă, aceea a riscului pedagogic, care de asemenea nu e rezolvată. Se poate sau nu risca ?

Acum vreo doi ani, într-o revistă pedagogică, a fost publicată o consultație. Un pedagog punea întrebarea : ce e de făcut cu copilul care se comportă la școală ca un huligan ?

Răspunsul : trebuie să stați de vorbă cu un astfel de copil. Pedagogul trebuie să vorbească cu o voce liniștită, fără să ridice tonul, pentru ca elevul să înțeleagă că învățătorul vorbește cu el, nu pentru că e enervat, ci pentru că aceasta este datoria lui.

Ca pedagog ideal, încercați să vorbiți cu o voce potolită și o să vedeți că n-o să izbutiți nimic. Copilul are să plece la fel cum a venit.

Eu mi-am îngăduit să risc și am observat că de cîte ori îmi luam această libertate, toți strigoii din Macbeth se adunau în jurul meu : să vedem cum ai să riști !

Pe ton ridicat, întrebam : „Ce înseamnă asta ?”

Și-mi reușea.

Ca pedagog rîd din toată inima, glumesc, mă supăr.

Cînd vreau să glumesc – glumesc ; dacă am chef să înțep nițel pe careva – fac și asta.

Un astfel de risc nu e primejdios. Uneori eram nevoit să risc mai mult decît alți pedagogi.

De exemplu. Adunarea generală lua uneori hotărîrea să alunge pe cîneva din comuna noastră. Și oricît mă împotriveam, oricît amenințam, comunarii se uitau la mine și ridicau din nou mîinile, cerînd izgonirea. Și eu eram nevoit să alung pe vinovat.

În decurs de opt ani am izgonit vreo zece inși. Deschideam ușa : pleacă unde vrei, pleacă în lumea largă.

E un risc mare, dar mulțumită acestui risc am reușit să capăt un ton sincer, autoritar ; și fiecare se aștepta la un asemenea ton chiar din prima zi și nu era o surpriză pentru nimeni.

Este însă de mirare că toți cei izgoniți îmi scriau.

Nu de mult am primit o scrisoare de la un comunard pe care-l alungasem cu șase ani în urmă și despre care nu mai știam nimic.

Îmi scrie : „Eu, locotenentul major cutare, m-am distins în luptele de la Lacul Hasan și cu ocazia aceasta m-am hotărît să vă trimit o scrisoare. Dacă ați ști cît de recunoscător vă sînt că m-ați alungat atunci ! Cît de rău m-am purtat față de dv. și față de tot colectivul. Dar cînd m-ați dat afară, am rămas pe gînduri: sînt eu oare așa de rău încît 500 de oameni să nu vrea să stea la un loc cu mine ? Voiam să revin și să vă rog să fiu reprimat, dar pe urmă m-am hotărît că e mai bine să răzbat singur în viață. Și iată că acum sînt locotenent, m-am distins și socotesc de datoria mea să vă comunic acest lucru, pentru ca să nu fiți neliniștit că m-ați dat atunci afară“. Îmi scria aceasta după 6 ani, ca să mă liniștească. Nu mai știam nimic de acest om și iată că acum după ce a ieșit învingător la Lacul Hasan, tocmai în acest moment, și-a adus aminte de mine, ca unuia căruia îi datora izbînda sa. Așadar, încercați să mai preziceți la ce consecințe duce fiecare acțiune !

Insist asupra faptului că, în activitatea noastră pedagogică din școală, în cea extrașcolară, sau în cea preșcolară, principiul fundamental este respectul neprecupețit față de om.

Chiar unui omuleț de opt ani îi zic „tovarășe Komarov“. În intimitate el e Petika, Vasea și așa mai departe, dar cînd e în colectiv, îi zic „tovarășe Komarov“.

Cît se poate mai mult respect și exigențe cît mai hotărîte și cît mai sincere : fă așa și așa !

Astfel de minuni sînt la îndemîna oricui.

Părinții mă copleșeau, credeau că pot săvîrși minuni.

Într-o zi mă pomenesc că vin la mine, cu mașina, tatăl și mama unui copil și îmi spun : „Nu mai putem de răul lui : vorbește obraznic, cere : dă-mi bani, dă-mi bilete, nu vrea să strângă nimic, după el etc. Pentru numele lui Dumnezeu, primiți-l la dv.“

Mă uit la băiat : o înfățișare cu totul normală, nici o urmă de înapoiere mintală, un copil sănătos, urmează în clasa a VIII-a ; ce-aș mai putea face cu el ?

„Bine, să rămână, dar doi ani de zile nici să nu dați pe aici“.

Neajunsurile cele mai mari de care se plîng părinții sînt : copilul nu vrea să-și perie hainele, să-și facă patul, nu vrea să le dea o mîină de ajutor.

Dar aici comandantii mi-l vor freca puținel și băiatul va începe să se dea pe brazdă.

După o jumătate de an îi dau primul concediu.

Părinții își închipuie c-am făcut o minune. Nici urmă de minune și de făcător de minuni. Trebuie să știi să formulezi astfel cerințele, încît băiatul să nu poată sta la îndoială.

Băiatul găsește satisfacții în toate acestea. E mulțumit că poate să le dovedească părinților că și el e în stare să muncească.

Pedagogul trebuie să aibă încredere în justetea metodei sale.

Dacă ești încredințat că poți cere copilului să ducă lucrul pînă la capăt, copilul va face totdeauna tot ce i se cere.

Repet rugămintea de a fi iertat dacă expunerile mele au avut un caracter povătuitor.

N-am pretenția să dau sfaturi, povestesc pur și simplu fapte al căror martor am fost în viața mea.

Educația în familie și în școală

„Educația copiilor în familie și în școală“ este un subiect atît de vast, încît s-ar putea vorbi despre el seri de-a rîndul, fără a se putea spune totul. Într-o singură seară, abia de vom putea atinge cîteva chestiuni principale.

Se prea poate ca în chestiunile principale să nu fiu specialist. Mă veți întreba : de ce ? O să vă dați singur seama.

Vă voi vorbi pe scurt despre mine.

Sînt învățător, învățător de la vîrsta de 17 ani. Primii 16 ani, am funcționat la o școală a căilor ferate. Sînt fiu de muncitor și am predat în școala fabricii în care lucra tatăl meu. Am lucrat acolo 16 ani. Era încă pe vremea fostului regim, în școala veche.

La început am fost învățător, apoi conducător al școlii fabricii în care învățau copiii din colonia de muncitori. Eu însumi am fost membru al unui colectiv de muncitori, membru al unei familii de muncitori. Atît elevii mei cît și părinții constituiau o mică obște unită, de muncitori ai fabricii.

Prin urmare, am dispus de posibilități foarte mari. La dv. la Moscova, aceste posibilități sînt poate mai reduse, pentru că îi întruniți pe copii după criteriul repartizării lor teritoriale.

Părinții acestor copii nu sînt uniți într-un singur colectiv de muncă. Dv. poate aveți mai puține prilejuri de a vă apropia de familie decît am avut eu. În schimb, astăzi aveți cele mai frumoase condiții pentru această muncă : Puterea Sovietică. Eu n-aveam pe atunci această condiție. Pe vremea aceea trăiam în vechea Rusie autocrată.

După Revoluție, soarta m-a despărțit de familie. Timp de 16 ani am lucrat cu copii care n-aveau nici părinți și nici familie. Așadar, nu mă întâlneam aproape de loc cu părinții.

E drept că în ultimii ani m-am apropiat din nou de familie, dar sarcina mea principală sub regimul sovietic a fost munca în instituții cu elevi care, „în principiu“, nu recunoșteau familia.

Mi s-a ivit următorul caz, interesant prin împrejurarea în care s-a petrecut. Din însărcinarea unei organizații cinematografice s-a prezentat la mine un operator de cinema, ca să filmeze comuna „Dzerjinski“ din Harkov. Era un bătrînel vîoi, unul dintre acei oameni care știu să vadă și să descopere totul, foarte priceput și foarte sprinten.

Era încîntat de comună. Totul îi plăcea. Și tocmai în timp ce discutam cu el în birou, intră brusc și pe neașteptate un tovarăș cu o înfățișare îngrijită, dar care părea că abia coborîse din tren, deoarece era tare prăfuit, și îmi spuse :

– Vin din Melitopol. Am aflat că fiul meu Vasea Stoliarov s-ar afla la dv.

– Într-adevăr, avem un elev cu acest nume.

– Sînt tatăl lui. Băiatul a fugit de acasă, îl caut de o jumătate de an și abia acum am aflat că este la dv. Am venit să-l iau.

Omul e emoționat, vocea îi tremură .

– Mă rog, să-l chemăm pe Vasea.

Apare Vasea, un băiat de vreo 14 ani. Se afla de jumătate de an în comună. Era bine strîns în uniformă, avea ținută, se prezenta așa cum se cuvine. Intră, luă poziție și întrebă :

– M-ați chemat ?

– Da, a sosit tatăl tău.

– Tata ?

Pe dată au dispărut toate formele convenționale : s-au aruncat unul în brațele celuilalt și se sărutară. O dragoste puțin obișnuită : tatăl își iubește fiul, fiul își iubește tatăl etc.

Îmbrățișările și sărutările s-au terminat în cele din urmă. Băiatul își dresă ținuta. Tatăl spuse :

– Cred că-l veți lăsa să plece cu mine ?

– Cu plăcere, fiul dv. va hotărî. Cum vrea el așa va face. Dacă vrea să plece cu dv., poate pleca. Și același băiat, care plînsese de bucurie cu cîteva clipe mai înainte, se înroși, deveni serios, se uită la mine, dădu din cap și spuse :

– Nu plec.

– De ce, doar e tatăl tău ?

– N-are a face, nu plec.

Tatăl păli :

– Cum, nu vrei să pleci ?

– Nu plec.

– De ce ?

– Nu plec, și gata.

– De ce nu vrei să pleci ? Doar e tatăl tău ?

– Nu vreau, nu plec.

Tatăl începu să se înfierbînte :

– Vrei, nu vrei, am să te iau cu forța.

Comandanții școlii săriră în apărarea băiatului :

– Nu puteți lua pe nimeni de aici. Tînărul e comunard în școala „Dzerjinski“ ; puteți să-l rugați ; dacă vrea, pleacă ; dacă nu vrea, nu pleacă.

Tatăl căzu într-un fotoliu. Isterie. Ne-am alarmat. Am căutat să-l liniștim, i-am dat să bea apă. După ce se liniști puțin, spuse :

– Chemați-l pe Vasea.

– Nu, acum nu-l mai chem.

– Să-mi iau măcar rămas bun.

Trimit pe agentul meu de legătură.

– Du-te și întreabă dacă Vasea vrea să-și ia rămas bun de la tatăl său.

Vasea intră. Începu iar să plîngă, să se îmbrățișeze, să se sărute. După ce totul se termină, Vasea întreabă :

– Acum pot să mă retrag ?

– Da, pleacă.

Băiatul se depărtă, dar eu am mai stat de vorbă cu tatăl său încă două ore. Mă uitam la el. Stătea în fotoliu, suspina și plîngea, se potolea și începea iar să plîngă. Pleca fără Vasea, așa cum venise.

Dar cel mai „dramatic” în această poveste a fost amănuntul că operatorul meu de cinema fu cuprins de admirație nemărginită asistînd la această scenă. Cu totul nepăsător față de suferințele oamenilor, el izbuti să filmeze scena în timp ce tatăl și fiul plîngeau, se sărutau și se îmbrățișau, și era nespus de mulțumit.

— Nouă, operatorilor, numai o dată în viață ne pică un asemenea caz.

Aici aș vrea să ridic problema familiei și a educației în familie. În anul 1935, mi s-a dat sarcina să lichidez în Ucraina problema copiilor vagabonzi și lipsiți de supraveghere. Acolo, mi-am dat seama, în practică, cum lucrează familia și de ce familia ne furnizează delincvenți minori și copii vagabonzi.

Am avut prilejul să vizitez numeroase familii, să fac cunoștință cu mulți părinți, să-i ajut în diferite împrejurări, bineînțeles cînd aveau nevoie de acest ajutor. Abia în acea vreme m-am apropiat de familii, îndeosebi de familiile în care se aflau copii nereușiți.

Sub influența acestor impresii și a activității mele m-am hotărît să scriu *Cartea pentru părinți*.

Cartea pentru părinți a fost proiectată în patru volume și de aceea primul volum nu cuprinde tot ce aveam de spus. Primul volum este închinat familiei ca un colectiv. Toate celelalte probleme care decurg din aceeași preocupare n-au putut fi cuprinse în primul volum.

Voiam să arăt în primul volum că pentru a da o bună educație copilului, familia trebuie să fie în primul rînd un colectiv sovietic. Sînt cazuri cînd în acest colectiv se produc, din diferite pricini, unele fisuri: fie neînțelegeri între părinți, plecarea unuia dintre ei, sau altele, ca de pildă lipsa unui regim familial, a autorității părintești, și chiar una căreia pînă acum nu i s-a acordat atenția cuvenită, situația copilului unic în familie. În acest caz, condițiile de educare sînt mai anevoioase, deoarece colectivul își pierde caracterul lui de colectiv. Familia încetează într-o oarecare măsură de a mai fi un colectiv.

În primul volum n-am putut trata decît acest aspect al problemei.

În volumul al doilea e vorba despre educația politico-morală a copilului în familie și, bineînțeles, și în școală, întrucît familia nu poate fi despărțită de școală.

Volumul al treilea va trata educația prin muncă și alegerea profesiei.

Și, în sfîrșit, al patrulea volum este consacrat importanței problemei care, spre regretul nostru, n-a fost pînă acum discutată în

pedagogie, problema modului cum ar trebui educat un om, pentru ca el să devină nu numai un bun muncitor sau cetățean, ci și un om fericit.

Să nu credeți, vă rog, că vreau să-l învăț pe om să fie fericit. Din nefericire e un lucru cu neputință; dar să-l educi în așa fel încît să devină fericit, este cu putință. •

Problema aceasta este cea mai grea; e grea fiindcă la aceasta se gîndesc toți părinții. Fiecare părinte dorește ca copilul lui să fie fericit. Acesta e scopul vieții părinților. Pentru acest scop, părinții sînt gata să renunțe la propria lor fericire, să-și jertfească propria lor fericire, numai ca fiul sau fiica lor să fie fericiți. Greu se găsesc părinți care să nu se gîndească și să nu vrea acest lucru. Cînd întîlnim astfel de părinți noi îi condamnăm.

Problema, tovarăși, după cum vedeți, e foarte importantă și foarte grea, fiindcă niciodată nu s-a stabilit, în practică, de care anume însușiri ale caracterului, de care deprinderi, tradiții și convingeri depinde fericirea și ce anume este fericirea.

Ar fi fost, desigur, mult mai bine dacă cele patru volume din *Cartea pentru părinți* ar fi fost scrise și publicate toate o dată. Atunci puteați să mă ocăriți cît ați fi poftit: s-a comis. Poate c-am făcut o greșală editînd întîi primul volum. Mulți îmi reproșează că n-am amintit în el cutare sau cutare lucru. Desigur că n-am amintit de ele, deoarece în planul meu sînt prevăzute încă trei volume.

Tovarăși, v-am povestit, pe scurt, despre mine, despre activitatea mea din trecut și despre planurile mele de viitor. E, ca să zic așa, o mică introducere. Vom trece acum la problema fundamentală privitoare la raporturile dintre familie și școală.

E cazul să ne întrebăm: cine educă – familia sau școala? E foarte ispititor să răspunzi scurt: și familia și școala. De obicei, cam în felul acesta se și răspunde.

De aceea vom schimba întrucîtva întrebarea: care trebuie să fie factorul călăuzitor: familia sau școala? În prezent sînt foarte preocupat de această problemă. Am vizitat multe familii și multe școli. La mine vin mulți oameni, mare parte cu cazurile lor „nenorocite”. Am constatat că în această problemă nu există unitate de vederi. Și iată ce este original în toate acestea.

Aproape niciodată nu i-am auzit pe părinți spunînd: „Noi trebuie să facem educația, de ce se amestecă școala?” Tot așa n-am auzit ca pedagogul să spună: „Școala trebuie să facă educația, de ce se amestecă familia?”

De obicei se spune așa: „Noi sîntem școala, iar voi, părinții, trebuie să educați copiii; de ce nu-i educați?”

Părinții spun dimpotrivă : „Noi am dat copiii la școală ; școala să le dea educație ; de ce nu le dă educație ?”

De aici reiese că dorința de a se ocupa de educația copiilor nu se vede nici în familie și nici în școală. Dimpotrivă, fiecare din acești doi parteneri se silește să lase toată greutatea educației pe umerii celuilalt.

Așa se spune. De fapt, lucrurile se prezintă chiar așa. Să luăm cazul cînd elevul învață prost. Învățătorul cheamă pe mama sau pe tatăl copilului (e drept că nu fiecare învățător procedează la fel ; dar sînt și dintre aceștia) și spune :

– Fiul dv. nu învață, luați măsuri.

– Bine, vom lua măsuri.

Asta înseamnă că pedagogul își face următoarea socoteală : eu dispun de prea puține mijloace de educație, pe cîtă vreme familia dispune de mai multe. Tatăl sau mama vor folosi în această chestiune mijloacele mai eficace și băiatul va primi ; cel puțin va începe să învețe.

Unii pedagogi sînt de părere că familia este un factor mai puternic de educație, că ea poate să realizeze mai mult decît ei. N-am să încerc să rezolv această problemă nici în favoarea unuia, nici în a celuilalt și n-am să vorbesc separat despre pedagog și separat despre familie. Am adoptat un alt punct de vedere.

Aici trebuie să vorbesc despre convingerile mele pedagogice, care adeseori, au fost socotite greșite, dar asupra cărora, cu toate acestea, insist.

Eu socot că nu trebuie să ne bizuim pe un singur profesor chiar dacă el este dirigintele clasei. De ce ? Pentru că ar însemna să ne bizuim pe talent și pe aptitudini.

Cînd e vorba de educația zecilor de milioane de copii, băieți și fete, e cazul să ne întrebăm, la fel ca într-o întreprindere industrială : ce procent de rebuturi se admite ?

În fiecare întreprindere industrială există o normă precisă de rebuturi. În unele întreprinderi industriale, norma de rebuturi este de 0,5%, la altele – de 1% și la altele, 2%. Sînt anumite întreprinderi industriale, ca de pildă industria optică, în care se admite un procent de 50% rebuturi.

Să vedem care e norma rebutului în producția noastră.

Ne-am gîndit oare vreodată la aceasta ? La treizeci de milioane de copii, ce procent de rebuturi se admite, adică, cîți copii pot fi educați prost ? Să ne oprim puțin asupra acestei chestiuni.

Să începem cu o simplă problemă de aritmetică. Dacă cineva ar spune că se poate admite un procent de rebuturi de 10%, pe un astfel de om l-am socoti un dușman al poporului, fiindcă 10% din trei zeci de milioane înseamnă trei milioane de copii.

Dar ce înseamnă trei milioane de copii prost educați? Sînt trei milioane de oameni care deviază de la norma noastră morală sovietică.

De aceea repet : nici un rebut, nici un fel de procent. Cine m-ar contrazice? Cine ar putea susține că este permis să se admită un rebut cît de redus în opera de educație a copiilor?

Spun categoric și repet mereu : nici un procent de rebut, nici o singură viață rătăcită.

Tovarăși, să ne însușim ca normă : nici un procent de rebuturi în munca de educare.

Dacă ne vom bizui pe un singur învățător – înseamnă nu numai că admitem 1, 2, 10%, într-un cuvînt, un anumit număr de rebuturi, dar că ne dezinteresăm în genere de această problemă. Procentul rebuturilor va fi, prin urmare, în funcție de capacitatea și dragostea de muncă a învățătorului.

Dar cîți învățători n-avem noi cu puțină experiență, tineri, lipsiți de talent! Prin urmare lăsăm toată această muncă la voia întîmplării – la noroc.

Să admitem că avem în armata noastră de milioane de învățători o sută de educatori proști. Să ne resemnăm ca acești o sută de educatori proști să dea rebuturi? Nicidecum. Problema nu poate fi astfel pusă.

Problema educației nu poate depinde de calitatea și talentul unui singur învățător. Dacă vom privi lucrurile pe scară largă a tuturor republicilor unionale și dacă ne vom gândi la educația unei generații întregi, atunci noi nu putem fi niște învățători izolați, ci reprezentanții întregii armate a învățătorilor, întreaga societate pedagogică sovietică și nu avem dreptul în nici un caz să aruncăm totul asupra unui singur învățător.

Așa cel puțin îmi spune logica mea, logica unui cetățean care vrea să răspundă de munca sa. Așa îmi spune și experiența mea.

Cîndva, am avut și eu convingerea că învățătorul izolat ar fi totul și că el trebuie să facă singur educația. Îmi închipuiam de asemenea educația ca un proces oarecare în doi, cum se scria în vechile cărți pedagogice : învățătorul, învățătorul, învățătorul, copilul, copilul, copilul – și toate acestea la singular. Îmi ziceam : eu sînt învățător, tu ești copil, stăm față în față și eu îți fac educația. În prezent îmi mențin părerea că școala înțeleasă ca un întreg, ca un colectiv școlar unitar, trebuie să fie acea organizație

educativă justă, acea organizație care călăuzește acțiunea educativă a fiecărui învățător în parte și a fiecărui elev în parte.

Dar de îndată ce formulăm o asemenea teză, năvălesc o mulțime de probleme privitoare la metodică educației școlare. Abia dacă ne vom putea descurca în toate aceste probleme. În orice caz să le înfățișăm.

Prima problemă este colectivul pedagogic.

A doua este colectivul de copii, condus de colectivul pedagogic.

A treia este colectivul pedagogic și familia.

Fiecare din aceste trei probleme se împarte, la rîndul ei, în numeroase probleme separate. Dacă am petrece împreună douăzeci de seri și tot n-am putea epuiza acest subiect.

Să ne oprim la problema colectivului pedagogic. În practica mea m-am zbatut mult, am greșit mult, am încercat multe, am avut multe îndoieli și am suferit de pe urma acestor îndoieli. În cele din urmă am ajuns la o anumită formă a colectivului pedagogic. Această problemă se poate formula astfel : acolo unde nu există o desăvîrșită unitate a tuturor pedagogilor școlii ; unde nu există ajutor reciproc și o mare exigență a unuia față de altul ; acolo unde nu este posibil să spui unui tovarăș lucruri neplăcute și nu te simți jignit dacă ți se spun asemenea lucruri și ție ; acolo unde nu există pricepere de a impune tovarășului (și asta e un lucru greu) și pricepere de a te supune tovarășului (asta e un lucru și mai greu), acolo nu există și nici nu poate exista un colectiv pedagogic.

Totuși, nu există nici o specialitate pe care omul să n-o poată învăța. El își poate însuși orice specialitate. Dar specialitatea învățătorului este de a fi învățător, pedagog.

Acesta e un lucru foarte ușor. Vă asigur că educarea omului este o activitate extrem de ușoară, foarte frumoasă, minunată. Dar în ce condiții ? Despre aceasta voi vorbi însă mai departe.

Nu e nevoie de talent pedagogic. Eu nu sînt înzestrat cu talent pedagogic și am intrat în pedagogie cu totul întîmplător, fără nici un fel de chemare specială. Tatăl meu era vopsitor. El îmi spusese : „Ai să te faci învățător“. Fără discuție. Și m-am făcut învățător. Multă vreme am simțit că mergea prost, eram învățător mediocru. Și ca educator eram mediocru.

Dar am învățat. Am devenit maestru în activitatea mea. Și maestru poate deveni oricine, dacă e ajutat și dacă singur se străduiește să lucreze. Dar un adevărat maestru nu se poate forma decît într-un colectiv pedagogic bun.

Așa este, tovarăși, că în orice altă specialitate. Știți doar că nici un institut nu scoate ingineri ; el acordă numai titlul de inginer.

Omul devine un bun inginer abia peste 3-4 ani de activitate la o fabrică, după ce va lucra cum trebuie într-un colectiv bun în fabrică.

Tot așa și un învățător ; după o activitate de câțiva ani poate deveni un bun educator, într-un colectiv pedagogic bun.

În ultimii ani îmi era indiferent cum erau învățătorii pe care-i pregăteam. Eu îmi însușisem de mult măiestria pedagogică, dar ei erau încă tineri. Spuneam fiecăruia : ai venit la mine, nu știi nimic, învață. Și el își dădea seama că am dreptate.

La mine, în comuna „Dzerjinski“, funcționa ca suplinitor un învățător, Tatarinov.

Sînt un om mai mult sau mai puțin sever, pot să și țip uneori.

El, dimpotrivă, era ca o ceară moale. Nu putea să ridice tonul, să țipe. Se dovedise om foarte capabil, un învățător minunat, foarte muncitor, care dorea să devină un bun educator. Și ce credeți ? Am fost nevoit să plec undeva, într-o misiune pentru vreo două săptămîni, și l-am lăsat să mă înlocuiască la școală. Cum am sosit, am întrebat :

– Ei, cum stau lucrurile ?

– Bine.

Seara, copiii se adună în jurul meu și încep să rîdă.

– De ce rîdeți ?

– A fost tare nostim.

– De ce ?

– Făcea totul ca d-voastră. D-voastră spuneți : „Dracu să vă ia“. El spunea la fel : dracu să vă ia, numai cu voce slabă.

– Dar voi l-ați ascultat ?

– Desigur, vedeam că e supărat.

Omul nu putea să ridice glasul, dar în acest „dracu să vă ia“ spus delicat, el exprima întreaga sa mînie.

A izbutit să devină un iscusit educator.

Și cum a izbutit ? Pentru că avea încredere în mine, ca șef al colectivului, pentru că lucra în colectiv, pentru că nu opunea colectivului talentul său sau oarecare succese personale. Trăia pentru interesele colectivului și în mijlocul colectivului.

Dacă exista în școală un astfel de colectiv, pentru care succesul întregii școli stă pe primul plan, succesul clasei pe al doilea, și abia pe al treilea plan succesele personale, ca pedagog – desigur că într-un astfel de colectiv se va desfășura o muncă educativă justă.

Dezvoltînd mai departe ideea aceasta, insist să se acorde o importanță deosebită persoanei care stă în fruntea colectivului. În orice școală este un director, un director de studii, un organizator de Comsomol și un instructor superior de pionieri...

În unele școli, toate aceste forțe, incluzînd și pe învățător, se supun conducerii, au încredere în conducere și-i dau ascultare ; înseamnă că atunci cînd se ivesc divergențe procedează după cum spune superiorul.

În unele școli, însă, nu te poți descurca anume cine conduce : directorul, directorul de studii, organizatorul de Comsomol sau instructorul superior de pionieri ? Toți conduc și nu se înțelege cine răspunde, care pe care învață, cine, într-adevăr conduce și pe cine.

Eu, pe statul meu de salariu, aveam prevăzut un director de studii, dar acest post n-a fost niciodată ocupat. Îmi venea foarte greu. Eu trebuia să-mi duc și munca mea și pe aceea a directorului de studii. Afară de aceasta aveam grija planului industrial și financiar al fabricii, care se ridica la cca. un milion și în plus aveam și internatul.

Prin urmare, trebuia să mă ocup de chestiunile zilnice, de masă, de uniforme etc., și totuși n-aveam ajutor, lucram singur. Toți ceilalți aveau roluri egale, raporturi egale unul față de celălalt. Eu eram unicul conducător. Și aveam rezultate bune de pe urma acestei munci.

Acolo unde există o conducere unică sînt mai multe perspective că vom ajunge mai repede la colectiv unitar.

N-am să vă vorbesc mai mult despre colectivul pedagogic unitar fiindcă ne-am îndepărta prea mult de la subiectul discuției noastre de azi, dar aceasta este o condiție de seamă pentru o justă activitate educativă în școală.

A doua condiție importantă socot că este colectivul unitar al elevilor școlii. Am scris în „Pravda“ că la noi nu există colectivul școlii, ci colectivul clasei. Despre colectivul școlii pare-se că nu se ocupă nimeni. Elevii din clasele superioare nu-i cunosc pe elevii din clasele inferioare. Iar dacă-i cunosc, se poartă față de ei cam în felul acesta : eu sînt elev în clasa a X-a, eu sînt desemnat ca instructor al pionierilor din clasa a V-a și știu tot ce se petrece în clasa a V-a.

Asta, tovarăși, nu e bine. Acesta nu este un colectiv școlar unitar. Școala este împărțită, totuși, în cîteva colective și fiecare colectiv trăiește separat. Clasa a IX-a nu cunoaște decît pe membrii colectivului ei. Poate să cunoască clasele paralele, dar mai mult nu.

Nu-mi pot închipui un asemenea câmp de activitate. N-aş fi putut lucra, dacă n-aş fi avut un colectiv şcolar unitar.

N-am dreptul să vă dau sfaturi în această privinţă, pentru că eu am funcţionat în alte condiţii, mai bune, poate, decât ale dv. Aveam un colectiv care nu numai că învăţa în şcoală, dar locuia acolo şi lucra în fabrică. Elevii erau întotdeauna împreună.

Am observat însă, tovarăşi, că şi în alte colonii sînt astfel de condiţii, elevii trăiesc la un loc şi lucrează împreună şi, totuşi, nu există un colectiv unitar, ci mici colective separate. Nu în toate coloniile au luat naştere colective unice. Evident, că faptul de a fi o colonie nu constituie o justificare. Şi în şcoală se poate forma un colectiv unic.

În orice caz, dacă mi s-ar încredinţa acum o şcoală, aş pune în primul rînd problema creării unui colectiv şcolar unitar.

Ce se cere pentru aceasta? Cred că în primul rînd trebuie să se țină seamă de interesele generale ale şcolii; trebuie să existe o formă unitară a activităţii şcolare, o autoconducere şcolară unitară şi, în sfîrşit, o viaţă în comun şi un contact între membrii colectivului.

Problema colectivului primar pe clase şi a colectivului general al şcolii nu e tratată în metodică noastră; eu însă consider că această problemă este foarte importantă.

Detaşamentul meu din colonia „Gorki” şi din comuna „Dzerjinski” a fost pentru mine o preocupare din cele mai mari. Eram preocupat ca această secţie să alcătuiască un tot, să nu se risipească prea mult şi să fie neapărat un membru organic al colectivului şcolii comune.

Dacă aceste probleme sînt rezolvate, sînt rezolvate şi toate problemele educative. Ele se pot uşor pune la punct.

Dv., tovarăşi, dispuneţi de un astfel de instrument cum este colectivul şcolii şi colectivul primar, anume clasa. Aceste colective sînt legate între ele şi trebuie să se găsească în raporturi reciproce fireşti unul faţă de celălalt.

Dacă există un astfel de colectiv, atunci problema raporturilor cu familia se rezolvă mult mai uşor.

Desigur, e greu de închipuit un colectiv şcolar fără o bună disciplină. Să luăm o problemă pur tehnică, cum ar fi adunările generale. În primul rînd adunările generale trebuie bine organizate.

Ce se cere în primul rînd? În primul rînd punctualitatea. Adunarea generală se fixează la ora 8,30 minute. La 8,29 minute

(nici 28 minute și nici 30 minute, ci exact 29 minute) se dă semnalul și precis la ora 8,30 minute adunarea generală se deschide.

Cînd adunarea se ține numai într-o zi, e un lucru însă greu, cînd se ține în fiecare lună, e mai ușor, iar cînd se ține regulat, în fiecare zi, ani de-a rîndul, e foarte ușor. Devine tradiție. Fiecare e conștient și, în afară de aceasta, fiecare comunard se uită la ceas : 8 și 25 minute. Își strînge cărțile, uneltele și se duce în sala în care se ține adunarea generală, pentru ca la auzul semnalului să nu trebuiască să alerge. Dacă semnalul îl prinde la lucru, el va fi nevoit să dea fuga ; de nu, întîrzie la adunare.

Devine obicei. Secretarul Sovietului comandanților se uită la ceas și exact la ora 8,30 minute spune : „Declar adunarea generală deschisă“. În felul acesta nu se pierde nici o clipă.

Regulamentul se precizează simplu : un minut, după ceasornicul de nisip.

– Cer cuvîntul.

– Poftim, ai cuvîntul.

Se întoarce ceasornicul de nisip. Nisipul începe să curgă. Minutul a trecut. La adunarea generală nu trebuie să se vorbească mai mult de un minut. La început a fost greu, dar pe urmă oamenii s-au deprins și lucrurile au mers de minunc. Unii vorbeau chiar mai puțin.

Această problemă, aparent neînsemnată, are o enormă importanță. În primul rînd, la adunarea generală puteam vorbi despre toate. În al doilea rînd, fiecare se obișnuia să vorbească numai ceea ce era necesar.

Cu un asemenea regulament strict, oamenii se obișnuiesc să vorbească foarte scurt, să nu facă expuneri largi, să nu spună cuvinte de prisos. Omul se obișnuiește să devină practic.

În unele cazuri, cînd problema este foarte importantă sau cînd se face o propunere de mare însemnătate, cel care ia cuvîntul spune :

– Eu nu mă pot rezuma la un singur minut.

– Cît îți trebuie ?

– Trei minute.

– Mult.

– Fie două.

– Ai două minute.

O astfel de adunare ținea cel mult 20 minute. Și niciodată nimeni nu întîrzia, nimeni nu aștepta.

Împărțirea timpului este o problemă foarte simplă și oarecum nepedagogică, dar este hotărâtoare. Timpul și punctualitatea trebuie respectate. Punctualitatea este prima lege. Punctualitatea îngăduie să se țină adunări generale zilnice. Iar adunările generale sînt un control continuu al colectivului, o cunoaștere permanentă a membrilor, o permanentă cunoaștere reciprocă și o permanentă cunoaștere a colectivului primar.

Sînt de părere că e folositor să se practice și în școală astfel de adunări. La început va fi plictisitor. Cei din clasa a X-a se vor plictisi. De ce? Pentru că se discută purtarea unui copil mai mic sau a unui elev din clasele mijlocii. Dar cînd cazul acestui copil mai mic va veni în discuția adunării, a doua și a treia oară, cei din clasa a X-a îi vor cunoaște și fără să vrea se vor interesa de el. Cînd, după aceea, vor vedea că face o năzbîtie pe coridor, îi vor aduce aminte :

– „Abia ieri s-a discutat despre tine la adunarea generală și alergi iar ca un nebun ?“

Și cel mic va înțelege că acest elev mai mare a fost la adunarea generală, l-a văzut și-l recunoaște.

Această tehnică, ce poate părea nelogică, se naște singură în colectivul în care se țin adunări generale.

N-aș vrea să mă înțelegeți greșit. Sînt partizanul unei oarecare militarizări. Nu este o dresare, ci o economie de forțe.

O asemenea militarizare e necesară. Ea poate lua diferite aspecte, ca jocurile colective, care atrag mult pe copii, precum și alte forme. Sub forma militarizării e foarte ușor să conduci colectivul, să ridici și să rezolvi problemele de ordin general.

Colectivul înseamnă părerea unitară a 500 de oameni care își găsește expresia nu numai în discursuri, ci și în replici.

Principalul este că ceea ce spune unul o gîndesc și ceilalți. Noi știm, tovarăși, că așa se întîmplă la copii. Copiii posedă o surprinzătoare comunitate de vederi.

Un copil vorbește și toți înțeleg : el n-ar vorbi dacă n-ar simți că este în consensul general. Copiii au un anumit instinct în a simți părerea unanimă.

O asemenea influență colectivă pune în mîinile educatorului, a directorului, o mare putere, care e în același timp extrem de delicată și trece aproape neobservată.

Eu pot chema la mine pe cei mai îndrăzneți „dezorganizatori“ – cum îi numiți dv. – și să le spun :

– Mîine voi ridica problema ta în adunarea generală.

— Anton Semionovici faceți ori ce vreți, pedepsiți-mă, numai nu ridicați chestiunea în adunarea generală.

De ce oare se tem elevii de adunarea generală? Pentru că trebuie să pășești în mijlocul sălii, să stai în picioare și să dai răspunsuri tuturor. Asta nu înseamnă rușine, ci responsabilitate față de colectiv.

Organizarea și educarea sentimentului răspunderii față de colectiv se capătă greu și de aceea, o dată dobândit, devine un mijloc foarte eficace.

Datorită acestui mijloc se rezolvă și o problemă extrem de arzătoare, despre care vorbim adeseori în școlile noastre, și anume : a nu-ți trăda tovarășii. O astfel de solidaritate este îndreptată împotriva pedagogului. Ea nu este o solidaritate sovietică.

Ei nu i se poate pune capăt dacă nu există o opinie generală a colectivului unitar școlar, creat de colectivul pedagogic unitar.

Niciodată n-o să dispară acest „eroism“ de a nu trăda pe tovarăș, dacă n-o să existe o opinie generală a colectivului. Mult timp m-a frământat această problemă. Și am văzut că într-un colectiv organizat și educat just, fără efortări din partea mea, fără o iscusință pedagogică și fără metode deosebite, s-a dezvoltat și s-a întărit tradiția : niciodată să nu vină căreva la mine ca să-mi șoptească la ureche : „Anton Semionovici, am să vă spun ceva“.

Nici o comunicare secretă. Seara, la adunarea generală, unul se ridică și spune : „S-a întâmplat cutare și cutare lucru“.

Nimănui nu i-ar trece prin minte să se supere pe tovarășul său, dacă acesta a ridicat vreo problemă în adunarea generală.

Foarte des auzeam : „Cutare e cel mai bun prieten al meu, totuși protestez împotriva purtării sale nedemne“.

Și nimănui nu-i trecea prin minte să-și acuze tovarășul care s-a ridicat, deschis și sincer împotriva lui. Acțiunea lui n-are nimic eroic în ea, el face un lucru obișnuit atunci când cheamă la răspundere pe tovarășul său în fața adunării generale.

În felul acesta dispare acea atitudine negativă a colectivului de a se împotrivi pedagogilor și de a face un lucru pe ascuns.

În literatura pedagogică nu este tratată problema cea mai importantă : sub ce formă trebuie să acționeze colectivul? Nu cunoaștem motivele pentru care pedagogii savanți consideră că forma este lipsită de însemnătate.

Nu sînt de acord cu această părere. Forma are foarte mare însemnătate. La noi, de pildă, avem următoarea regulă : dacă comandantul îmi comunică ceva despre tovarășul său, în prezența al-

tor tovarăși, eu pot să nu-l cred ; un altul poate să susțină că nu e adevărat, că lucrurile nu sînt adevărate ; eu pot aduce martori, pot pune întrebări, pot cerceta etc.

Dar dacă același comandant spune același lucru seara, în cursul raportului, cînd toți stau dreupți, cînd eu însumi stau în picioare și cînd toți dau salutul reglementar, eu nu voi mai controla nimic, îl voi crede.

Aceasta era lege la noi : raportul nu se controla. Copiii erau de părere că, dînd raportul, comandantul nu poate să mintă.

Cadrul era solemn. Doar ultimul ticălos, ultimul nemernic ar putea minți cînd prezintă raportul.

Iată și o altă lege care din motive necunoscute nu se aplică în școală.

La noi, fiecare comunard care stătea un timp oarecare în colectiv devenea un membru autentic al acestui colectiv și primea insigna F.D.-Felix Dzerjinski. De îndată ce primea această insignă, toți comunarzii erau datori să-l creadă pe cuvînt, cînd era vorba de ceva în legătură cu persoana sa. Dacă spunea : n-am fost acolo, se socotea nepotrivit să fie controlat. Încrederea aceasta e un drept suprem.

E adevărat că în unele cazuri comunarzii nu meritau încredere, mințeau. Atunci făceam un scandal în toată regula. Tovarășii cereau excluderea vinovatului din comună pentru încălcarea încrederii. Această crimă era socotită și mai gravă decît hoția sau decît neprezentarea la lucru. Acordăm încredere vorbelor tale, de aceea tu nu trebuie să minți. E lege.

Tovarăși, și aceasta este o formă : astfel de forme pot fi inventate în școlile dv. în mare număr.

Dar ele vor fi eficace numai atunci cînd vor fi îndreptate înspre crearea unei opinii generale unitare, a unor sisteme de conduită și tradiții unice. Atunci, colectivul școlar devine un mijloc excepțional de puternic.

Și astfel se lămurește și problema familiei. Nu-mi vine a crede că nu s-ar putea alcătui un astfel de colectiv.

Să luăm, de exemplu, problema raporturilor dintre elevii mari și mici, a celor din clasa a X-a și a celor din clasa I. Trebuie să ne străduim să obținem ca un băiat de 8, 9 sau 10 ani să-i privească pe cei mari, pe elevii din clasa a X-a, ca pe niște modele mărețe la care visează să ajungă în viitor, să le adore, să vadă în ele ceva superior, că elevul mai mare este un exemplu pentru ei.

Tema prieteniei dintre elevii mici și mari e o temă complet inevitabilă, dacă vreți să organizați un colectiv școlar unitar.

Pentru organizarea unei astfel de prietenii, trebuie aplicat de asemenea un sistem special. Nu voi vorbi acum despre acest lucru. Vreau să adaug numai că în cursul ultimilor opt ani, am căutat să creez o asemenea prietenie.

Ficărui elev mai mare i-a fost atașată o așa-zisă „mlădiță”. Poate că acesta să fie un termen al vagabonzilor, dar care s-a înțepenit la noi. Devenise un termen oficial. Fiecare avea mlădița lui în altă clasă, în alt atelier, în alt detașament. Totuși ei erau întotdeauna împreună. Era o pereche nedespărțită, un frate mai mic și unul mai mare; fratele mai mare îl supraveghea îndeaproape pe cel mai mic.

Dacă cel mic făcea vreo năzbîtie și dacă era chemat în fața adunării generale, neapărat se punca întrebarea :

– Dar a cui e mlădița asta ?

– A lui Volodia Kozîr.

– Volodia Kozîr să dea atunci lămuriri.

Și Volodia Kozîr, comsomolist, elev în clasa a X-a, un flăcău de 17 ani, se ridica și spunea :

– A greșit, n-am băgat de seamă, voi căuta să se îndrepte. O astfel de prietenie între cei mari și cei mici creează raporturi minunate în colectiv, le dă un farmec care nu se întâlnește decît în familie, farmecul raporturilor dintre frații mai mari și mai mici.

Mlădițele umblau întotdeauna în grupuri de cîte zece și pe lîngă ei tot atîția elevi mari.

Trbuie să fac remarca, tovarăși, că cei mai mari îi iubeau într-adevăr pe acești puști.

Raporturile dintre copiii mai mari și mai mici în școlile noastre sînt asemenea aceloră dintre instructorul superior de pionieri și băiatul cel mic, raporturi care au adeseori un caracter pur oficial și artificial.

Am realizat multe în această privință. De exemplu, plecam în excursie. Trebuie să adaug că am făcut opt excursii de vară cu copiii mei. În timpul acestor excursii toți mărșăluiesc în plutoane sau în companii, după vîrstă. Unul din plutoane, să zicem al 14-lea, rămîne în urmă. Acolo sînt cei mai mici. Ei au un comandant. Sosesc în tabără. Ridică corturi. Și nu s-a întîmplat niciodată ca vreunul dintre cei mari să nu spună : „Anton Semionovici, primul pluton a ocupat cortul, dar ce facem cu mlădițele ? Să stea despărțiți de noi ? Vrem să fim cu ei împreună”.

Am rezolvat și acest lucru : ultimele trei plutoane, adică cei mici, nu-și făceau corturi separate : unde-s șefii, să fie și mlădițele. Fac baie împreună, se plimbă împreună cu barca, merg la cinema împreună, se joacă împreună. Cîteodată cei mari le citesc ceva cu voce tare.

Cei mari nu îndeplinesc nici o activitate cu scop educativ. Ei au față de cei mici adevărate raporturi frățești. Și această legătură dăinuie toată viața. Cei mari intrau în școlile superioare, la Moscova, dar nu uitau niciodată de mlădițele lor și le scriau.

Dacă cel mare se întorcea în concediu de la studii, mlădița alerga la trei kilometri în întâmpinarea lui.

Fără o asemenea organizare nu poate exista un colectiv. Ați observat totuși, că lucrurile se petrec exact ca în familie ? Dacă ar exista în școală asemenea relații de prietenie, întotdeauna ușor de cultivat, s-ar putea realiza multe și în această privință. Astfel de prietenii nu se pot crea prin străduințele unui singur pedagog, ci prin străduințele unui bun colectiv pedagogic și ale unui bun conducător.

O asemenea prietenie, tovarăși, e foarte ușor de organizat și merită să ne gândim serios la ea. Dacă există un colectiv școlar, un colectiv pedagogic și un colectiv de copii, toate problemele educative se rezolvă ușor. Atunci crește prestigiul școlii, se ivește problema onoarei colectivului.

Problema onoarei colectivului a fost ridicată pînă acum la noi, fie prea rar, fie numai formal – la unele adunări solemne – dar n-a fost ridicată în viața de toate zilele.

Pentru cultivarea onoarei în colectiv, e de asemenea necesar un sistem de metode și încă unul foarte serios.

Voi da unele amănunte.

În primul rînd drapelul. La noi, drapelul era păstrat într-un birou ; un baldachin de catifea și sub el drapelul. Dacă trebuia să-l mutăm dintr-o cameră într-alta – de exemplu în timpul reparațiilor – o făceam cu multă solemnitate. Elevii se îmbrăcau cu haine noi. Toți cei 600 de oameni se aliniau în front. O fanfară de 60 de oameni își făcea apariția. Ne aliniam. Comandanții plutoanelor în frunte. Se auzea : „Drepti !” Și drapelul, înfășurat în învelitoarea lui, era transportat solemn dintr-o cameră într-alta.

Nu puteam admite ca drapelul să-și schimbe locul fără onorul cuvenit.

Cînd plecam în oraș, în excursie sau la vreo plimbare, drapelul era cu noi. Este cu totul altceva cînd mergi cu drapelul. Totul îți pare altfel.

Și doar drapelul este numai un detaliu. Dar cîte lucruri bune și folositoare se pot face folosindu-te de drapel și cît de solemne apar atunci toate.

De pildă alegerea stegarului. Stegarul era la noi comunardul cel mai respectat din colectiv. El nu putea fi pedepsit, lui nu i se puteau face observații. Era inviolabil. În toate privințele era pildă vie pentru ceilalți.

Cum se făcea la noi alegerea stegarului? Ar părea un lucru neînsemnat alegerea unui om care să poarte drapelul. Dar noi alegem pe cel mai bun din colectiv.

Stegarul este cel mai iubit tovarăș, cel mai bun elev, cel mai bun stahanovist.

Drapelul era un prilej pentru evidențierea unui comunard.

Toate acestea, tovarăși, constituie baza închegării colectivului într-un tot unitar. Și ea nu este singura. N-am să vă vorbesc despre toate. Voi mai aminti numai de încă una dintre ele, care la noi e uitată, dar care va fi, cîndva, poate restabilită. E vorba de muncă.

Mă întîlnesc adeseori cu elevi din diferite clase și toți mi se plîng : „N-avem cînd să învățăm lecțiile, nu ne mai ajunge timpul“.

Eu le răspund întotdeauna : „Dar comunarzii mei cum izbuteau ? Și ei urmau școala de zece clase, ca și voi ! Și ei intrau în universități, era pentru ei ceva obligatoriu, o condiție indispensabilă“.

În afară de cursuri, ei lucrau patru ore pe zi la fabrică. Și nu era glumă, ci muncă adevărată de fabrică, cu norme și încă cu metode stahanoviste, cu norme duble și triple, cu un procent precis de rebut, cu o mare răspundere pentru stricăciuni etc. Confectionau aparate „FED“ și „LEIKA“, cu o exactitate pînă la 1 micron. Muncă nu glumă !

În plus aveau ca sarcină curățenia întregii clădiri, frecarea zilnică a dușumelelor, spălarea geamurilor, ștergerea prafului, mătura-tul tuturor încăperilor, nu numai a dormitoarelor, ci și a coridoarelor și a birourilor. Muncă de fiecare zi ca pe bordul unui vapor. La semnalul de dimineată, toți cei 600 de oameni se apuiau de curățenie. Fiecare avea sarcina lui precisă. Pentru curățenie erau prevăzute 20 de minute.

Apoi autoconducerea, adunările generale de seară, activitatea comsomolistă, activitatea pionierească, activitatea sportivă, activitatea în diferite cercuri.

Noi dădeam o mare importanță activității sportive, care era privită în colectivul nostru ca o preocupare foarte serioasă.

Dacă ești, de exemplu, în primul pluton, trebuie să fii un bun trăgător, demn de „grupul” Vorosilov. Dacă n-ai insigna „Voroșilov” treci în plutonul doi. Dar acolo ai să fii cel mai înalt și te simți prost.

Toți cei din plutonul al doilea trebuie să aibă insigna „G.T.O.”¹. Dacă n-ai căpătat insigna G.T.O., treci în al treilea pluton. Tragerile la țintă și aruncările cu parașuta erau obligatorii. Comunarzii se oțeau în felul acesta, devenind bărbați voinici și fete viguroase.

Toate acestea cereau timp și totuși copiii le dovedeau pe toate, făceau totul și mai găseau timp și de odihnă.

Eu cred că și în școlile noastre pot fi introduse procese de producție. Activitatea sportivă trebuie introdusă obligatoriu.

Pentru copii munca e folositoare și necesară. Marx spune că copiii pot să ia parte la munci productive de la vîrsta de nouă ani. Eu nu înțeleg scuza : „E doar copil de zece ani”. Ai zece ani, ești cetățean al Uniunii Sovietice și ți se pot cere îndatoriri corespunzătoare.

Dacă aș fi condus o școală cred că m-aș fi rupt în bucăți și tot aș fi făcut ceva.

Îmi amintesc cum am organizat munca în comuna „Dzerjinski”. Vine la mine un om oarecare:

- Doriți să toarceți ață ?
- Ce fel de ață ?
- Obişnuită.
- Să vedem. Dar la ce fel de războaie trebuie ?
- De lemn.
- De unde războaie ?
- Găsim.
- Cu ce bani ?
- Pe credit.
- Dar cu materiile prime cum stăm ?
- Nu vă fie teamă, găsim.
- Bine.

Desigur, n-am spus nimic superiorilor. Dacă aș fi spus inspectorului el s-ar fi zbîrlit: „Ață, ce ață, ce fel de plan industrial ?” ș.a.m.d.

Am așezat războaiele la subsol. Spun copiilor :

- Vom cîștiga bani, să lucrăm bine, să fabricăm ață bună.

¹ Insigna distinctivă însemnînd : Gata oricînd pentru muncă și apărare. -
Nota trad.

Am lucrat jumătate de an. După aceea ni s-a interzis, e drept ; dar noi ne pusesem nițel pe picioare.

N-aveam bani, am aranjat sere. A face o seră e un lucru foarte simplu. Și e rentabil. Când toate acestea se fac în colectiv, când fiecare e interesat, când fiecare știe cât s-a realizat astăzi, când cunoaște prețurile de cumpărare și cele de vânzare, când colectivul începe să trăiască ca un gospodar și apoi ca un producător, dat fiind că-și face un plan, introducând Serviciul Controlului Tehnic și controlarea mărfurilor de către șefii de secții, atunci colectivul își cucerește locul lui în stat.

Când colectivul este bine organizat, atunci i se poate impune ultima și cea mai grea îndatorire ; fiecare să știe că unul poate cercetui alt anumite lucruri, deschis, direct, tovărășește, pe față ; să procedeze într-un anumit fel și nicidecum altfel.

Dacă n-a procedat just, de ce n-a procedat just ? De ce a procedat greșit ? Trebuie să pretinzi multe omului. Aceasta este o atitudine pedagogică necesară, principală, fără de care nu se poate educa un om. Dacă nu pretinzi mult omului, atunci nu va fi mare lucru de el.

Concepția pedagogică care spune că multe lucruri cresc de la sine din nimic, datorită unor oarecare influențe chimice, nu este justă.

Desigur multe lucruri se pot face ; dar numai atunci când nu vă lăsați pradă viselor pedagogice și când formulați cerințe cu adevărat.

Toate acestea nu pot fi realizate de către un colectiv pedagogic lipsit de unitate și neorganizat. Și acesta nu se va putea organiza dacă nu va exista un colectiv școlar unitar. Numai în acest caz se vor putea formula nenumărate cerințe.

Și, în sfârșit, ultima fază este aceea când cerințele sînt acceptate de copii nu cu o stare de spirit deprimantă, ci cu însuflețire, când bucuria este cu atît mai mare cu cît le ceri mai mult, în felul acesta trezind într-însii încrederea în propriile lor forțe.

Dacă toate aceste cerințe sînt respectate, atunci cu un astfel de colectiv se pot înfăptui minuni.

Noi avem posibilități nespuse de mari pentru a educa foarte frumos, ușor și plăcut un colectiv minunat și deci oameni minunați.

Trebuie să spunem că cerințele sperie adeseori pe pedagogi. Se tem de risc. Dar în orice acțiune există un risc. Nici o acțiune nu se poate întreprinde fără risc.

Cîteva cuvinte despre riscul pedagogic. Am mai vorbit despre riscul pedagogic la una din adunările din luna octombrie, la Lenin-

grad. Mi s-a spus : „Vorbiți despre risc, dar la noi s-a spînzurat un elev din clasa a X-a fiindcă a căpătat o notă proastă. Și mai vorbiți de risc. Dacă o să cerem mult și o să riscăm, toți se vor spînzura“.

Știți ce am răspuns ? „A pune o notă proastă este departe de a fi o acțiune riscantă. Ce risc vedeți aici ? Cîte acțiuni nu săvîrșim noi, lipsite de risc ! Un elev nu mi-a răspuns la lecție. Îl notez „rău“. Ce risc e aici ? El sare la mine și mă ia de gît, eu îl dau încetișor la o parte și îi zic :

– „Copilule, nu sări de gîtul pedagogului“. Aici nu este vorba de nici un fel de risc. El mă scuipă în obraz, iar eu „îi cer iertare“. Ce e riscant aici ? Nu eu l-am scuipat, ci el m-a scuipat. Și încă i-am cerut iertare.

Toate acestea nu sînt acțiuni legate de un risc oarecare. O acțiune lipsită de risc, apoi a doua, a treia, a zecea, a douăzecea – și în cele din urmă se creează o asemenea atmosferă încît multora le vine să-și bage gîtul în laț. O plictiseală greoaie, fără perspective ; nimeni nu cere nimic, nimeni nu vrea nimic, fiecare e preocupat să lucreze în așa fel ca nimic să nu se întîmple și ca băieții să nu se simtă jigniți.

O asemenea atmosferă poate să ducă la o stare de spirit și la rezultate foarte rele.

Dacă veți ști să cereți, în mod deschis, tovarășește, tînărului să răspundă la îndatoririle sale, niciodată nu-i va trece prin cap să se spînzure. El va înțelege că vă purtați față de el cu adevărat ca față de un om.

O asemenea cerință întărește și mai mult colectivul, unește și mai strîns pe învățător și pe elev.

Dar cum este rezolvată, tovarăși, la noi, problema prestigiului învățătorului ? Foarte adesea cîte un învățător spune :

– Mi-ați compromis prestigiul, mi-ați făcut observații în fața elevilor, ați ridicat tonul.

Se pune întrebarea, pe ce anume se întemeiază prestigiul ? Oare pe considerentul că eu nu sînt pasibil de pedeapsă ? Sau pe convingerea că eu n-aș putea greși vreodată ?

Eu pun astfel chestiunea : prestigiul învățătorului se întemeiază în primul rînd pe responsabilitate. Învățătorul, fără să se sfiască, trebuie să spună elevilor săi :

– Acest lucru mi se cere, eu răspund de el ; dacă greșesc, răspund de greșeala mea. Vedeți deci că am o răspundere ?

– Da, vedem.

– Deoarece mi se cere și mie, cer și eu la rîndul meu de la voi.

Nu este de loc rușinos dacă directorul îl mustră pe învățător. Deși învățătorul poate să fie de părere că nu este tocmai vinovat, însă dacă directorul îi face observație, el trebuie să folosească această observație pentru ridicarea prestigiului său. Trebuie să spună :

– Da, am greșit. Am fost pedepsit, deoarece răspund de activitatea mea. La fel trebuie să răspundeți și voi de acțiunile voastre ; aceasta o cer de la voi.

Pe cînd conduceam colonia „Gorki“, se prezintă la mine Ivan Petrovici Gorodici. Fiind de serviciu în colonie, el săvîrșise o abatere în timpul excursiei. M-am supărat rău. Întreb :

– Cine e de serviciu ?

– Eu sînt de serviciu.

– Cinci ore de arest.

– Am înțeles, cinci ore de arest, răspunde pedagogul, Ivan Petrovici. M-a trecut un fior.

El își scoate cureaua, o predă comunardului de serviciu și se întoarce la birou.

– Am venit la arest.

Îmi venea să-i spun : „Vezi-ți de treabă“. Dar i-am zis : „Bine, așează-te“. Și a făcut cinci ore de arest. Copiii se zgîiau în birou – Ivan Petrovici stătea la arest.

După ce a terminat arestul, el a ieșit în stradă. Așteptam urmarea. Aud un rîs homeric. Copiii îl ovaționează.

– De ce ?

– Pentru că a făcut arest fără să cîrtească.

Altul, în locul lui, ar fi spus : „Cum asta, eu, pedagog, să stau la arest ! Pentru nimic în lume. Îmi pierd prestigiul“.

Prestigiul, tovarăși, trebuie să ți-l creezi singur, folosindu-te de toate prilejurile. Într-un colectiv bun, prestigiul nu poate fi compromis. Însuși colectivul îl susține.

Să ne oprim acum asupra punctului celui mai important, familia. Sînt familii bune și familii rele. A garanta că familia dă copiilor o educație potrivită nu este cu puțință. Nu putem afirma că familia poate educa așa cum vrea. Trebuie organizată educația în familie și călăuza ei organizatorică trebuie să fie școala – ca reprezentantă a educației de stat. Școala trebuie să călăuzească familia.

Întrebarea este cum s-o conducă ? A chema părinții și a le spune : „Luați măsuri !“ nu înseamnă a o conduce.

A chema părinții, a da din umeri și a spune : „Vai, ce prost merg toate !“ nici asta nu ajută la ceva.

Atunci ce anume poate să ajute și cum se poate ajuta ? Pe un părinte slab, adică pe un părinte care nu știe să facă educație, întotdeauna îl poți învăța, așa după cum poți învăța și pe un pedagog.

În afară de aceasta, tovarăși, mulți părinți, ca și mulți pedagogi nu știu cum să vorbească cu copilul. Trebuie să-ți cultivi glasul. Din păcate, în institutele pedagogice și în școlile superioare nu se pune de loc problema vocii. Eu aș fi prevăzut în mod obligatoriu, pentru fiecare institut și fiecare școală pedagogică, un specialist care să știe să cultive vocea.

E foarte important.

La început, nici mie nu mi-a reușit prea bine. Care să fie oare cauza, mi-am zis. M-am adresat unui actor cu experiență.

— Trebuie cultivată vocea.

— De ce trebuie cultivată ? Doar n-am să cînt !

— Nu să cînți, ci să vorbești.

M-am pregătit un timp oarecare cu el, și am înțeles câtă importanță prezintă cultivarea vocii. Tonul cu care vorbești are o mare importanță. De pildă fraza : „Poți să pleci“. E o frază simplă, dar aceste trei cuvinte pot fi rostite în cincizeci de feluri. Și de fiecare dată poți introduce astfel de nuanțe, întru-cît la nevoie să fie ca o picătură de otravă, pentru acel care trebuie să o simtă.

Este un lucru foarte complicat. Dacă n-aveți o voce potrivită, desigur că are să vă fie greu. Conducătorilor nu le-ar strica nicidecum să-și cultive vocea.

Unii părinți și pedagogi își îngăduie „luxul“ ca vocea lor să redea starea lor sufletească. Este un lucru cu desăvîrșire nepermis. Oricare ar fi starea sufletească, glasul trebuie să fie adevărat, obiectiv și ferm.

Nici o stare sufletească intimă nu trebuie să se trădeze prin glas. De unde puteți ști în ce stare mă găsesc într-un anumit moment ? Poate că am o durere. Poate o mare bucurie. Dar eu trebuie să vorbesc în așa fel ca să fiu înțeles de toți.

Înainte de a vorbi cu copilul, fiecare părinte, fiecare pedagog trebuie să-și restabilească echilibrul sufletească, să-și împrăștiie proasta dispoziție. Și nu e lucru atît de greu.

După ce trăisem trei ani în pădure printre bandiți și înconjurat de bandiți, ce fel de dispoziție aș fi putut avea ? Ce fel de expresie puteam da dispozițiilor mele ? M-am obișnuit să-mi stăpînesc starea de spirit și m-am convins că este un lucru foarte ușor.

Trebuie să procedezi în așa fel încît fizionomia, ochii, glasul să fie în anumite cazuri autonome. Pedagogul e dator să aibă „o mască pe față“. Ar fi de dorit ca și părinții să poarte și ei o „mască“.

Să presupunem că am primit o veste neplăcută de la un om pe care-l prețuiesc. E oare drept ca din pricina acestei scrisori neplăcute să se piardă o lună de activitate pedagogică? Din cauza unei ființe iubite care, poate, nici nu merită prea multă atenție și care probabil că n-a făcut rău că a scris o asemenea scrisoare.

Potrivirea vocii, mimica, știința de a se scula, de a se așeza, toate acestea sînt foarte importante pentru un pedagog. Oricé nimic este de mare importanță și tocmai aceste nimicuri trebuie să le cunoască părinții.

Nu de mult a venit la mine un părinte și mi-a spus :

– Sînt comunist, muncitor. Am un fiu. Nu ascultă. Îi spun o dată, n-ascultă ; îi repet, el tot n-ascultă. Nici a treia oară nu mă ascultă. Ce să fac cu el ?

L-am poftit pe părintele care a venit la mine să ia loc și am început să vorbesc cu el.

– Spuneți-mi vă rog, cum vorbiți cu fiul dv. ?

– Iată cum.

– Încercați și altfel.

– Nu merge.

– Mai încercați o dată.

M-am ocupat de el o jumătate de oră și a învățat cum să poruncească. Totul depindea de voce.

Școala poate ajuta numai atunci părinților cînd este încheată într-un colectiv unitar, care știe ce anume să ceară de la elevi și care pretinde îndeplinirea riguroasă a cerințelor.

Este unul din procedeele de a ajuta părinții. Mai sînt și altele. Trebuie cunoscută viața familială, găsite pricinile răului. N-am să înșir aici toate procedeele cu ajutorul cărora familia poate fi ajutată.

Am avut o dată o întîlnire interesantă cu o mamă. Se plîngea că băiatul ei este eliminat din toate școlile. Băiatul a frecventat o școală oarecare ; a trecut apoi într-o școală specială pentru copii înapoiți, apoi într-o școală cu regim special, pe urmă într-o școală de pădure, pe urmă într-un sanatoriu, apoi într-o clinică de psihiatrie și în cele din urmă într-o colonie a N.K.V.D. Fugea de peste tot.

– L-am dezbrăcat și i-am ascuns hainele, povestea ea. Acum stă acasă în cămașă și nu-l las să meargă nicăieri. Ce să fac cu el ?

Mă gîndeam să-l bag ucenic în fabrica noastră. Are 14 ani.

Încep s-o cercetez :

- Aveți o locuință curată ?
- Nu prea... Lipsește ordinea.
- Băiatul face în casă cîte ceva ?
- Nu, nu face nimic.
- Dar așternutul și-l strînge ?
- Nu.
- Ați făcut cîndva vreo excursie în afara orașului ?
- Nu.
- La circ ați fost ?
- Niciodată.
- Dar la cinema ?
- Niciodată.
- Vreun cadou i-ați făcut ?
- Nu, că nu merită.
- Atunci ce vreți de la el ?
- Aș vrea să-l trimit la un unchi în orașul Istra.

Atunci nu m-am mai putut stăpîni : „Ai milă de el. E un copil nenorocit. I-ați distrus nervii. Chiar un om cu nervii sănătoși n-ar suporta să schimbe zece colective în curs de cinci ani“.

Tînarul nu s-a putut obișnui cu nici un colectiv. Astăzi este într-un colectiv, mîine într-altul, apoi în al treilea, într-al patrulea ; începe să rătăcească prin colective și devine un individualist de cea mai proastă speță.

Această problemă e foarte interesantă și pedagogul e dator s-o cerceteze.

A doua chestiune e neorînduiala în casă. M-am dus la copil acasă. Un adevărat balamuc. Trei camere. Jumătate din mobilă este deteriorată. Printre geamuri sînt muște din anul 1930. Totul este acoperit de un strat gros de praf.

Ce fel de educație se poate face în acest praf, în această învîlmășeală de obiecte, pe care nimeni nu le așază cum trebuie, nu le strînge, de care nimeni n-are grijă ?

Dacă în casă este o curățenie exemplară, dacă nu sînt lucruri de prisos și dacă țineți totul în ordine, copilul nu poate să fie rău. Ordinea exterioară cu care-l deprindeți pe copil de la cea mai fragedă vîrstă îl formează, îl obligă să fie cît mai exigent față de el însuși.

Din păcate, o asemenea ordine exterioară n-o observam prea des în familiile în care eram invitat. Cum o să poți educa un copil, o ființă vie, un om, un cetățean sovietic, dacă nu ești capabil să organizezi cîteva zeci de obiecte neînsuflețite din casa ta ?

Nici nu trebuie să te apuci de educația unui om viu. Angajează un educator sau scoate-l pe copil pentru totdeauna din această casă. Trebuie să te obișnuiești să-ți orînduiești singur lucrurile, să deprinzi cu aceasta pe copil și atunci copilul va deveni mult mai repede un membru al colectivului. Acest lucru, școala e datoră să-i învețe pe părinții care nu știu cum trebuie să procedeze.

Acum, o altă problemă. Eu pretind că o adevărată familie trebuie să fie și un bun colectiv gospodăresc. Copilul, de la vîrsta cea mai mică, trebuie să fie membru al acestui colectiv gospodăresc. El trebuie să știe de unde-și trage familia resursele ; de ce unele lucruri se pot cumpăra și de ce altele nu etc.

Pe copil trebuie să-l înveți să participe la viața colectivului gospodăresc cît se poate mai de timpuriu, de la cinci ani. Copilul trebuie să răspundă pentru gospodăria întregului colectiv. Desigur nu formal, ci cu confortul vieții lui și al vieții familiei lui. Dacă e rău în familie, atunci și în viața lui e rău. Această problemă merită o atenție deosebită.

Și în sfîrșit, tovarăși, ultima problemă, poate cea mai grea, este problema fericirii.

De obicei se spune : cu mama și eu tata dăm totul copilului, jertfim totul, chiar propria noastră fericire.

E cel mai cumplit cadou pe care-l fac părinții copilului lor. E un cadou atît de cumplit, încît se poate spune: dacă vreți să-l otrăviți pe propriul vostru copil dați-i să bea o doză mai mare din propria voastră fericire și el va fi otrăvit.

Problema trebuie pusă astfel: nici un fel de jertfe, niciodată și pentru nimic. Dimpotrivă, copilul să cedeze părinților.

Cunoașteți obiceiul unor fete care spun mamelor :

– Tu ți-ai trăit viața, dar eu n-am văzut încă nimic. Și aceste cuvinte i se adresează unei mame care are abia treizeci de ani.

– Tu ți-ai trăit viața, dar eu nu mi-am trăit-o încă, de aceea totul pentru mine, iar ție nimic.

Fata trebuie să se gîndească astfel :

– Viața mea abia începe, iar ție, mamă, ți-a mai rămas puțin.

De aceea în al patrulea volum al *Cărții pentru părinți* voi scrie deschis: rochii noi, în primul rînd mamelor.

Iar copiii nu se vor mai supăra dacă vor fi educați în năzuința de a aduce fericirea părinților. Copiii să se gîndească în

primul rînd la fericirea părinților, iar ceea ce gîndesc părinții, asta nu-i privește pe copii. Noi sîntem oameni maturi, noi știm la ce să ne gîndim.

Dacă aveți bani de prisos și stați la îndoială dacă să cumpărați de-o rochie mamei sau fiicei, atunci eu vă spun: numai mamei!

În ochii copiilor, tatăl și mama trebuie să aibă în primul rînd dreptul la fericire. N-are nici un sens, nici pentru mamă, nici pentru fiică, nici chiar pentru stat, de a educa copiii ca pe niște consumatori ai fericirii mamelor. E groaznic să educi copiii pe socoteala fericirii părinților.

În comuna noastră se cheltuiau 200 de mii de ruble pentru excursii și 40 de mii de ruble pentru bilete de teatru. Nu eram zgîrcit. Nu-mi era milă de bani. Dar cînd era vorba de uniforme aveam acest obicei: cei mici primeau haine de la cei mari. Și ei știau că nu li se vor face costume noi. Cei mici puteau să se bizuie numai pe costume transformate... E drept că am fi putut aștepta pînă cînd copiii mari aveau să uzeze complet costumele și pe urmă să le aruncăm. Dar nu făceam așa. Cei mari le purtau puțin și după aceea costumele erau transformate pentru cei mici.

Ce-o să-i dați unei fete la 17-18 ani, dacă la 14 ani o gătiți în crêpe de Chine? Pentru ce oare? Ce tendințe se pot dezvolta la această fată? Mai tîrziu începe să judece cam așa.: Eu am numai o rochie, dar tu - adică mama - trei rochii!

Trebuie educată la copii grija pentru părinți, dorința simplă și naturală de a renunța la mulțumirea lor proprie, pînă cînd nu vor fi satisfăcuți părinții.

Eu am un fiu mai mare. A terminat Institutul. E inginer. Un om tînăr și frumos. Avem buget comun. Pînă acum eu n-am avut palton. Unii ar fi judecat așa: la ce-ți trebuie, bătrîne, palton, tu poți umbla și așa. Feciorul are mai mare nevoie de palton. El e un băiat tînăr și frumos, trebuie să se plimbe cu vreo fată, el are nevoie de palton.

Eu am rămas neînduplecat. El la fel.

- Poate îți vei face un palton?

- Eu n-am să-mi fac pînă n-ai să-ți faci tu.

Și într-adevăr nu și-a făcut palton pînă nu mi-am procurat eu unul. Umbla într-o scurtă ușoară, uzată. Dar cînd am avut bani, mi-am făcut palton; iar el n-avea decît să aștepte, cu toate că era băiat frumos. Important e faptul că el avea grijă de mine, Fetele îl vor iubi și într-o haină ponosită.

Tovarăși, cred că cu asta am terminat.

Poate că cineva dorește să-mi pună întrebări?

O voce din sală : „Există oare și acum comuna „Dzerjinski“, cine o conduce și ce legătură aveți acum cu această școală?”

Comuna „Dzerjinski“ a mai trăit după mine doi ani după care a fost lichidată. De ce? Pentru că cei mari au plecat la universități; fabrica, creată acolo, a fost predată departamentului respectiv. Toți comunarzii au fost eliberați cu cinste.

Legătura cu comunarzii mei am păstrat-o.

...Trebuie să spun că această legătură începe să-mi pricinuiască neazuri. Ei sînt mulți, îi țin bine minte, dar nu pot să țin minte cine cu cine s-a însurat și cîți copii are fiecare. În scrisori trebuie să răspund la toate astea. Abia îmi ajunge, tovarăși, o zi din șase ca să răspund la toți. Asta îmi îngreunează mult munca. E drept că nu mă supăr, deoarece ei n-au pe nimeni în afară de mine. Nici un fel de rude. Cui să se adreseze? Totuși, uneori îmi vine greu să răspund la atîtea scrisori.

Vreunul dintre foștii mei elevi are treabă, de exemplu, la Moscova. De la gară vine direct la mine. Uneori pentru o lună întreagă. Cu sufletul deschis anunță: „Eu, Anton Semionovici, am venit la d-ta pentru o lună“. Sînt îngrozit. Mi-e milă de soția mea. Ea nu poate să întrețină permanent un hotel. Nu mă gîndesc la cît de mult vor mînca musafirii mei, nu, nicidecum, dar gri-jile sînt mari.

– Hei, bine ai venit, rămii la noi. Uite, Galea, avem musafiri.

– Cine?

– Cine? Vitea Bogdanovici.¹

– Foarte bine. Bună ziua, Vitea.

Peste două zile încep discuțiile:

– Poate că ar trebui să mă duc la hotel.

– De ce să te duci la hotel? Stai aici.

Peste trei zile iar discuție:

– Poate că ar trebui să plec la Leningrad.

– De ce să pleci? Stai mai bine aici.

Iar cînd pleacă despărțirea e grea:

– Mai bine te-ai muta la Moscova. Ai lucra aici și ai trăi la noi. Ce zici?

¹ Bogdanovici Semionovici, luptător în Marele Război pentru apărarea Patriei, șeful comunicațiilor radiotelegrafice ale unui regiment de aviație, decorat de guvern.

Mare parte dintre ei au ajuns oameni de ispravă. Legătura, cu toate că e grea, este pentru mine izvorul unei mari și adevărate bucurii. E drept, unii dintre ei s-au pierdut.

Cu ocazia decorării mele am primit o radiogramă de pe insula Wranghel. Era semnată : „Mitea Jeveli”¹. Îl cunoașteți din *Poemul pedagogic*.

Astăzi am primit o scrisoare, tot de felicitare. Semnată : „Inginerul decorat Orisenko (Gud)”.

O voce din sală: „Ce părere aveți despre pedepsele fizice?”

Eu sint împotriva pedepselor fizice. Am fost și înainte împotriva lor. În genere, nu pot admite ca metodă, pedeapsa fizică. N-am cunoscut nici o familie în care pedeapsa fizică să aducă vreun folos.

Evident, nu e vorba de cazuri în care mama lovește cu mîna un copil de 2-3 ani. Copilul nu înțelege mai nimic, dar fapta mamei nu înseamnă atît pedeapsă, cît manifestarea temperamentului ei. A lovi un băiat de 12-13 ani, asta înseamnă a-ți manifesta slăbiciunea în fața lui. Asta înseamnă, poate ruperea pentru totdeauna a raporturilor bune cu el.

În comuna „Dzerjinski”, copiii nu se băteau niciodată între ei. Îmi amintesc că a fost o dată un asemenea caz. Ne întorceam cu vaporul de la Batum, spre Crimeea. Ocupasem toată coverta de sus. Ne îndrăgise toată lumea. Eram îmbrăcați frumos, aveam o orchestră minunată, dădeam concerte. Publicului și ofițerilor de bord le plăcea mult. Și iată într-o dimineață, la dejun, aproape de Ialta, unul din comunarzii mai mari lovește pe un tovarăș al său, mai tînăr, cu o cutie de conserve în cap. Un caz nemaipomenit la noi. Am rămas buimăcit. Ce-i de făcut? Aud că sună adunarea generală.

– Ce s-a întîmplat?

– Așa a poruncit comandantul de serviciu.

– Pentru ce?

– Eu știu? Dumneata dă ordin să se adune toți.

Bine. Elevii s-au adunat. Ce-i de făcut? Se face următoarea propunere: vinovatul să fie debarcat la Ialta și să ne despărțim pentru totdeauna de el.

¹ Jeveli Dmitrii Alekscevici (Jevellii) timonier de cursă lungă. A pierit în timpul Marelui Război pentru Apărarea Patriei în Marea Albă, la transportul unor încărcături militare.

Mă uit la ei, nimeni nu este împotriva.

Eu spun:

– Glumiți sau vorbiți serios? E cu putință una ca asta? Bine, a lovit, e vinovat, dar nu puteți alunga un om din comună.

– Ce să mai vorbim? Votați.

– Stați puțin, le spun.

Atunci președintele spune:

– Propunem să nu se dea cuvântul lui Anton Semionovici.

Și ce credeți? Nu mi-au dat cuvântul. Eu le spun:

– Sîntem în excursie, eu sînt comandantul, pot să pun la arest adunarea generală cinci ore; aici nu sîntem în comună, unde stau de vorbă cu voi; cum puteți să-mi luați cuvântul?

– Bine, fie, vorbiți.

Dar n-am ce să vorbesc. Se trece la vot: cine este pentru propunerea asta? Toți într-un glas. Se face încă o propunere: cine pleacă cu el, poate să nu se mai întoarcă.

O delegație din partea pasagerilor și a ofițerilor de bord roagă ca băiatul să fie iertat.

– Nu, noi știm ce facem.

La Ialta nici unul nu coborî de pe vapor. Așteptaseră Ialta cu nerăbdare, voiau să vadă orașul să se plimbe, dar cînd ajunseră aici, nici unul nu coborî de pe vapor. Comandantul de serviciu spuse cu răceală vinovatului:

– Pleacă.

Și el a plecat.

Cînd am ajuns la Harkov, el ne-a întâmpinat pe peron. Ai noștri se pregăteau să plece. El se învîrtea în jurul nostru. Comandantul de serviciu îi spuse:

– Pleacă de aici. N-o să plecăm pînă cînd n-ai să te îndepărtezi.

Se îndepărtă. Peste trei zile se prezintă la comună. La poartă santinela.

– Nu te las.

– Dar i-ai lăsat pe toți.

– I-am lăsat pe toți, dar pe tine nu te las.

– Cheamă atunci pe Anton Semionovici.

– Nu vreau să-l chem.

Totuși am fost chemat.

– Ce vrei?

– Convocați adunarea generală.

– Bine.

A stat la mine pînă seara. Seara se ținu adunarea generală. Îi rog din nou să-l ierte. Toți se uită și tac. Întreb, cine vrea

să vorbească? Nimeni. „Dar spuneți o dată ceva“. Surid. Îmi zic: Îl vor lăsa. „Vă rog să votați“. Președintele zice: „Cine este pentru propunerea lui Anton Semionovici să ridice mîna“. Nu se ridică nici o mîna. „Cine este contra?“ „Toți“.

A doua zi vine din nou.

– Nu se poate să fiu pedepsit așa de crunt. Convocați adunarea generală; vreau să mi se explice.

Seara se adună din nou adunarea generală.

– Iată, el cere să-i explicați.

– Bine. Să vorbească Alexeev.

Alexeev iese și începe să vorbească:

– Tu, în fața întregii Uniuni Sovietice, deoarece pe vapor se aflau reprezentanții tuturor orașelor, în prezența ofițerilor de bord, dintr-un fleac de nimic, ai lovit pe tovarășul tău în cap. Asta nu se poate ierta și niciodată n-o să te iertăm. După noi vor veni aici alți copii și nici accia nu te vor ierta.

El plecă. Mulți dintre cei vechi au plecat din școală, alții noi au venit. Și cei noi spuneau întotdeauna: „Trebuie să procedăm așa cum s-a procedat cu „Zveaghineț“. Ei nu-l văzuseră niciodată pe Zveaghineț, dar știau despre el.

Vedeți, tovarăși, cum se comportau comunarzii față de bătaie. Ca pedagog, îi condamn pentru o asemenea cruzime, dar ca om nu-i judec.

E desigur o cruzime, dar o cruzime provocată. Bineînțeles, în colectiv nu se pot admite bătăi. Personal, sînt un înfocat adversar al pedepselor fizice.

O voce din sală: „La dv. în comună erau băieți și fete de 17-18 ani. Ce fel de raporturi erau între ei?“

Problemă foarte grea. Aș avea multe de povestit. Despre aceasta vorbesc însă în cartea mea. Am să vă spun totuși ceva pe scurt.

Desigur, dragostea nu poate fi interzisă, dar a permite cuiva să se îndrăgostească și să se însoare la 18 ani nu e admisibil. O asemenea căsătorie n-are să fie de loc fericită.

Un rol important îl jucau în școala noastră unitatea colectivului și încrederea în mine. Eu puteam să adun fetele și să le țin lecții despre purtare.

Pe urmă adunam și tinerii. Dar pe aceștia nu-i învățam, ci le ceream categoric: să răspundă așa și așa, să procedeze așa și așa. Eram susținut de organizația comsomolistă, de organizația de partid și, desigur, de organizația pionierilor. Mă susținea și adunarea generală.

Numai datorită acestui fapt, totul decurgea la noi mulțumitor în această privință: nici o dramă și nici o tragedie. Noi știam de exemplu, că Kravcenko iubește pe Donia, iar Donia îl iubește pe Kravcenko. Ei umblau totdeauna împreună, se plimbau împreună, dar nu era nimic rău în toate astea. Amîndoi și-au făcut stagiul în comună, au intrat concomitent în universitate și abia după trei ani s-au căsătorit. Au venit în comună și în fața Sovietului comandanților au declarat: „Ne căsătorim“. Comandanții i-au aplaudat: „E timpul să vă căsătoriți, sînt cinci ani de cînd vă iubiți“.

O voce din sală: „De unde cunoașteți psihologia preșcolarilor?“

Eu n-am copii, dar am copii adoptivi. În comună am avut o grădiniță de copii pentru copiii colaboratorilor mei. Eu am organizat-o, eu am condus-o. Pe mulți preșcolari îi cunosc bine și-i iubesc mult. Experiența lor nu e mare, totuși înseamnă ceva.

Partea a IV-a

EDUCAȚIA ÎN FAMILIE

Condițiile generale ale educației în familie

Dragi părinți,
cetățeni ai Uniunii Sovietice!

Educația copiilor este un domeniu foarte important al vieții noastre. Copiii noștri sînt viitorii cetățeni ai țării noastre și ai lumii. Ei vor crea istoria. Copiii noștri sînt viitorii părinți și, la rîndul lor, vor fi educatorii copiilor lor. Copiii noștri trebuie să devină cetățeni desăvîrșiți, părinți buni. Dar nu numai atît: copiii noștri sînt bătrînețea noastră. O educație justă ne asigură o bătrînețe fericită; una greșită ne va aduce suferințe, lacrimi și de aceasta vom fi vinovați față de ceilalți oameni, față de întreaga țară.

Dragi părinți, în primul rînd, nu trebuie să uitați niciodată marea însemnătate a acestui lucru; să fiți mereu conștienți de marea răspundere pe care o aveți în această privință.

Începem astăzi o serie de conferințe cu privire la problemele educației în familie. În viitor vom vorbi amănunțit despre unele

aspecte ale educației: despre disciplină și despre autoritatea părinților, despre jocuri, hrană și îmbrăcăminte, despre politețe etc. Toate acestea constituie capitole foarte importante, care tratează despre metodele cele mai bune ale educației. Dar înainte de a ne ocupa de ele, vrem să vă atragem atenția asupra unor probleme de o însemnătate generală, care se referă la toate capitolele, la toate aspectele de amănunt ale educației, pe care trebuie să le aveți permanent în minte.

În primul rînd, vă atragem atenția că a educa just și normal un copil e mult mai ușor decît a-l reeduca. O educație justă din cea mai fragedă copilărie nu e o sarcină atît de grea cum li se pare multora. În ceea ce privește greutatea acestei sarcini, ea nu depășește puterile oricărui om, oricărui părinte. Fiecare poate să-și crească ușor copilul, dacă, bineînțeles, dorește într-adevăr acest lucru. În afară de aceasta, educația este o muncă frumoasă, care ne produce bucurie, fericire. Cu totul altceva este reeducarea. Dacă copilul vostru a primit o educație greșită, dacă ați neglijat ceva, v-ați preocupat prea puțin de el sau, să zicem, v-ați lăsat pe tînjală și ați uitat de copil, atunci multe vor trebui refăcute, îndreptate. Această muncă de îndreptare, de reeducare, nu mai e un lucru chiar atît de ușor. Reeducarea cere și eforturi mai mari și cunoștințe mai multe, mai multă răbdare — însușiri pe care nu le poate avea orice părinte. Se întîlnesc adesea cazuri cînd familia nu poate cu nici un preț să învingă greutățile reeducării și atunci e nevoie ca fiul sau fica să fie trimiși în vreo colonie de muncă. Se întîmplă uneori că nici colonia nu mai poate face nimic și atunci intră în viață un om neisprăvit. Dar să luăm un caz cînd reeducarea ajută: omul intră în viață și muncește. Privirile tuturor sînt îndreptate asupra lui, fiecare e mulțumit, de asemenea și părinții. Dar nimeni nu vrea să țină socoteală cît s-a pierdut cu această reeducare. Dacă acest om ar fi fost educat just de la început, el s-ar fi bucurat mai mult de viață, ar fi intrat în ea mai puternic, mai pregătît, deci mai fericit. În afară de aceasta, munca de reeducare, de îndreptare, nu e numai o muncă mai grea ci și mai dureroasă. O astfel de muncă, chiar încununată de succes desăvîrșit, pricinuiește părinților amărăciuni neconținute, macină nervii, strică deseori caracterul părinților.

Sfătuim pe părinți să nu uite aceasta niciodată și să se silească să facă educația în așa fel, încît să nu fie nevoie de refăcut mai tîrziu nimic, adică totul să fie făcut bine de la început.

Foarte multe greșeli ale familiei în munca ei de educare pornesc de la faptul că părinții uită parcă în ce epocă trăiesc. Părinții care la serviciu, în viața de toate zilele, în societate se

poartă ca buni cetățeni ai Uniunii Sovietice și ca buni membri ai societății noi, socialiste, acasă, în mijlocul copiilor, duc uneori o viață ca în vremurile de altădată. Desigur, nu se poate susține că totul era rău în familia dinainte de revoluție; familia veche poate fi imitată în multe privințe, dar nu trebuie să uităm niciodată că viața noastră se deosebește principial de viața de altădată. Trebuie să ținem minte că trăim într-o societate fără clase antagonice, că o asemenea societate există deocamdată numai în U.R.S.S., că va trebui să dăm lupte mari împotriva burgheziei muribunde, că în fața noastră stă sarcina marii construcții socialiste. Copiii noștri trebuie să fie constructorii activi și conștienți ai comunismului.

Părinții trebuie să se gândească: prin ce se deosebește familia nouă, sovietică de cea veche. În familia veche, tatăl avea, de pildă, mai multă autoritate. Copiii trăiau după voia lui și nu se puteau sustrage de sub puterea sa. Mulți părinți abuzau de această autoritate, se purtau aspru, despotic cu copiii. Statul și biserica ortodoxă susțineau o astfel de autoritate, deoarece aceasta era în avantajul exploatatorilor. În familia noastră lucrurile se prezintă altfel. De pildă, fata noastră nu va aștepta ca părinții să-i găsească un mire. Dar și familia noastră trebuie să îndrumeze sentimentele copiilor săi. Evident, îndrumarea nu mai poate folosi în acest domeniu metodele vechi, ci trebuie să găsească altele noi.

În societatea veche, fiecare familie făcea parte dintr-o anumită clasă, iar copiii acelei familii rămăneau de obicei în aceeași clasă. Un fiu de țăran rămânea de obicei țăran, iar un fiu de muncitor devenea și el muncitor. Copiilor noștri li se oferă posibilități foarte mari în alegerea profesiei. În această alegere, rolul hotărâtor nu-l joacă posibilitățile materiale ale familiei, ci exclusiv aptitudinile și pregătirea copilului. Așadar, copii noștri au un orizont neasemuit de mare. Aceasta o știu atît părinții, cît și copiii. În aceste condiții, bunul plac al tatălui devine cu totul imposibil. Astăzi trebuie să recomandăm părinților să-și îndrumeze copiii cu mai mult tact, prevedere și pricepere.

Familia a încetat să mai depindă de tată. Femeia se bucură la noi de aceleași drepturi ca și bărbatul, mama are drepturi egale cu tatăl. Familia noastră nu se supune autorității unice a tatălui, ci reprezintă un colectiv sovietic. În acest colectiv, părinții au anumite drepturi. De unde provin aceste drepturi?

Pe vremuri se credea că autoritatea tatălui era de origine divină: așa vrea Dumnezeu. Există și o poruncă specială cu privire la respectul cuvenit părinților. În școli, preoții întăreau aceasta,

arătau cît de crunt pedepsește dumnezeu pe copii pentru necuviință față de părinți. În statul sovietic noi nu-i mințim pe copii. Părinții răspund de familia lor în fața întregii societăți sovietice și în fața legilor sovietice. Iată de ce părinții noștri au o mare autoritate și trebuie să se bucure de prestigiu în familia lor. Cu toate că fiecare familie constituie un colectiv ai cărui membri au drepturi egale, totuși părinții se deosebesc de copii prin faptul că primii conduc familia, pe cînd ceilalți primesc educația în familie.

Despre toate acestea, fiecare părinte trebuie să aibă o idee perfect limpede. Fiecare trebuie să înțeleagă că nu mai poate face pe stăpînul absolut, nesupus vreunui control, ci este doar un membru al colectivului, mai în vîrstă, cu răspundere mai mare. Dacă această idee este bine înțeleasă, atunci întreaga muncă de educare se desfășoară în mod just.

Știm că această muncă nu poate avea peste tot același succes. Aceasta depinde de multe împrejurări, îndeosebi de folosirea metodelor juste de educare. Dar o cauză foarte importantă este însăși organizarea familiei, structura ei. În oarecare măsură, această structură depinde de noi. Se poate afirma cu hotărîre, de pildă, că educarea unui singur fiu sau a unei singure fiice e o muncă mult mai grea decît educarea mai multor copii. Chiar în cazul cînd familia întîmpină unele greutăți materiale, ea nu poate să se mărginească la un singur copil. Copilul unic devine foarte repede centrul preocupărilor familiei. Grijile tatălui și ale mamei, concentrate asupra acestui copil, depășesc de obicei limita normală. Într-un asemenea caz, dragostea părintească se caracterizează printr-o anumită nervozitate. Boala acestui copil sau chiar pierderea lui este foarte greu suportată de astfel de familii și frica de o asemenea nenorocire stăruie veșnic în sufletul părinților, răpindu-le liniștea necesară. Foarte des, unicul copil se obișnuiește cu situația sa excepțională și devine un adevărat despot al familiei. Părinților le vine foarte greu să-și înfrîneze manifestările de dragoste și grijă față de copil și, fără voia lor, cresc un egoist.

Numai într-o familie cu mai mulți copii, grija părinților poate avea un caracter normal. Ea se împarte egal între toți. Într-o familie numeroasă, copilul se deprinde de mic cu colectivul; capătă experiența raporturilor reciproce. Dacă în familie sînt copii mari și mici, dragostea și prietenia se statornicesc între ei sub formele cele mai variate. Viața unei astfel de familii oferă copilului posibilitatea de a se deprinde cu diferitele aspecte ale raporturilor dintre oameni. Acești copii trăiesc în viața lor situații necunoscute copilului unic, ca dragostea pentru un frate mai mare sau mai mic – sentimente

cu totul deosebite – posibilitatea de a împărtăși ceva fratelui sau surorii, deprinderea de a se simți laolaltă. Nu mai vorbim de faptul că într-o familie numeroasă, la fiecare pas, chiar în timpul jocului, copilul se obișnuiește să trăiască în colectiv. Toate acestea sînt foarte importante pentru educația sovietică. Într-o familie burgheză, această problemă nu prezintă aceeași importanță, pentru că acolo întreaga societate este bazată pe principii egoiste.

Sînt și alte cazuri de familii incomplete. Cînd părinții nu locuiesc împreună, cînd sînt despărțiți, acest fapt se răsfrînge foarte dureros asupra educației copilului. Deseori copiii devin un motiv de discordie între părinții care se urăsc și nu știu să-și ascundă față de copiii lor acest sentiment.

E necesar să recomandăm părinților care se despart din vreun motiv oarecare, ca în cearta lor, la desfacerea căsătoriei, să se gîndească mai mult la copii. Trebuie să-și dea silința să rezolve neînțelegera cu mai mult tact. Se pot ascunde copiilor dușmănia și ura față de fostul tău soț. E greu, se înțelege, ca un soț care și-a părăsit familia să continue într-un fel oarecare educația copiilor. Și dacă el nu mai poate exercita o influență binefăcătoare asupra fostei sale familii, ar fi mai bine ca familia să caute să-l uite cu desăvîrșire; aceasta ar fi mai cinstit. Dar se înțelege de la sine că el va trebui să continue a-și îndeplini obligațiile materiale față de copiii părăsiți.

Problema structurii familiei este o problemă foarte importantă și trebuie să fim pe deplin conștienți de ea.

Dacă părinții își iubesc cu adevărat copiii și vor să-i educe cît se poate mai bine, trebuie să-și dea silința ca neînțelegerile lor să nu ducă la ruptură și să nu-i pună pe copii într-o situație dintre cele mai grele.

O problemă asupra căreia trebuie să atragem foarte serios atenția este problema scopului educației. În unele familii se poate observa o totală nesocotire a acestei probleme: părinții și copiii trăiesc unii lîngă alții, primii sperînd că totul se va face de la sine. Părinții nu au nici un țel clar, nici un program precis. Desigur, în acest caz, rezultatele vor fi și ele întotdeauna întîmplătoare, și adesea, asemenea părinți se miră mai tîrziu cum de au crescut copii răi. Nici o muncă nu poate izbuti, dacă nu știm ce anume urmărim.

Fiecare părinte trebuie să știe bine ce urmărește prin educația copilului său. Părinții trebuie să fie bine lămuriți în privința propriilor lor dorințe. Vreți să creșteți un adevărat cetățean al țării sovietice, un om priceput, energic, cinstit, devotat poporului său, cauzei revoluției, muncitor, optimist și cuviincios? Sau doriți

ca din copilul vostru să iasă un mic-burghez lacom, un fricos, un afacerist șiret și meschin? Dați-vă osteneala și meditați bine asupra acestei probleme, judecați cel puțin în sinea voastră și veți vedea pe loc numeroasele greșeli pe care le-ați făcut și numeroasele căi juste pe care le puteți urma.

Nu trebuie să uitați de asemenea că ați dat viață copilului vostru și că îl educați nu numai pentru bucuria voastră părintească. În familia voastră, sub conducerea voastră, crește un viitor cetățean, un viitor militant social, un viitor luptător. Dacă o încurcați, dacă educați un om rău, nu numai voi, dar și alți oameni și țara întreagă vor avea de suferit de pe urma lui. Nu nesocotiți această problemă, nu o considerați drept o povată plictisitoare. În uzina sau instituția în care lucrați e o rușine să scoateți rebuturi în loc de producție bună. E și mai rușinos să dați societății oameni răi sau dăunători.

Această problemă are o foarte mare importanță. E suficient să vă gândiți serios asupra ei și veți evita multe discuții de prisos despre educație. Vă veți da singuri seama de ceea ce aveți de făcut. Mulți părinți nu se gândesc însă la această problemă. Ei își iubesc copiii, se delectează în societatea lor, se și fălesc cu ei, îi dichisesc, dar uită cu desăvîrșire că ei poartă răspunderea morală pentru felul în care va crește viitorul cetățean.

Poate oare să se gîndească la toate acestea un părinte care este el însuși un cetățean rău, care nu se interesează de loc nici de viața țării, nici de lupta ei, nici de succesele ei și pe care nu-l îngrijorează atacurile dușmanului? Desigur că nu. Despre astfel de oameni, însă, nici nu merită să vorbim. De altfel sînt prea puțini în țara noastră.

Dar există și altfel de oameni. În activitatea lor și în mijlocul societății se simt cetățeni, dar acasă la ei lucrurile se petrec cu totul altfel: ori tac pur și simplu, ori, dimpotrivă, se poartă așa cum nu trebuie să se poarte un cetățean sovietic. Înainte de a începe educația copiilor, controlați propria voastră comportare.

Preocupările familiale nu pot fi separate de cele sociale. Activitatea voastră în societate sau la locul de muncă trebuie să se oglindească și în familie: familia trebuie să simtă personalitatea voastră politică și cetățenească, nedespărțită de cea părintească. Tot ceea ce se petrece în țară trebuie să ajungă la copii prin sufletul și cugetul vostru. Ceea ce se petrece în uzina voastră, ceea ce vă bucură sau vă întristează trebuie să intereseze și pe copiii voștri. Ei trebuie să știe că sînteți militant pe tărîm social și să se mîndrească cu voi, cu succesele și meritele voastre față de socie-

tate. Numai atunci această mîndrie va fi sănătoasă, cînd esența ei socială va fi înțeleasă de copii, cînd ei nu se vor mîndri numai cu hainele voastre frumoase, cu automobilul sau cu arma voastră de vînătoare.

Propria voastră purtare e lucrul cel mai hotărîtor.

Să nu credeți că educați copilul numai atunci cînd vorbiți cu el, cînd îl povățuiți sau îi porunciți. Îl educați în fiecare moment al vieții voastre chiar și atunci cînd nu sînteți acasă. Felul cum vă îmbrăcați, cum vorbiți cu alți oameni și despre alți oameni, cum vă bucurați sau vă întristați, cum vă purtați cu prietenii și cu dușmanii, cum rîdeți, cum citiți ziarul — toate acestea au pentru copil o mare însemnătate. Copilul vede sau simte cea mai mică schimbare de ton; orice subtilitate a gîndurilor voastre ajunge la dînsul pe căi nevăzute, pe care voi nici nu le observați. Dacă însă vă purtați acasă brutal, lăudăros sau vă țineți de beții sau, și mai rău, dacă o jigniți pe mama, nu trebuie să vă mai gîndiți la educație; că și educați copiii, dar vi-i educați prost, și nici cel mai bun sfat și nici cea mai bună metodă nu vă vor mai ajuta.

Exigența părintelui față de sine, respectul față de familie, controlul asupra fiecărui pas pe care-l face, iată prima și cea mai importantă metodă de educație.

Se întîmplă totuși să întîlnești uneori părinți care să creadă că e suficient să găscască o oarecare rețetă meșteșugită de educație ca totul să meargă strună. După părerea lor, dacă această rețetă ajunge în mîinile celui mai îndărătnic trîndav, el are să crească cu ajutorul ei un om harnic; dacă o dai unui escroc rețeta îl va ajuta să educe un cetățean cinstit; în mîinile unui mincinos va face minuni, iar copilul va deveni om sincer.

Astfel de minuni nu se întîmplă însă. Nici un fel de rețetă nu ajută, dacă însăși persoana educatorului are mari lipsuri.

Tocmai asupra acestor lipsuri trebuie atrasă atenția în primul rînd. Trebuie să ținem bine minte că scamatorii pedagogice nu există. Din păcate, mai sînt oameni care cred în scamatorii. Unul născocеște o pedcapsă specială, altul dă premii, al treilea se străduiește din răspuțeri să facă acasă pe măscăriciul și să distreze copiii, al patrulea îi corupe cu promisiuni.

Educația copiilor ne impune să avem tonul cel mai serios, mai firesc și mai sincer. La aceste trei însușiri trebuie să se reducă adevărul vieții voastre. Cea mai neînsemnată minciună, artificialitate, zeflemisire, ușurință fac ca munca educativă să fie sortită eșecului. Asta nu înseamnă de loc că trebuie să fiți întotdeauna

supărați, îmbufnați ; fiți pur și simplu sinceri, iar atitudinea voastră trebuie să corespundă momentului și esenței celor ce se petrec în familie.

Scamatoriile împiedică pe oameni să vadă adevăratele probleme care stau în fața lor; scamatoriile distrează în primul rînd pe părinți și le răpesc timpul.

Dar multora le place atît de mult să se plîngă de lipsa de timp !

Desigur e mai bine dacă părinții stau mai mult cu copiii; e mai rău dacă părinții nu-i văd niciodată. Totuși, trebuie să spunem că o educație justă nu cere de loc ca părinții să nu-și piardă din ochi copiii. O astfel de educație poate să aducă numai rău. Ea dezvoltă caractere pasive. Asemenea copii se obișnuiesc prea mult cu societatea adulților și dezvoltarea lor spirituală merge prea repede. Părinților le place să se laude cu aceasta, dar pe urmă se conving că au procedat greșit.

Trebuie să știți precis ce face, unde se găsește, de cine este înconjurat copilul vostru, dar trebuie să-i dați libertatea necesară, astfel ca el să nu se găscască numai sub influența voastră personală, ci sub multe și felurite influențe ale vieții. Să nu vă gîndiți că trebuie să-l feriți pe copil, cu multă grijă, de înrîuririle negative sau chiar dușmănoase. În viață el va fi, totuși, nevoit să lupte cu tot felul de tentații, de oameni și împrejurări necunoscute și primejdioase. Trebuie să dezvoltați în el priceperea de a se orienta în mijlocul lor, de a lupta cu ele și de a-și da seama de ele la timp. Printr-o educație de seră, într-o clocitoare, această pricepere nu se dezvoltă. De aceea e foarte firesc că trebuie să admiteți un anturaj cît mai variat pentru copiii voștri; să nu-i pierdeți însă niciodată din vedere.

Trebuie să-i ajutați la timp pe copii, să-i opriți și să-i îndrumați la timp. În felul acesta vi se cere să introduceți mereu corective în viața copilului, dar nicidecum ceea ce s-ar numi să-i duceți de mîină. Vom aborda ulterior, în chip amănunțit, această problemă; acum ne-am oprit asupra ei numai pentru că a fost vorba de timp. Pentru educație nu se cere mult timp, ci să folosim în mod rațional puținul timp de care dispunem. Să repetăm încă o dată ; faceți educație întotdeauna, chiar cînd nu sînteți acasă.

Adevărata esență a educației — desigur că v-ați și dat seama de acest lucru — nu constă de loc în discuții cu copiii, nici în influența voastră directă asupra copilului, ci în organizarea familiei voastre, a vieții voastre personale și sociale și în organizarea vieții copilului. Munca educativă este, în primul rînd, o activitate de organizare. De aceea, în această muncă nu există lucruri neîn-

semnate. N-aveți dreptul să socotiți nimic lipsit de importanță și să dați uitării. Ați face o greșală cumplită dacă ați da o importanță specială unui lucru pe care-l socotiți deosebit în viața voastră sau a copilului și i-ați acorda toată atenția, iar restul l-ați lăsa la o parte. În munca educativă nu există lucruri neînsemnate. O fundă pe care o împlețiți în părul fetiței, o căciuliță, orice jucărie – toate sînt lucruri care pot fi de cea mai mare importanță în viața copilului. O bună organizare constă tocmai în faptul că ea nu pierde din vedere nici cele mai mici amănunte și întîmplări. Lucrurile mărunte intervin regulat, zilnic, la fiecare oră și ele alcătuiesc viața. A conduce și a organiza această viață constituie sarcina voastră de cea mai mare răspundere.

În conferințele următoare vom cerceta în amănunt metodele speciale ale muncii educative în familie. Conferința de azi a fost o introducere.

Să rezumăm pe scurt cele expuse astăzi.

Trebuie să tindeți spre o educație justă, pentru ca mai tîrziu să nu fie nevoie de reeducare, ceea ce este mult mai greu.

Nu trebuie să uitați că sînteți îndrumătorii noii familii sovietice. Să vă străduiți pe cît posibil să obțineți o structură justă a acestei familii.

E necesar să cunoașteți precis scopul și programul muncii educative.

Nu trebuie să uitați niciodată că copilul nu este numai bucuria voastră, ci și cetățeanul de mîine, de care răspundeți față de țară. În primul rînd, trebuie să fiți voi înșivă cetățeni buni și să cultivați conștiința voastră cetățenească în familie.

Trebuie să fiți cît mai exigenți față de propria voastră comportare.

Nu trebuie să vă bizuiți pe nici un fel de rețete și scame-torii. Trebuie să fiți serioși, simpli și sinceri.

Nu trebuie să credeți că aceasta vă va răpi mult timp; trebuie să știți să-l călăuziți pe copil și nu să-l feriți de viață.

Principalul în munca educativă constă în organizarea vieții familiale, într-o atenție deosebită acordată lucrurilor mărunte.

Despre autoritatea părintească

În conferința precedentă am arătat că familia sovietică se deosebește mult de familia burgheză. În primul rînd, ea se deosebește prin caracterul autorității părintești. La noi, părinții sînt împuterniciți de societate să educe pe viitorul cetățean al patriei

noastre, ei răspund pentru aceasta în fața societății. Pe aceasta se și întemeiază autoritatea părinților și prestigiul lor în ochii copiilor.

Ar fi neplăcut însă ca în exercitarea acestei autorități, în familie, față de proprii tăi copii, să te referi mereu la această împuternicire pe care ți-a acordat-o societatea. Educația copiilor începe la o vîrstă cînd, în general, nu poți face uz de nici un fel de argumente logice și invocări ale îndatoririlor sociale.

Cu toate acestea, un educator fără autoritate este de ne-conceput.

În sfîrșit, însuși sensul autorității constă tocmai în faptul că ea nu cere nici un fel de argumente, că ea este acceptată ca un atribut firesc al celui mai în vîrstă, că puterea și valoarea ei sînt privite, cum s-ar spune, cu ochiul simplu al copilului.

În ochii copilului, tatăl și mama trebuie să aibă această autoritate. Se întîmplă deseori să auzi: Ce-i de făcut cu copilul, dacă nu ascultă? Tocmai acest „nu ascultă” este o dovadă că, în ochii copilului, părinții nu se bucură de autoritate.

De unde provine autoritatea părintească și cum se organizează ea?

Părinții ai căror copii „nu ascultă” sînt înclinați uneori să creadă că autoritatea vine de la natură, că e un talent deosebit. „Dacă n-ai talent, nu-i nimic de făcut și nu-ți rămîne decît să-l invidiezi pe cel care are un asemenea talent”. Acești părinți greșesc. Autoritatea părinților e posibilă în orice familie și acest lucru nu e chiar atît de greu.

Din păcate, se întîlnesc părinți care își bazează autoritatea pe temeuri false. Ei se străduiesc să facă pe copii să-i asculte: acesta e țelul lor. În realitate este o greșală. Autoritatea și ascultarea nu pot constitui un țel. Țelul poate fi numai unul: educația justă. Numai spre acest unic scop trebuie să tindem. Supunerea copiilor poate să fie numai una din căile care duc spre acest scop. De aceea părinții care nu se gîndesc la obiectivele adevărate ale educației reușesc să obțină ascultarea numai pentru ascultare. Cînd copiii sînt ascultători, părinții trăiesc liniștiți. Tocmai această liniște constituie adevăratul lor scop. S-a constatat însă totdeauna că nici liniștea, nici ascultarea nu durează mult. Autoritatea clădită pe temeuri false ține foarte scurt timp; curînd totul se destramă și nu mai rămîne nici autoritate, nici ascultare. Se întîmplă ca părinții să obțină ascultarea, dar, în schimb, toate celelalte obiective ale educației sînt împinse pe ultimul plan; cresc, e drept, copii ascultători, dar slabi.

Există mai multe feluri de falsă autoritate. Să analizăm aici, mai mult sau mai puțin amănunțit, zece din aceste feluri de autoritate. Sperăm că după această cercetare, va fi mai ușor să ne lămurim cum trebuie să fie adevărata autoritate părintească. Să începem:

Autoritatea asupra pririi. Acesta este cel mai cumplit fel de autoritate, deși nu e cel mai dăunător. Acest fel de autoritate îl exercită îndeosebi tatăl. Dacă el urlă tot timpul acasă, dacă e veșnic supărat și se descarcă pentru orice fleac ca un trăsnet, dacă la orice prilej, potrivit sau nepotrivit, pune mîna pe băț sau pe curea, dacă la fiecă întrebare răspunde cu asprime și dacă pedepsește fiecare greșeală a copilului – aceasta este autoritatea asupra pririi. O astfel de teroare bagă spaimă în toată familia, sperie nu numai pe copii, ci și pe mamă. Ea e dăunătoare nu numai pentru că intimidează pe copii, ci și pentru că face din mamă o ființă de nimic, bună numai ca servitoare. E inutil să demonstrăm cît rău produce acest fel de autoritate. Nu educă, ci obișnuiește doar pe copii să se țină cît mai departe de tatăl lor atît de aspru, trezește în copii înclinarea spre minciună, lașitate și, în același timp, cultivă cruzimea. Din copiii abrutizați și lipsiți de voință ies mai tîrziu oameni de nimic, vrednici de dispreț, ori despoți, care în tot cursul vieții lor vor căuta să se răzbune pentru copilăria lor asuprită. Acest fel de autoritate, cel mai sălbatic, se întîlnește numai la părinții foarte inculți și, din fericire, în ultimul timp, începe să dispară.

Autoritatea distanței. Unii tați și chiar unele mame sînt sincer convinși de următorul lucru: pentru a-i face pe copii să asculte, trebuie să vorbească mai puțin cu ei, să-i țină la distanță și să-și manifeste superioritatea față de dînșii. Acest fel de autoritate era îndeosebi pe placul unor vechi familii de intelectuali. Acolo tatăl avea deseori un birou separat, din care apărea doar din cînd în cînd, ca un mare preot. Lua masa aparte, se distra aparte și chiar dispozițiile către familia a cărei grijă o purta le transmitea prin mamă.

Există și mame la fel. Ele au viața lor, interesele și gîndurile lor. Copiii cresc sub supravegherea bunicii sau chiar a femeii de serviciu.

E de prisos să arătăm că o asemenea autoritate nu aduce nici un folos și că o astfel de familie nu poate fi numită o familie sovietică.

Autoritatea îngimfării. E un aspect special al autorității distanței, dar poate chiar și mai dăunător. Fiecare cetățean al statului sovietic are meritele sale, dar unii oameni socotesc că ei

sînt cele mai valoroase, cele mai de seamă personalități și își dau importanță la fiecare pas, chiar și față de copiii lor. Acasă ei se umflă în pene și fac pe grozavii mai mult decît la serviciu. Nu fac altceva decît să vorbească despre meritele lor și se poartă de sus cu toți ceilalți. Se întîmplă foarte des că, influențați de această comportare a tatălui, încep să se fălească și copiii. Față de colegi ei se laudă mereu, repetînd la fiecare pas: tatăl meu este șef, tatăl meu este soriitor, tatăl meu este comandant, tatăl meu este o celebritate. În această atmosferă de îngîmfare, tatăl, care face pe grozavul, nu-și mai dă seama unde vor ajunge copiii lui și pe cine crește. Se întîmplă uneori ca și mama să exercite o astfel de autoritate. O rochie deosebită, o cunoștință importantă, plecarea la băi, toate acestea sînt prilejuri de lăudăroșenie care o îndepărtează de ceilalți oameni și de proprii ei copii.

Autoritatea pedantismului. În acest caz, părinții dau o mai mare atenție copiilor, lucrează mai mult, dar ca niște birocrați. Ei sînt încredințați că copiii trebuie să asculte tremurînd orice cuvînt al părinților, că pentru ei cuvîntul lor este sfînt. Ei dau dispoziții pe un ton rece și cer ca tot ce spun să fie literă de lege. Astfel de părinți se tem mai ales ca copiii lor să nu creadă cumva că tatăl a greșit sau că nu este un om hotărît. Dacă un asemenea tată spune: „Mîine o să plouă, n-o să putem merge la plimbare“, și dacă a doua zi este frumos, el tot socotește că nu e timp de plimbare. Dacă, de pildă, tatălui nu i-a plăcut un film, el interzice în general copiilor să se ducă la cinematograful, chiar la filme bune. Se întîmplă că un tată își pedepsește copilul și ulterior află că acesta nu e atît de vinovat cum părea la început. Pentru nimic în lume tatăl nu ridică pedeapsa: „O dată ce am spus eu, așa trebuie să fie“. Un astfel de tată își găsește mereu de lucru, el vede în orice mișcare a copilului o încălcare a ordinii și a disciplinei. Îl copleșește mereu pe copil cu reguli și dispoziții noi. Viața copilului, interesele lui, creșterea lui trec neobservate pe lîngă un astfel de tată, el nu urmărește nimic altceva decît autoritatea lui birocratică în familie.

Autoritatea moralizării. În acest caz, părinții distrug pur și simplu viața copilului cu nesfîrșite discursuri și învățăminte moralizatoare. În loc să-i spună copilului cîteva cuvinte chiar pe un ton de glumă, părintele îl așază în fața sa și începe să-i țină o predică supărătoare, plictisitoare. Astfel de părinți sînt încredințați că cea mai înaltă înțelepciune pedagogică constă în sfaturi insistente. Într-o astfel de familie nu există nici multă bucurie, și nicio zîmbete. Părinții se silesc din răspuțuri să fie virtuoși, să pară infailibili în ochii copiilor. Dar ei uită că copiii nu sînt

oameni mari, că-și au viața lor proprie și că ea trebuie respectată. Copilul este mai emotiv, mai pasionat decît un adult; el se ocupă prea puțin de problemele rațiunii. Deprinderea de a gîndi se trezește la el treptat și destul de încet; dar veșnicile perorații ale părinților, pisălogeala și discuțiile lor continue nu lasă aproape nici o urmă în conștiința lor. Într-un părinte moralist copiii nu pot vedea nici un fel de autoritate.

Autoritatea dragostei. Acest fel de autoritate falsă e cel mai răspîndit la noi. Mulți părinți sînt încredințați că pentru a-i face pe copii să-i asculte, aceștia trebuie să-și iubească părinții, iar ca să le cîștigi această dragoste, e necesar să le arăți la fiecare pas dragostea ta părintească. Cuvintele duioase, nesfîrșitele sărutări și mîngîieri, mărturiile de dragoste copleșesc pe copii. Cînd nu ascultă, copilul este întrebant numai decît: „Va să zică, nu-l iubești pe tata?” Părinții urmăresc cu gelozie expresia privirii copilului și-i cer dușoșie și dragoste. Deseori mama spune prietenilor de față cu copilul: „El îl iubește grozav pe tatăl său și mă iubește foarte mult și pe mine; e un copil atît de tandru...”

O astfel de familie se cufundă atît de adînc în marea sentimentalismului și a dușoșiei, încît nu mai vede nimic altceva. Multe amănunte importante ale educației în familie scapă atenției părinților. Copilul trebuie să facă totul din dragoste pentru părinți.

Pe această cale apar multe puncte primejdioase. Astfel se dezvoltă egoismul familial. Desigur, copiii nu au suficientă putere pentru o asemenea dragoste. Ei observă lesne că-i pot înșela oricînd pe părinți, numai să facă acest lucru cu o expresie drăgăstoasă. Pe tata și pe mama îi poți chiar speria; n-ai decît să te bosumfli și să arăți că dragostea ta începe să se răcească. Copilul capătă astfel, chiar de la vîrsta cea mai fragedă, deprinderea de a se preface față de oameni. Dar pentru că nu poate iubi tot atît de mult și alți oameni, simulează față de ei, de astă dată fără nici un fel de dragoste, dintr-un calcul rece și cinic. Uneori se întîmplă ca dragostea față de părinți să dureze mult, iar toți ceilalți oameni să fie tratați ca niște străini, copiii neavînd pentru ei nici simpatie, nici sentimentul tovarășiei.

Acest aspect al autorității este foarte primejdios. Sub influența lui cresc oameni egoiști, nesinceri, fățarnici. Și foarte des, primele victime ale acestui egoism sînt chiar părinții.

Autoritatea bunătății. Acest fel de autoritate e cel mai stupid. În acest caz, ascultarea se obține tot prin dragostea copilului față de părinți, dar ea nu este provocată nici prin sărutări și nici prin efuziuni sentimentale, ci prin concesiuni. Tatăl sau mama apar,

în ochii copilului, buni ca îngerii. Ei permit orice, nu preocupesc nimic, nu sînt zgîrciți, sînt părinți minunați. Se feresc de orice conflicte și preferă liniștea familială, sînt gata să jertfească orice, numai ca totul să decurgă nestingherit. Foarte des în asemenea familii, copiii încep pur și simplu să comande părinților, deoarece slăbiciunea acestora lasă cîmp liber dorințelor, capriciilor și pretențiilor copiilor. Uneori părinții își îngăduie o mică rezistență, dar e prea tîrziu; în familie s-a și format o experiență dăunătoare.

Autoritatea prieteniei. Adesea, chiar înainte de nașterea copiilor, părinții sînt înțeleși: „Copiii noștri vor fi prietenii noștri“. În genere, lucrul acesta e, desigur, frumos. Tatăl și fiul, mama și fiica pot și trebuie să fie prieteni; cu toate acestea, părinții rămîn membrii mai mari ai colectivului familial, iar copiii sînt cei care trebuie educați. Dacă însă prietenia devine exagerată, educația încetează sau intervine procesul contrariu: încep copiii să-și educe părinții. Asemenea familii se observă uneori printre intelectuali. În astfel de familii, copiii spun părinților Petka sau Maruška, se distrează pe socoteala lor, îi întrerup în chip grosolan, îi povățuiesc la fiecare pas, iar de ascultare nici vorbă nu poate fi. Dar nici prietenie nu poate exista aici, fiindcă nici un fel de prietenie nu este posibilă fără respectul reciproc.

Autoritatea coruperii. Este cel mai imoral aspect al autorității: ascultarea se cumpără, pur și simplu, prin daruri și făgăduieli. Părinții, fără să se sfiască, le spun copiilor: „Dacă ai să asculți, am să-ți cumpăr un căluș sau am să te duc la circ“.

Se înțelege că și în familie se poate da copilului o oarecare încurajare, ceva asemănător cu premiarea, dar în nici un caz nu trebuie să fie premiați copiii pentru ascultare, pentru bună-purtare față de părinți. Se pot premia pentru silință la învățătură, pentru îndeplinirea unei munci într-adevăr grele. Dar nici în acest caz, copiii nu trebuie să fie stimulați în activitatea lor școlară sau în orice altă activitate prin făgăduieli ispititoare.

Am analizat cîteva feluri de falsă autoritate. Afară de acestea mai sînt încă multe altele. Mai există autoritatea bunei dispoziții, autoritatea erudiției, autoritatea atitudinii familiale ca de la egal la egal, autoritatea frumuseții. Dar deseori se întîmplă și altfel: părinții, în genere, nu se gîndesc la nici un fel de autoritate, trăiesc cum pot și cum se nimerește și fac educația copiilor la întîmplare. Astăzi părintele tună și fulgeră și pedepsește pe copil pentru o greșală neînsemnată, mîine îi face declarații de dragoste, poimîine îl corupe promițîndu-i ceva, iar în ziua următoare îl pedepsește din nou și afară de asta îi scoate ochii

cu toate binefacerile pe care i le-a făcut. Astfel de părinți se agită într-una, ca niște pisici furioase, neputincioși, fără autoritate, cu o totală lipsă de pricepere în ceea ce fac. Uneori se întâmplă următorul lucru: tatăl susține o formă de autoritate, iar mama alta. În acest caz, copiii învață să fie în primul rînd diplomați și să manevreze între tată și mamă.

În sfîrșit, sînt și cazuri cînd părinții nu dau nici un fel de atenție copiilor și se gîndesc numai la propria lor liniște.

Care trebuie să fie însă adevărata autoritate a părinților în familia sovietică?

Numai viața și activitatea părinților, personalitatea lor cetățenească și comportarea lor pot constitui temelia principală a autorității părintești. Familia este un factor important și de răspundere a educației. Părinții o conduc și răspund de ea în fața societății, a fericirii lor și a vieții copiilor. Dacă părinții o conduc cinstit, cu judecată, dacă își propun obiective importante și frumoase, dacă își dau întotdeauna pe deplin seama de acțiunile și faptele lor, înseamnă că au autoritate părintească și nu trebuie să caute alte temeiuri și cu atît mai mult nu trebuie să născocască ceva artificial.

De îndată ce copiii încep să crească, ei se interesează întotdeauna unde lucrează tatăl sau mama lor și ce situație au ei în societate. Ei trebuie să afle cît mai de timpuriu din ce trăiesc ce îi interesează și cu cine pot fi asemuiți părinții lor. Activitatea tatălui sau a mamei trebuie să apară în fața copilului ca o activitate serioasă, demnă de respectat. Copiii trebuie să vadă că meritele părinților sînt prețuite de societate, că au o valoare reală și nu una aparentă. Este foarte important dacă copiii privesc aceste merite nu rupte, ci pe fondul realizărilor țării. Nu îngimfarea, ci o mîndrie sovietică sănătoasă trebuie să-i însuflețească pe copii; ei trebuie să se mîndrească nu numai cu părinții lor, ci să cunoască și numele oamenilor mari și de seamă ai patriei noastre; ei trebuie să vadă pe tatăl și mama lor ca făcînd parte dintr-o serie întregă de activiști.

Totodată nu trebuie să uităm că fiecare activitate omenească presupune încordare și are meritele ei. În nici un caz părinții nu trebuie să apară în ochii copiilor ca „recordmeni” în domeniul lor, ca genii ce nu pot fi asemuite cu nimeni. Copiii trebuie să vadă și meritele altor oameni și neapărat meritele celor mai apropiați colegi ai tatălui și mamei. Autoritatea cetățenească a părinților va fi întotdeauna la înălțimea cuvenită numai dacă nu va fi autoritatea unor parveniți sau a unor lăudăroși, ci autoritatea unor membri ai colectivului. Dacă izbutiți să creșteți pe fiul

vostru în așa fel încît el să se mîndrească cu întreaga uzină în care lucrează tatăl său, dacă o să-l bucure succesele acestei uzine, înseamnă că i-ați dat o educație justă.

Părinții însă trebuie să apară nu numai ca activiști ai colectivului limitat din care fac parte. Viața noastră este viața societății socialiste. Copiii trebuie să-și dea seama că părinții lor iau parte la această viață. Evenimentele vieții internaționale, realizările literaturii, toate acestea trebuie să se oglindească în preocupările tatălui, în sentimentele și în năzuințele lui. Numai părinții care trăiesc din plin viața, ca vrednici cetățeni ai țării noastre, pot avea o adevărată autoritate față de copii. Cînd spun aceasta, să nu vă gîndiți de loc că trebuie să trăiți o astfel de viață „anume” ca să vadă copiii și să-i uimiți cu însușirile voastre. Ar fi o atitudine greșită. Trebuie să trăiți sincer o astfel de viață și nu e necesar să vă siliți s-o demonstrați în chip deosebit în fața copiilor. Fiți liniștiți, ei văd singuri tot ceea ce trebuie să vadă.

Dar nu sînteți numai cetățean, ci și tată. Datoria de părinte trebuie îndeplinită cît se poate de bine; în aceasta stau temeiurile autorității voastre. În primul rînd, trebuie să știți ce-l preocupă și-l interesează, ce-i place și ce-i displace, ce vrea și ce nu vrea copilul. Trebuie să știți cu cine e prieten, cu cine se joacă și anume cu ce fel de jocuri, ce citește și cum înțelege cele citite. Cînd merge la școală, trebuie să știți cum se poartă față de învățători, ce greutăți întîmpină și cum se comportă în clasă. Toate acestea trebuie să le cunoșteți întotdeauna de la cea mai fragedă vîrstă a copilului. Nu trebuie să vă lăsați surprinși de diferitele neplăceri și conflicte ale copilului, ci trebuie să le prevedeați și să le preveniți.

Toate acestea trebuie să le cunoașteți, ceea ce nu înseamnă însă că trebuie să-l sîciți într-una pe copil cu întrebări plictisitoare, cu un spionaj ieftin și inoportun. De la început să procedați în așa fel încît copiii să vă povestească ei înșiși faptele lor, să vrea să vi le povestească și să aibă interes ca voi să cunoașteți tot ceea ce fac. Uneori e bine să invitați acasă pe prietenii fiului vostru, să-i tratați cu ceva și cîteodată să vizitați familia acestor prieteni; e necesar să folosiți primul prilej de a face cunoștință cu aceste familii.

Toate acestea nu cer mult timp. Trebuie numai grijă pentru copii și pentru viața lor.

Și dacă veți avea o astfel de înțelegere și o astfel de atenție, faptul nu va trece neobservat de copiii voștri. Copiii prețuiesc o astfel de înțelegere și îi respectă pe părinți pentru aceasta.

Autoritatea erudiției duce și la autoritatea ajutorului. Sînt multe cazuri în viața copilului cînd el nu știe cum să procedeze, cînd are nevoie de un sfat și sprijin. El nu cere ajutorul vostru, poate fiindcă nu se pricepe să-l ceară, dar trebuie să i-l dați singuri.

Deseori acest sprijin poate fi dat printr-un sfat direct, cîteodată printr-o glumă, printr-o dispoziție sau uneori chiar ca un ordin. Dacă cunoașteți viața copilului vostru, veți vedea singuri cum e mai bine să procedați. Adesea acest ajutor urmează să fie acordat în chip deosebit. E bine să luați parte la jocul copilului sau să faceți cunoștință cu prietenii lui, sau să vă duceți la școală și să vorbiți cu învățătorul. Dacă în familie sînt mai mulți copii – și acesta e cel mai fericit caz – în sprijinul acestei acțiuni pot fi atrași frații și surorile mai mari.

Ajutorul părintesc nu trebuie să fie inoportun, plictisitor, obositor. În unele cazuri e absolut necesar să-l lăsați pe copil să se descurce singur; el trebuie să se obișnuiască să învingă greutățile și să rezolve probleme mai complicate. Dar trebuie să urmăriți întotdeauna cum face copilul toate acestea, căci nu este admisibil să-l lăsăm să se încurce și să ajungă la desperare. Uneori e necesar ca el să vadă că e luat în seamă, că-i acordați atenție și că aveți încredere în puterile lui.

Autoritatea ajutorului, a conducerii atente și prudente se completează în chip fericit cu autoritatea erudiției. Copilul simte prezența voastră alături de el, ocrotirea voastră, grija voastră plină de chibzuință, dar și în același timp că pretindeți ceva de la dînsul, că nu vă gîndiți să faceți totul în locul lui, scutindu-l de răspundere.

Or, tocmai răspunderea este a doua trăsătură importantă a autorității părintești. Copilul nu trebuie să creadă nicidecum că educarea lui și frînele conducerii familiei constituie o plăcere sau o distracție pentru părinți. El trebuie să știe că răspundeți nu numai pentru voi, ci și pentru el, față de societatea sovietică. Nu trebuie să vă feriți să spuneți deschis și hotărît fiului sau fiicei voastre că ei trebuie să fie educați, că mai au multe de învățat, că trebuie să devină buni cetățeni și oameni cumsecade, că părinții răspund de realizarea acestui țel și că ei nu se feresc de această răspundere. Această responsabilitate nu presupune numai

sprijin ci și cerințe. În unele cazuri cerințele trebuie să fie exprimate în forma cea mai severă, care nu admite obiecțiuni. Printre altele trebuie să subliniem că cerințele pot duce la un rezultat pozitiv, numai atunci când copilul și-a format o reprezentare clară a autorității răspunderii. Chiar din vîrsta cea mai fragedă, el trebuie să simtă că atît el, cît și părinți lui nu trăiesc pe o insulă nelocuită.

Terminînd convorbirea noastră, rezumăm pe scurt cele expuse.

Autoritatea este necesară în familie.

Trebuie să facem o deosebire între autoritatea adevărată și falsa autoritate, întemeiată pe principii artificiale și care tinde să obțină ascultarea prin orice fel de mijloace.

Autoritatea adevărată se bazează pe activitatea voastră de cetățeni, pe sentimentul vostru cetățenesc, pe cunoașterea vieții copilului, pe ajutorul ce i-l dați și pe răspunderea ce o aveți față de educația lui.

Disciplina

Cuvîntul disciplină are mai multe sensuri. Unii înțeleg prin disciplină un cod al regulilor de purtare. Alții numesc disciplină deprinderile gata formate, educate, ale omului. În sfîrșit, alții înțeleg prin disciplină numai ascultarea. Toate aceste păreri izolate se apropie de adevăr într-o măsură mai mare sau mai mică, dar pentru o activitate justă a educatorului e necesară o idee mai exactă a noțiunii de „disciplină“.

Omul care se manifestă prin ascultare este uneori socotit disciplinat. Desigur, în majoritatea covîrșitoare a cazurilor, de la fiecare om se cere îndeplinirea exactă și rapidă a ordinelor și dispozițiilor organelor și persoanelor superioare ; totuși, în societatea sovietică, așa-numita ascultare este un criteriu de apreciere cu totul insuficient a omului disciplinat ; o simplă ascultare nu ne poate mulțumi ; cu atît mai puțin o ascultare oarbă, cum se cerca de obicei în școala veche dinainte de revoluție.

De la un cetățean sovietic pretindem o disciplină mult mai complexă. Cerem ca el nu numai să priceapă de ce trebuie să execute un ordin sau altul, ci să se străduiască în chip activ să-l execute cît mai bine. Mai mult. Pretindem de la cetățeanul nostru ca în fiecare moment al vieții sale să fie gata să-și facă datoria, fără să aștepte dispoziții sau ordine, să aibă inițiativă și voință creatoare. Sperăm că el va face numai ceea ce este într-adevăr

folositor și necesar societății noastre, țării noastre; că în această acțiune nu se va da îndărăt în fața nici unei greutăți sau piedici. Dimpotrivă, pretindem omului sovietic priceperea de a se abține de la unele fapte sau acțiuni care-i aduc folos sau plăcere numai lui, dar care ar putea dăuna altor oameni sau întregii societăți. În afară de aceasta, cerem întotdeauna de la cetățeanul nostru să nu se mărginească niciodată numai la cercul îngust al activității sale, al sectorului său, al strungului său, al familiei sale, ci să aibă în vedere și acțiunile oamenilor care îl înconjoară, viața lor, purtarea lor, să știe să le vină în ajutor nu numai cu vorba ci și cu fapta, chiar dacă aceasta îi cere să-și sacrifice o parte din liniștea sa personală. Cât privește însă atitudinea față de dușmanii noștri comuni, noi cerem fiecăruia o rezistență dîrză, o vigilență continuă, fără a ține seamă de vreo neplăcere sau primejdie.

Într-un cuvînt, în societatea sovietică, avem dreptul să numim om disciplinat numai pe acela care întotdeauna și în toate împrejurările are o comportare justă, folositoare, în cel mai înalt grad societății, și care găsește în el tăria de a avea această purtare pînă la capăt, fără a ține seama de nici un fel de neplăceri și greutăți.

Se înțelege de la sine că pe un astfel de om nu-l poți educa numai prin disciplină, adică prin exerciții de supunere. Un cetățean sovietic disciplinat poate fi format numai datorită tuturor influențelor juste, între care, locul cel mai de seamă trebuie să-l ocupe : o largă muncă de educație politică, cultura generală, cartea, gazeta, munca, activitatea socială și, oricît ar părea de neînsemnate, chiar jocul, distracția și odihna. Numai prin colaborarea tuturor acestor factori se poate da o educație justă și numai în urma ei poate rezulta un adevărat cetățean al societății socialiste.

Recomandăm îndeosebi părinților să aibă întotdeauna în vedere această importantă regulă: disciplina nu se realizează prin oarecare măsuri „disciplinare“, ci prin întregul sistem de educație, prin întregul stil de viață, prin toate influențele la care sînt supuși copiii. Astfel înțeleasă, disciplina nu este nici cauza, nici metoda, nici mijlocul de educație justă, ci rezultatul ei. Disciplina justă este țelul fericit spre care trebuie să tindă educatorul cu toate forțele sale și cu ajutorul tuturor mijloacelor pe care le are la îndemînă. De aceea, fiecare părinte trebuie să știe că, dînd fiului sau fiicei sale să citească o carte, ajutîndu-l să-și facă prieteni, discutînd cu copiii despre situația internațională, despre munca din uzina sa ori despre succesele sale stahanoviste, el contribuie în același timp într-o anumită măsură la educarea disciplinei.

În felul acesta, prin disciplină înțelegem rezultatul general și larg al întregii munci educative.

Există însă și un sector mai îngust al muncii educative, care e strâns legat de educația disciplinei și care adesea se confundă cu disciplina; acesta este regimul. Dacă disciplina este rezultatul întregii munci educative, regimul este numai un mijloc, o metodă de educație. Deosebiriile dintre regim și disciplină sînt foarte importante și este necesar ca părinții să le cunoască bine. Disciplina, de pildă, face parte din categoria acelor fenomene, cărora întotdeauna le cerem să fie desăvîrșite. Noi dorim întotdeauna ca în familia noastră să domnească cea mai bună, cea mai severă disciplină. Și nici nu poate fi altfel: disciplina este un rezultat, și în orice activitate noi ne-am obișnuit să luptăm pentru cele mai bune rezultate. E greu să-ți închipui un om care ar spune: „La noi disciplina nu e prea grozavă, dar nici nu ne trebuie alta mai bună...”

Un astfel de om e sau un prost sau un adevărat dușman. Orice om normal trebuie să caute să atingă o disciplină perfectă, adică să ajungă la cel mai bun rezultat.

Cu totul altceva este regimul. După cum am mai spus, regimul este numai un mijloc; știm însă că, în genere, orice mijloc, în orice domeniu al vieții, trebuie folosit numai atunci cînd corespunde scopului, cînd este oportun. De aceea poți să concepi cea mai bună disciplină – și spre aceasta noi tindem continuu – dar nu poți să-ți închipui regimul cel mai bun, regimul ideal. În unele cazuri cel mai potrivit e un anumit regim, iar în alte cazuri, altul.

Regimul familial nu poate și nu trebuie să fie același în diferite condiții. Vîrsta copiilor, aptitudinile lor, mediul înconjurător, vecinii, mărimea casei, confortul ei, drumul spre școală, circulația de pe străzi și multe alte împrejurări determină și schimbă caracterul regimului. Regimul introdus într-o familie numeroasă, cu mai mulți copii, trebuie să difere fundamental de acela dintr-o familie cu un singur copil. Un regim care priște copiilor mici poate fi dăunător dacă e aplicat copiilor mai mari. Tot astfel, regimul fetelor, îndeosebi al celor mai mari, are un specific al lui.

În felul acesta, prin regim nu se poate înțelege ceva permanent, invariabil. În unele familii, părinții fac deseori greșeala să creadă cu sfințenie în eficacitatea regimului introdus și al respectării lui întocmai în dauna intereselor copiilor și chiar a propriilor lor interese. Un astfel de regim fix devine curînd un mecanism fără viață, care nu poate aduce nici un folos, ci numai rău.

Prin caracterul său, un regim nu poate să fie permanent, tocmai pentru că el este numai un mijloc de educație. Orice educație urmărește anumite obiective și acestea se schimbă și se complică

neîncetat. În prima copilărie, de pildă, în fața părinților se pune o problemă serioasă, anume de a-i obișnui pe copii cu curățenia. Urmărind acest scop, părinții stabilesc pentru copii un regim special, adică reguli de igienă personală, învățându-i cum să se spele, să folosească baia, dușul, cum să facă curat și să țină în ordine camera, așternutul și masa. Un astfel de regim trebuie susținut continuu, nu trebuie pierdut niciodată din vedere; părinții trebuie să observe executarea lui, să-i ajute pe copii când ei nu pot face singuri ceva, să ceară copiilor o muncă de calitate bună. Dacă toate acestea sînt bine organizate, sînt de un mare folos și, în cele din urmă, vine vremea când copiii se deprind cu curățenia și nu se mai așază la masă cu mîinile murdare. Se poate spune, deci, că scopul a fost atins. Regimul care fusese stabilit în vederea atingerii acestui scop devine de prisos. Desigur, aceasta nu înseamnă că el poate fi schimbat de la o zi la alta. Regimul acesta trebuie înlocuit treptat cu un altul, care are de scop să fixeze deprinderile de curățenie, iar când aceste deprinderi sînt fixate, în fața părinților se ivesc scopuri noi, mai complexe și mai importante. A continua să te ocupi în acest timp numai de curățenie ar însemna nu numai o irosire inutilă a energiei părintești, ci și o irosire dăunătoare: în felul acesta se cresc oameni curați, dar fără suflet, care nu știu nimic altceva decît să păstreze curățenia și care, uneori, fac o muncă de mîntuială, numai ca să nu-și murdărească mîinile.

Acest exemplu ne arată limpede că justetea unui regim este un fenomen trecător. La fel se întîmplă și cu orice alt regim, deoarece el nu este decît un mijloc.

Așadar, nu se poate recomanda părinților un anumit regim. Regimuri sînt multe, și dintre ele trebuie ales cel mai potrivit într-o situație dată.

Cu toată varietatea regimurilor, trebuie să subliniem totuși că, în familia sovietică, regimul trebuie să se deosebească întotdeauna prin anumite proprietăți bine determinate, obligatorii în orice împrejurare. În conferința de față vom lămuri tocmai aceste proprietăți generale.

Primul lucru asupra căruia atragem atenția părinților este următorul: orice regim ați alege pentru familia voastră, el trebuie să fie conform cu scopul urmărit. Orice regulă de viață trebuie să fie introdusă în familie nu pentru că ea ar fi fost introdusă de alții în familiile lor, nici pentru că o astfel de regulă ar face viața mai plăcută, ci numai pentru că ea este necesară în vederea atingerii scopului rațional propus. Acest țel trebuie să-l cunoașteți bine, și, în marea majoritate a cazurilor, trebuie să-l cunoască și copiii. Oricum, atît în ochii voștri, cît și în ochii copiilor, regimul trebuie

să aibă caracterul unei reguli raționale. Dacă cereți copiilor să se adune și să se așeze la masă o dată cu ceilalți, la o anumită oră, copiii trebuie să înțeleagă că o asemenea măsură e necesară pentru a ușura munca mamei sau a femeii de serviciu, dar și pentru ca întreaga familie să se strângă laolaltă de câteva ori pe zi, să stea împreună, să-și împărtășească gândurile sau sentimentele. Dacă cereți copiilor să nu lase resturi de mâncare la masă, copiii trebuie să înțeleagă că aceasta e necesar, atât din respect față de munca oamenilor care au produs aceste alimente, cât și din respect față de munca părinților și dintr-un spirit de economie în familie. Cunoșc și cazuri în care părinții pretindeau de la copii să nu vorbească la masă. Copiii se supuneau, desigur, acestei dispoziții, dar nici ei, nici părinții nu știau pentru ce a fost introdusă. Când părinții au fost întrebați de ce procedează în acest fel, ei au răspuns că dacă vorbești la masă, te poți îneca cu mâncarea. Desigur, o astfel de măsură este absurdă; în toate familiile se obișnuiește să se vorbească la masă, fără să se întâmple vreun accident.

Recomandînd părinților să caute ca regimul stabilit în familie să aibă un caracter rațional și să fie conform cu scopul urmărit, trebuie în același timp să-i prevenim că e cu totul de prisos să le explice copiilor la fiecare pas importanța cutărei sau cutărei reguli și că nu trebuie să-i plictisească cu tot felul de explicații și discuții. E bine să ne silim, pe cît e posibil, ca să-i facem pe copii să înțeleagă singuri necesitatea metodelor introduse. Numai în cazuri extreme trebuie să le dăm lămuriri. În general trebuie să tindem să formăm la copii deprinderi cît mai bune și pentru acest scop, cel mai important lucru este exercitarea continuă a procedurii just. Permanentele discuții și perorații asupra unei comportări juste pot strica orice experiență bună.

A doua proprietate importantă a oricărui regim este continuitatea lui. Dacă astăzi trebuie să te speli pe dinți, trebuie să te speli și mâine; dacă astăzi trebuie să-ți strîngi așternutul, trebuie s-o faci și mâine. Nu trebuie ca mama să ceară astăzi strîngerea așternutului, iar mâine să uite și să-l strîngă singură. O astfel de lipsă de continuitate face ca regimul să-și piardă din însemnătate, transformîndu-l într-un șir de dispoziții întîmplătoare, lipsite de orice legătură. Un regim just trebuie să se remarce prin precizie și exactitate și să nu admită excepții, afară de cazurile cînd excepțiile sînt absolut necesare și sînt provocate de împrejurări deosebite. Ca regulă generală, în fiecare familie trebuie să existe o asemenea ordine, încît cea mai mică încălcare a regimului să fie neapărat subliniată. Acest lucru trebuie făcut de la cea mai fragedă vîrstă a copilului și cu cît părinții vor

supraveghea cu mai multă stricteță executarea regimului, cu atât se vor produce mai puține încălcări și cu atât mai rar vor fi nevoiți să recurgă, mai târziu, la pedepse.

Atragem atenția părinților îndeosebi asupra acestei împrejurări. Mulți cred greșit că dacă băiatul nu și-a strîns așternutul într-o dimineață, nu merită să fie certat. În primul rînd, e pentru prima oară cînd a uitat să facă acest lucru; în al doilea rînd, un pat nestrîns e în general un lucru neînsemnat și nu e cazul să necăjești băiatul. Asemenea raționament e cu totul greșit. În materie de educație nu există lucruri neînsemnate. Un așternut nestrîns înseamnă nu numai un început de neglijență, ci și disprețul care se naște pentru regimul stabilit, începutul unei experiențe care poate lua mai târziu un caracter de dușmănie față de părinți.

Continuitatea regimului, precizia și obligativitatea lui sînt supuse unei mari primejdii, dacă înșiși părinții nu i se supun sincer, dacă ei cer copiilor să-l execute, iar ei trăiesc în același timp dezordonat, fără să se supună vreunui regim. E firesc, desigur, ca regimul părinților să se deosebească de al copiilor, dar aceste deosebiri nu trebuie să fie principiale. Dacă, de pildă, cereți copiilor să nu citească în timpul mesei, atunci nici voi nu trebuie să citiți. Deoarece le cereți copiilor să se spele pe mîini înainte de masă, nu uitați să faceți la fel. Siliți-vă să strîngeți singuri așternutul; nu e de loc o muncă grea și nici nedemnă. Toate aceste nimicuri sînt mai importante decît se crede de obicei.

Regimul familiei, al casei, trebuie neapărat să aibă următoarele particularități: să se stabilească cu precizie ora de sculare și de culcare, aceeași atât în zilele lucrătoare, cît și în zilele de odihnă; să se indice cum se face ordine și se păstrează curățenia; să se stabilească zile pentru schimbarea rufăriei și a hainelor; copiii să fie învățați cum să le poarte și să le curețe; copiii trebuie să se deprindă cu ideea că toate lucrurile își au locul lor; după muncă sau joc ei trebuie să lase totul în ordine; de la cea mai fragedă vîrstă copiii trebuie să știe să folosească toaleta, lavoarul, baia; trebuie să aibă grijă de lumina electrică, s-o aprindă și s-o stingă, după nevoie. Un regim special trebuie să fie stabilit pentru masă. Fiecare copil trebuie să-și cunoască locul lui la masă, să vină la timp, să știe cum să se poarte în timpul mesei, să se servească de cuțit și de furculiță, să nu murdărească fața de masă, să nu împrăstie resturi de mîncare, să mănînce tot ce are în farfurie și să nu ceară mai mult decît i se dă.

Programul de lucru al copilului trebuie de asemenea supus unui regim sever, ceea ce este deosebit de important cînd începe

să meargă la școală. E însă de dorit ca și înainte de aceasta să fie fixate cu exactitate orele de masă, de joc, de plimbare etc. O mare atenție trebuie acordată exercițiilor de mișcare. Unii sînt de părere că copiii trebuie să alerge mult, să strige, în genere să-și manifeste furtunos energia. Fără îndoială că aceștia au mai multă nevoie de mișcare decît adulții, dar nici această necesitate nu trebuie satisfăcută orbește. E necesar de a educa la copii deprinderea pentru o mișcare rațională, și de a-i învăța s-o înfrîneze la nevoie. În nici un caz nu trebuie îngăduite în cameră nici fuga, nici săriturile. Curtea sau grădina sînt mai potrivite pentru acest scop. E necesar, de asemenea, să-i deprindem pe copii să-și stăpînească vocea: strigătul, țipătul, plînsul zgomotos, toate acestea sînt fenomene de același gen; ele dovedesc mai curînd o stare de nervi bolnăvicioasă decît o necesitate reală. Adesea părinții sînt singuri vinovați de ieșirile acestea nervoase ale copiilor. Ei înșiși ridică uneori glasul și strigă, ei înșiși se enervează, în loc să aducă în atmosfera familiei un ton calm, plin de siguranță.

Regimul din sinul familiei, în cadrul ocupat de familie, este aproape cu totul sub autoritatea părinților. Nu tot același lucru se poate spune despre regimul dinafara casei. Copilul își petrece o parte din timp jucîndu-se în curte cu prietenii, iar adesea în afara curții, la plimbare, pe terenul de joc, la patinoar, uneori în stradă. Cu cît copiii cresc, cu atît cercul de prieteni joacă un rol din ce în ce mai mare. Părinții nu pot, desigur, să conducă în totul aceste influențe ale prietenilor, dar au deplina posibilitate de a le observa; în majoritatea cazurilor acest lucru e în totul suficient, dacă în familie s-a format deprinderea raporturilor reciproce de încredere și sinceritate, dacă autoritatea părintească este just aplicată. În acest caz, părinții nu au de făcut decît un singur lucru: să cunoască mai mult sau mai puțin bine cercul de prieteni ai băiatului sau ai fetei. În multe cazuri, purtarea rea a copiilor și mai ales multe din purtările lor dezmeasure s-ar putea evita, dacă părinții ar cunoaște mai îndeaproape prietenii fiului, pe părinții acestora, dacă ar observa din cînd în cînd jocul copiilor, luînd ei înșiși parte, făcînd plimbări cu copiii, ducîndu-se cu ei la cinema, la circ etc. O astfel de apropiere activă a părinților de viața copiilor nu e de loc un lucru greu; e chiar plăcută. Ea îngăduie tatălui și mamei să cunoască mai îndeaproape fondul legăturilor dintre prieteni, permite părinților să se ajute și, ceea ce e mai important, le dă posibilitatea să-și împărtășească impresiile cu copiii; în cursul unor astfel de dis-

cuții, ei își pot exprima părerea despre prietenii lor, despre purtarea lor, pot să se pronunțe dacă o faptă este sau nu justă, dacă o idee a copiilor e utilă sau dăunătoare.

Aceasta e metoda generală de organizare a regimului în familie. Folosindu-se de aceste indicații generale, fiecare părinte poate să dea vieții de familie o organizare care să corespundă cât mai mult cu specificul familiei sale. Extrem de importantă este problema stabilirii raporturilor dintre părinți și copii, în cadrul regimului adoptat. În acest domeniu se pot întâlni cele mai variate exagerări și denaturări, care aduc mult rău educației. Unii abuzează căutînd să-i înduplece pe copii, alții se întrec în diferite discuții și lămuriri; unii exagerează cu mîngîierile, alții dau ordine cu nemiluita; unii abuzează cu încurajările, alții toarnă mereu pedepse; unii se poartă îngăduitor pînă la extrem și, în sfîrșit, alții sînt de o asprime exagerată. În viața familială sînt, desigur, multe împrejurări cînd mîngîierile și discuțiile sînt potrivite; la fel fermitatea și îngăduința. Dar cînd e vorba de regim, toate aceste forme trebuie să cedeze locul dispoziției date, care este unică în felul ei și totodată cea mai bună.

Familia constituie o problemă de o importanță și de o răspundere cu totul deosebită. Familia dă vieții plenitudine, îi dă foricire, dar fiecare familie, îndeosebi în viața societății socialiste, este, în primul rînd, o cauză mare, care are însemnătate în stat. De aceea, regimul familiei trebuie să se construiască, să se dezvolte și să activeze, în primul rînd ca o statornicire serioasă. Părinții nu trebuie să se ferească de a folosi un ton care se întrebuintează de obicei în chestiuni serioase. Ei nu trebuie să creadă de fel că un asemenea ton contrazice sentimentul de iubire al tatălui sau al mamei, că ar putea duce la o înăsprire a raporturilor, la răcirea lor. Afirmăm că numai un ton just, serios, eficient poate să creeze acea atmosferă de liniște a familiei, care este necesară atît pentru educarea justă a copiilor, cît și pentru dezvoltarea respectului și a dragostei reciproce între membrii familiei.

Părinții trebuie să folosească cît mai de timpuriu un ton liniștit, măsurat, delicat, dar întotdeauna hotărît în dispozițiile luate, iar copiii, de la cea mai fragedă vîrstă, trebuie să se obișnuiască cu un astfel de ton, să se deprindă a se supune dispoziției primite și s-o îndeplinească cu plăcere. Poți să te porți oricît de blînd cu copilul, să glumești și să te joci cu el, dar să

și știi la nevoie să dai dispozițiile pe un ton scurt, răspicat, în așa fel și cu o astfel de intonație, încât nici dumneata, nici copilul să nu se îndoiască de justetea acestor dispoziții, de faptul că ele trebuie îndeplinite în orice caz.

Părinții trebuie să se obișnuiască să dea astfel de dispoziții, de timpuriu, încă de pe când primul lor copil nu are decât un an și jumătate sau doi. Lucrul acesta nu este de loc greu. Trebuie doar să se observe ca dispozițiile date să satisfacă următoarele cerințe :

1. Să nu fie date cu răutate, cu strigăte, cu enervare, dar nici să nu pară rugăminți.

2. Să fie în raport cu puterile copilului, să nu i se ceară un efort prea mare.

3. Să fie raționale, adică să nu contrazică bunul simț.

4. Să nu contravină celorlalte dispoziții ale voastre sau ale celuilalt părinte.

O dispoziție dată trebuie să fie neapărat executată. E foarte rău să dai o dispoziție și pe urmă să uiți de ea. În familie ca și în orice activitate este necesar să se controleze și să se verifice totul, în permanență și cu atenție. Desigur, în mare parte, părinții trebuie să exercite acest control fără a fi observați de copii; în general, copilul nu trebuie să se îndoiască de faptul că dispoziția trebuie îndeplinită. Dar uneori, când i se dă o însărcinare mai complicată, în care calitatea execuției e de mare importanță, chiar controlul pe față e deplin justificat.

Cum se procedează când copilul n-a executat dispoziția? În primul rând, trebuie să se caute ca acest lucru să nu se întâmple. Dar dacă, totuși, el a avut loc, dacă nu ați fost ascultat de la început, trebuie să repetați dispoziția, însă cu un ton mai oficial, mai rece, cam în felul următor:

– Ți-am spus să faci cutare lucru, dar nu l-ai făcut. Fă-l, și altădată să nu se mai întâmple.

Dând astfel de dispoziții repetate și urmărind neapărat executarea lor, trebuie în același timp analizat cu grijă de ce în cazul dat s-a născut o rezistență împotriva dispoziției voastre. Veți constata, desigur, că sînteți singur vinovat, că ați procedat greșit sau ați scăpat ceva din vedere. Dați-vă silința să evitați astfel de greșeli.

Cel mai important lucru în acest domeniu este de a se evita să se formeze la copii o experiență a neascultării, să nu se încalce regimul familial. Foarte rău ați proceda, dacă ați admite asemenea experiență și ați îngădui copiilor să nu considere dispozițiile date ca absolut obligatorii.

Dacă de la început nu veți admite aceasta, nu va fi nevoie să recurgeți mai târziu la pedepse.

Dacă regimul se desfășoară just din primul moment, dacă părinții urmăresc cu atenție desfășurarea lui, nu va fi nevoie de pedepse.

Într-o familie bine organizată nu se recurge niciodată la pedepse și aceasta e cea mai bună cale a educației în familie.

Sînt însă familii în care educația e atît de neglijată, încît fără pedepse n-o puteți scoate la capăt. În aceste cazuri, părinții recurg de obicei la pedepse în chip necugetat și adesea ele mai mult strică decît îndreaptă.

Pedeapsa e o măsură foarte grea: Ea cere de la educator un tact și o prudență foarte mare; de aceea noi recomandăm părinților să evite pe cît e cu putință aplicarea pedepselor, dar să-și dea silința să stabilească, în primul rînd, un regim just. Aceasta cere, desigur, mult timp, dar trebuie să aveți răbdare și să așteptați liniștit rezultatul.

În cazurile extreme se pot admite unele pedepse ca: oprirea unei plăceri sau a unei distracții (dacă a fost proiectat un spectacol de cinema sau de circ, să se amîne); reținerea banilor de buzunar atunci cînd este introdus un astfel de obicei; interzicerea vizitelor la prieteni.

Atragem din nou atenția părinților că pedepsele nu aduc nici un folos în lipsa unui regim just. Iar dacă există un asemenea regim, te poți lipsi foarte bine de pedepse; trebuie doar mai multă răbdare. În orice caz, în viața familială e mult mai important și mai de folos să se încerce o experiență justă decît să se îndrepte una greșită.

Trebuie să fim la fel de prudenți și în privința recompenselor. Niciodată nu trebuie anunțate dinainte premii sau recompense. E mai bine să vă mărginiți la o simplă laudă sau aprobare. Bucuria, plăcerea, distracția trebuie să le vină copiilor nu ca recompense pentru purtări bune, ci ca satisfaceri firești ale unor cerințe juste. Ceea ce este necesar copilului trebuie să i se dea în orice condiții, indiferent de merite, iar ceea ce nu-i trebuie sau îi este dăunător, să nu i se dea sub formă de răsplată.

Să rezumăm conținutul conferinței.

Trebuie să deosebim disciplina de regim. Disciplina este un rezultat al educației, iar regimul, un mijloc de educație. De aceea regimul poate avea un caracter deosebit, în funcție de împrejurări. Orice regim trebuie să corespundă unui scop, să fie bine determinat, exact. Trebuie să se refere atît la viața internă a familiei, cît și la cea exterioară. În viața de toate zilele, regimul

se manifestă prin dispoziții și printr-un control al îndeplinirii acestor dispoziții. Scopul principal al regimului este acumularea unei experiențe juste în ce privește disciplina și trebuie să ne ferim cît mai mult de o experiență greșită. Într-un regim just nu e nevoie de pedepse și, în genere, acestea trebuie evitate, la fel ca și încurajările de prisos. În toate ocaziile e mai bine să ne bîzuim pe un regim just și să așteptăm cu răbdare rezultatele aplicării lui.

Jocul

Jocul are o mare importanță în viața copilului, e tot atît de important ca și activitatea, munca sau serviciul pentru adult. Așa cum se comportă în joc, tot așa se va comporta copilul și în muncă, atunci cînd va fi mare. De aceea, educația viitorului om de acțiune se desfășoară, în primul rînd, în timp ce se joacă. Toată istoria unui individ ca om de acțiune și muncitor poate fi înfățișată ca desfășurarea jocului și trecerea lui treptată în lucru. Această tranziție se desăvîrșește foarte încet. La vîrsta cea mai fragedă copilul mai mult se joacă; participarea lui la o muncă utilă este cît se poate de neînsemnată și nu trece de limita celei mai simple autodeserviri: începe să mănînce singur, să se învelească singur cu plapuma, să-și pună pantalonășii.

Dar și în această perioadă, munca sa este în mare măsură legată de joc. Într-o familie bine organizată, aceste activități se complică treptat; copilului i se dau sarcini din ce în ce mai complicate, la început exclusiv în scopul autodeservirii, apoi chiar unele care sînt de folos pentru întrecaga familie. Dar în timpul acesta, jocul constituie ocupația principală a copilului, îl atrage și îl interesează cel mai mult. În perioada școlară, munca începe să ocupe un loc foarte important, ea este legată de o responsabilitate mult mai mare și de reprezentări mai nete și mai clare despre viitorul copilului; este o muncă apropiată de activitatea socială. Dar și în această perioadă copilul se joacă încă foarte mult; îi place jocul și din cînd în cînd el se află în fața unor conflicte serioase, cînd jocul îi pare mult mai atrăgător decît munca, încît ar prefera s-o lase deoparte, continuîndu-și jocul. Dacă asemenea conflicte au loc, înseamnă că educația copilului în joc și în muncă s-a desfășurat greșit, că părinții au admis anumite exagerări. De aici se vede ce mare însemnătate prezintă îndrumarea jocului copilului. În viață întîlnim mulți oameni adulți care au terminat de mult școala și la care atracția pentru joc predomină asupra dragostei pentru muncă. Aceasta se referă la

toți cei care vinează cu pasiune distracțiile, uitînd de muncă, în mijlocul unei societăți plăcute și vesele. În categoria unor astfel de oameni trebuie să încadrăm și pe cei care pozează, își dau aere, se maimuțăresc și mint fără nici un rost. Aceștia aduc deprinderile de joacă din copilărie în viața de adult; la ei, această mentalitate n-a fost just transformată într-o mentalitate activă; înseamnă că sînt prost educați și această educație se datorește îndeosebi greșitei organizări a jocului.

Toate cele expuse pînă acum nu înseamnă de fel că trebuie să sustragem cît mai devreme pe copil de la joc și să trecem la antrenarea lui în anumite munci și griji legate de muncă. O astfel de trecere este nefolositoare, ea înseamnă o asuprire a copilului și provoacă în el dezgust față de muncă întărindu-i tendința față de joc. Educarea viitorului om de acțiune trebuie să constea nu atît în înlăturarea jocului, ci într-o astfel de organizare, încît jocul să rămînă joc, dar în copil să se dezvolte însușirile viitorului muncitor și cetățean.

Pentru a îndruma jocul copilului și pentru a-l educa prin joc, părinții trebuie să se gîndească bine ce este jocul și prin ce se deosebește el de muncă. Dacă părinții nu se gîndesc și nu adîncesc această problemă, nu vor putea îndruma copilul și se vor pierde în fiecare caz în parte, mai mult stricînd copilul decît educîndu-l.

Trebuie să observăm, înainte de toate, că între joc și activitate nu este o deosebire atît de mare cum cred unii. Un joc bun seamănă cu o muncă bună, un joc prost cu o muncă proastă. Această asemănare e foarte mare. Se poate spune cu drept cuvînt că o muncă proastă seamănă mai mult cu un joc prost decît cu o muncă bună.

Fiecare joc bun conține înainte de toate un efort de muncă și un efort de gîndire. Dacă veți cumpăra copilului un șoricel mecanic și toată ziua îl veți învîrți și îi veți da drumul, iar copilul se va uita mereu la acest șoricel și se va bucura, acest joc nu va fi de nici un folos. În jocul acesta copilul rămîne pasiv; toată participarea lui constă doar în faptul că privește. Dacă se va ocupa numai cu astfel de jocuri, el va deveni la maturitate un om pasiv, obișnuit numai să privească pe altul cum muncește, un om lipsit de inițiativă și neobișnuit să creeze ceva nou în activitatea sa și să înlătore greutățile. Jocul lipsit de efort, de o activitate energetică, este întotdeauna un joc prost. După cum vedeți, în această privință jocul seamănă mult cu munca.

Jocul îi produce copilului bucurie. Această bucurie poate fi o bucurie a creației sau a izbînzii, o bucurie estetică – bucuria

calității. Aceeași bucurie procură munca rodnică și în această privință asemănarea e deplină.

Unii cred că munca se deosebește de joc prin faptul că în muncă există răspundere, pe când în joc nu. E greșit: în joc există o răspundere la fel de mare ca și în muncă. Bineînțeles, dacă e vorba de un joc util, sănătos – și despre aceasta ne vom ocupa noi, mai jos, în amănunt.

Prin ce se deosebește totuși jocul de muncă? Deosebirea constă într-o singură privință: munca înseamnă participarea omului la producția socială, la crearea valorilor materiale și culturale, într-un cuvânt, a valorilor sociale. Jocul nu urmărește asemenea obiective și n-are legătură directă, ci indirectă, cu obiectivele sociale; el îl deprinde pe om cu eforturile fizice și psihice necesare în muncă.

E limpede acum ce anume trebuie să cerem părinților când îndrumază jocul copilului. În primul rând, să vegheze ca jocul să nu devină singura preocupare a copilului, care să-l facă să uite cu totul țelurile sociale. În al doilea rând, ca prin joc să se formeze deprinderile psihice și fizice necesare în muncă.

Primul obiectiv este atins, după cum s-a spus, prin atragerea treptată a copilului în domeniul muncii, care înlocuiește jocul încet, dar hotărât. Al doilea obiectiv este atins prin îndrumarea justă a jocului însuși, prin alegerea lui și prin ajutorul dat copilului în joc.

În conferința de față vom vorbi numai despre cel de-al doilea obiectiv. Problemei educației prin muncă îi va fi consacrată o conferință aparte.

Observăm foarte adesea că părinții procedează greșit în acțiunea de îndrumare a jocului. Această greșală are trei aspecte. Unii părinți pur și simplu nu se interesează de jocul copiilor și cred că aceștia își dau seama singuri cum e bine să se joace. Copiii unor asemenea părinți se joacă cum vor și când vor, își aleg singuri jucăriile și tot singuri își organizează jocul. Alți părinți dau o prea mare atenție jocului. Ei se amestecă tot timpul în jocul copiilor, le arată, povestesc, dau teme de joc și, deseori, le rezolvă înainte de a le rezolva copilul, și se bucură de aceasta. Unor asemenea copii nu le rămâne altceva de făcut, decît să-i asculte pe părinți și să-i imite. De fapt, acolo se joacă mai mult părinții decît copilul.

Dacă un copil cu asemenea părinți construiește ceva și se lovește de greutăți, tatăl sau mama se așază alături de el și îi spun:

– Nu-i bine! Iată cum trebuie făcut.

Dacă copilul taie ceva din hîrtie, tatăl sau mama îi urmărește cîtva timp eforturile și, după aceea, îi ia foarfecele din mînă și-i spune :

– Dă-mi să tai eu! Vezi ce bine a ieșit?

Copilul se uită și vede că tatălui i-a reușit într-adevăr mai bine. Îi întinde o altă coală de hîrtie și îl roagă să-i mai taie ceva, iar tatăl o face cu plăcere, mulțumit de succesele sale. Copiii unor asemenea părinți nu fac decît să repete ceea ce fac părinții; ei nu se deprind să învingă greutățile, să caute să ajungă singuri la rezultate din ce în ce mai bune și se obișnuiesc foarte de timpuriu cu gîndul că numai cei mari pot face totul bine. În asemenea copii crește neîncrederea în forțele proprii, teama de neizbîndă.

A treia categorie de părinți socotesc că principalul constă în cantitatea jucăriilor. Ei cheltuiesc cu nemiluita pe jucării, îi copleșesc pe copii cu tot felul de daruri și se mîndresc cu aceasta. Colțul copilului, într-o asemenea familie, seamănă cu un magazin de jucării. Unor asemenea părinți le plac din cale afară jucăriile mecanice, ingenioase, și umplu cu ele odaia copilului. În cel mai bun caz, copiii lor devin colecționari de jucării, iar în cel mai rău caz – care e și cel mai frecvent – trec fără nici un interes de la o jucărie la alta, se joacă fără plăcere, strică și sfarmă jucăriile, ccrînd mereu altele. O îndrumare justă a jocului cere părinților o atitudine mai înțelegătoare și mai prudentă față de joc.

În ce privește jocul, copilul trece prin cîteva faze de dezvoltare și fiecare fază cere o metodă deosebită de îndrumare. Prima este faza jocului în casă, faza jucăriilor. Copilul trece la a doua fază la vîrsta de cinci-șase ani. Prima fază a jocului copilului se caracterizează prin aceea că acesta preferă să se joace singur, admițînd arareori să ia parte la joc unul sau doi prieteni. În timpul acesta îi place să se joace cu jucăriile lui și nu cu jucăriile altora. În această fază se dezvoltă aptitudinile individuale ale copilului. Nu trebuie să ne temem că, jucîndu-se singur, copilul va deveni egoist; trebuie să-i dăm posibilitatea să se joace de unul singur, dar trebuie să veghem ca această primă fază să nu se prelungească și copilul să treacă la timp la a doua fază. În prima fază, copilul nu este capabil să se joace în grup, se ceartă adesea cu prietenii, nu știe să găsească un interes colectiv. În acest joc individual trebuie să i se lase libertate, să nu i se impună tovarăși de joacă, deoarece aceasta nu duce decît la stricarea dispoziției de joacă, la obiceiul de a se enerva și de a face gălăgie. Se poate afirma din capul locului: cu cît un copil se joacă mai bine singur

la o vîrstă fragedă, cu atît mai mult va fi un bun coleg în viitor. La această vîrstă, copilul se distinge printr-o mare irascibilitate, el este într-un anumit sens „proprietar“. Metoda cea mai bună ne arată că nu trebuie să lăsăm copilul să se deprindă cu o atitudine agresivă și să i se dezvolte tendințe de „proprietar“. Dacă copilul se joacă singur, i se dezvoltă imaginația, deprinderile de a construi, spiritul de organizare. Aceasta e util. Dacă însă îl veți pune, împotriva voinței lui, să se joace în grup, prin aceasta nu-l veți vindeca de agresivitate și de egoism.

La unii copii mai devreme, la alții mai tîrziu, această preferință a jocului de unul singur începe să se transforme în interes pentru prieteni, pentru jocul în grup. Trebuie să ajutăm pe copil să treacă cu cît mai mult folos prin această perioadă destul de grea. E necesar ca lărgirea cercului de prieteni să se facă într-o atmosferă cît mai potrivită. De obicei, această tranziție are loc sub forma dezvoltării interesului copilului pentru jocurile de mișcare în aer liber, pentru jocurile în curte. Socotim drept cel mai potrivit grupul de copii din curte, care cuprinde și un copil mai mare ce se bucură de o autoritate recunoscută de toți și apare ca organizator al celor mai mici.

A doua fază a jocului este mai greu de condus, deoarece în această fază copiii nu se mai joacă sub ochii părinților, ci ies într-un cîmp mai larg de activitate. A doua fază durează pînă la 11-12 ani, cuprinzînd o parte din perioada școlară.

Școala aduce copilului un grup mai mare de colegi, un cerc mai larg de interese și un cîmp de activitate mai complicat, îndeosebi în privința jocului; ea aduce în schimb și o organizare mai strictă, un regim mai bine determinat și mai exact și, mai ales, ajutorul unor pedagogi calificați. În faza a doua, copilul apare ca un membru al societății, dar deocamdată al unei societăți de copii, care nu are nici disciplină severă, nici controlul societății. Școala aduce și una și alta, ea este o formă de trecere la faza a treia a jocului.

În această fază, copilul apare ca un membru al colectivului, al unui colectiv nu numai de joc, ci și de muncă, de învățatură. De aceea, și jocul la această vîrstă ia forme colective mai riguroase și se transformă treptat în joc sportiv, adică legat de țeluri și reguli precise de educație fizică, dar, mai ales de noțiunile de interes și de disciplină colectivă.

În toate cele trei faze ale evoluției jocului, influența părinților are o mare importanță. Desigur, pe primul plan în ceea ce privește însemnătatea acestei influențe trebuie să punem faza întii, cînd copilul nu este încă membru al nici unui colectiv în afară de

acela al familiei, cînd deseori, în afară de părinți, nu are alți îndrumători. Dar și în alte faze, influența părinților poate fi foarte mare și folositoare.

În prima fază, centrul material al jocului este jucăria. Jucăriile se împart în următoarele tipuri: jucării gata confecționate (mecanice sau simple), de pildă, diferite automobile, vapoare, căluți, păpuși, șoricei, vanika-vstanika (hopa-Mitică) și altele.

Jucării care cer copilului o completare oarecare: diferite ilustrații cu întrebări, ilustrații ce urmează a fi decupate, cuburi și alte jocuri de construcții, modele demontabile etc.

Materiale pentru jocuri: argilă, nisip, bucăți de carton, de mică, de lemn, hîrtie, plante, sîrmă, cuie.

Fiecare dintre aceste tipuri are calități și lipsuri. O jucărie completă este bună deoarece, prin ea, copilul se familiarizează cu idei și lucruri complexe, ea îl apropie pe copil de problemele tehnicii și de complexitatea problemelor economice. De aceea, o astfel de jucărie îi stimulează, în cea mai mare măsură, imaginația. O locomotivă în mîinile unui băiat îi îndreaptă imaginația spre problemele transporturilor; un cal îl face să se gîndească la viața animalelor, îl face să se preocupe de hrana și folosirea lor. Părinții trebuie să aibă grijă ca copilul să observe cu adevărat aspectele bune ale unei astfel de jucării, ca el să nu se pasioneze numai pentru o singură latură a jucăriei, pentru mecanismul ei sau ușurința manevrării în joc. În special e important să-l facem pe copil să nu se mîndrească cu faptul că tatăl sau mama i-au cumpărat o jucărie atît de ingenioasă; și nu una singură, ci mai multe, iar alți copii n-au jucării atît de frumoase. În genere, aceste jucării mecanice sînt folositoare numai atunci cînd copilul se joacă cu ele și nu le păstrează doar ca să se fălească față de vecini; cînd se joacă nu numai pentru a observa mișcarea jucăriei, ci încadrează această mișcare într-un cerc mai mare de preocupări. Automobilele trebuie să transporte ceva, hopa-Mitică trebuie să se deplaseze undeva sau să facă ceva, păpușile trebuie să doarmă și să vegheze, să se îmbrace și să se dezbrace, să facă vizite și să îndeplinească o anumită muncă folositoare în împărăția jucăriilor. Aceste jucării deschid un orizont vast în fața imaginației copiilor și, cu cît mai larg și mai serios se dezvoltă această imaginație cu asemenea jucării, cu atît e mai bine. Dacă moș Martin este aruncat numai de colo-colo, dacă este zgîlțit în fel și chip și i se scot măruntaiele, e foarte rău. Dacă moș Martin trăiește într-un anumit loc, special amenajat pentru el, dacă el sperie pe cineva sau e prieten cu cineva, e bine.

Al doilea tip de jucării este potrivit pentru copii, deoarece le pune în faţă probleme care se rezolvă de obicei cu oarecare efort, probleme pe care niciodată copilul nu şi le-ar fi putut pune singur. Rezolvarea acestor probleme cere o vădită disciplină a gândirii, logică, noţiunea precisă a raportului firesc dintre părţi şi nu numai o simplă fantezie neîngrădită. Dar neajunsul acestor jucării constă în faptul că problemele acestea sînt întotdeauna aceleaşi, uniforme, şi plictisesc prin repetarea lor.

Al treilea tip – diferitele materiale – constituie elementul cel mai ieftin şi cel mai de succes. Aceste materiale-jucării se apropie cel mai mult de activitatea obişnuită a omului: din materiale, omul creează valori materiale şi culturale. Dacă un copil se pricepe să se joace cu asemenea jucării, înseamnă că el are o îndemînare superioară a jocului şi aceasta va da naştere unei tehnici superioare a muncii. Jucăriile materiale au mult realism de calitate şi, în acelaşi timp, ele lasă cîmp liber imaginaţiei, dar nu unei simple fantezii, ci unei bogate imaginaţii creatoare în muncă. Din bucăţi de sticlă sau de mică se pot face geamuri, iar pentru acestea trebuie întocmite tocuri; prin urmare se pune problema construirii unei case. Dacă copilul are lut şi tulpini de plante, se pune problema grădinii.

Care e cel mai bun tip de jucării? Noi socotim că metoda cea mai bună este de a combina cele trei tipuri, dar niciodată într-o măsură exagerată. Dacă un băiat sau o fată au una sau două jucării mecanice, nu trebuie să li se cumpere mai multe. Adăugaţi la acestea o jucărie demontabilă şi mai multe materiale de tot felul şi iată că împărăţia jucăriilor este organizată. Nu trebuie neapărat să fie toate în această împărăţie, încît copilul să nu mai ştie asupra cărei jucării să-şi oprească privirea, fiind copleşit de abundenţa lor. Daţi-i jucării puţine, dar siliţi-vă ca din ele să-şi organizeze un joc. Observaţi-l apoi, pe nesimţite, fiţi atenţi la jocul lui, căutaţi să faceţi în aşa fel ca el singur să simtă o anumită lipsă şi să vrea s-o completeze. Dacă i-aţi cumpărat un căluţ şi copilul este preocupat de problema transportului, evident că el simte lipsa căruţei sau a trăsurii. Nu vă grăbiţi să cumpăraţi această jucărie. Stăruiţi ca s-o facă singur din nişte cutii, mosoare sau carton. Dacă el are să combine o astfel de căruţă, e minunat, scopul e atins. Dar dacă el are nevoie de mai multe vehicule şi cele făcute de el nu-i ajung, nu e neapărat nevoie să confecţioneze singur şi pe al doilea, al doilea se poate cumpăra.

Cel mai important lucru în acest joc este să se obţină următoarele:

1. Copilul să se joace cu adevărat, să inventeze, să construiască, să combine.

2. Să nu treacă de la o problemă la alta fără s-o termine pe cea dintâi, ci să-și ducă activitatea pînă la capăt.

3. În fiecare jucărie să vadă o valoare bine determinată, necesară pentru viitor, s-o păstreze și s-o păzească. În lumea jucăriilor trebuie să domnească totdeauna o ordine desăvîrșită, să se păstreze curățenie. Jucăriile nu trebuie să se strice, iar în cazul cînd totuși se strică, trebuie reparate. Dacă reparația e greu de executat, părinții trebuie să vină în ajutorul copiilor.

Părinții trebuie să dea o atenție deosebită felului cum se poartă copilul cu jucăriile, să nu le strice, ci să le îndrăgească; dar în nici un caz să nu sufere prea mult dacă se strică sau se sfarmă. Scopul acesta va fi atîns numai atunci cînd copilul s-a obișnuit într-adevăr să se considere un bun gospodar, dacă nu se teme de stricăciuni și se simte în stare să repara nenorocirea. Datoria tatălui și a mamei este de a veni întotdeauna în ajutorul copilului, în astfel de împrejurări, de a-l sprijini în necazul lui și de a-i arăta că iscusința și munca omului pot oricînd îndrepta situația. Plecînd de la aceste considerații, recomandăm părinților să ia întotdeauna măsuri pentru repararea unei jucării stricate, să n-o arunce niciodată înainte de vreme.

În timpul jocului, părinții trebuie, pe cît e cu putință, să ofere copilului o libertate de acțiune deplină, dar numai atît timp cît jocul decurge normal. Dacă copilul s-a încurcat într-o situație oarecare, dacă jocul devine prea simplu, pierde din interes, copilul trebuie ajutat: să i se sugereze o problemă interesantă, să se adauge vreun material nou, atrăgător, uneori chiar să se joace cu el.

Acestea sînt metodele generale în prima fază a jocului.

În a doua fază, se cere de la părinți, în primul rînd, atenție. Copilul vostru iese din casă și nimerește într-un grup de băieți. Trebuie să-i studiați bine pe acești băieți. O fetiță ține mult la niște prietene din curte; trebuie să cunoașteți bine pe aceste fete. Trebuie să știți ce anume îi atrage pe copiii ce-l înconjoară pe copilul vostru, ce le lipsește și ce-i rău în jocurile lor. Se întîmplă foarte des ca atenția și inițiativa unui singur tată sau a unei mame să ajute la schimbarea în bine a unuia sau altuia dintre aspectele vieții unui grup întreg de copii. Ați observat că iarna, copiii se dau cu săniuța pe un deal sau pe o moviliță înghețată. Înțelegeți-vă cu alți părinți sau, dacă nu vă puteți înțelege, ajutați singuri pe copii să facă un derdeluș. Faceți băiatului vostru o sanie simplă de lemn și veți vedea că și alți copii vor face la fel. În această fază a jocului,

este extrem de important și folositor să existe o legătură între părinți, legătură care, din păcate, acum e foarte slabă. Se întâmplă adesea ca fiecare părinte să fie nemulțumit de viața din curte a copiilor, dar să nu vorbească cu alt părinte despre aceasta și nici nu-i trece prin gând să încerce o îmbunătățire a acestei vieți, ceea ce nu este prea greu și stă în puterea oricui. În această fază, copiii se organizează deja într-un fel de colectiv și ar fi foarte util ca și părinții lor să-i conducă organizat.

Se întâmplă foarte des ca în această fază copiii să se certe, să se bată și să se pîrască. Părinții procedează greșit, dacă țin partea fiului sau a fiicei lor și se iau la ceartă cu tatăl sau mama celui care le-a jignit copilul. Dacă copilul vostru vine acasă plîngînd, dacă e supărat, enervat și suferă, să nu vă grăbiți să vă înfuriați și să porniți un atac împotriva celui învinuit și a părinților lui. În primul rînd, întrebați liniștit pe fiul sau fiica voastră, străduiți-vă să vă închipuiți tabloul exact al celor petrecute. Rar se întâmplă ca numai o parte să fie vinovată. Probabil, și copilul vostru s-a aprins dintr-o pricină oarecare; lămuriți-l că la joc nu trebuie să fie încă-păținat ci să caute, după posibilități, să rezolve conflictele fără ceartă. Căutați cu orice preț să-l împăcați pe copilul vostru cu adversarul, invitați-l la voi, vorbiți cu el, faceți cunoștință cu tatăl lui, lămuriți cazul pînă la capăt. În această situație cel mai important lucru este să nu vă gândiți numai la copilul vostru, ci la întregul grup de copii și să-l educați împreună cu ceilalți părinți. Numai în cazul acesta veți fi de mare folos și copilului vostru. El va observa că nu sînteți împinși de un patriotism familial, ci faceți muncă socială și aceasta va fi o pildă pentru comportarea sa. Nimic nu este mai dăunător decît o agresivitate impulsivă a tatălui și a mamei față de familia vecină; o astfel de agresivitate împinge caracterul copilului spre răutate, neîncredere și spre un egoism familial orb și sălbatic.

În faza a treia, conducerea jocului nu se mai află sub controlul părinților, ea este trecută școlii sau organizației sportive, dar părinților le rămîn totuși mari posibilități de a înrîuri just caracterul copilului. În primul rînd trebuie să observați cu atenție ca entuziasmul copilului pentru sport să nu devină o patimă copleșitoare; copilul trebuie îndrumat și spre alte domenii de activitate. În al doilea rînd trebuie să treziți în sufletul băiatului sau al fetei nu numai mîndria pentru propriile succese, ci în primul rînd pentru acelea ale echipei sale, ale organizației din care face parte. De asemenea trebuie să temperați orice lăudăroșenie, să educați respectul față de forța adversarului, să dați atenție organizării, antrenamentului, disciplinei în echipă. Trebuie, în sfîrșit, să-l faceți pe copil să

primească liniștit succesul ca și insuccesul. Ar fi bine ca și în această fază părinții să cunoască mai îndeaproape pe tovarășii fiului sau fiicei lor din aceeași echipă.

În toate cele trei faze, părinții trebuie să observe cu atenție ca jocul să nu absoarbă întreaga viață sufletească a copilului și ca, paralel cu aceasta, să se dezvolte și deprinderile de muncă.

În toate cele trei faze, trebuie să educați năzuința spre satisfacții mai complete decât cea oferită de simpla contemplare și plăcere. Trebuie să educați curajul în învingerea greutăților, imaginația și puterea de gândire. În fazele a doua și a treia trebuie să aveți întotdeauna în vedere că el a și intrat în societate, că i se cere nu numai priceperea de a se juca, dar și o conduită corectă în relațiile lui cu oamenii.

Să rezumăm cele spuse în această conferință.

Jocul are o deosebită importanță în viața omului. El reprezintă o pregătire pentru muncă și, treptat, este înlocuit prin muncă.

Mulți părinți nu dau destulă atenție îndrumării jocului, fie că lasă copilul în voia lui, fie că îl copleșesc cu o grijă exagerată și cu prea multe jucării.

În diferite faze ale jocului, părinții trebuie să folosească diferite metode, dar trebuie să lase totdeauna copilului posibilitatea inițiativei și a dezvoltării juste a aptitudinilor sale, fără a-l lipsi în același timp de ajutorul lor în cazurile grele.

În fazele a doua și a treia, părinții trebuie să îndrumeze nu atât jocul, cât atitudinea copilului față de alți oameni și față de colectivul din care face parte.

Gospodăria familiei

Fiecare familie își are gospodăria ei. Spre deosebire de societatea burgheză, familia noastră are o gospodărie bazată pe muncă; aceasta nu poate urmări exploatarea oamenilor. Această gospodărie poate să crească și să sporească, dar nu pentru că membrii familiei realizează cine știe ce profituri, ci exclusiv în urma măririi cîștigurilor membrilor familiei și a economiilor făcute în familie. Gospodăria familiei noastre constă numai din obiecte de uz personal; din ea nu pot face parte mijloacele de producție, care în țara noastră aparțin întregii societăți.

În familia burgheză lucrurile se petrec întotdeauna astfel: o familie bogată transformă o parte din averea ei în mijloace de producție ca să exploateze forța de muncă salariată și în felul acesta

să se îmbogățească și mai mult și să-și mărească întreprinderea. În familia noastră, familie de oameni ai muncii, o astfel de bogăție este cu neputință. Dacă familia noastră se îmbogățește, aceasta înseamnă doar că trăiește mai bine și mai fericit, își procură mai multe obiecte pentru uzul personal, își satisface un număr mai mare de nevoi. În mod firesc, fiecare familie caută să-și îmbunătățească traiul îmbunătățindu-și gospodăria, nu prin exploatarea tîlhărească a altor oameni, ci exclusiv participînd prin munca membrilor familiei la viața și la activitatea comună a întregului popor sovietic. Bogăția familiei noastre depinde nu atît de străduințele ei, cît de succesele întregii țări sovietice, de victoriile și de realizările acesteia pe frontul economic și cultural.

Fiecare copil este un membru al familiei și, prin urmare, pârtaș la gospodăria familiei deci, într-o anumită măsură, la întreaga gospodărie sovietică. Educația gospodărească a copiilor noștri trebuie să constea nu numai în educarea unui membru de familie bun gospodar, ci și în educarea unui cetățean bun gospodar. În societatea burgheză, educatorii nu au în fața lor un asemenea țel. Acolo fiecare om este interesat numai în ce privește dezvoltarea propriei sale gospodării, iar gospodăria statului ocupă un loc prea neînsemnat în masa de unități economice particulare.

La noi, fiecare om este chemat să participe neapărat la economia generală a statului și, cu cît va fi mai bine pregătit pentru această muncă, cu atît va aduce mai mult folos întregii societăți și lui însuși.

Toate acestea trebuie să le cunoască și să le înțeleagă toți părinții, să cugete cît mai des asupra acestor probleme și să-și verifice întotdeauna metodele educative cu ajutorul unei înțelegeri politice clare a scopurilor educației.

Mulți părinți cred că munca educativă se desfășoară numai în timpul conversațiilor și discuțiilor cu copiii, în timpul îndrumării jocului lor sau a atitudinii lor față de alți oameni. În toate aceste domenii se pot obține, într-adevăr, multe lucruri folositoare din punct de vedere pedagogic, dar aceste foloase vor fi neînsemnate, dacă copilul nu este educat și pe tărîmul gospodăresc. Copilul vostru trebuie educat spre a deveni nu numai un om bun și cinstit, ci și un bun și cinstit gospodar sovietic.

Gospodăria familiei este un teren foarte potrivit pentru educarea multor importante trăsături de caracter ale viitorului cetățean gospodar. În scurta conferință de față nu pot fi măcar enumerate toate aceste trăsături. Ne vom referi doar la cele principale.

Printr-o îndrumare justă în domeniul gospodăriei familiale, se educă: colectivismul, cinstea, spiritul de prevedere, grija față de lucruri, simțul de orientare și operativitatea.

Să cercetăm în parte fiecare din aceste însușiri de seamă ale caracterului.

Colectivismul. Ca să dăm o definiție simplă, colectivismul înseamnă solidaritatea omului cu societatea. Colectivismul este opusul individualismului. În unele familii, din pricina neatenției părinților față de aceste probleme, se educă niște individualiști. Dacă pînă la vîrsta adolescenței, copilul nu știe de unde își procură familia mijloacele de existență, dacă el este obișnuit numai să-și satisfacă cerințele sale și nu observă trebuințele altor membri ai familiei, dacă el nu vede legătura familiei sale cu întreaga societate sovietică, dacă crește ca un consumator lacom, înseamnă că se educă un individualist care mai tîrziu poate să aducă multă pagubă atît societății, cît și lui însuși.

Unii părinți educă fără să-și dea seama asemenea individualiști.

Adesea, ei se îngrijesc doar ca odrasla lor să aibă de toate, să fie bine hrănită și bine îmbrăcată, să aibă jucării și distracții. Ei fac toate acestea din bunătatea și dragostea lor nemărginită, lipsindu-se pe ei înșiși de multe lucruri, chiar și de cele mai necesare; copilul însă nu știe nimic din toate acestea și treptat-treptat se obișnuiește să creadă că el e mai de preț decît toți, că dorința lui e lege pentru părinții săi. Adeseori, în asemenea familii copiii nici nu cunosc activitatea tatălui sau a mamei, nu știu cît de grea este munca lor și cît este de importantă și de folositoare pentru societate. Cu atît mai puțin cunosc activitatea altor oameni. Ei se gîndesc numai la dorințele lor și la satisfacerea acestora.

Aceasta este o cale foarte greșită și dăunătoare pentru educație. Cei care vor avea de suferit din pricina acestei metode greșite sînt, în primul rînd, părinții. Numai educația în spiritul colectivist poate fi o educație justă în țara noastră, iar părinții trebuie să aplice metodic această educație. În acest scop noi recomandăm următoarele:

1. Copilul să afle cît se poate de timpuriu unde lucrează tatăl și mama sa, în ce constă munca lor, cît este de grea și de încredată, ce rezultate aduce. El trebuie să știe ce anume produc părinții săi și importanța acestei producții pentru întreaga societate. Părinții trebuie să folosească primul prilej pentru a face copilului lor cunoștință cu unii colegi și colaboratori ai lor, să le povestească despre importanța muncii lor. Chiar dacă tatăl sau mama dezaprobă pe un om oarecare, copilul mai mic nu trebuie plictisit cu astfel de aprecieri.

În genere, copilul trebuie să înțeleagă cât mai devreme că banii pe care îi aduc părinții acasă reprezintă nu numai un lucru plăcut care se poate cheltui, ci și un salariu obținut în urma unei mări și folositoare munci sociale. Părinții trebuie să găsească întotdeauna timp și cuvinte simple, ca să istorisească despre toate acestea copilului. Când copilul va crește, trebuie, tot în cuvinte simple, să i se povestească mai pe larg și despre alte întreprinderi asemănătoare din întreaga Uniune, despre activitatea și realizările lor. Dacă este cu putință, să li se arate copiilor chiar uzina, să li se explice procesul de producție.

Dacă mama nu lucrează la nici o instituție și nici în producție, ci acasă, în gospodărie, copilul trebuie să cunoască și această muncă, să aibă respect pentru ea și să înțeleagă că această muncă cere eforturi și încordări.

2. Copilul trebuie să cunoască cât mai de timpuriu bugetul familiei. El trebuie să știe cât câștigă părinții săi. Lui nu trebuie să i se ascundă bugetul familiei, ci, dimpotrivă, să fie atras treptat în discuțiile privitoare la cheltuielile familiei. El trebuie să știe de ce anume are nevoie tatăl sau mama sa, cât este de mare și de arzătoare această nevoie și să învețe să renunțe la îndeplinirea unora din dorințele sale, ca să poată fi satisfăcute mai degrabă necesitățile altor membri ai familiei. Îndeosebi, el trebuie să fie atras la discutarea problemelor care privesc necesitățile generale ale familiei: procurarea veselei, mobilei, radioului, cărților, ziarelor etc.

3. Dacă familia trăiește în condiții materiale foarte bune, nu este îngăduit copilului să se mîndrească cu aceste condiții în fața altor familii sau să se deprindă să se laude cu hainele sale, cu locuința sa. El trebuie să înțeleagă că averea familiei nu trebuie să fie nicidecum prilej de lăudăroșenie pentru el. Într-o familie în care domnește bunăstarea, trebuie satisfăcute cât mai puține capricii ale copilului. E mai bine ca banii să fie cheltuiți pentru satisfacerea cerințelor generale ale familiei; e mai cuminte să se cumpere cărți decît un costum în plus.

Dar dacă, din diferite cauze, familia își satisface cu greu trebuințele, e bine să caute ca copilul să nu invidieze alte familii și să nu regrete că nu face parte din ele. Copilul trebuie să știe că lupta perseverentă pentru îmbunătățirea vieții prilejuiește mai multă mîndrie decît un ban în plus. Tocmai în asemenea familii trebuie cultivată răbdarea, năzuința spre un viitor mai bun, realizabil în țara noastră, ca și concesiile reciproce dintre copii, pornirea de a împărți bucurios orice cu colegii. Niciodată părinții nu trebuie să se vaiete și să se plîngă în prezența copiilor, trebuie să fie cât mai optimiști și mai bine dispuși cu putință și să spere

întotdeauna într-un viitor mai bun, tinzînd spre el prin îmbunătăţirea gospodăriei familiei şi prin sporirea veniturilor proprii. Fiecare îmbunătăţire reală într-o astfel de familie trebuie să fie neapărat relevantă şi subliniată.

Cinstea. Cinstea nu cade din cer. Ea se educă în familie. Dar în familie se poate educa şi necinstea ; totul depinde de metoda educativă justă aplicată de părinţi. Ce este cinstea ? Cinstea este o atitudine deschisă, sinceră. Necinstea este o atitudine tainică, ascunsă. Dacă copilul vrea un măr şi-şi exprimă dorinţa deschis, aceasta este cinstit. Dacă el tănuieşte această dorinţă şi nu renunţă la măr, dar se gîndeşte cum să-l ia fără să-l vadă cineva, acesta e un lucru necinstit. Dacă mama îi dă copilului un măr fără să vadă ceilalţi copii, fie chiar străini, ea cultivă în el o atitudine de tănuire ; prin urmare, îl educăm în spiritul necinstei. Obiceiul de a ascunde anumite lucruri în cadrul familiei, înclinarea de a păstra secrete în gospodărie, alimentarea pe furiş, ascunderea anumitor dulciuri – toate acestea dau naştere necinstei. Copilul – abia cînd e mai mare – trebuie să înveţe să-şi dea seama ce înseamnă un secret necesar, adică ce trebuie să ascundă faţă de duşman şi adversar, sau tot ceea ce poate forma, în general, preocupările personale ale fiecărui om. Cînd e însă mic, cu cît copilul e mai sincer şi are mai puţine secrete, cu atît e mai bine pentru educaţia lui.

Părinţii trebuie să urmărească cu atenţie dezvoltarea cinstei la copil. Ei nu trebuie să ascundă de el nimic, ci trebuie să-l deprindă să nu se atingă de nimic fără să întrebe, chiar dacă lucrul rîvnit se află în văzul tuturor, neînchis, neacoperit. Pot fi expuse în acest scop orice lucruri ispititoare, pentru a-l obişnui pe copil să nu se atingă de ele, să nu se lase stăpînit de lăcomie. Copilul trebuie educat de mic să nu pună mîna pe lucruri, chiar dacă acestea nu sînt păzite. Se impune totodată ca în familie obiectele să nu fie orînduite fără socoteală, încît nimeni să nu-şi mai amintească unde şi cum au fost puse. Într-o asemenea dezordine se dezvoltă, desigur, o atitudine lipsită de grijă faţă de lucruri şi copilul face ce vrea cu ele ; nu spune nimănui nimic şi în felul acesta se deprinde să facă pe stăpînul neoficial. Dacă aţi trimis pe copil să cumpere ceva, să controlaţi neapărat cumpărătura şi restul de bani şi să procedaţi în felul acesta pînă cînd copilul va căpăta serioase deprinderi de cinste. Acest control trebuie făcut cu foarte mult tact, pentru ca copilul să nu creadă că e bănuît.

Atragem încă o dată atenția părinților că cinstea trebuie educată la copii din vîrsta cea mai fragedă. Dacă ați neglijat aceasta pînă la 5 ani, va fi foarte greu să puteți îndrepta ceea ce ați greșit.

Spiritul de prevedere. Lucrurile care alcătuiesc gospodăria unei familii se uzază cu timpul și trebuie înlocuite cu altele noi. Lucrurile noi trebuie cumpărate, deci trebuie să se cheltuiască o anumită parte din banii cîștigați de părinți sau de alți membri ai familiei. Copilul vede cînd unele lucruri se învechesc cu timpul, și cum se procură altele. Copilul trebuie să se deprindă de la cea mai fragedă vîrstă să se folosească în mod chibzuit de lucruri, să nu devină sclavul lor. Un bun gospodar trebuie să observe din timp care anume obiecte încep să se învechească, să nu lase ca ele să se strice prea repede, să le repare la vreme și să-și procure numai pe cele de care într-adevăr are nevoie și nicidecum lucruri pe care le-a văzut întîmplător în piață sau la alți oameni. Toate acestea constituie acel aspect al activității omenești pe care-l numim spirit de prevedere. Nu orice prevedere e bună. Sînt oameni care se lasă într-atît de mult stăpîniți de spiritul de prevedere, încît uită de toate celelalte îndatoriri. O astfel de prevedere devine suferință. Ea nu trebuie să stăpînească pe un gospodar sovietic. Spiritul de prevedere al cetățeanului nostru trebuie să se manifeste prin calm, chibzuință, prin calcul rațional, făcut cu mult înainte, prin priceperea de a alege în liniște ceea ce e necesar și de a respinge ceea ce nu e necesar. Cea mai însemnată trăsătură a spiritului de prevedere al oamenilor sovietici este că el nu seamănă cu lăcomia. Copilul trebuie să-și manifeste mai curînd spiritul de prevedere față de alți membri ai familiei, decît față de sine și, îndeosebi, să manifeste spirit de prevedere în privința bunurilor comune ale familiei. În spiritul de prevedere rezidă unul dintre cele mai importante principii ale planificării, ale previziunii. Prin aceasta spiritul de prevedere sovietic se deosebește de acapararea lăcomă a familiei burgheze. Părinții trebuie să-l deprindă din vreme pe copil cu planificarea. Ei trebuie să discute din cînd în cînd, între ei, despre diferitele nevoi actuale ale familiei și să ia măsuri pentru satisfacerea lor. Dacă copilul va ști că un obiect ca, de pildă, divanul e uzat, că trebuie reparat sau înlocuit, dacă această necesitate este evidentă pentru toți, copilul va cîntări din timp trebuințele sale personale în raport cu cele generale și singur va aminti de acestea părinților. Este important să se dezvolte atenția copilului față de anumite detalii importante și legătura dintre ele. Se întîmplă uneori ca un obiect de valoare să se

strice numai pentru că-i lipsește un lucru în fond neînsemnat : atenția gospodarului trebuie să se îndrepte tocmai asupra acestui lucru neînsemnat.

Grija față de lucruri. Grija față de lucruri reprezintă un aspect special al spiritului de prevedere, numai că acesta din urmă se manifestă mai mult în gândire, în calculele omului, pe cînd cel dintîi se manifestă în deprinderi. Un gospodar poate fi foarte grijuliu și în același timp să nu aibă nici un fel de deprindere de a păstra lucrurile. Această deprindere trebuie educată cît se poate de timpuriu. De la cea mai fragedă vîrstă, copilul trebuie să știe să mănînce fără să murdărească fața de masă sau haina; trebuie să știe să se servească de obiecte fără să le murdărească sau să le strice. Aceste deprinderi se capătă cu oarecare greutate și totuși trebuie depusă toată stăruința pentru formarea lor. Orice sfat este de prisos dacă lipsește obișnuința în această privință. Deprinderea se formează numai prin exerciții repetate. De aceea trebuie să avem grijă pentru un exercițiu rațional. Dacă un băiat, în timp ce aleargă prin cameră, răstoarnă un scaun, nu trebuie să i se țină discursuri lungi asupra felului grijuliu cum trebuie să umble, ci să i se spună doar atît:

— N-ai putea trece fără să răstorni scaunul? Hai, încearcă. Foarte bine! Vezi cît de bine știi?

Dacă, de pildă, un copil de șapte ani și-a murdărit sau și-a rupt hainele, să i se dea alte haine, întregi, și să i se spună:

— Iată haina, e curată. Vom vedea noi cum va arăta peste o săptămînă.

Trebuie să trezim în copil dorința permanentă de a-și exercita grija față de lucruri. El trebuie să se deprindă să aibă ghetе curate; să nu poată purta ghetе murdare. Grija față de lucruri nu trebuie să privească numai lucrurile familiei, ci și ale altor oameni și, în special, cele de utilitate publică. De aceea nu îngăduiți niciodată copilului să se poarte neatent cu bunurile publice, în stradă, în parc și la teatru.

Simțul de răspundere. Simțul de răspundere nu constă numai în faptul că omul se teme de pedeapsă, ci și în faptul că el se simte prost, chiar dacă nu e pedepsit, însă este vinovat de faptul că s-a stricat sau s-a distrus ceva. Cetățeanul sovietic trebuie educat într-un asemenea spirit de răspundere și, tocmai de aceea, el nu trebuie să fie pedepsit sau amenințat cu pedeapsa pentru deteriorarea lucrurilor, ci trebuie ca el să-și dea singur seama de paguba pe care a pricinuit-o prin purtarea sa neglijentă față de un obiect, să regrete această neglijență. Bineînțeles că trebuie să i se explice copilului toate consecințele neglijenței; dar ar fi mai folositor, dacă el ar simți aceste consecințe prin propria-i experiență. Dacă, bunăoară,

copilul a stricat o jucărie, nu trebuie să ne grăbim să-i cumpărăm una nouă, nici s-o aruncăm, ci e bine ca un timp oarecare această jucărie să stea în fața ochilor copilului și el să vadă că ea trebuie reparată. E bine ca tatăl și mama să vorbească și să se sfătuiască între ei cu privire la repararea acelei jucării, pentru ca copilul să vadă că a pricinuit o grijă în plus părinților, că ei dau mai multă atenție și manifestă mai multă grijă pentru jucărie decât el însuși. Iar când jucăria va fi reparată, n-ar strica dacă tatăl sau mama, glumind, i-ar spune:

– Acum e bună, să ți-o dau îndărăt sau nu? Mi-e teamă că iar n-ai să bagi de seamă și ai s-o strici din nou!

În astfel de împrejurări copilul începe să înțeleagă că acțiunile lui duc la unele urmări neplăcute și la el va apare simțul firesc al răspunderii. Dar, cu cât copilul e mai mare, cu atât această responsabilitate trebuie să fie pentru el mai obligatorie și mai obișnuită. Dacă el manifestă și atunci o neglijență nepermisă, nu se mai poate glumi cu el și nici nu i se mai face apel la simțul răspunderii, ci trebuie să i se ceară, pe tonul cel mai serios, să păstreze mai multă ordine, folosind chiar expresii ca acestea:

– Asta-i curată nerușinare. Vezi ca așa ceva să nu se mai repete!

E important, îndeosebi, să se educe simțul răspunderii în cazurile când sînt atinse interesele altor membri ai familiei și chiar unele interese sociale. Dacă în familie domnește un ton just al colectivului, această educație nu-i de loc greu de realizat.

Simțul de orientare. Aceasta este o pricepere importantă, fără de care nu poate să existe un bun gospodăruș. În ce constă ea? Ea constă în priceperea de a vedea și de a înțelege toate amănuntele legate de un caz anumit. Dacă un om face ceva, el nu trebuie să uite că în jurul lui se găsesc oameni care sînt de asemenea ocupați cu o muncă oarecare. Orientarea e imposibilă dacă omul e obișnuit să vadă numai ce se află în fața ochilor săi, fără să vadă și fără să simtă ceea ce se petrece în jurul lui. În activitatea gospodărească simțul orientării este de cea mai mare importanță. Când copilul face un lucru anumit, el nu trebuie să uite că mai are de îndeplinit și alte treburi și pe acelea ale oamenilor din preajma lui. Jucîndu-se, copilul nu trebuie să uite că în jurul lui se află obiecte de care trebuie să aibă grijă. Executînd însărcinarea dată de părinți de a cumpăra ceva de la o prăvălie, copilul să știe că trebuie să se întoarcă la timp acasă, că după îndeplinirea acestei sarcini mai are de făcut ceva pentru dînsul sau pentru familie.

Pentru formarea acestei facultăți e util să i se dea copilului nu o însărcinare, ci două sau trei, să i se dea o însărcinare condiționată sau sarcini complexe. Iată exemple de astfel de sarcini cât mai simple:

— Fă ordine în dulapul cu cărți, și totodată așază cărțile după autori. Cumpără niște scrumbii, dar dacă ai să vezi chefalii buni în prăvălie nu mai cumpăra scrumbii, ci chefalii.

Simțul de orientare se educă prin exerciții permanente de îngrijire a gospodăriei, prin cunoașterea tuturor amănuntelor și particularităților gospodăriei.

Operativitatea. O asemenea facultate e necesară pentru executarea muncilor din gospodărie, care ies din cadrul unei sarcini de scurtă durată. Chiar de la vârsta de 7-8 ani, adesea și mai devreme, trebuie să i se dea copilului sarcini de mai lungă durată. De pildă: să ude florile, să-și țină cărțile în ordine, să hrănească pisica, să aibă grijă de fratele mai mic. Important este îndeosebi capitolul cheltuielilor bănești. Aici recomandăm stăruitor fiecărei familii să dea copilului oarecare libertate în cheltuirea banilor pentru satisfacerea cerințelor sale personale, iar în unele cazuri și a trebuințelor comune ale familiei. Pentru aceasta trebuie să i se dea, o dată sau de câteva ori pe lună, o anumită sumă cu specificarea exactă pe ce anume trebuie cheltuiți acești bani. Lista acestor cheltuieli poate varia după vârsta copilului și după starea materială a familiei. De exemplu: pentru un băiat de 14 ani se poate întocmi următoarea listă: cumpărarea de caiete, cheltuieli cu tramvaiul, procurarea săpunului și a prafului de dinți pentru întreaga familie, cheltuieli de cinema pentru el și fratele mai mic. Cu cât copilul e mai mare, cu atât mai încărcată și mai complicată poate fi lista.

Trebuie să se urmărească totodată modul în care băiatul sau fata execută sarcinile date, dacă nu abuzează de libertatea de a cheltui, dacă în cheltuielile pe care le fac, cele pentru distracție nu depășesc pe cele serioase. Uneori asemenea greșeli se fac din cauza calculului greșit al sumei, dar se întâmplă adesea ca băiatul să nu privească cu destulă seriozitate drepturile și posibilitățile sale. În cazul acesta ajunge să se stea de vorbă cu el, să i se atragă atenția asupra greșelilor pe care le face și să fie sfătuit să se îndrepte. În orice caz copilul nu trebuie plictisit cu un control permanent și cu atât mai puțin cu o veșnică lipsă de încredere. Trebuie să se observe pur și simplu atitudinea lui față de sarcina dată.

Am încheiat cercetarea principalelor caracteristici ale gospodăriei familiei. Părinții vor găsi singuri în experiența lor multe și variate exerciții pentru o justă educație gospodărească a copiilor.

Ei nu trebuie să uite că educînd un bun și cinstit gospodar, cresc în același timp și un bun cetățean. E important ca gospodăria familiei să fie organizată în formă de colectiv chibzuit și disciplinat, în care să nu domnească prea multă nervozitate și tînguiri, ci optimism și dorința comună a tuturor de a îmbunătăți traiul familiei.

Să rezumăm cuprinsul conferinței de azi.

Activitatea gospodărească a familiei reprezintă un domeniu important pentru munca educativă. În gospodăria familiei se educă:

Colectivismul, adică solidarizarea reală a individului cu munca și interesele altor oameni, cu interesele întregii societăți. Colectivismul se educă prin metoda apropierii copilului de condițiile activității părinților; el trebuie să cunoască bugetul familiei, să fie cumpătat în timpul belșugului și demn în perioadele de lipsuri în familie.

Cinstea, adică atitudinea deschisă, sinceră față de oameni și lucruri.

Spiritul de prevedere, adică atenția continuă față de necesitățile familiei și măsurile pentru satisfacerea lor.

Grija pentru lucruri, adică obișnuința de a-și păstra lucrurile.

Simțul de răspundere, adică sentimentul vinovăției, supărarea și regretul pricinuit de stricarea sau distrugerea unui obiect.

Simțul orientării, cu alte cuvinte priceperea de a cuprinde în câmpul atenției noastre un grup întreg de obiecte și probleme.

Operativitatea, adică priceperea de a-ți împărți bine timpul și munca.

Întreaga gospodărie a familiei trebuie să fie o gospodărie de colectiv și să fie dusă într-o atmosferă liniștită, fără nervozitate.

Educația prin muncă

Nu se poate concepe o educație sovietică justă, care să nu aibă ca obiectiv munca. Munca a fost întotdeauna temelia vieții omului, a fericirii și a culturii societății omenești. În țara noastră munca a încetat de a mai fi un obiect de exploatare, ea a devenit o chestiune de cinste, de glorie, de virtute și eroism. Statul nostru este un stat al oamenilor muncii. În Constituția noastră e scris: „Cine nu muncește, nu mănîncă“.

De aceea și în educație, munca trebuie să fie unul din elementele de bază.

Să încercăm să analizăm amănunțit sensul și însemnătatea educației prin muncă în familie.

În primul rînd, părinții trebuie să aibă în vedere următoarele: Copilul vostru va fi un membru al unei societăți bazate pe muncă; și prin urmare însemnătatea lui în această societate – valoarea lui ca cetățean – va depinde exclusiv de măsura în care este în stare să ia parte la munca socială și de gradul lui de pregătire pentru această muncă. Iar de acest factor va depinde bunăstarea lui, nivelul său material de trai, căci în Constituția noastră se spune: „De la fiecare după capacitățile sale, fiecăruia după munca sa“. Noi știm bine că toți oamenii posedă de la natură cam aceleași aptitudini de a munci, dar în viață unii știu să lucreze mai bine, alții mai puțin bine, unii sînt capabili numai de o muncă din cele mai simple, iar alții de o muncă mai complicată și, deci, mai valoroasă. Aceste deosebiri în ce privește calitatea muncii nu sînt înnăscute omului; ele se formează în cursul vieții lui și, îndeosebi, în tinerețe.

Prin urmare, pregătirea omului pentru muncă, educarea aptitudinii lui de a munci nu reprezintă numai pregătirea și educarea unui viitor cetățean bun sau rău, ci și pregătirea viitorului său nivel de trai, a bunăstării lui.

În al doilea rînd, omul poate munci și de nevoie, dintr-o necesitate vitală. În istoria omenirii, în majoritatea cazurilor, munca a avut un caracter de constrîngere, de obligație trudnică, pentru ca omul să nu moară de foame. Dar oamenii se sileau și în timpurile vechi să fie nu numai forță de muncă, ci și forță creatoare. Numai că nu izbuteau întotdeauna să atingă acest scop în timpul inegalității dintre clase și al exploatării. În țara sovietică, orice muncă trebuie să fie o muncă creatoare, pentru că ea este depusă în întregime în vederea făuririi bunăstării sociale și a culturii țării oamenilor muncii. O sarcină specială a educatorului este de a deprinde pe copil cu o muncă creatoare.

Aceasta este posibil numai atunci cînd omul iubește munca, cînd vede în ea, în mod conștient, o bucurie, îi înțelege foloasele și necesitatea, cînd munca devine pentru el o formă de bază a manifestării personalității și talentului său. O astfel de atitudine față de muncă e posibilă numai atunci cînd s-a format o deprindere trainică pentru muncă, atunci cînd nici o muncă nu pare neplăcută, cînd are un înțeles.

Munca creatoare este cu totul imposibil s-o îndeplinească acei oameni care se apropie de ea cu teamă, care se feresc de eforturi, care se tem, cum s-ar zice, de sudoarea frunții, oameni care se gîndesc mereu cum să scape mai repede de muncă și să înceapă altceva. Acest altceva le pare plăcut, cît timp nu s-au apucat de el.

În al treilea rînd, prin efortul de muncă nu se face numai pregătirea omului pentru muncă, dar se educă și calitățile lui ca tovarăș, adică atitudinea lui justă față de alți oameni; aceasta este pregătirea morală. Un om care la fiecare pas caută să se eschiveze de muncă și care privește liniștit cum muncesc alții, folosindu-se de roadele muncii lor, este socotit în societatea sovietică omul cel mai imoral. Și, dimpotrivă, numai stăruințele comune în muncă, numai munca în colectiv, numai sprijinul reciproc al oamenilor în muncă și permanenta lor interdependență în muncă pot crea o atitudine justă a omului față de alt om. Această atitudine justă constă nu numai în faptul că fiecare om dăruiește toate forțele sale societății, dar și în faptul că el pretinde și altora același lucru, că el nu poate să sufere alături de dînsul prezența unui trîntor. Numai participarea la munca colectivă permite omului să-și formeze o atitudine justă, morală față de alți oameni, o dragoste și o prietenie frățească față de orice om al muncii, indignarea și dezaprobarea față de leneși, față de orice om care se sustrage de la muncă.

În al patrulea rînd, e greșit să se creadă că în educația prin muncă se dezvoltă numai mușchii sau văzul, pipăitul, degetele etc. Dezvoltarea fizică prin muncă este, desigur, și ea de o mare însemnătate, constituind un element important și absolut necesar al culturii fizice. Dar folosul principal al muncii este dezvoltarea spirituală, psihică, a omului. Tocmai această dezvoltare spirituală, generată de o muncă armonioasă, trebuie să constituie acea trăsătură caracteristică, care deosebește pe cetățeanul unei societăți fără clase antagoniste de cetățeanul unei societăți împărțite în clase antagoniste.

În al cincilea rînd, trebuie să subliniem încă o împrejurare căreia și la noi, din păcate, i se acordă o prea mică importanță. Munca este importantă nu numai din punctul de vedere al producției sociale, dar reprezintă o mare însemnătate și pentru viața personală. Noi știm bine cît de voioși și de fericiți sînt oamenii care se pricep să facă multe lucruri, cărora le reușește și le sporește totul, care nu se pierd în nici o împrejurare, care știu să stăpînească lucrurile și să le dirijeze. Și dimpotrivă, întotdeauna provoacă mila noastră acei oameni care își pierd capul în fața oricărui fleac, care nu știu să se servească singuri și care veșnic simt nevoia unei dădace, apelează la serviciile și la ajutorul prietenilor, iar dacă nimeni nu-i ajută, trăiesc într-o ambianță incomodă, în murdărie, neglijență și dezordine.

Părinții trebuie să chibzuiască bine asupra fiecăreia din împrejurările indicate. În viața lor, ca și în viața prietenilor lor, ei vor

găsi, la fiecare pas, o confirmare a marii însemnătăți a educației prin muncă. Nici în munca de educare a copiilor lor, părinții nu trebuie să uite principiul muncii.

Desigur, în familie e greu să-i dai copilului, în cadrul educației prin muncă, ceea ce de obicei numim calificare. Pentru formarea unei bune calificări, familia nu e pregătită; calificarea o va primi băiatul sau fata într-o organizație socială: în școală, în uzină, în instituție, la un curs. În nici un caz familia nu trebuie să urmărească calificarea într-o specialitate sau alta. Pe vremuri se întâmpla de obicei că un tată cizmar învăța pe fiul său aceeași meserie, iar fiul unui tâmplar „învăța” și el tâmplăria. Fetele însă, după cum știm, erau pregătite pentru gospodărie; nici nu puteau spera ceva mai mult. În țara sovietică, de calificarea viitorilor cetățeni se îngrijește statul, care are la dispoziție numeroase institute puternice și bine utilizate.

Dar părinții nu trebuie să creadă de loc că educația în familie nu are nici o legătură cu obținerea calificării. Tocmai pregătirea care se dă în familie în vederea muncii e de cea mai mare importanță pentru viitoarea calificare a omului. Copilului, care primește în familie o justă educație a muncii, îi va fi mai târziu mult mai ușor să-și însușească o pregătire de specialitate. În schimb, copiii care nu și-au însușit în familie nici o deprindere de muncă nu pot căpăta o bună calificare; îi așteaptă fel de fel de insuccese și, cu toate străduințele instituțiilor de stat, ei nu devin buni muncitori.

De asemenea, părinții nu trebuie să creadă că prin muncă înțelegem numai munca fizică, musculară. O dată cu dezvoltarea producției mecanizate, munca fizică își pierde treptat, în viața socială a oamenilor, importanța din trecut. Statul sovietic caută să desființeze total munca fizică grea. Vedem de pe acum că, la construcția caselor, cărămidile se ridică cu mașina, că târgile au o importanță din ce în ce mai mică în construcțiile noastre.

În uzinele noastre, în special în cele construite după revoluție, munca fizică grea a fost complet desființată. Omul devine din ce în ce mai stăpîn pe marile forțe mecanice organizate. Lui i se cer din ce în ce mai mult eforturi intelectuale, și nu fizice: operativitate, atenție, calcul, inventivitate, prezență de spirit, îndemînare. Mișcarea stahanovistă, unul din fenomenele remarcabile din țara noastră, nu reprezintă de loc mobilizarea forțelor fizice ale clasei muncitoare, ci tocmai mobilizarea creatoare a forțelor ei spirituale, eliberate de asuprire de către Marxa Revoluție Socialistă. Un adevărat stahanovist se bazează cel mai puțin pe mușchii săi; el își organizează succesul aplicînd metode noi de repartitie a materialului

și sculelor, noi dispozitive, noi metode de muncă. Părinții nu trebuie să uite niciodată acest lucru. În familia lor ei nu trebuie să crească salahori, ci stahanoviști, oameni ai muncii socialiste și ai succeselor socialiste.

De aceea, nu trebuie să credem că în educația sovietică este o diferență esențială între munca fizică și cea intelectuală. Atît în prima, cît și în cea de-a doua, importantă este, în primul rînd, organizarea efortului de muncă, latura ei pur umană.

Dacă vom cere băiatului sau fetei să facă mereu unul și același lucru, să depună una și aceeași muncă fizică ce ar reclama din partea lor doar consum de energie musculară, însemnătatea educativă a unei asemenea munci va fi foarte limitată, deși nu se poate afirma că o astfel de muncă e cu totul nefolositoare. Copilul se va deprinde cu efortul în muncă, va lua parte la munca socială, va primi o educație morală, în ce privește egalitatea în muncă cu alți oameni; totuși nu se poate vorbi de educarea unui adevărat stahanovist, dacă la deprinderile de muncă nu adăugăm probleme organizatorice interesante.

În educația prin muncă, importantă este următoarea latură a metodei: în fața copilului trebuie să fie pusă o anumită sarcină, pe care el s-o poată rezolva aplicînd un mijloc sau altul de muncă. Accastă sarcină nu trebuie pusă numai decît pentru un scurt interval de timp, pentru o zi sau două. Ea poate avea un caracter de mai lungă durată; poate să țină chiar luni și ani. Important este doar să i se lase copilului oarecare libertate în alegerea mijloacelor, și el trebuie să-și asume oarecare răspundere pentru executarea muncii și pentru calitatea ei. Foloasele ar fi mai mici, dacă i-ați spune copilului:

– Iată mătura, pune mîna pe ea și mătură camera asta, fă așa sau așa.

Mult mai bine ar fi să-i încredințați pentru un timp mai îndelungat sarcina întreținerii curățeniei într-o cameră anumită, iar de felul cum va îndeplini această sarcină, lăsați-l să hotărască și să răspundă el singur. În primul caz, ați pus în fața copilului doar o chestiune de muncă fizică, în al doilea caz o problemă de organizare; aceasta din urmă e superioară și mai folositoare pentru educația copilului. Prin urmare, cu cît o sarcină de muncă e mai complicată și cere mai multă inițiativă, cu atît e mai bună sub raport pedagogic. Mulți părinți nu țin seama de acest lucru. Ei dau copiilor fel de fel de treburi și-și pierd timpul, cerînd munci de mică importanță. Trimit băiatul sau fata la prăvălie să cumpere un obiect oarecare, cînd mult mai bine ar fi

să-i dea o sarcină precisă, permanentă, ca de pildă să aibă grijă ca totdeauna să se găsească în casă săpun sau praf de dinți.

Participarea copiilor la munca din familie trebuie să înceapă foarte de timpuriu. Aceasta se va face începînd cu jocul. Copilului trebuie să i se atragă atenția că el răspunde de bunăstarea jucăriilor, de curățenia și ordinea colțului în care se află jucăriile și în care se joacă. Și această muncă trebuie să i se înfățișeze în linii cît mai generale; să se păstreze curățenia, jucăriile să nu fie împrăștiate, să nu se toarne apă pe jos, jucăriile să nu fie pline de praf. Desigur, copilului i se poate arăta cum să facă curățenie, dar în genere, e bine ca el singur să-și dea seama că pentru ștergerea prafului trebuie să aibă o cîrpă curată, ca el singur să ceară cîrpa, să pretindă ca această cîrpă să îndeplinească anumite condiții igienice, să ceară o cîrpă mai bună etc. Tot așa și repararea jucăriilor stricate trebuie lăsată în grija lui, în măsura în care el poate să facă acest lucru, punîndu-i bineînțeles la îndemînă materialele de care are nevoie.

O dată cu vîrsta, sarcinile privind munca trebuie să fie mai complicate și mai diferențiate de joc. Vom enumera aci cîteva forme de munci potrivite copilului, în nădejdea că fiecare familie, în raport cu condițiile sale de viață și cu vîrsta copilului, va putea corecta și completa această listă:

1. Să ude florile din camera lui sau din toată locuința.
2. Să șteargă praful de pe pervazurile ferestrelor.
3. Să pună masa la prînz.
4. Să aibă grijă de solnițe, muștar.
5. Să țină în ordine biroul tatălui.
6. Să răspundă de raftul sau de dulapul cu cărți și să le țină în ordine.
7. Să primească și să pună într-un loc precis ziarele, separînd pe cele citite de cele necitite.
8. Să hrănească pisoiul sau cățelul.
9. Să păstreze curățenia lavoarului, să cumpere săpun, praf de dinți și lame de ras pentru tatăl său.
10. Să facă curățenie desăvîrșită într-o anumită cameră sau într-un colț al camerei.
11. Să-și coase nasturii rupți, să aibă întotdeauna în cea mai perfectă ordine tot ce-i trebuie în acest scop.
12. Să răspundă de păstrarea ordinii în bufet.
13. Să-și perie hainele sale și hainele fraților mai mici sau ale unuia din părinți.

14. Să aibă grijă de împodobirea camerei cu portrete, tablouri și reproduceri.

15. Dacă familia are o grădină de zarzavat sau una cu flori, să răspundă pentru o anumită parcelă, atât în ce privește planul de cultură, cât și îngrijirea și stringerea recoltei.

16. Să aibă grijă ca în casă să fie flori, iar în acest scop să plece uneori afară din oraș (e vorba de copiii mai mari).

17. Dacă în casă este telefon să răspundă primul când sună și să țină lista numerelor de telefon care interesează familia.

18. Să întocmească o evidență a liniilor de tramvai, ținând seama de locurile unde merg mai des membrii familiei.

19. La o vîrstă mai mare să facă singur planul spectacolelor și să dea familiei informații asupra teatrelor și cinematografelor pe care le poate frecventa, să afle programele, să procure biletele, să le păstreze etc.

20. Să țină în perfectă ordine farmacia casei și să răspundă de aprovizionarea ei la vreme.

21. Să aibă grijă ca în casă să nu se ivească paraziți: ploșnițe, purici etc.; să ia măsuri energice pentru stîrpirea lor.

22. Să ajute mamei sau surorii în anumite treburi ale gospodăriei.

În fiecare familie se găsesc multe asemenea munci, mai mult sau mai puțin interesante și după puterile copilului. Desigur, copilul nu poate fi împovărat cu prea multe sarcini; în orice caz e necesar ca să nu fie prea vădită deosebirea dintre muncile casnice ale părinților și cele ale copilului. Dacă mama sau tatăl au munci prea grele în gospodăria casei, copiii trebuie atrași să ajute pe părinți. Se întîmplă și altfel: dacă familia are femeie de serviciu, copiii se deprind adeseori să aștepte totul de la ea, chiar atunci cînd s-ar putea servi și singuri. Părinții trebuie să fie atenți și să procedeze în așa fel ca, pe cît e cu putință, femeia de serviciu să nu facă munci pe care pot și trebuie să le facă copiii.

Trebuie să ținem seama întotdeauna că copiii merg la școală și adesea au de pregătit acasă multe lecții. Se înțelege că această activitate trebuie considerată drept cea principală și trebuie îndeplinită în primul rînd. Copiii trebuie să înțeleagă bine că în activitatea școlară ei îndeplinesc nu numai o funcție personală, ci una socială, că pentru succesele activității din școală ei răspund nu numai în fața părinților, ci și în fața statului. Pe de altă parte, ar fi greșit ca numai activitatea școlară să se bucure de atenție, iar toate celelalte munci să nu fie băgate în seamă. O astfel de izo-

lare a muncii școlare este foarte primejdioasă, deoarece duce la completa neglijare de către copii a vieții și muncii din colectivul lor familial. În familie trebuie să se simtă întotdeauna o atmosferă de colectivism și pe cât se poate de des, să se manifeste ajutorul reciproc dintre membrii familiei.

Se pune întrebarea: prin ce mijloace se poate stimula efortul de muncă al copilului? Aceste măsuri pot fi din cele mai variate. Desigur, în prima copilărie, multe trebuie arătate și insuflăte copiilor, dar, în genere, e bine să ne oprim asupra formei ideale, când copilul își dă singur seama de necesitatea uneia sau alteia dintre munci, când, observînd că mama sau tatăl său n-au timp s-o scoată la capăt cu treburile din casă, vine el, din proprie inițiativă, în ajutor colectivului familiei. A educa o astfel de hotărîre de a munci, a acorda o asemenea atenție nevoilor colectivului, înseamnă a educa un adevărat cetățean sovietic.

Se întîmplă foarte des ca, din lipsă de experiență, dintr-o slabă orientare, copilul să nu-și poată da singur seama de necesitatea uneia sau alteia dintre munci. În astfel de cazuri părinții trebuie să-l ajute cu grijă, să-l lămurească asupra atitudinii sale față de această problemă și să participe la rezolvarea ei. Adeseori aceasta se face cel mai bine, stimulîndu-se un simplu interes tehnic față de această muncă, dar nu trebuie să se abuzeze de această metodă. Copilul trebuie să poată face și munci care nu-i deșteaptă un interes deosebit, care la prima vedere par plicticoase. În genere, părinții trebuie să-și crească astfel copilul, încît momentul hotărîtor în efortul lui de muncă să nu fie partea atrăgătoare a muncii, ci folosul, necesitatea ei. Părinții trebuie să educe la copil aptitudinea de a îndeplini chiar și munci neplăcute, cu răbdare, și fără a bombăni. Mai tîrziu, pe măsura dezvoltării copilului, chiar munca cea mai neplăcută îi va produce bucurie, dacă valoarea ei socială va fi evidentă pentru el.

În cazul cînd necesitatea sau interesul nu sînt suficiente pentru a trezi în copil dorința de muncă, se poate aplica metoda rugăminții. Rugămintea se deosebește de alte aspecte ale intervenției, prin faptul că ea îi oferă copilului deplina libertate de alegere. Rugămintea trebuie astfel formulată, încît copilului să i se pară că el o îndeplinește din propria sa dorință, nesilit de nimeni. Trebuie spus așa:

— Te-aș ruga ceva, chiar dacă-ți vine greu și ai alte treburi...

Rugămintea este cea mai bună, mai delicată metodă, dar nu trebuie să se abuzeze de ea. E bine să folosiți rugămintea numai dacă sînteți dinainte încredințați că va fi îndeplinită cu plăcere.

Dacă însă aveți vreo îndoială în această privință, folosiți forma de însărcinare obișnuită; calmă, sigură, serioasă. Dacă din cea mai fragedă copilărie veți alterna just rugămintea și trasarea de sarcini, și, îndeosebi, dacă veți stimula inițiativa copilului, dacă îl veți obișnui să vadă singur necesitatea muncii și s-o execute din proprie inițiativă, sarcina pe care i-o veți da nu va mai întâmpina nici o împotrivire. Numai dacă ați neglijat educația, veți fi nevoit să recurgeți uneori la constrângere.

Constrângerea se poate face în diferite chipuri – de la simpla repetare a sarcinii date pînă la repetarea aspră și exigentă. În orice caz, nu trebuie să se recurgă niciodată la constrângerea fizică, fiindcă nu aduce cel mai mic folos și trezește în copil dezgustul de muncă.

O problemă foarte grea pentru părinți este felul în care trebuie să se poarte cu așa-numiții copii leneși. Trebuie să spunem de la început că lenea, adică repulsia față de efortul de muncă, se explică numai în cazuri rare prin starea proastă a sănătății, prin slăbiciune fizică și prin moliciunea spiritului. În astfel de cazuri, însă, e mai bine, desigur, să se ceară sfatul medicului. În cele mai multe cazuri, lenea se dezvoltă la copii din cauza unei educații greșite, atunci cînd părinții nu dezvoltă la copil energia de la vîrsta lui cea mai fragedă, cînd nu-l obișnuiesc să învingă greutățile, nu-i trezesc interesele pentru gospodăria familiei, nu dezvoltă deprinderea de muncă și deprinderea de a gusta plăcerile muncii.

Există o singură metodă de a lupta împotriva lenei: atragerea treptată a copilului în domeniul muncii, deșteptarea, cu răbdare, în sufletul lui, a interesului pentru muncă.

Dar luptînd împotriva lenei, se poate lupta împotriva altei lipse. Sînt copii care execută supuși orice muncă, dar o fac fără plăcere, fără interes, fără a se gîndi la ea și fără să simtă bucurie. Ei muncesc numai pentru că vor să evite sîcîicliile, să scape de dojană etc. O asemenea activitate amintește adeseori eforturile pe care le face calul de muncă. Astfel de oameni pot pierde cu totul controlul muncii lor, se obișnuiesc să nu aibă față de ea o atitudine critică. Aceștia devin oameni, care se supun foarte ușor exploatării, care, permanent, în tot cursul vieții lor nu fac altceva decît să-i servescă și să-i ajute pe alții, chiar pe aceia care nu fac nimic. În statul sovietic nu poate fi cultivată o astfel de supunere de cal, fiindcă asemenea oameni nu formulează exigențe morale nici față de munca lor proprie, nici față de munca altor oameni.

Evident, în statul nostru este cu neputință exploatarea omului de către om în producție, dar sînt încă mulți oameni dispuși să se folosească de munca altora în gospodărie, în viață sau în familie.

Copiii noștri trebuie astfel crescuți, încît în societatea noastră să nu mai existe oameni care să fie obiecte de exploatare, încît nici chiar în cadrul familiei să nu se dezvolte dorința de exploatare.

De aceea, părinții trebuie să vegheze cu atenție ca frații mai mari să nu se folosească într-un fel sau altul de munca celor mici, decît în cadrul ajutorului reciproc, să nu existe în familie nici un fel de inegalitate în muncă.

Ne mai rămîne să spunem cîteva cuvinte despre calitatea muncii. Ea are o însemnătate deosebită. Neîncetat și cu toată seriozitatea trebuie cerută muncă de calitate superioară. Desigur, copilul este încă lipsit de experiență, adeseori el este lipsit de forța fizică necesară pentru a executa o muncă, în chip ideal din toate punctele de vedere. Nu i se poate cere decît o calitate conformă forțelor și priceperii sale.

Copilul nu trebuie certat, umilit sau dojenit pentru munca prost făcută. Să i se spună simplu și liniștit că lucrarea nu este mulțumitoare, că trebuie îndreptată sau făcută din nou. Prin aceasta nu trebuie niciodată să se înțeleagă că munca poate fi făcută de părinți în locul copilului; numai în cazuri rare se poate face acea parte a muncii care depășește vădit puterile copilului, îndreptîndu-se în acest caz propria greșală de a fi dat copilului o muncă prea grea.

Recomandăm hotărît să nu se aplice în muncă nici un fel de încurajări sau pedepse. Numai munca în sine și îndeplinirea ei trebuie să dea copilului satisfacție și bucurie. Recunoașterea faptului că munca dată a fost bine executată trebuie să fie cea mai bună răsplată pentru copil. O răsplată identică trebuie să fie pentru el și aprobarea voastră pentru inventivitatea lui, pentru prezența lui de spirit și pentru metodele lui de muncă. Dar nu trebuie să se facă abuz niciodată nici de aceste aprobări verbale; îndeosebi copilul nu trebuie lăudat pentru munca sa, în prezența cunoșcuților sau prietenilor voștri.

Cu atît mai mult nu trebuie pedepsit copilul pentru o muncă prost executată sau pentru una neîndeplinită. Cel mai important lucru în acest caz este de a urmări ca munca să fie totuși executată.

Educația sexuală

Problema educației sexuale este considerată drept una dintre problemele cele mai grele ale pedagogiei. Și, într-adevăr, nici o problemă n-a prezentat atâtea confuzii și n-a dat naștere atîtor păreri greșite. Totuși în practică această problemă nu-i de loc grea și în multe familii ea se rezolvă foarte simplu și fără șovăieli chinuitoare. Ea devine grea numai atunci cînd este privită izolat și cînd i se dă prea mare importanță față de celelalte probleme educative.

Problema educației sexuale în familie poate fi rezolvată just numai atunci cînd părinții cunosc precis scopul pe care trebuie să-l urmărească în educația sexuală a copiilor lor. Dacă scopul va fi limpede pentru părinți, limpezi vor fi și căile pentru atingerea lui.

Fiecare om, la o anumită vîrstă, trăiește o viață sexuală; dar viața sexuală n-o trăiește numai omul; ea reprezintă un capitol necesar al vieții majorității viețuitoarelor.

Viața sexuală a omului trebuie să se deosebească esențial de viața sexuală a animalului, și tocmai în această deosebire constă scopul educației sexuale. Se întîmplă însă ca viața sexuală a omului să se deosebească de aceea a animalului în rău și nu în bine. Animalul simte nevoia unei vieți sexuale numai atît cît tinde să procreze. La animale, aproape nu există desfrîu. Omul tinde adesea spre plăcerea sexuală independent de dorința de a avea copii, și această tendință capătă uneori forme atît de dezordonate și nejustificate din punct de vedere moral, încît aceasta îi aduce nenorociri atît lui personal cît și celor din jurul său. Omul a străbătut lunga istorie a evoluției sale și s-a dezvoltat nu numai ca specie zoologică, ci și ca ființă socială. În decursul acestei evoluții au fost elaborate idealuri umane pentru multe aspecte ale moralei și printre ele și idealurile privitoare la raporturile sexuale ale omului. În societatea împărțită în clase, aceste idealuri sînt adesea călcate în picioare pentru a conveni intereselor claselor conducătoare. Aceasta se vedește atît în forma de organizare a familiei, cît și în situația femeii și în autoritatea despotică a bărbatului. Știm prea bine că în unele țări se făcea un adevărat comerț cu femei, cunoaștem în istorie mai multe forme de poligamie, cînd femeia era privită doar ca un obiect de plăcere pentru bărbat; cunoaștem existența unei instituții atît de abjecte ca prostituția, în care bărbatul își cumpăra pentru cîteva clipe dezmierdările femeii; cunoaștem, în sfîrșit, constrîngerea în cadrul familiei, cînd bărbatul și femeia erau siliți să trăiască împreună, indiferent dacă doreau sau nu.

Revoluția Socialistă din Octombrie a desființat aceste rămășițe scandaloase ale societății împărțite în clase. Ea a descătușat familia, a eliberat femeia de multe forme de tratament jignitor din partea bărbatului. Numai după Revoluția din Octombrie viața sexuală a oamenilor s-a apropiat mai mult de acele idealuri la care oménirea visează de mult. Dar unii au înțeles greșit această libertate nouă; ei au socotit că viața sexuală a omului poate decurge prin schimbul deșănțat al soților, în așa-numita „dragoste liberă”. Într-o societate umană strict organizată, o asemenea desfășurare a vieții sexuale duce în chip inevitabil la simplificarea degradantă a raporturilor dintre oameni, la vulgarizarea lor, la suferințe personale grele, la nenorociri, la distrugerea familiei și la copii fără părinți.

Atît în viața de toate zilele, cît și în viața sexuală, omul nu trebuie să uite că este un membru al societății, că este un cetățean al țării sale și că ia parte la construcția noastră socialistă. Iată de ce și în atitudinea sa față de femeie, și în atitudinea sa față de bărbat, omul sovietic nu trebuie să nesocotească legile moralei publice, care apără întotdeauna interesele întregii societăți. Și în domeniul vieții sexuale această morală publică impune fiecărui cetățean anumite obligații. Părinții trebuie să-și educe copiii astfel încît să nu ajungă oameni care prin purtarea lor să contradică morala publică.

Ce pretinde morala publică în problemele vieții sexuale? Ea pretinde ca viața sexuală a omului, a fiecărui bărbat sau femei, să fie într-un permanent raport de armonie cu două aspecte ale vieții: familia și dragostea. Ea recunoaște ca normală și justificată numai acea viață sexuală care se întemeiază pe dragoste reciprocă și care se manifestă în familie, adică în legătura cetățenească fățișă dintre bărbat și femeie, legătură care urmărește două scopuri: fericirea omului și procrearea și educarea copiilor.

De aici reies clar și țelurile educației sexuale. Noi trebuie să-i educăm astfel pe copiii noștri, încît să poată trăi viața sexuală numai din dragoste și să-și realizeze plăcerile, iubirea și fericirea în familie.

Cînd vorbim despre educarea dorințelor sexuale de mai tîrziu ale copilului nostru, trebuie, de fapt, să ne referim la educarea viitoareii lui iubiri și la educarea lui ca viitor membru de familie. Orice altă educație sexuală este cu totul dăunătoare și antisocială. Fiecare părinte, fiecare tată și fiecare mamă trebuie să tindă ca viitorul cetățean, băiat sau fată, pe care ei îl educă, să poată găsi fericirea numai în dragostea familială și numai în acest cadru să-și

poată găsi bucuriile vieții sexuale. Dacă părinții nu-și pun în față un astfel de țel și dacă nu-l ating, copiii lor vor duce o viață sexuală dezordonată, vor trăi, deci, o viață plină de tot felul de drame și nenorociri, de decădere în dauna societății.

Propunându-și un astfel de țel, părinții trebuie să se gândească și la mijloacele de a-l atinge. Referitor la aceste mijloace, ei pot întâlni atât în literatura de specialitate cât și în beletristică, cele mai variate păreri și rețete, cele mai contradictorii puncte de vedere și sfaturi. Părinții trebuie să învețe să se orienteze bine și să considere ca juste numai acele păreri care îi vor ajuta atât în munca de educare, plină de răspundere, cât și în realizarea țelurilor propuse.

Educația sexuală justă, ca și orice educație a caracterului omenesc, se face desigur la fiecare pas, dacă viața familiei e în general just organizată, dacă sub conducerea părinților crește un adevărat om sovietic.

În problemele dragostei și ale vieții familiale, hotărâtoare vor fi întotdeauna aptitudinile generale ale omului, personalitatea lui politică și morală, dezvoltarea lui, puterea lui de muncă, cinstea sa, devotamentul față de țara sa, dragostea față de societate. De aceea este în totul justă afirmația că educația sexuală a viitorului om se realizează mereu, la fiecare pas, cînd părinții sau educatorii nici nu se gîndesc propriu-zis la educarea lui sexuală. Proverbul vechi „lenea e mama tuturor păcatelor” oglindește foarte just această lege generală, dar păcatele nu au o singură mamă. Nu numai lenea, dar orice abatere a omului de la o conduită socială justă duce inevitabil la purtarea lui vicioasă în societate și, printre altele, la o viață sexuală dezordonată. De aceea se înțelege, în problemele educației sexuale rolul hotărîtor nu-l au numai anumite metode destinate special educației sexuale, ci întregul aspect al muncii educative, în tot cuprinsul ei.

De aceea, cultivînd la copil cinstea, puterea de muncă, sinceritatea, corectitudinea, deprinderile de curățenie, obișnuința de a spune adevărul, respectul pentru semenul său, pentru emoțiile și interesele lui, dragostea de patrie, devotamentul față de ideile revoluției socialiste, noi îl educăm implicit și sub raport sexual. Printre aceste metode generale de educație, unele au o legătură mai mare, iar altele mai mică cu educația sexuală, dar toate la un loc determină în mare măsură succesul nostru în educarea viitorului membru de familie, al viitorului soț sau al viitoarei soții.

Sînt însă și anumite metode și procedee educative, care par anume indicate pentru a fi folosite numai în problemele de educa-

ție sexuală. Sînt și oameni care pun speranțe deosebite în aceste procedee și metode, considerîndu-le ca expresia cea mai înțeleaptă a creației pedagogice.

E necesar să arătăm că tocmai în aceste sfaturi pedagogice se găsesc și mijloacele cele mai dăunătoare ale educației sexuale și față de ele trebuie să procedăm cu cea mai mare prudență.

În trecut se acorda o foarte mare atenție educației sexuale. Pe atunci mulți credeau că sfera sexuală este cea mai importantă, hotărîtoare în constituția fizică și psihică a omului, că toată comportarea individului depinde de viața sa sexuală. Adepții acestor teze „teoretice” se sileau să demonstreze că întreaga educație a băiatului sau a fetei este în fond educație sexuală.

Multe din aceste „teorii” au rămas îngropate în cărți, fără să ajungă în masele largi ale cititorilor; unele din ele, însă, au pătruns pînă la marele public, dînd naștere unor idei dintre cele mai dăunătoare și primejdioase.

Grija de căpetenie era de a pregăti copilul pentru viața sexuală într-un mod deosebit de rațional, ca el să nu vadă în ea nimic „rușinos” și nimic misterios. În felul acesta se urmărea să se inițieze copilul cît mai devreme în toate tainele vieții sexuale, explicîndu-i-se misterul procreării. Cu o adevărată „oroare” erau tratați „naivii” care îi mințeau pe copii, spunîndu-le povești despre berze și despre alți autori imaginari ai procreării. Se presupunea că dacă copilul este lămurit și i se tălmăcește totul, în mintea lui nu mai rămîne nici o reprezentare rușinoasă despre dragostea sexuală și astfel se realizează o justă educație sexuală.

Trebuie să fim foarte prudenți față de asemenea sfaturi. Problemele de educație sexuală trebuie tratate cu mult mai mult calm, fără a se face cu ele scamatorii dăunătoare. Copilul e drept, întreabă adesea de unde vin copiii, dar prin faptul că el manifestă interes pentru această problemă nu rezultă că trebuie să i se explice totul, din cea mai fragedă vîrstă. Doar nu numai în problemele sexuale are copilul puține cunoștințe. Există și alte probleme ale vieții în care copilul nu știe multe și noi nu ne grăbim totuși să-l încărcăm înainte de vreme cu cunoștințe care nu sînt pe măsura înțelegerii lui.

Nu sîntem obligați să-i explicăm unui copil de trei ani de ce este cald sau frig, de ce se mărește sau se micșorează ziua. Tot astfel, la șapte ani nu-i explicăm construcția motorului de avion, cu toate că el se interesează, poate de această problemă. Toate cunoștințele la vremea lor. Nu strică de loc dacă o să-i răspundeți:

- Ești încă mic, ai să crești și ai să afli.

E cazul să adaug că nici nu există la copil un interes deosebit de acut pentru problemele sexuale și nici nu poate exista. Acest interes vine în perioada pubertății, dar de obicei pînă atunci nu mai rămîne pentru copil nici un mister în ceea ce privește viața sexuală.

De aceea nu e deloc necesar să te grăbești să dezvălui misterul procreării cu prilejul unei întrebări puse din întîmplare de copil. Aceste întrebări nu conțin nici o curiozitate deosebită în această direcție. Păstrarea tainei nu pricinuieste copilului nici un fel de emoții și nici suferințe. Dacă ați ocoli cu mai mult sau mai puțin tact această întrebare a copilului, dacă cu o glumă sau cu un surîs ați evita răspunsul, copilul ar uita de întrebare și s-ar ocupa de altceva. Dar dacă ați începe să discutați cu el amănunțele cele mai intime ale relațiilor dintre bărbat și femeie, ați trezi neapărat în el curiozitatea pentru problemele sexuale, iar mai tîrziu i-ați alimenta imaginația prea de timpuriu răscolită. Cunoștințele pe care i le-ați transmite sînt cu totul nefolositoare copilului, iar jocul imaginației care s-ar trezi în el ar putea fi începutul preocupărilor sexuale pentru care n-a sosit încă timpul.

Nu trebuie să vă îngrijorați de loc dacă copilul va afla misterul procreării de la prietenii și prietenele sale, păstrînd secretul asupra cunoștințelor sale. Secretul în acest caz nu este de loc primejdios. Copilul trebuie să se obișnuiască cu gîndul că multe laturi ale vieții omului alcătuiesc un domeniu intim, tăinuit, care nu poate fi împărtășit altora și care nu trebuie expus în public. Și numai atunci cînd la copil s-a educat deja această atitudine față de viața intimă a oamenilor, cînd el s-a deprins să aibă o rezervă pudică asupra unor anumite lucruri, deci la o vîrstă mai mare, se poate sta de vorbă cu el asupra vieții sexuale. Aceste conversații trebuie să aibă loc cît mai discret între tată și fiu sau între mamă și fiică. Ele vor aduce un folos real și direct, deoarece vor corespunde trezirii naturale a instinctului sexual la băiat sau la fată. În această perioadă a vieții, astfel de convorbiri nu mai pot produce nimic rău, fiindcă atît copiii, cît și părinții înțeleg că ei ating o temă importantă și secretă, că o discuție asupra acestei teme e potrivită fiindcă e utilă, fiindcă acest folos, rămînînd intim, va fi totodată real. Aceste discuții trebuie să atingă atît problemele de igienă sexuală, cît și, îndeosebi, problemele de morală sexuală.

Recunoscînd necesitatea unor asemenea discuții în perioada pubertății, nu trebuie să exagerăm totuși importanța lor. La drept vorbind, ar fi mult mai bine dacă ele ar fi purtate de medic sau dacă ar fi organizate în școală. Este de dorit ca între părinți și

copii să domnească întotdeauna o atmosferă de încredere și discreție, o atmosferă de pudoare, care este uneori tulburată prin convorbiri prea deschise, privind teme atât de delicate.

Trebuie să ne opunem și pentru alte considerente discuțiilor prea timpurii, cu copiii, asupra problemelor sexuale; discuțiile prea pe față și prea timpurii asupra acestor probleme împing pe copil la un raționalism brutal cu privire la viața sexuală, determină începutul acelui cinism cu care adultul împărtășește uneori altora, cu multă ușurință, cele mai intime emoții sexuale.

Asemenea discuții pun în fața copiilor problema sexuală sub un aspect fiziologic limitat. În acest caz ea nu va mai putea fi înnobilită prin tema dragostei adică prin relații superioare și mai valoroase din punct de vedere social, cu femeia.

Cum s-ar putea spune unui copil că raporturile sexuale sînt îndreptățite prin dragoste, dacă el nu are nici o idee despre dragoste? Vrînd-nevrînd, astfel de conversații devin discuții strict fiziologice.

Vorbînd despre viața sexuală, cu fiul sau cu fiica voastră, ajuși la vîrsta adolescenței, aveți posibilitatea de a discuta despre sentimentul iubirii și de a educa la băiat sau la fată un respect adînc față de toate aceste probleme, o concepție cetățenească, estetică și umană. Tinerii și tinerele noastre fac cunoștință, în mod deschis, cu temele iubirii, din literatură, din experiența oamenilor care-i înconjoară, din observațiile lor asupra societății. Părinții trebuie să se sprijine tocmai pe aceste cunoștințe și reprezentări pe care le capătă tinerii.

Educația sexuală trebuie să fie tocmai educația dragostei, adică a unui sentiment puternic și adînc, sentiment înnobilit de armonia dintre viață, năzuințe și nădejdi. Dar o astfel de educație sexuală trebuie să se facă fără o analiză prea fățișă și, în fond, cinică a unor probleme pur fiziologice.

Cum se realizează asemenea educație sexuală? În această chestiune rolul cel mai însemnat îl are exemplul. O dragoste adevărată dintre tată și mamă, respectul lor reciproc, ajutorul și îngrijirea, manifestările de duioșie și dezmierdăriile îngăduite în mod deschis, dacă se petrec în ochii copiilor chiar din primul an al vieții lor, sînt cel mai puternic factor educativ; totodată ele trezesc în sufletul copiilor atenție pentru aceste relații frumoase și serioase dintre bărbat și femeie.

Al doilea factor important este, în genere, educarea sentimentului de dragoste la copil. Dacă, pe măsură ce copilul crește, el n-a învățat să-și iubească părinții, frații și surorile, școala, patria, dacă în caracterul său au fost cultivate principiile unui egoism

brutal, e foarte greu de conceput că acel copil va fi în stare mai târziu să-și iubească profund femeia pe care și-o va alege. Astfel de oameni vădesea adesea cele mai puternice porniri sexuale și înclină întotdeauna să nu respecte femeia de care sînt atrași, să nu prețuiască viața ei sufletească și nici măcar să se intereseze de ea. De aceea ei își schimbă cu ușurință atașamentele și nu sînt prea departe de un desfriu ordinar. Desigur aceasta nu li se întîmplă numai bărbaților, ci și femeilor.

Iubirea nesexuală este prietenia, experiența acestei dragoste-prietenii trăită în copilărie, experiența afecțiunilor trainice față de anumiți oameni, dragostea de patrie, educată din copilărie – toate acestea constituie cea mai bună metodă de educare a viitoarei atitudini de înaltă valoare socială față de femeia-prietenă. Fără această atitudine e foarte greu să se disciplineze și să se frîneze viața sexuală.

De aceea, îi sfătuim pe părinți să fie extrem de atenți în ceea ce privește sentimentele copilului față de oameni și societate. Trebuie să ne îngrijim ca copilul să aibă prieteni (părinți, frați, colegi), ca atitudinea lor față de acești prieteni să nu fie întîmplătoare și egoistă, ca interesele prietenilor să-l preocupe pe copil. Trebuie să trezim cît mai de timpuriu interesul copilului pentru satul său orașul său, pentru uzina în care lucrează tatăl său, iar mai târziu și pentru întreaga noastră țară, pentru istoria ei și pentru personalitățile ei cele mai remarcabile. Desigur pentru un asemenea scop nu ajung numai vorbele. Copilul trebuie să vadă și el multe, să se gîndească la multe, să aibă intense emoții estetice. Acestor țeluri le corespund în chip strălucit literatura, cinematograful și teatrul.

O astfel de educație va fi o educație pozitivă și sub raport sexual. Ea va crea trăsăturile de personalitate și caracter necesare omului colectivist, iar un astfel de om va avea o purtare morală și în sfera sexuală.

În aceeași direcție va influența în bine și un regim rațional introdus în familie. Băiatul sau fata, obișnuiți din copilărie cu ordinea, neavînd experiența unei vieți dezordonate și lipsite de răspundere, își vor menține mai târziu această deprindere și în atitudinea lor față de bărbat sau față de femeie.

Un regim rațional mai are și altă însemnătate, una particulară. Excesele în viața sexuală apar adesea în întîlnirile sporadice, dezordonate dintre băieți și fete, în condițiile trîndăviei, ale plictiselii, ale unor distracții ușoare, lipsite de control. Părinții trebuie să știe bine cu cine se întîlnește copilul și ce interese urmăresc aceste întîlniri. În sfîrșit, un regim rațional contribuie la o stare

fizică bună a copilului și nu dă naștere unor emoții sexuale prea timpurii. A se culca și scula la timp, a nu sta tolănit în pat fără rost, înseamnă o bună oțelire morală și, prin urmare, sexuală.

O altă condiție importantă a educației sexuale o constituie grijile și munca normală a copilului. Despre aceasta am vorbit în alte conferințe, dar această problemă prezintă o mare însemnătate și pentru educația sexuală. O anumită oboseală plăcută și firească spre seară, o trecere în revistă dimineața a îndatoririlor și a muncilor în cursul zilei ce urmează – toate acestea creează premise foarte importante pentru dezvoltarea justă a imaginației și pentru o egală distribuire a forțelor copilului în cursul zilei. În astfel de condiții, copilul nu capătă înclinări psihice sau fizice spre hoinăreală fără rost, ca o consecință a lenei, spre un joc inutil al imaginației și spre întâlniri și impresii întâmplătoare. Copiii care și-au petrecut primii ani în condițiile unui regim familial rațional și precis păstrează de obicei afecțiune față de un astfel de regim, se deprind cu el, și atitudinea lor față de ceilalți oameni devine mai ordonată.

O importanță tot atât de mare într-o educație generală rațională, care se oglindește neapărat și în educația sexuală, o are și sportul. Exercițiile sportive organizate în mod rațional, îndeosebi patinajul, schiul, canotajul, gimnastica zilnică de cameră, aduc un mare folos, atât de vădit și îndeobște cunoscut, încât este inutil să-l mai demonstrăm.

Toate metodele și principiile educative indicate mai sus nu par special îndreptate spre scopul educației sexuale, dar ele duc hotărât la această țintă, deoarece contribuie cel mai bine la formarea caracterului, organizează experiența psihică și fizică a tinerețului. Ele sînt cele mai puternice mijloace de educație sexuală.

Numai atunci cînd aceste principii și metode se aplică în familie, devine mai ușoară și mai eficace și influența directă a părinților asupra copiilor și tinerilor, cu ajutorul discuțiilor. Dacă condițiile menționate de noi mai sus nu sînt respectate, dacă nu se educă sentimentele copilului atât pentru fiecare om în parte, cît și pentru colectiv, dacă regimul și sportul nu sînt organizate, nici un fel de discuții, nici chiar cele mai spirituale și oportune, nu pot aduce vreun folos.

Discuțiile trebuie să pornească neapărat de la un fapt concret. Niciodată nu trebuie să anticipăm și să-l povătuim pe copil dinainte, fără a ne putea referi la ceva precis privind purtarea lui. În același timp e necesar să se observe cele mai neînsemnate abateri de la regulile obișnuite, pentru a nu scăpa ceva din vedere și a ne găsi pe urmă în fața unui fapt împlinit.

Un astfel de prilej îl constituie discuțiile și expresiile prea deschiate, cinice, interesul exagerat pentru scandalurile din alte familii, atitudinea iscoditoare și lipsită de pudoare față de perechile îndrăgostite, prietenia ușuratică cu fetele, vădit legată de interesul pur sexual, nerespectarea femeii, grija nemăsurată pentru toalete, cochetăria prea timpurie, pasiunea pentru cărți care descriu prea deschis raporturile sexuale.

La o vîrstă mai mare, aceste discuții pot avea caracterul unei convingeri, prin înfățișarea și analiza unui fenomen, prin demonstrarea unor soluții pozitive ale problemei și prin referirea la exemplul altor tineri și tinere.

La o vîrstă mai fragedă, aceste discuții trebuie să fie mai scurte și uneori însoțite chiar de o dojană și o interzicere directă, de impunerea hotărîtă a unei purtări mai decente.

Mult mai eficace decît discuțiile sînt părerile părinților cu privire la alte persoane a căror purtare ridică probleme cu caracter sexual. În asemenea cazuri, părinții își pot exprima pe față sentimentul unei dezaprobări aspre și chiar pline de dezgust, arătînd cu acest prilej că așteaptă o cu totul altă purtare de la fiul sau fiica lor și sînt atît de încredințați de acest lucru, încît discuția nici nu se poate referi la ei. În acest caz nu trebuie să spuneți niciodată: „Să nu faci cumva așa, pentru că nu e bine“, e mai bine să spuneți: „Știu că tu n-ai să faci așa – tu nu ești ca acela“.

Educația deprinderilor de viață culturală

Greșesc acei părinți care cred că adevărata educație culturală constituie o sarcină a școlii și societății, iar familia nu poate face nimic în acest domeniu. Unele familii dau multă atenție hranei, îmbrăcăminte și jocului copilului și sînt în același timp încredințate că la vîrsta preșcolară copilul trebuie să se joace după pofta inimii, să adune puteri și sănătate, iar în școală va avea timp să capete cultură.

În realitate, familia are nu numai datoria să înceapă cît mai devreme educația culturală, dar, avînd la îndemînă mari posibilități în această privință, e datorare a le folosi cît mai bine.

O educație culturală în familie nu-i de loc un lucru greu, dacă părinții nu cred că cultura e necesară doar pentru copil, că educația deprinderilor de viață culturală reprezintă doar o obligație a lor pedagogică. Într-o familie în care părinții nu citesc gazete sau cărți, nu se duc la teatru sau la cinema, nu se interesează

de expoziții, muzee, se înțelege că e greu de făcut educația culturală a copilului. În acest caz, oricît de mult s-ar sili părinții, străduințele lor vor fi în mare măsură nesincere și artificiale, iar copilul își va da seama numaidecît de acest lucru și va înțelege ușor că nu e ceva atît de important.

Și, dimpotrivă, în familia în care părinții trăiesc o viață culturală activă, în care ziarul și cartea constituie o necesitate a vieții, în care problemele de teatru și cinema sînt preocupări importante, educația culturală are loc chiar și atunci cînd părinții parcă nici nu se gîndesc la ea. De aici, desigur, nu trebuie trasă concluzia că educația culturală se poate face de la sine, că aceasta e cea mai bună metodă de lucru. Mersul de la sine în această privință, ca și în oricare altă direcție, poate să aducă mari prejudicii, să coboare calitatea muncii și să dea loc la multe confuzii și erori. Mersul de la sine este pricina pentru care părinții ridică din umeri și se întreabă : de unde a venit asta ? De unde are fata sau băiatul astfel de gînduri, astfel de deprinderi ?

Educația culturală poate fi folositoare numai în cazul cînd este organizată conștient, cînd e condusă după un anumit plan, după o metodă și un control just. Educația culturală a copilului trebuie să înceapă de timpuriu, cu mult înainte de a merge la școală, de îndată ce a învățat să vadă, să audă bine și să vorbească oarecum corect.

O poveste frumos spusă este deja un început de educație culturală. Ar fi de dorit ca în raftul de cărți al fiecărei familii să se găsească o culegere de basme. În ultimul timp au apărut multe culegeri bune. În povestirile pentru copii foarte mici, desigur că multe basme trebuie prescurtate, limba schimbată și povestea adusă la nivelul de pricepere a copilului. Se întîmplă ca și părinții să cunoască povești pe care le-au auzit încă în copilăria lor.

Alegerea poveștilor are o mare importanță. În primul rînd, trebuie înlăturate cele în care se vorbește despre necurat, diavoli, baba-cloanța, strigoi, cel-din-baltă, despre zîna apelor. Astfel de povești pot fi spuse copiilor numai la o vîrstă mai mare cînd sînt destul de înarmați împotriva vechilor născociri sinistre. Această înarmare le va îngădui să vadă în poveste numai o plăsmuire artistică ce ascunde în genere, sub chipurile diferiților monștri, ceva dușmănos și rău pentru om. La o vîrstă mai fragedă, imaginile care înfățișează pe necurat pot fi percepute de copil ca imagini reale, pot face ca imaginația copilului să alunece în direcția unui misticism sinistru și înfricoșător.

Poveștile cele mai potrivite pentru cei mici sînt întotdeauna poveștile despre animale. În tezaurul basmelor rusești, astfel de povești se găsesc în număr foarte mare și sînt foarte bune. Dar și alte popoare din U.R.S.S. au un stoc bogat de povești. Pe măsură ce crește copilul, se poate trece la povești privind relațiile dintre oameni. Sînt multe istorioare interesante despre Ivanușka-Duraciok¹, dar trebuie alese numai acelea în care nu ni se înfățișează prostia omenească, ci acelea în care Ivanușka este numit Duraciok doar în glumă. Din rîndul acestora face parte și minunata poveste a lui Eršov *Căluțul cocoșat*. Un capitol important este acela în care povestea ne arată lupta dintre bogați și săraci, în care se oglindește lupta de clasă. În privința acestor povești, recomandăm de asemenea părinților oarecare prudență: nu trebuie spuse povești înfricoșătoare în care se descrie moartea oamenilor buni sau a copiilor. În genere trebuie preferate poveștile care stimulează energia, încrederea în propriile puteri, o concepție optimistă asupra vieții, nădejdea în victorie. Simpatia pentru cei asupriți nu trebuie să fie însoțită de ideea că sînt dezmoșteniți de soartă, că deznădejdea lor a ajuns la culme. Tablourile triste, care înfățișează cele mai sinistre forme de asuprire și exploatare, pot fi prezentate copiilor numai la o vîrstă mai mare.

O foarte mare importanță pentru dezvoltarea imaginației copilului și a reprezentărilor largi despre viață o are cercetarea pozelor și a ilustrațiilor. Pentru aceasta nu e neapărat necesar de a alege reviste pentru copii. Se pot folosi orice reproduceri de imagini, gravuri sau fotografii, dacă au un conținut potrivit. De obicei, privind astfel de poze, copiii pun multe întrebări, se interesează de amănunte, de interdependența lucrurilor și de cauze. La aceste întrebări trebuie să se răspundă întotdeauna într-o formă accesibilă priceperii copilului. Dacă un copil pune o întrebare la care într-adevăr nu se poate răspunde, atunci trebuie să i se spună astfel: tu nu înțelegi încă asta, dar cînd vei fi mare, ai să afli înțelesul. Asemenea răspunsuri nu strică de loc; ele obișnuiesc pe copil să-și aprecieze forțele atunci cînd pune o întrebare și îi oferă un viitor mai interesant și mai serios.

Poze se pot găsi în orice revistă bilunară, în reviste ca „Smena“, „Ogoniok“ și altele.

La o vîrstă fragedă frecventarea de către copii a teatrului și a cinematografului se poate admite numai în cazuri excepționale și la spectacole speciale pentru copii. În genere, e mai bine ca în perioada aceasta copilul să nu fie dus la teatru sau la cinematograf, pentru că numărul spectacolelor potrivite e foarte

¹ Duraciok - prost, neghiob, nătîng. - *Nota trad.*

neînsemnat. De pildă, piesa simbolistului Maeterlinck, *Pasărea albastră*, nu este indicată pentru copii mici. Părinții își zic desigur: dacă *Pasărea albastră* este o poveste, ea poate fi prezentată copiilor. În realitate această piesă nu este de loc accesibilă copiilor mici și, în unele pasaje, nici chiar celor de vîrstă mijlocie. Găsim în piesă un simbolism complex și plin de încordare, o caracterizare complicată a lucrurilor și a animalelor, multe imagini căutate, nefirești (*Ororile*).

O cotitură importantă în munca familiei în domeniul educației culturale o formează perioada în care copilul învață să scrie și să citească. De obicei, aceasta are loc cînd copilul se încadrează în colectiv la școală. Acest moment are o mare importanță în viața copilului. Copilul intră în domeniul cărții și al cuvîntului tipărit, uneori cu neplăcere, învingînd cu greutate piedicile tehnice pe care i le pun în față alfabetul și însuși procesul cititului. În această primă perioadă a școlarității, copiii nu trebuie de loc siliți, dar nici nu trebuie încurajată o oarecare lene care intervine în lupta cu greutățile.

Cărțile procurate trebuie să fie din cele mai potrivite, tipărite cu litere mari și cu numeroase ilustrații. Chiar dacă copilul nu poate încă să le citească, ele trezesc oricum interesul lui pentru citit și dorința de a învinge greutățile învățaturii.

O dată cu învățarea cititului și a scrisului, începe a doua fază a copilăriei – faza consacrată învățaturii, dobîndirii cunoștințelor. În această perioadă, școala capătă în viața copilului un loc de frunte, ceea ce nu înseamnă de loc că părinții își pot uita îndatoririle lor, bizuindu-se numai pe școală. Dimpotrivă, preocupările culturale ale părinților și atmosfera culturală generală din familie au o însemnătate imensă pentru activitatea școlară a copilului, pentru succesele și rîvna lui la învățătură, pentru stabilirea unor raporturi juste cu învățătorii, cu colegii și cu toată viața școlară. În această perioadă capătă o mare importanță ziarul, cartea, teatrul, cinematograful, muzeele, expozițiile și alte mijloace de educație culturală.

Să trecem la cercetarea fiecăruia din aceste mijloace.

Ziarul. Încă din perioada cînd copilul nu știe să citească, cînd poate doar să asculte ceea ce i se citește cu glas tare, ziarul trebuie să ocupe un loc de frunte în lumea impresiilor sale. Familia trebuie să fie abonată la un ziar. Citirea ziarului nu trebuie să se facă în absența copiilor; părinții nu trebuie să citească ziarul fiecare numai pentru el. În orice ziar se găsește material care poate fi citit cu glas tare și comentat, dacă nu anume pentru copil, în orice caz în prezența lui. Ar fi și mai bine dacă, în legătură cu

cele citite, ați continua discuția, de parcă nici nu v-ați gândi în mod special la copil. El ar asculta oricum și ar fi cu atât mai atent, cu cât ați discuta mai natural. În orice ziar veți găsi material de acest fel: evenimente internaționale, demonstrația oamenilor muncii în zilele festive, episoade de la frontiere, realizările stahanoviștilor, faptele eroice și de curaj ale anumitor oameni, construcția și împodobirea orașelor, legi noi.

Mai târziu, pe măsură ce se dezvoltă copilul, și în special din momentul când a început să citească singur, ziarul trebuie să capete o importanță tot mai mare pentru el. Ar fi bine, desigur, să se facă un abonament la un ziar pentru pionieri, dar dacă acest lucru nu e cu putință, nu e o nenorocire; ziarele sovietice folosesc o limbă accesibilă oricărui om care știe să citească și în ele se pot găsi oricând materiale interesante și pentru copii. Trebuie să stăruim ca el să citească singur ziarul, ca acesta să devină un element necesar al vieții lui. Obligatoriu este însă comentarea în familie a celor citite sau cel puțin discuții pe marginea celor citite. Niciodată aceste discuții nu trebuie să se facă formal; să li se fixeze anumite ore fără a consacra pentru aceasta prea mult timp. În cursul acestor discuții părinții nu trebuie să adopte un ton special didactic. Discuția asupra celor citite trebuie să aibă caracterul unei conversații libere; ar fi și mai bine dacă o asemenea conversație s-ar naște ca din întâmplare, de pildă, în legătură cu vreun obiect din casă sau cu un cuvânt rostit de cineva. Dacă astfel de prilejuri nu se ivesc, se poate întreba simplu: „Ce este interesant astăzi în ziare?”

La o vîrstă mai mare interesul pentru ziar trebuie să devină o mărturie permanentă și necesară a culturii sovietice, a interesului activ și viu, direct și arzător al băiatului sau al fetei pentru viața patriei lor.

Cartea. Primul contact cu cartea trebuie de asemenea să înceapă prin lectura cu glas tare chiar și mai târziu, oricît de bine ar ști copilul să citească, lectura cu glas tare trebuie să constituie una din metodele cele mai folosite în familie. E de dorit ca o asemenea lectură să fie ca o sărbătoare obișnuită și permanentă în cursul zilelor de lucru. Dacă la început lecturile le fac părinții, mai târziu această îndeletnicire trebuie trecută asupra copiilor. Dar fie la început, fie mai târziu, este foarte folositor ca o astfel de lectură să nu se facă în mod special pentru copil, ci în cercul familiei, cu scopul de a crea posibilitatea unei critici generale și a unui schimb de păreri. Numai cu ajutorul unor astfel de lecturi colective se poate dezvolta gustul copilului pentru citit și spiritul critic în legătură cu cele citite.

Independent de citirea cu glas tare, trebuie să se inoculeze treptat copilului și interesul de a citi singur. Lecturile individuale ale copilului sînt îndrumate îndeosebi de școală, mai ales la copiii mai mari; dar și părinții pot contribui cu folos, dacă dau atenție lecturilor. Această atenție se manifestă în felul următor:

1. Trebuie controlată alegerea lecturii, deoarece se mai întîmplă și astăzi să-i vedem adesea pe copiii noștri cu cărți pe care nu știm de unde și le-au procurat.

2. Părinții trebuie să știe cum citește copilul cartea: îndeosebi ei trebuie să lupte împotriva „înghițirii” fără rost a cărților, a pașionării excesive pentru subiectul cărții, pentru partea ei pur narativă.

3. În sfîrșit, copilul trebuie obișnuit să aibă grijă de carte și s-o păstreze bine.

Mulți părinți sînt prea modești în atitudinea lor față de carte. Ei socotesc că pentru aceasta se cere o pregătire specială, că trebuie să fii cărturar. E inexact. După cum a arătat studiul asupra cititorului nostru sovietic, oamenii noștri știu foarte bine să se orienteze, adeseori tot atît de bine ca și criticii consacrați. În orice caz, în toate chestiunile referitoare la cărți se poate cere sfatul profesorului sau al bibliotecarului și nimeni nu va refuza nicio dată asemenea consultație.

Cinematograful. În vremurile noastre, cinematograful a devenit un factor educativ puternic, atît în ceea ce privește copiii, cît și adulții. În Uniunea Sovietică, fiecare film este realizat exclusiv în studiourile de stat, și filmele noastre, chiar în cazul unui mare eșec artistic, nu pot dăuna mult micului spectator. În marea lor majoritate, filmele noastre sînt un minunat mijloc educativ, de o înaltă valoare artistică.

Totuși, aceasta nu înseamnă de loc că li se pot oferi copiilor filme în număr nelimitat și fără control.

În primul rînd părinții trebuie să dea atenție atitudinii copilului față de cinematograf. Se constată uneori că cinematograful devine preocuparea principală a copilului; din pricina cinematografului, el uită de toate celelalte îndatoriri și de școală, nu lasă să-i scape nici un film, cheltuind toți banii de buzunar și chiar banii pe care îi ia, pe furiș, din casă.

De obicei, în asemenea cazuri, se pot observa în genere și alte aspecte neplăcute ale unei astfel de pasiuni. Copilul se obișnuiește cu o plăcere pasivă, care adesea nu depășește o simplă culegere de impresii; el „privește” și atît; impresiile artistice îi ating sufletul în mod superficial, fără să-i dezvolte personalitatea, fără să-i stimuleze gîndirea, fără să-i pună vreo problemă. Folosul unui asemenea sistem de a merge la cinematograf este extrem de redus;

uneori o asemenea frecventare aduce mult rău. Iată de ce în privința cinematografului se cere, din partea părinților, o atenție deosebită și o îndrumare permanentă a copilului.

Recomandăm să se îngăduie copilului să se ducă la cinematograf, cel mult de două ori pe lună. Pînă la vîrsta de paisprezece – cincisprezece ani, e de dorit ca frecventarea cinematografului să se facă împreună cu părinții, cu frații sau cu surorile mai mari. Acest lucru e necesar nu atît pentru controlul purtării, cît pentru ceea ce spuneam cu privire la lectura în comun. Fiecare film trebuie să devină cel puțin pentru cîteva minute subiect de discuție și critică în familie; părinții, de asemenea, trebuie să caute să obțină de la copil să-și spună părerea despre film, să povestească ce i-a plăcut și ce nu, și ce anume i-a produs o impresie puternică. Dacă părinții vor observa că pe copil îl atrage doar caracterul antrenant al subiectului, anecdotica, aventurile unuia sau altuia dintre personaje, ei trebuie să-l îndrume, prin cîteva întrebări, spre aspectele mai profunde și importante ale filmului. Uneori nici nu e nevoie să-i pună copilului întrebări, ci doar să expună părerile proprii în prezența lui. Într-o oarecare măsură, părinții trebuie să aleagă filmul la care doresc să-și trimită copilul. Aproape întotdeauna se găsește cineva care a și văzut cutare sau cutare film și ar putea să spună cîte ceva despre el. Unele filme trebuie evitate tocmai fiindcă tema lor e grea și copilul nu se poate orienta; altele pot prezenta teme care provoacă reacții greșite, iar altele tratează prea de timpuriu pentru copil probleme de dragoste sau de medicină. Se înțelege că la alegerea filmului trebuie ținut seamă și de starea copilului, de activitatea lui școlară și de purtarea lui. În foarte rare cazuri se poate amîna frecventarea cinematografului, și anume cînd copilul s-a purtat rău sau nu și-a îndeplinit în mod regulat sarcinile școlare. Dar se întîmplă foarte des ca vizionarea unui film bun să ajute copilului să-și reia atitudinea justă față de școală și de muncă.

Teatrul. Tot ceea ce privește cinematograful e valabil și pentru teatru. Dar teatrul oferă mult mai des teme care depășesc puterile intelectuale și sentimentele copilului. Spectacole ca *Othello* sau *Ana Karenina* sînt absolut contraindicate pentru copiii de vîrstă mijlocie. Cu mare prudență trebuie să se recomande copiilor și frecventarea anumitor spectacole de balet. În societatea noastră acest lucru se realizează în primul rînd prin interzicerea intrării copiilor pînă la o anumită vîrstă la spectacolele de seară.

Problema alegerii unei piese de teatru nu prezintă greutăți fiindcă în multe din orașele noastre există teatre speciale pentru copii, cu repertorii adecvate. Frecventarea acestor teatre este foarte

indicată. Piesa de teatru cere copilului o încordare mai mare și mai îndelungată a atenției și, în această privință, teatrul este mult mai complex decît cinematograful. Prin pauzele care intervin în desfășurarea spectacolului, teatrul trezește și o atenție mai mare a auditoriului față de amănuntele subiectului, înlesnește o analiză mai activă. Frecventarea teatrului necesită o seară întreagă și, într-o măsură, constituie un eveniment în viața copilului. Părinții trebuie să se folosească îndeosebi de această împrejurare.

Mai mult decît filmul, piesa de teatru trebuie să fie însoțită de discuții, de un schimb de păreri în familie.

Muzeele și expozițiile. Aproape în fiecare din orașele noastre se află cîte un muzeu sau o galerie de tablouri. În unele orașe sînt foarte multe muzee, dar părinții le vizitează rar. Cu toate acestea, muzeul, expoziția, galeria de tablouri sînt un mijloc educativ foarte important. Ele cer de la copil o mare atenție: latura lor distractivă e neînsemnată; ele dezvoltă activitatea intelectuală a copilului, deșteptîndu-i sentimente puternice, adînci. Trebuie căutat doar ca frecventarea muzeului să nu se transforme într-un fel de „gură-cască“, lucru de care am pomenit, cînd a fost vorba de cinematograful. De aceea muzeele mari trebuie vizitate de mai multe ori. Galeriiilor „Tretiakov“ trebuie să li se consacre cîteva zile. Muzeul Revoluției trebuie de asemenea cercetat timp de două-trei zile.

Alte forme de educație culturală. Ne-am ocupat numai de formele principale ale educației culturale și anume acele organizate de statul sovietic. Părinții nu trebuie să născocească nimic în acest domeniu; trebuie doar să folosească cît mai bine toate bunurile culturale ale țării noastre.

Dacă părinții dau atenția cuvenită ziarului, cărții, cinematografului, teatrului și muzeului, atunci ei vor oferi foarte mult copiilor lor, atît în domeniul cunoștințelor, cît și în educarea caracterului.

Părinții pot adăuga însă și alte forme. Formele de educație culturală în familie sînt mult mai variate decît s-ar părea la prima vedere. Luați, de pildă, o zi liberă obișnuită, fie iarna, fie vara. O plimbare afară din oraș, cunoașterea naturii, a orașului, a satului, a oamenilor, a unor teme atît de mărețe ca reconstrucția orașelor, construcția caselor de locuit, a drumurilor și uzinelor, toate acestea sînt teme minunate pentru a umple o zi de odihnă. Se înțelege că aceste teme nu trebuie transformate în lecții de expuneri speciale. Plimbarea trebuie să rămînă plimbare, ea trebuie să fie, în primul rînd, odihnitoare, nu trebuie forțată atenția copilului și nu trebuie silit să vă asculte povețele. Dar în cursul acestor plimbări, atenția copilului se oprește de la sine asupra celor văzute și cîteva cuvinte

ale voastre, care să-i întărească impresiile, spuse chiar în glumă, o povestire care face o comparație cu trecutul, sau chiar o poveste hazlie, își ating pe neobservate scopul.

Familia trebuie să stimuleze prin toate mijloacele interesul copiilor pentru sport. Trebuie să vegheze, însă, ca acest interes să nu devină un interes de spectator pasionat. Dacă fiul vostru aleargă cu pasiuni la toate meciurile de fotbal, dacă cunoaște numele tuturor campionilor și rezultatele tuturor recordurilor, dar el personal nu face parte din nici un cerc sportiv, nu patinează, nu schiază, nu cunoaște voleiul, atunci folosul unui asemenea interes pentru sport e foarte redus și adesea dăunător. Tot atât de lipsit de sens este interesul pentru șah, dacă copilul nu joacă șah. Fiecare familie trebuie să stimuleze pe copii ca să devină sportivi, dar nu numai prin interesul manifestat pentru sport, ci și în practică. Desigur, în acest caz, cel mai bine e dacă și părinții practică sportul. În ceea ce privește pe părinții mai în vîrstă această cerință e poate cam tardivă, dar părinții tineri au toată posibilitatea de a se deprinde cu un sport sau altul, și în acest caz activitatea sportivă a copiilor lor va fi mai ușor sprijinită. Aici e locul să spunem cîteva cuvinte despre faptul că, dacă tații noștri dau o anumită atenție sportului, mamele noastre sînt foarte rar o înclinare pentru el și, totuși, sportul este foarte folositor pentru tinerele mame. De asemenea fetele noastre sînt mai puțin sportive decît băieții.

În afară de plimbări și de sport, mai sînt și alte forme de educație culturală în familie. De pildă, organizarea de spectacole acasă, alcătuirea gazetei de perete, ținerea unui jurnal intim, organizarea corespondenței cu prietenii, participarea copiilor la campaniile politice, la buna orînduire a casei, organizarea copiilor în curte, organizarea de întîlniri, jocuri, plimbări etc.

În toate aspectele educației culturale, în familie trebuie să se țină seama atât de conținutul cît și de formele ei. În orice muncă trebuie să se urmărească obținerea unei activități cît mai complexe a copiilor. Trebuie educată nu numai priceperea de a privi și asculta, ci și priceperea de a dori, de a voi, de a stăruia, de a năzui spre victorie, de a învinge piedicile și de a-i atrage pe prietenii și pe copiii mai mici. Totodată o astfel de metodă activă trebuie să se remarce prin lipsa oricărei îngîmfări sau lăudăroșenii.

Se întîmplă foarte des că un prim succes într-o muncă sau alta provoacă la copil o încredere exagerată în forțele sale, dispreț pentru alții, înclinație pentru victoriile cîștigate cu ușurință. Mai tîrziu, aceasta poate duce la nepriceperea de a învinge piedici de durată. De aceea e bine, întotdeauna, cînd părinții schițează în fața copilului un plan pentru viitorul apropiat, cînd îi deșteaptă interesul

pentru acest plan și urmăresc îndeplinirea lui. Într-un astfel de plan poate fi cuprinsă lectura cărților și a ziarelor, frecventarea cinematografeilor, teatrelor, muzeelor etc.

În orice caz părinții trebuie să fie atenți ca în practica educației culturale să nu predomină doar interesul pentru distracție, pentru a omorî timpul. Desigur, orice inițiativă de ordin cultural trebuie să producă și bucurie. Priceperea de a îmbina această bucurie cu realizarea scopului educativ constituie principala pricepere a părinților. În această chestiune se cere de la părinți o anumită doză de ingeniozitate care nu e o chestiune prea grea. Chiar în lectura ziarului se pot introduce multe lucruri noi și interesante pentru copii. De pildă, copilul poate fi îndemnat să facă tăieturi privind anumite probleme, i se poate arăta cum se face, de pildă, o hartă a Spaniei, cu indicarea frontului. La o vîrstă mai mare copilul se poate ocupa cu alcătuirea unor albume în care să lipească tăieturi din ziare și desene din reviste cu privire la anumite chestiuni.

Cu ajutorul celor mai variate metode, activitatea culturală în familie poate deveni foarte interesantă și importantă, avînd o mare însemnătate pentru educație. Dar totdeauna e important și necesar ca în orice temă culturală, în orice înfăptuire, atît părinții, cît și copilul să vadă poporul sovietic și construcția noastră socialistă. Toată această muncă trebuie permanent îndrumată de la activitatea culturală spre activitatea politică. Copilul trebuie să se simtă tot mai mult cetățean al țării noastre, să cunoască faptele eroice ale oamenilor noștri, să cunoască pe dușmanii țării, să știe cui datorează, atît ei cît și alții, participarea lor conștientă la viața culturală.

CUPRINSUL

	Pag.
- Introducere	3

Partea I

Articole și cuvântări asupra problemelor de educație comunistă

- Scopul educației	19
- La a V-a aniversare a comunei F. E. Dzerjinski. Pedagogii dau din umeri	30
- Voință, curaj, năzuință spre scop	39
- Problemele educației în școala sovietică	45
- Educația caracterului în școală	49
- Maxim Gorki în viața mea	53

Partea a II-a

Probleme de educație în școala sovietică

- Prelegerea întâi. Metode de educare	65
- Prelegerea a doua. Disciplină, regim, pedepse și recompense	86
- Prelegerea a treia. Pedagogia acțiunii individuale	114
- Prelegerea a patra. Despre educația prin muncă. Raporturile, stilul și tonul în colectiv	138

Partea a III-a

Cîteva concluzii ale experienței mele pedagogice

- Cuvîntul de încheiere al lui A. S. Makarenko	182
- Concepțiile mele pedagogice	189
- Despre experiența mea	215
- Educația în familie și în școală	235

Partea a IV-a

Educația în familie

- Condițiile generale ale educației în familie	267
- Despre autoritatea părintească	275

	<u>Pag.</u>
- Disciplina	284
- Jocul	294
- Gospodăria familială	303
- Educația prin muncă	312
- Educația sexuală	322
- Educația deprinderilor de viață culturală	330

Responsabil de carte: GEORGE BOCA
Tehnoredactor: NICOLAE ATANASIU
Corector: MARGARETA MUNTEANU

*Dat la cules: 25.05.1960. Bun de tipar: 14.07.1960. Tiraj: 3100
ex. legate 1/2 pinză. Hrtie semivelină 65 gr./m.p. Format
61X86/16. Coll editură: 24,109. Coll tipar: 21 1/2 Nr. de plan
editură 8427. A. 00809.*

Tiparul executat sub comanda nr. 2131, la I. P. Craiova,
str. Mihai Viteazu nr. 4, Craiova — R. P. R.

E. 22 375

1720